

Ülkeleri

ETKİLİ KULLANILANLAR

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ORTAÖĞRETİM

TÜRKÇEYİ ETKİLİ KULLANANLAR

YAZARLAR

Dr. Aylin ÇAKIR

Abdülhakim KILIÇ

Ahmet ASLAN

Bahar KAPLAN

Eflak MALGACA VARGEL

Emine KILINÇ

Hakan GÜVENÇ

Kemal BATMAZ

Levent ŞEN

Sami DEMİRBAĞ

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

HAZIRLAYANLAR

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Halil İbrahim TOPÇU

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Bilgen KERKEZ

EDİTÖRLER	Hüseyin AYHAN Soner SAVAK Yunus SEYLAN
DİL UZMANLARI	Murat AKTÜRK Mustafa YEŞİLKAYA
GÖRSEL TASARIM	Suat AYDIN Ümit ŞENER
REHBERLİK UZMANI	Didem YILMAZ AYDIN

ISBN 978-975-00-0000-0

Her hakkı saklıdır ve Milli Eğitim Bakanlığına aittir.

Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, 2024

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerihamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

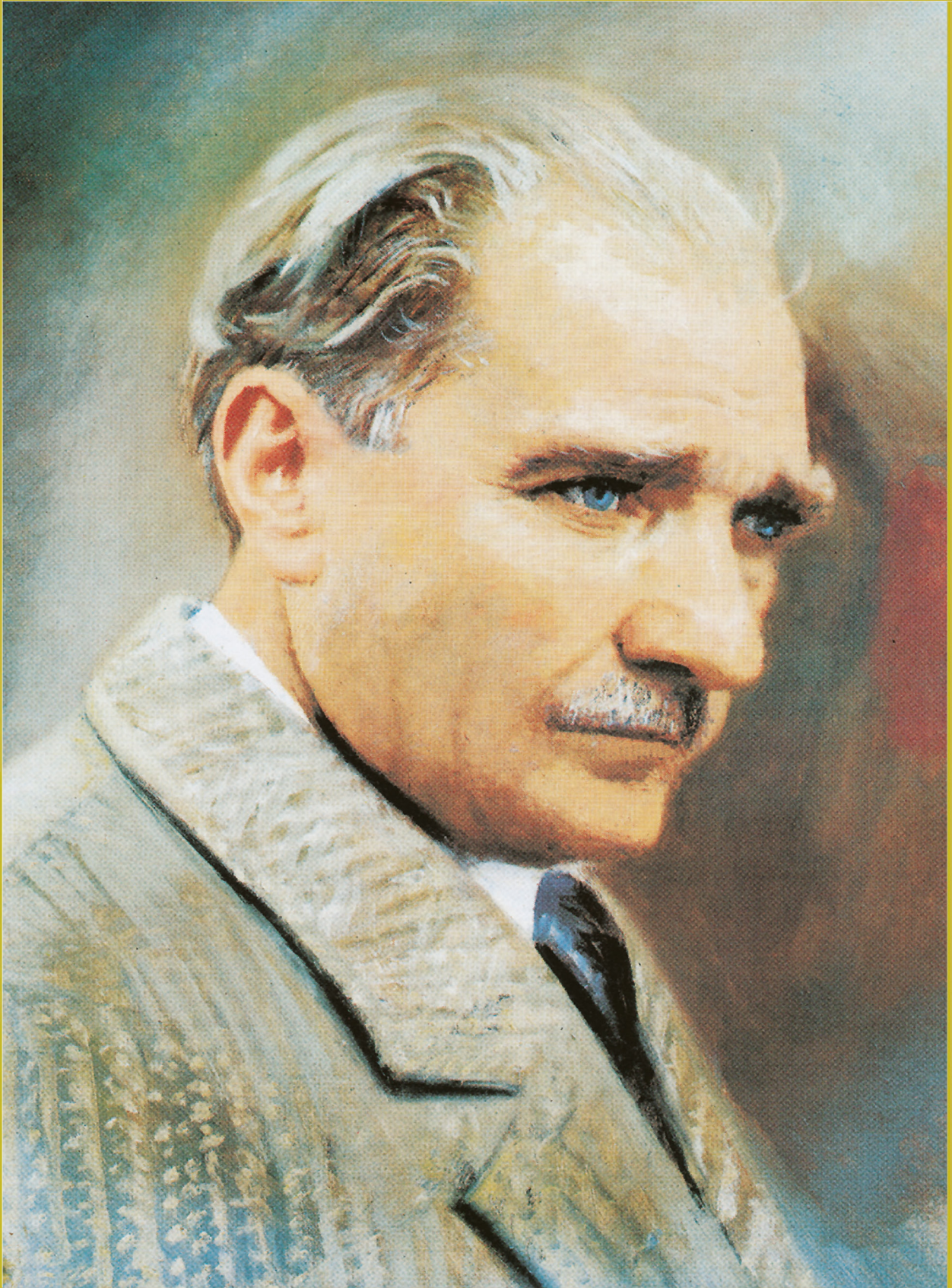
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

ADALET AĞAOĞLU	8	MEHMET AKİF ERSOY	124
AHMET CEVDET PAŞA	12	MEHMET EMİN YURDAKUL	128
AHMET HAMDİ TANPINAR.....	16	MEHMET FUAT KÖPRÜLÜ	132
AHMET KUTSİ TECER	20	MUHARREM ERGİN	134
AHMET VEFİK PAŞA	24	MUHSİN ERTUĞRUL	136
AHMET ZEKİ VELİDİ TOGAN	26	MUSTAFA KEMAL ATATÜRK.....	140
ALİ ŞİR NEVÂİ.....	30	NASREDDİN HOCA.....	144
ANNEMARIE VON GABAIN	34	NÂZİM HİKMET RAN	148
ARİF NİHAT ASYA.....	38	NECİP FAZİL KISAKÜREK.....	152
ÂŞIK MAHZUNÎ ŞERİF.....	42	NEDİM.....	156
ÂŞIK PAŞA	46	NEŞET ERTAŞ.....	160
ÂŞIK VEYSEL ŞATIROĞLU	50	NİHAD SÂMİ BANARLI	164
ATTİLÂ İLHAN	52	NURETTİN TOPÇU	168
BÂKÎ.....	54	NURİ PAKDİL.....	172
BEHÇET NECATİGİL	58	OKTAY SİNANOĞLU.....	176
BİLGE KAĞAN	60	ÖMER SEYFETTİN	178
CAHİT SITKI TARANCI	64	PEYAMİ SAFA.....	182
CEMAL SÜREYA.....	68	REFİK HALİT KARAY	186
CEMİL MERİÇ	72	REŞAT NURİ GÜNTEKİN	190
DADALOĞLU	76	REŞİT RAHMETİ ARAT	192
ERKAN YOLAÇ.....	80	SABAHATTİN ALİ.....	196
ERZURUMLU EMRAH	82	SAİT FAİK ABASIYANIK	200
EVLİYA ÇELEBİ.....	86	SEZÂİ KARAKOÇ	204
FARUK NAFİZ ÇAMLİBEL.....	90	ŞEMSETTİN SAMİ	208
FAZİL HÜSNÜ DAĞLARCA	94	WILHELM RADLOFF	210
FUZÛLÎ.....	98	VILHELM THOMSEN	214
HALDUN DORMEN	102	YAHYA KEMAL BEYATLI	216
HALİT KIVANÇ	106	YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU	218
HOCA AHMED YESEVÎ	110	YAŞAR KEMAL	222
İSKENDER PALA	112	YÛNUS EMRE.....	226
KARACAOĞLAN	116	YÛSUF HAS HÂCİB.....	230
KÂŞGARLI MAHMUD.....	120	ZİYA GÖKALP.....	234

ADALET AĞAOĞLU

(1929-2020)

Hayatı ve Eserleri

Ankara'nın Nallıhan ilçesinde dünyaya gelmiştir. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirmiştir. Resmî adı olan Fatma İnayet'i mahkeme kararıyla değiştirmiştir. Ankara Radyosunda ve TRT'de çeşitli görevlerde bulunmuştur. 1970 yılından sonra sadece yazarlıkla meşgul olmuştur. Oyun ve roman tercümesi yapmıştır. Eserlerinde Parker Quinck (Parkır Kuink), Remüs Telada (Remüs Telada), Adalet Sümer, Adalet Ağaoğlu isimlerini kullanmıştır. Radyo ve tiyatro oyunu, roman, öykü, anı ve deneme türünde eserler vermiştir. Eserlerinden bazıları Almanca, İngilizce, Slovakça ve Bulgarcaya çevrilmiştir. 2020 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir.

Ölmeye Yatmak, Bir Düşün Gecesi, Fikrimin İnce Gülü roman; *Yüksek Gerilim* öykü, *Yaşamak* tiyatro, *Üç Oyun, Göç Temizliği* anı eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Dilin çok sesli kullanımlarını savunmuş, anlatımda tekdüzelığe karşı çıkmıştır. Anlatımı çeşitlendirmek, farklı tekniklerle dilin imkânlarını eserlerine yansıtmak için sürekli bir arayış içinde olmuştur.
- Eserlerinde konunun ve kahramanların özelliklerine göre dil kullanımlarında çeşitlilik sağlamıştır. Argodan yöresel ağızlara, yüksek eğitimlilerin konuşma tarzından sıradan insanların diline kadar Türkçenin bütün renklerini eserlerine yansıtmaya çalışmıştır.
- Öz Türkçecilikle ilgili ılımlı bir yaklaşımı benimseyen yazar, bu anlayışa uygun eserler vermiştir. Türkçe olmadıkları anlaşılmayacak derecede dile yerleşen ve Türkçede karşılığı bulunmayan yabancı kelimeleri kullanmakta sorun görmemiştir. Bununla birlikte yabancı kelimelerin karşılığı olarak türetilen ve kabul gören kelimeleri de eserlerinde kullanmıştır.
- Çoğu zaman dili zenginleştirecek yeni kelime ve ifade arayışı içinde olmuştur.
- Bir çevirmen olarak da dil üzerine düşünmüş; bir ifadenin, deyim, atasözünün Türkçedeki karşılıklarını bulma ve bunu çeviriye uygun şekilde yansıtmaya gayreti içinde olmuştur.
- Roman dilinde yeterince ele alınmadığını düşündüğü dil yapılarını eserlerinde kullanmak için özel bir çaba içinde olmuştur. Örneğin gelecek zaman çekimine dikkat çekmek için *Gece Hayatım* isimli bir kitap yazmıştır.

İşte o zaman, kendimden başka hiçbir yere ait olmadığımı, bir anayurdum varsa onun da sadece yazdığım dil olduğunu müthiş bir eziklik, büyük bir gururla algıladım. Bu bende Sergey'in henüz bilmediği bir özgürlük duygusu uyandırdı. Ancak, bu özgürlüğü ne yapacağımı bilmiyordum. Bu öyle yeni bir sorundu ki, tutkuyla peşinden kovaladığım şeyi, kimseyi o curcunada yakalamam büsbütün güçleşiyordu. Saçmalık neredeyse ruhumu ezmiş, aklım ununu eleyip eleğini duvara asmak için can atıyor, ama tuhaf işte, her zamandan daha canlıyım, iştahım yerinde, geride kalan tek yurda, yazdığım dile âşığıym, onda her gün yeni yetenekler, tarif edilmemiş güzellikler buluyorum. Bütün bunlar da ruhumla bedenimi amansız bir kavganın içine sürüyor.

(Romantik Bir Viyana Yazı)

1. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçada altı çizili cümle ile ne anlatılmak istendiğini kısaca açıklayınız.

Sanatçı, edebiyatçı bir dostumuz varsa ve onunla yazışıyor, arayışlarımızın sancısını paylaşıyorsak, her sabah çalışma masasının başına biraz daha umutla, daha büyük bir tutkuyla oturabiliyoruz.

Anılar uzaklaşıyor sanki.

Yeni bir şey, yeni bir hayat özlüyoruz.

Hayatın dilinden hoşnut olsaydık, yazarak yeni bir dil kurmaya kalkışmazdık.

Ama bu dili kurarken, keşke en azından dostlarla yazışmalarımızda olduğu kadar özgür duyabilsek kendimizi.

(Göç Temizliği)

.....

.....

.....

2. Aşağıdaki parçadan hareketle yazarın romana bakışını maddeler hâlinde yazınız.

Romanın, bütün sanatlar gibi, bir yeni dil kurmak olduğunu, bireyden soyutlanmış bir romanın ise, tarihle, toplumbilimle masal, destan arasında gidip geleceğini, yazınsallık içinde yer alamayacağını; gelgelelim, tarihten, toplumdan soyutlanmış, dünü, şimdisi, geleceğiyle bağlantısı kurulmamış bireyin iç yaşamının da çağdaş gerçekçi bir roman dünyası kurmakta yetersiz kalacağını her fırsatta yazdım. Romanlarımda, hikayelerimde yalnız bu görüş çizgisinde yol almaya çalıştım. (...) Aynı nedenle bazan Amerika'yı yeniden keşfettiğim oldu. Böyle zamanlarda Fatma İneyet'in en acıtıcı alaylarına boyun eğmek zorunda kaldım. Keşfedilmiş Amerika'yı yeniden keşfetmek üzere çıktığım uzun, engebeli, uykusuz yolculuklarımda Halim'in gözleri sulandı. Yine de kendimi sezgiselin getirdiği zorluklara bırakarak uzun günler, aylar, yıllar yitirdim. Ama, sezgi dünyamın büsbütün de yitirilişlere yol açmadığını biliyorum. Yitirildiğini sandığım o zamanlarda, romanın diline gelecek zamanın dilini eklediğimi gördüm. Yaratıda sezginin önemine hep inandım.

(Göç Temizliği)

-
-
-
-
-

3. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle çalışmayı yapınız.

SELMA: (O da gülerek ayağa kalkar.) Öyle mi dersin? Olabilir. Daha çok ne, biliyor musun? Oğlumun sürdüğü hayat aslında bana yakışırdı. Metin dünyayı asla hak ettiği gibi, tam yaşayamıyor, yazık. O caz grubundan bu caz grubuna, Fakat hep aynı ülkede, aynı kentte... Serüvensiz. Bir gün de sesi Tibet'ten, Sri Lanka'dan falan gelse ne olur? Bir helikopterle birdenbire New Port Caz Festivali'nin tam orta yerine en parlak yıldız olarak iniverse mesela?.. Benim çocuklarım bir şey yapacaklarsa, şöyle, dünyayı ayağa kaldıracak şeyler yapmalıydı. Abiniz ne yapıyor? 'Müzik yapıyor.' İyi. Peki. But... but, listen... 'Müzik yapmak' için bir ülkeden kaç, ötekinde kazık çak. İnsan ilkin hayatıyla kurmalı müziği, hayatıyla! Aydın'la sen de 'tiyatro yapıyorsunuz.' Make the music, faire le théâtre... Böyle bir laflar. Hem kuzum, hayatın aslı dururken tiyatro gibi sahtesine ne gerek var?

(Çok Uzak Fazla Yakın)

Batı dillerinden tercüme olan “müzik yapmak”, “tiyatro yapmak” gibi ifadelerin Türkçenin kurallarına ve tarihî gelişimine uygun karşılıklarını tahmin ederek aşağıdaki alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

4. Turuncu karekoddan yararlanarak Adalet Ağaoğlu ile ilgili programa ulaşınız. İzlediğiniz programa göre aşağıdaki boşlukları doldurunuz.

I.	Adalet Ağaoğlu, TRT’de kendisine oyun yazarlığının yolunu açan koluna geçmiştir.
II.	Adalet Ağaoğlu, radyo oyununu öğrenmiştir.
III.	Adalet Ağaoğlu, Millî Eğitim Bakanlığının çevirttiği radyoya uyarlamıştır.
IV.	Adalet Ağaoğlu, ilk sahne oyununu ile yazmıştır.
V.	<i>Bir Piyas Yazalım</i> isimli oyun sahnelendiğinde çok alkış almıştır. Adalet Ağaoğlu, bu alkışın tiyatro yazarı için olduğunu düşünmüştür.

5. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Yazarın dil kullanımlarına dikkat ederek aşağıdaki parçanın devamını yazınız.

İlhan, annesini hem hiç göze batmayacak hem kimsenin gözünden kaçmayacak, gerekli kimselere onur köşesi bile dedirtebilecek bir koltuğa oturtmuştu. Fitnat hanım siyahlar içinde, yakasına da Tezel'in ilıştırıverdiği bir sarı gonca gülle, aileyi büsbütün tarumar edebilecek gizli planlarımdan habersiz, gelenlere bakıyor: Şükür bu günleri de gösterene, diyen bir yüzle. Kendisini, bulunduğu köşede seçerek gelip elini öpenlerin, ne mutlu size, torununuzun düğününü de gördünüz, inşallah onun çocuklarınınkini de görürsünüz, diyenlerin çok olmasını bekliyor. Severim onu. Bu sevgiyi elinden, iki yanaklarından öpmeye vardıracak denli açığa vuramadım belki. Ona yeterince yakın duramadım ama, kendisine sevecenliğim sonsuz. Kaç yıldır artık geceli gündüzlü bir hizmetçisi olduğu halde, o hizmetçiye karşı 'hanımefendilik' etmekte gösterdiği beceriksizliği sevdim. Yaşar, ona kahvesini getirirken usulca bir toparlanmadan, ayağa kalkacakmış gibi yapmadan alıkoyamaz kendini de, oğlunun gelini Müjgan'ın, "Anne, anne, bunlarla yüzgöz olmaya gelmez. Otur, hanımlığını bil canım"larını anımsayıp, bu kez de aşırı bir çalımla geri oturup kurulur koltuğuna. Bunu sevdim. Az sonra burada birçok kişi, ilk dans adımlarını nasıl şaşıracak. Fitnat hanım da artık bu kadarlık şaşırmamın mı yeni adımlarını? Üstünde en çok ne yanı seçeceğini bilememenin yorgunluğu var. Onu evlatları arasında bir seçme yapma durumunda kim bıraktı, bir bilebilse!

(Bir Düğün Gecesi)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

AHMET CEVDET PAŞA

(1823-1895)

Hayatı ve Eserleri

Bulgaristan'ın Lofça kasabasında doğmuştur. İlk öğrenimini Lofça'da tamamlayan Cevdet Paşa, İstanbul'da devrin önemli âlim, şair ve mutasavvıflarından dersler almıştır. Öğrenimini tamamladıktan sonra kadılık ve müderrislik yapmıştır. Devlet kurumlarında yöneticilik, çeşitli kurullarda üyelik ve başkanlık görevlerini yerine getirmiştir. Anadolu kazaskerliği, valilik, adalet bakanlığı, vakıflar bakanlığı, eğitim bakanlığı, içişleri bakanlığı, ticaret bakanlığı gibi birçok üst düzey devlet görevinde bulunmuştur. Yazdığı eserler ve yaptığı çalışmalarla tarih, hukuk ve eğitimde önemli izler bırakmış olan Cevdet Paşa, 1895 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir.

Târih-i Cevdet, Tezâkir, Belâgat-ı Osmâniyye, Kavâid-i Osmâniyye, Medhal-i Kavâid, Kavâid-i Türkiye eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Türkçenin eğitim ve devlet dili olarak gelişmesi için gayret göstermiş ve okullarda öğretilmesi ile ilgili adımlar atmıştır.
- Ana dili eğitiminin ne kadar önemli olduğunu fark eden Cevdet Paşa; ilk, orta ve lise öğrencileri için Türkçe dil bilgisi kitapları yazmıştır.
- Dili güzel ve doğru kullanmanın kurallarını anlattığı *Belâgat-ı Osmâniyye*, uzun yıllar hukuk fakültelerinde ders kitabı olarak okutulmuştur.
- Tarih, hukuk, mantık, takvim, dil, metodoloji ve din alanında yazdığı eserlerle Türkçenin bilim dili olması için gayret göstermiştir.
- Batılılaşmanın etkisinin her alanda görüldüğü bir dönemde Batı'dan gelen kavram ve terimlere karşılıklar bulmaya çalışmıştır.
- Konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklılıkları azaltmaya herkesin anlayabileceği bir yazı dili oluşturmaya çalışılmıştır.
- Yaşadığı dönemde Arapça ve Farsça kelimelerin çokça kullanıldığı Osmanlı Türkçesinin sadeleştirilmesi gerektiğini savunmuştur.
- Osmanlı alfabesinde birtakım değişiklikler yapılarak alfabenin Türkçe için daha kullanışlı hâle getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Tezâkir'den

(...) bu varlıklar âleminde söz gibi insanın konuşan nefsine tesir eden bir şey yoktur. (...) Sözün değerinin yüceliği nasıl inkâr edilebilir? (...) dünyada söz gibi sağlam ve kalıcı bir eser var mıdır? (...) her dile şeref veren kapsadığı bilim ve bilgilerdir. Bilim ve bilgiyi içermeyen dil her ne kadar mükemmel ve düzgün olsa da imar eserlerinden mahrum olan boş arazi gibi kabul edilir. Nasıl ki sınırı belirlenip el emeği ile türlü düzenlemeler yapılmadıkça arazi gönle hoş gelmez ve gelişip güzelleşmez ise dil de tarif edilip onun üzerine uzun fikirler üretilerek divanlar ve farklı bilim dallarından kitaplar yazılmadıkça itibarlı ve meşhur olmaz. Bu nedenle sırf dilin terbiyesi ve sözün belagat tarzı üzere olması için edebiyat bilimleri alanında birçok dil hakkında birçok kitap yazılmıştır.

(Tezâkir)

(Sadeleştirilmiştir.)

1.

Ahmet Cevdet Paşa'nın *Belâgat-ı Osmâniyye* isimli eserinden yapılan bazı alıntılar günümüz Türkçesiyle aşağıda verilmiştir. Alıntıları okuyunuz ve çalışmaları yapınız.

Fesahat, sözlerin söylenişi ve işitilmesi tatlı, anlamının açık olmasıdır, diğer bir deyişle telaffuz edilirken anlamının zihne gelmesidir. Bunun belirtisi de sözlerin dil kurallarına uygun olması ve edebiyatçıların dilinde çok kullanılmasıdır.

Güzel söz; sıradan insanların manasını anladığı, yüksek eğitimlilerin de değer ve üstünlüğünü takdir ettiği sözdür.

(...) kelimeler zaten güzel ve ahenkli değilse tamlamanın güzelliği ile ifadeye fesahat gelmez. Birbiriyle uyumlu olmayan kelimeler zaten fasih olsalar bile yan yana getirildikleri takdirde güzel bir ifade oluşturmaz.

(...) insanın dili kalbinin tercümanıdır. İnsan, amaç ve niyetini ifade için uygun gördüğü ibareleri zihninde nasıl şekillendirirse sözleri de ona göre bir araya getirir ve düzenler.

Belagat, sözün fasih olmak şartıyla içinde bulunulan durumun gereklerine uygun olmasıdır.

(...)

Bir durumun gereklerine uygun olmayan söz, güzel söz ehlinin yanında hayvanların sesleri gibi kabul edilir.

Amaçlanan manayı herkes tarafından bilinen ibarelerden daha az ibare ile söylemek icazdır.

(...)

Ve daha kısa bir ibare söylendiğinde eğer ibare mananın aslını ifade etmek için yeterli ise buna icaz denir. Ve az söz ile çok mana ifade edilmiş olacağından bu durum güzel söz ehlinin yanında çok beğenilir. Ve eğer söylenen söz, mananın aslını ifade etmek için yeterli değil ise buna ifadeyi bozan kısaltma denir ve bu tür kısaltma güzel söz ehlinin yanında hoş görülmez.

a) Yukarıdaki alıntılara göre güzel sözün özelliklerini yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Aşağıdaki ifadelerde birinci ve ikinci çokluk şahıs ekleri ve zamirleri tekil anlamda kullanılmıştır. Sol sütunda verilen ifadeleri sağ sütundaki durum veya amaçlarla eşleştiriniz.

()	Şu adam mı bizimle bu konuyu tartışacak?	I. İğneleme
()	Zatıalınız çok zeki olduğunuzdan kalkıp iki satır okumamakta haklısınız.	II. Saygı
()	Sizinle daha önce bu konuyu ele almıştık.	III. Küçümseme
()	Üzerinde çalıştığımız bu konuya daha önceleri yeterince ilgi gösterilmemiş.	IV. Yabancılık
()	Sizi daha önce burada gördüğümü hatırlamıyorum.	V. Tevazu
()	Bizim bu meseledeki kabiliyetimiz inkâr edilemez.	VI. Uyarı
()	Yaptıklarınızın sonuçlarıyla yakında yüzleşeceksiniz.	VII. Büyüklenme
		VIII. Talep

- c) Cümlelerin fasih olması için seçilen kelimelerin söyleniş ve mana bakımından güzel ve birbiriyle uyumlu olması gerekir. Aşağıdaki isimlerden en az dördünü kullanarak üç adet fasih cümle kurunuz.

Bahar	Yaprak	Sonbahar	Güz	Zemheri	İlkbahar
Gül	Keçi	Koyun	Eşek	Merkep	Bahçe
Bağ	Neşe	Mutluluk	Keder	Hüzün	Bulut
Sis	Yağmur	Ağaç	Çiçek	Sümbül	Nar
Kasımpatı	Hanımeli	Deve diken	Mandalina	Pırasa	Palamut
Ceylan	Geyik	Lüfer	Hamsi	Armut	Patlıcan
Kuş	Kiraz	Müzik	Musiki	Pop	Şarkı
Türkü	Karayel	Keşişleme	Lodos	Yıldız	Meltem

Örnek	Yapraklarda bir musiki oluşturan yağmur damlaları, bütün neşesiyle baharı müjdeliyordu.
I.	
II.	
III.	

- ç) Aşağıda verilen cümleyi ifade etmek istediği temel manayı koruyarak en kısa hâliyle yeniden yazınız.

Üzerime ilahi nur gibi sarı bir ışık dökülürken eğilmiş, masamın üzerinde karınca misali titreşen ve titreştikçe beni türlü hayallere sevk eden harfleri takip ederek kitabımı okuyordum.

.....

2.

Ahmet Cevdet Paşa'nın hazırlanmasına büyük katkı sunduğu *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye* isimli eserden alınan bazı cümleler günümüz Türkçesi ile aşağıda verilmiştir. Cümleleri okuyunuz ve çalışmaları yapınız.

- Bir kişi aksi ispat edilmedikçe suçlu sayılamaz.
- Zarar ve zarara zararla karşılık vermek kabul edilemez.
- Bir zarar aynı miktardaki karşılığı ile ortadan kaldırılamaz.
- Yapılması yasak olan şeyin istenmesi de yasaktır.
- Zamanın değişmesi ile hükümlerin değişeceği inkâr edilemez.
- Bir şeyin bulunduğu hâl üzere kalması asıldır.
- Kötülüğü ortadan kaldırmak, yararlı olanı yapmaktan önceliklidir.
- Yanlışlığı açık olan zanna itibar edilmez.
- Zahmet nimete, nimet zahmete göredir.

- a) Yukarıdaki cümleleri icaz yönünden inceleyiniz ve bu cümlelerin icazlı olup olmadığını tartışınız.
- b) Yukarıda verilen cümlelerden birini seçerek yorumlayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

AHMET HAMDİ TANPINAR

(1901-1962)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul'da doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesini bitirmiştir. Liselerde, yüksekokullarda öğretmenlik yapmıştır. İstanbul Üniversitesi "Yeni Türk Edebiyatı" profesörlüğüne atanmıştır. Milletvekilliği, Millî Eğitim denetçiliği gibi görevlerden sonra, ölümüne kadar çalıştığı üniversitedeki kürsüsüne dönmüş ve 1962 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Şiirler, şiir; Abdullah Efendi'nin Rüyalari, Yaz Yağmuru, Hikâyeler öykü; Huzur, Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Sahnenin Dışındakiler, Mahur Beste roman; Beş Şehir, Yaşadığım Gibi, Mücevherlerin Sırrı deneme; On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi araştırma ve inceleme türünde verdiği eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Tanpınar, büyük bir sanatkâr ve fikir adamı olmakla birlikte sanatçı kişiliği akademisyenliğinin önünde olduğundan Türkçe için kıymetlidir. Cumhuriyet neslinin ilk öğretmenlerindendir.
- Şiir, öykü, roman, deneme, makale, araştırma ve inceleme olmak üzere birçok türde eser vermiştir. Kendisi ve eserleri hakkında onlarca makale ve kitap yazılmış; yüksek lisans ve doktora çalışmaları ile ulusal düzeyde toplantılar düzenlenmiştir.
- Sanatçının eserlerine yurt içinde ve yurt dışında büyük ilgi gösterilerek eserleri kırk dile çevrilmiştir.
- Türk tarih ve medeniyetine Yahya Kemal'in açtığı pencereden bakmayı öğrenen Tanpınar'ın mâzi ile arasındaki bağlantıyı sağlayan unsurların başında musiki, mimari ve şiir gelmektedir. Mimariyi "millî hayatın koruyucusu", şiiri ise bir tür "iç kale sanatı" olarak görmüştür.
- Tanpınar; *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserini daha önceki yanlış değer yargılarını değiştirmek, edebiyat tarihini bilgi yığını bir kitaba çevirmemek, onu bir sanat eseri gibi yazmak, okuyucuda zihnî zevkler alışkanlığı geliştirmek amaçlarıyla yazmıştır.
- Felsefi, toplumsal meseleleri işlemesi ve kültür öğelerine romanlarında geniş yer vermesi nedeniyle bir "kültür romancısı" olarak değerlendirilmiştir.
- Sembolizme, empresyonizme varan bir belirsizlikle psikolojik anları işlemiştir. Öykü ve romanlarında "Tek bir insan çevresinde dünyayı toplamak" istemiş; yaşantısını, istek ve umutlarını, acı ve sevinçlerini eserlerine konu yapmıştır.
- Romanlarındaki dil, söz varlığı bakımından Türk edebiyatının en zengin örneklerindendir. Eserlerinde özgün benzetme ve mecazlar görülür.
- Kitabına aldığı şiirlerinin hepsi hece vezniyledir. Yurt sevgisi, geçmiş özlemi, sevme-sevilme isteği, şiirlerinde sık sık karşılaşılan motiflerdir.
- Seçkin, çeşitli mecazlara, düşüncelere, soyut sözcüklere geniş yer veren, kendine özgü zengin bir cümle yapısı vardır. Şiir diliyle nesir dili arasında kesin bir ayrılık görülmez. "Şiirde sustuğum şeyleri, roman ve hikâyelerimde anlatırım." der.

“Kendisi ve eserleri hakkında onlarca makale ve kitap yazılmış, yüksek lisans ve doktora düzeyinde çalışmalar ile ulusal düzeyde toplantılar yapılmış ve yapılmaktadır.”, “Sanatçının eserlerine yurt içinde ve yurt dışında büyük ilgi gösterilerek eserleri kırk dile çevrilmiştir.”

[illegible]

(Emirgân'da Akşam Saati)

yarenlik: Yakın arkadaşlık, muhabbet.

Yukarıdaki parçadan Tanpınar'ın roman ve hikâyelerinde kullandığı üslup özelliklerinden hangileri çıkarılabilir? Gerekçesiyle yazınız.

[illegible]

3. *Emirgân'da Akşam Saati* parçasından hareketle soruları cevaplayınız.

a) Parçada anlatılan köpek hakkında hissettiklerinizi iki cümle ile anlatınız.

.....

.....

.....

.....

b) Parçada anlatılan köpek hakkında hissettiklerinizin Tanpınar'ın üslubu ile ilgisi olup olmadığını gerekçesiyle yazınız.

.....

.....

.....

4. Aşağıdaki şiiri okuyunuz. Şiirle ilgili çalışmaları yapınız.

Ne İçindeyim Zamanın

*Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında;
Yekpare, geniş bir anın
Parçalanmaz akışında.*

*Bir garip rüya rengiyle
Uyuşmuş gibi her şekil,
Rüzgarda uçan tüy bile
Benim kadar hafif değil.*

*Başım sükutu öğüten
Uçsuz, bucaksız değirmen;
İçim muradına ermiş
Abasız, postsuz bir derviş;*

*Kökü bende bir sarmaşık
Olmuş dünya sezmekteyim,
Mavi, masmavi bir ışık
Ortasında yüzmekteyim.*

a) Şiirin ilk dördlüğünü nesre çeviriniz.

.....

.....

.....

b) İlk dördlüğü nesre çevirirken zorlanıp zorlanmadığınızı gerekçesiyle yazınız.

.....

.....

.....

c) Şiirin ölçüsünü ve ikinci dördlüğün kafiyelerini bularak bu ögelerin geleneksel halk şiirimizle ilgisini kurunuz.

.....

.....

.....

.....

5. Aşağıdaki soruları Tanpınar'ın üslubundan ve parçadan hareketle cevaplayınız.

Eski İstanbul'da mimarinin saltanatına rekabet eden başka bir güzellik varsa, o da ağaçlardı. Fakat buna rekabet denebilir mi? Doğrusu istenirse, ağaç, mimarimizin ve bütün hayatımızın en lütufkâr yardımcısıdır. Beyaz mermerle yontulmuş taşla uyduğu kadar, harap çatı ile süsleri bakımsızlıktan kaybolmuş, yalağı kırılmış çeşme ile de uyuşmasını bilir. O güneşin adına söylenmiş bir kasideye benzer.

(Beş Şehir)

a) Ağaç nelere benzetilmiştir?

.....

.....

b) Yazar hangi ağaçlardan bahsediyor olabilir? Niçin?

.....

.....

c) Parçada altı çizili cümleyi yorumlayınız.

.....

.....

.....

.....

ç) Parçada günümüz kullanımına uymayan hangi noktalama işaretleri söz konusudur? Niçin?

.....

.....

d) Parçada mimari ile ilgili sözcükleri tespit ederek Tanpınar'ın mimariye bakışıyla ilgili çıkarımda bulununuz.

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

AHMET KUTSİ TECER

(1901-1967)

Hayatı ve Eserleri

Kudüs'te doğmuştur. Ankara Gazi Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsünde Türkçe ve edebiyat öğretmenliğiyle göreve başlayan Tecer, memleketin pek çok yerinde öğretmen olarak çalışmıştır. Sivas'ta ilk kez düzenlediği Halk Şairleri Bayramı ile Âşık Veysel gibi âşıkların daha geniş çevrelerce tanınmasını sağlamıştır. Türk halk edebiyatı ve folklor üzerine yazılarıyla tanınan, pek çok şiir, piyes ve araştırma kitapları kaleme alan Ahmet Kutsi Tecer 1967 yılında vefat etmiştir.

Sanatçının önemli eserleri arasında *Tabiat Odam*, *Orda Bir Köy var Uzakta*, *Nerdesin* gibi tanınmış şiirlerinin yanı sıra *Koçyiğit Köroğlu*, *Köşebaşı*, *Bir Pazar Günü* gibi tiyatro türündeki eserleri sayılabilir.

Türkçeye Katkıları

- Hece ölçüsünü yaygın olarak kullandığı şiirlerinde hem halk motiflerine yer vermiş hem de Anadolu insanının toplumsal ve kültürel meselelerini dile getirmiştir.
- Toplum için sanat anlayışıyla yazılan eserlerin başarılı ve kalıcı olduğuna inanmış, bu nedenle özellikle Türk halk şiirinin zengin anlatım biçimlerinden yararlanmıştır.
- 1940'lı yıllarda Türk şiirini sade hâle getirenlerin başında yer almıştır.
- Türk edebiyatında sadece şiirleriyle değil tiyatro eserleriyle de çığır açmıştır. Bu çerçevede sözlü halk tiyatrosu geleneğiyle halk kültüründen ve halk motiflerinden büyük ölçüde faydalanmıştır.
- Eserlerinde halkın konuştuğu sade bir dil kullanmıştır.

Orda Bir Köy Var Uzakta

*Orda bir köy var uzakta,
O köy bizim köyümüzdür.
Gezmesek de, tozmasak da
O köy bizim köyümüzdür.*

*Orda bir ev var uzakta,
O ev bizim evimizdir.
Yatmasak da, kalkmasak da
O ev bizim evimizdir.*

*Orda bir ses var uzakta,
O ses bizim sesimizdir.
Duymasak da, tınmasak da
O ses bizim sesimizdir.*

*Orda bir dağ var uzakta,
O dağ bizim dağımızdır.
İnmesek de, çıkmasak da
O dağ bizim dağımızdır.*

*Orda bir yol var uzakta,
O yol bizim yolumuzdur.
Dönmesek de, varmasak da
O yol bizim yolumuzdur.*

(Bütün Şiirleri)

1. Aşağıdaki şiirleri okuyunuz. Şiirlerden hareketle soruları cevaplayınız.

Nerdesin

Geceleyin bir ses böler uykumu,
İçim ürpermeyle dolar: - Nerdesin?
Arıyorum yıllar var ki ben onu,
Aşkıyım beni çağran bu sesin.

Gün olur sürüyüp beni derbeder,
Bu ses rüzgarlara karışır gider.
Gün olur peşimden yürür beraber,
Ansızın haykırır bana: - Nerdesin?

Bütün sevgileri atıp içimden,
Varlığımı yalnız ona verdim ben,
Elverir ki bir gün bana derinden,
Ta derinden bir gün bana "Gel" desin.

(Bütün Şiirleri)

Kaybolan Ses

Ne zaman düşünsem sizi titrerim,
Yaslı dağlar, yüzü gülmeyen dağlar.
Bu dağlar içinde bir yer var, derim,
Orada kaybolan bir ses var, ağlar.

Neden hiç çıkmıyor içimden bu ses?
Tipi, kar, fırtına... donar her nefes,
Yine bu ses ağlar, işitmez herkes,
Beni kıvrandırır, inletir, yakar.

Hey bu dağlar, yalçın, karanlık, derin!
Ne bir geçit verir, ne sıcak bir in.
Gün battığı zaman sarp tepelerin
Üstünden bir kartal geçer, o kadar...

(Bütün Şiirleri)

a) Şiirleri biçim ve içerik bakımından halk şiiri ile karşılaştırarak bu şiirlerin benzer yönlerini maddeler hâlinde yazınız.

-
-
-
-
-
-
-

b) Şiirleri dil ve üslup bakımından inceleyiniz.

-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

2. Aşağıdaki şiirleri okuyunuz. Şiirlerden hareketle soruları cevaplayınız.

Masal ya da Nigâr'la Hünkâr

*Bir varmış bir yokmuş: Bir genç kız varmış,
Her sabah saçını tararmış rüzgâr.
Her seher tenhada sesler duyarmış,
Onu yavaşçacık çağırır: "Nigâr,
(...)*

*Gönülden gönüle ırmak bir yolmuş,
Hünkâr da gün günden sararmış solmuş,
Bir sabah saraydan o da kaybolmuş
Ve gitmiş nereye gittiyse o yâr...*

*Kim bilir nereye gitmiş bu canlar?
Eskiden çıkmamış bunu yazanlar,
Köy köy dolaşmış bütün ozanlar,
Bu masal onlardan kalmış yadigâr.*

(Bütün Şiirleri)

Çingirak

*Bir gün parmaklığa elin varmadan,
Bir titreyiş gibi çalar çingirak.
Mevsimler geçtikten sonra aradan,
Bu ses beni bir gün çağırır, bırak...*

*Kumluktan, serperken dallar başına,
Geç hızla, merdiven gelir karşına,
Eşikten atlarken ayak taşına,
Bu sesler içimde yer etsin, bırak...*

*İt, işte önünde kapım, aralık,
Oda bıraktığın gün kadar ılık,
Bir ince su sesi gibi lık, lık, lık,
Gönlünden nedamet boşansın, bırak...*

(Bütün Şiirleri)

- a) Şiirlerdeki ortak motifler nelerdir? Bu durumu Ahmet Kutsi Tecer'in şiir anlayışından yola çıkarak açıklayınız.

.....

.....

.....

- b) Şair *Çingirak* adlı şiirde "Bir ince su sesi gibi lık, lık, lık" dizesindeki "lık lık lık" sesleri ile neyi amaçlamıştır?

.....

.....

.....

- c) "Neden hiç çıkmıyor içimden bu ses?
Tipi, kar, fırtına... donar her nefes,
Yine bu ses ağlar, işitmez herkes,
Beni kıvrandırır, inletir, yakar."

Bu dizelerindeki ahenk unsurlarını bularak yazınız.

.....

.....

.....

.....

3. Aşağıdaki parçaları okuyunuz. Bu parçalarda ele alınan temaları belirleyerek metinlerin karşısına yazınız.

Parçalar	Tema
Ferhunde: Üzüldüğün şeylere bak. Evde sıkılıyorsun. Sen de benimle partilere gel. Biraz dolaşalım. Ömür geçiyor, yaşamaya bakalım. Sen de gel. Bir türlü yeni şartlara alışamıyorsun, öyle bir kenarda oturmakla hiçbir şey düzelmez. Fatin: Peki, sen Allah'ın günü ya kuaföre, ya sinemaya, ya çarşıya gittiğini söyleyip evden çıkarsın da neden hiçbir zaman söylediğin yerde bulunmazsın? (Satılık Ev)	
Sadık Emmi: Kaderimizde ne varsa o olur. Kim ölecek, kim kalacak, onu Allah bilir. Kimin hatırına gelirdi, bak adamcağız sapasağlam... bir kurşunla gitti... Ne yapalım, Allah'ın emri. Yazılan bozulmaz. Geride kalanlar sağ olsun. (Yazılan Bozulmaz)	
Hoppala Kız: Pardon dedeciğim, size takdim edeyim: Bu sene Arşitektürden Prömiye pri... Beybaba: Efem? Hoppala Kız: Öff dedeciğim! Prömiye pri, yani Akademinin birincisi! (Köşebaşı)	

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

AHMET VEFİK PAŞA

(1812-1891)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul'da doğmuştur. Küçük yaşta Fransızca, Latince ve Grekçe öğrenmiş; Tercüme Odasına memur olarak tayin edilmiştir. Tanzimat'tan sonra Londra Büyükelçiliğine atanmış, burada İngilizce öğrenmiştir. Bursa'daki görevi sırasında tarihî eser ve abidelerin kurtarılmasında rol oynamıştır. Tarih kitapları, folklor ve dil derlemeleri, sözlükler, Batı edebiyatından çeviriler gibi pek çok çalışmaya imza atmıştır. Elçilik, parlamento başkanlığı, Bursa valiliği ve başvekillik gibi hizmetleriyle tanınan Ahmet Vefik Paşa'nın hayatında dürüstlük, devlet ve millet menfaatini gözetmek en esaslı vasfı olmuştur.

Hikmet-i Târih tarih, *Şecere-i Türkî* tercüme, *Fezleke-i Târih-i Osmânî* ders kitabı, *Atalar Sözü-Türkî Durûb-i Emsâl* derleme, *Lehçe-i Osmânî* sözlük, Moliere'den (Molyer) çevirdiği *Zor Nikâhî*, *Zorakî Tabib*, *Yorgaki Dandini* tiyatro alanındaki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Türkçenin millî söz varlığını Arapça ve Farsça sözcüklerin boyunduruğundan kurtararak yazı dilini sadeleştirip Türkçeleştirmek, Türkçeyi ön plana çıkarmak, tarihî anlamda Türkçenin Orta Asya Türklüğündeki çok eski dönemlere uzanan derinliğini fark ettirmek isteyen bir düşünce; Ahmet Vefik Paşa'nın çalışmalarının hareket noktası olmuştur.
- Türklerin soyağacı olarak bilinen *Şecere-i Türkî*'yi Çağatay lehçesinden Osmanlı Türkçesine çevirerek Osmanlıca'yı geniş Türk dili ailesinin bir kolu olarak göstermiştir.
- Lehçe-i Osmânî* adını verdiği sözlüğünde Türk lehçelerinin bir tablosunu çizmekle Türkçenin Batı Türkçesinden ibaret zannedilmesinin önüne geçerek Doğu Türkçesinin varlığını da gözler önüne sermiştir. Türkçenin zenginlik ve ifade kabiliyetini bu sözlük çalışması ile temellendirmiştir.
- Döneminde kaba Türkçe denilerek hor görülen halk dilinin sözlerini ve deyimlerini hak ettiği itibarına kavuşturmak, Arapça ve Farsçanın etkisiyle unutulmuş Türkçe kelimeleri yeniden ana dile kazandırmak ve geçmişteki Türkçenin kaynaklarına açılmak onun teori yerine uygulamada ifadesini bulan millî dil ülküsü olmuştur.
- Atalar Sözü* adlı kitabında halk ağzından çeşitli söz ve deyimleri derlemiş, eserlerinde bu tabirlere sıkça yer vermiştir. Bu bağlamda sözlü dildeki Türkçe sözcükleri yazı diline aktararak bunların unutulmalarına engel olmuş, Türk dilinin zenginliğini ispat edecek örnekleri çoğaltmıştır.
- Molière'den *Télémaque*'a (Telemak) kadar tüm edebî tercümelerinde yadigarlanmaktan çekinmeden uyarlamalar yapması, onu dilde sadeleşme ve Türkleşme hareketinin öncülerinden yapmıştır.
- On altı dil bildiği söylenen Ahmet Vefik Paşa, Türk dili ve Şarkiyat sahasındaki bilgisini devrinin âlimlerine kabul ettirmiş; önemli bir Türkçe sevdalıdır.

Osmanlı'da salname olarak da bilinen yıllık yazma geleneğinin kurucusu ve başlatıcısı Ahmet Vefik Paşa'dır. Ayrıca Ahmet Vefik Paşa'nın Rumeli Hisarı'ndaki köşkünde mevcudu 15 bine varan şahsi bir kütüphanesi bulunmaktaydı.

1. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Yazı dilinde yer almayan, bir bölümü halk dilinde de terk edilen veya dilde mevcut olup da o anlamda kullanılmayan Türkçe kelimelere yer vermesi ve yabancı terkiplere, halk tarafından kullanılmayan Arapça, Farsça kelimelere hemen hiç yer vermemesiyle Ahmet Vefik Paşa'nın tiyatrolarında kullandığı dil kendinden öncekilerin, çağdaşlarının ve daha sonrakilerin eserlerinden ayrılmaktadır. Onun Lehce-i Osmani'si eserlerinin dili için yeri geldikçe kullanabileceği bir kaynak vazifesi görmüştür.

(Ahmet Vefik Paşa ve Türk Diline Katkıları)

- a) Ahmet Vefik Paşa'nın tiyatrolarında kullandığı aşağıdaki kelimeleri ve bunların anlamlarını kelimelerin başındaki sayıları anlamların başındaki kutuların içine yazarak eşleştiriniz.

	Kelime	Anlamı
I.	ağmak	kapalı kafes
II.	aparmak	cazibe
III.	yavuk	yükselmek
IV.	kapançe	cadı huylu
V.	cadaloz	yakın
VI.	çalım	aşırmak
		tavır

- b) Ahmet Vefik Paşa'nın tiyatrolarında kullandığı aşağıdaki atasözü ve deyimlerin anlamlarını TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten araştırarak tabloda boş bırakılan yerlere yazınız.

Atasözü ve Deyimler	Anlamı
Denize düşen yılana sarılır.	
Yemişsiz ağaca kimse taş atmaz.	
Faka basmak	
Zokayı yutmak	

- c) Siz de yörenizde kullanılan halk tabirlerini büyüklerinizden derleyiniz. Derlediğiniz iki ifadeyi sınıf panosunda sergileyerek arkadaşlarınızla paylaşınız.

AHMET ZEKİ VELİDİ TOGAN

(1890-1970)

Hayatı ve Eserleri

Türk tarihçi ve Türkolog A. Zeki Velidi Togan bugünkü Rusya Federasyonu'nun Başkirt Özerk Cumhuriyeti sınırları içindeki Küzen köyünde doğmuştur. Arapça, Farsça ve Rusça öğrenmiştir. Kazan'da eğitimini tamamlamıştır. Farklı kurumlarda öğretici olarak görev yapmış, siyasete girmiş ve Türklerin bağımsızlığı için mücadele etmiştir. İran, Afganistan ve Türkiye'de bilimsel araştırmalar yapmıştır. Avrupa'da ilim çevreleriyle temas kurmuş, oradaki farklı üniversitelerde görev yapmıştır. II. Dünya Savaşı dolayısıyla Türkiye'ye dönmüş ve vefatına kadar İstanbul Üniversitesi'ndeki görevine devam etmiştir.

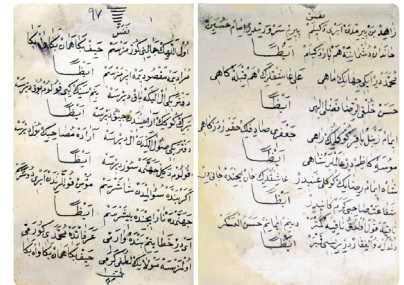
Bugünkü Türkistan ve Yakın Mazisi, Tarihte Usul, Türkistan Tarihi, Türk ve Tatar Tarihi, Umumi Türk Tarihine Giriş, Türklüğün Mukadderatı Üzerine, Hâtıralar, Oğuz Destanı: Reşidüddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlil başlıca eserleridir.

Türkçeye Katkıları

- Türk tarihi, Türk sanat tarihi ve Türk halk bilimi alanlarında birçok araştırmaya imza atmış; halk kültürü ve edebiyatına dair gözlemler yapmış çok yönlü bir araştırmacıdır.
- Türk topluluklarının kökeni, bunları oluşturan boy ve kabile adları, yerleşim yerleri gibi pek çok konuda eserler kaleme almıştır.
- Türk coğrafyasındaki adları özgün hâliyle kaydetmiş, bunların konulma nedenlerini açıklamıştır.
- İlhanlılara ait bir vesikada 22 Türk sanatçısının adını belirlemiştir.
- Cönkler üzerine araştırmalar yapmıştır.
- Türkiye'de epik destan çalışmalarını başlatanlardan biridir.
- Folklor araştırmalarını "millî bir vazife" olarak görmüş ve erken yaşlardan itibaren başta destanlar olmak üzere çeşitli sözlü kültür ürünlerini derlemiştir.
- 1914'teki Türkistan seyahatinde *Kutadgu Bilig*'in farklı bir nüshasını bulmuş; 1923'te İbnü'l-Fakih'i, 1930 sonrasında Harizm dili kalıntılarını keşfetmiştir.
- 1925'lerden itibaren İstanbul kütüphanelerindeki yazma eserleri incelemiş ve ilim dünyasına sunmuştur.
- Reşidüddin'in Oğuz Türklerinin tarihini ele alan *Oğuznâme*'sini Türkçeye çevirmiştir.
- Oğuz Destanı üzerine yeni yorumlar yapmıştır.
- Eski Türk destanlarını ihtiva eden *Hanname* veya *Hanlar Tarihi* adlı eserle ilgili bildiri hazırlayıp Cambridge (Kembriç) Doğu Bilimciler Kongresinde sunmuştur.

Cönk; saz şairlerinin, kendilerinin veya başkalarının şiirlerini derledikleri, uzunlamasına açılan, deri kaplı defterdir. Aşağıdaki görselde XIX. yüzyıla ait bir cönkten iki sayfa verilmiştir.

1. "Türklerin tarihten önceki çağını öğrenmek için müracaat edilecek diğer en büyük vesika, Türk dilidir."

A. Zeki Velidi Togan'a ait yukarıdaki sözü dil-tarih ilişkisi bağlamında yorumlayınız.

.....

.....

.....

.....

2. A. Zeki Velidi Togan'a ait aşağıdaki metni okuyunuz. Metinden hareketle çalışmaları yapınız.

Karahanlılar zamanında vücade getirilen diğer mühim eser de Mahmud Kaşgarî'nin 1077 de tasnif ettiği Türkçe-Arapça lûgat kitabı Divanü lûgatit-Türk'dür. Aslen Barsganlı olan müellif üç cilt teşkil eden eserinde zengin Türkçe lûgat şeklinde bilhassa Kaşgar Hakanî Türkçesini, Çigilce ve Oğuzca'yı önümüzde canlandırmış ve bundan başka da Bizans hududundan Çin hududuna kadar uzayan Türk illerindeki müteaddit kabilelerin lehçelerinden nûmuneler vermiştir. Türk ilinin coğrafyasına, Türk etnografyasına, Türk iktisadî ve içtimâî hayatına, eski Türklerin akidelerine ait paha biçilmez kıymette malûmat bırakmıştır. Eserde eski Türk sav'ları, keza bize vasıl olmıyan edebî eserlerden, eski destanlardan ve halk edebiyatından, hattâ Arap edebiyatına takliden vücade getirilen şiirlerden nûmuneler verilmiştir. Kültür tarihimizin en büyük kaynaklarından biri olmak itibariyle Mahmud Kaşgarî'nin eseri ancak Göktürk yazıtlarıyla ve kendisinden sonra gelenlerden Ali Şîr Nevaî ve Kâtip Çelebi gibi Türk büyüklerinin eserleriyle bir sraya konulabilir.

(Umumî Türk Tarihine Giriş)

- a) Aşağıdaki ölçütlere göre metnin dil ve anlatım özelliklerini değerlendiriniz.

Ölçütler	Açıklama
Cümle yapıları	
Kelime kadrosu	
Öznellik, nesnellik	
Deyimler	

b) Metinde yararlanılan anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını yazınız.

.....

.....

.....

c) Metinde geçen aşağıdaki kelimelerin eş anlamlılarını tablodaki ilgili yerlere yazınız.

Kelimeler	Kelimelerin Eş Anlamlısı	Kelimeler	Kelimelerin Eş Anlamlısı
bilhassa		malûmat	
hudut		müellif	
içtimaî		mühim	
iktisadî		nümune	
lûgat		yazıt	

ç) Metindeki kelimelerden güncel yazımı farklı olanları bulunuz ve bu kelimelerin güncel yazımını tablodaki ilgili yerlere yazınız.

Kelimeler	Güncel Yazımı	Kelimeler	Güncel Yazımı

3. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçayla ilgili çalışmaları yapınız.

Bugün tespit edilmek icabeden bir hakikat varsa, o da Türkilinde edebî dilin tam bir hercümerç içinde bulunmasıdır. Türk edebî dilinin istikrarsızlığı ve dağınıklığı imperyalistlere bu Türk kavimlerinin bir gün millî dil ve kültür davasından vazgeçecekleri ümidini vermektedir.

(Türkili Haritası)

a) Yazara göre Türk topluluklarının edebî dili hangi sorunlarla karşı karşıyadır?

.....

.....

.....

.....

b) Dildeki bu sorunlar düzeltilmezse nelere yol açabilir?

.....

.....

.....

.....

.....

c) Yazarın savunduğu "millî dil ve kültür davası"nın başarılı olabilmesi için sizce neler yapılmalıdır?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ç) Kültürel değerlerin korunmasında Türkçenin önemini vurgulayan sloganlar oluşturunuz.

.....

.....

d) Yukarıda belirlediğiniz sloganlardan birini kullanarak afişler oluşturunuz. Bu afişleri sınıf panosunda sergileyiniz.

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

ALİ ŞÎR NEVÂÎ

(1441-1501)

Hayatı ve Eserleri

Herat'ta doğmuştur. Meşhed ve Semerkant'ta devrinin önemli âlimlerinin bulunduğu medreselerde eğitim görmüştür. Çocukluk ve okul arkadaşı Hüseyin Baykara Horasan'ı ele geçirince onun hizmetine girmiştir. Üst düzey devlet görevlerinde bulunmasına rağmen kendisini ilim, kültür ve edebiyata adanmak istediğinden bu görevleri daha sonra başkalarına devretmiştir. 1501 yılında Herat'ta hayatını kaybetmiştir.

Türk edebiyatının en büyük şairlerinden biri olan Nevâî, farklı konu ve türlerde yazılmış yirmi beşin üzerinde eser bırakmıştır. Dördü Türkçe, biri Farsça beş divanı, altı mesnevisi vardır. *Leylâ vü Mecnûn*, *Mecâlisü'n-Nefâis*, *Çihl Hadîs*, *Muhâkemetü'l-Lugateyn*, *Mîzânü'l-Evzân* eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Çağatay edebiyatının kurucusu kabul edilen Ali Şîr Nevâî, ifade gücü ve eserleri ile Çağatay sahası Türkçesinin "Nevâî dili" olarak anılmasını sağlamıştır. Çağatay Türkçesinin büyük bir kültür ve sanat dili hâline gelmesindeki en büyük pay ona aittir.
- Eserleri yalnız Çağatay sahasında değil Türklerin yaşadığı bütün coğrafyalarda etkili olmuş, şiirleri dilden dile dolaşmıştır. Çin'den Balkanlara kadar geniş bir bölgedeki şairler onu üstat kabul etmişlerdir.
- Büyük bir dil bilinciyle meydana getirdiği *Muhâkemetü'l-Lugateyn*'de Türkçenin üstünlüklerini, inceliklerini ve ifade gücünü ortaya koymuştur.
- *Muhâkemetü'l-Lugateyn*'de Türkçenin Farsçadan üstün yönlerini belirtirken söz varlığı ve dil bilgisi özelliklerinden örnekler sıralamıştır. Bu da Nevâî'yi Türkçe üzerine düşünen bir dil araştırmacısı olarak öne çıkarmıştır.
- Nevâî, ortaya koyduğu eserlerle Türkçenin yüksek edebî eserler yaratma gücüne sahip olduğunu göstermiş; döneminin ince edebî zevkine Türkçenin hitap edebileceğini ispatlamıştır.
- Ali Şîr Nevâî, Türk edebiyatındaki birçok ilke de imza atmıştır. Türk edebiyatında ilk şair tezkiresi, ilk hamse, aruzla ilgili ilk teorik eser ona aittir.

Muhâkemetü'l-Lugateyn'den

Bugüne kadar bunun gerçekliği üzerinde etraflıca düşünülmemiş olduğundan bu konu gizli kalmış, Türk'ün hünersiz, züppe gençleri kolaylığa kaçarak Farsça sözler ile şiir söylemeğe meşgul olmuşlardır. Esasen kişi etraflı ve iyice düşünse bu sözlerde bu kadar genişlik ve (söz söyleme) alanında bu kadar açıklıklar bulunduğu göre bu dilde her güzel ve düzgün söz söyleme, şairlik ve yazarlığın kolay olacağını anlar. Gerçekten pek kolaydır. Hem Türk dilinin olgunluk ve yüksekliği bunca delillerle ispat edildi. Bu halk arasından ortaya çıkan yaratıcı kişilerin (şairlerin), sanatçıların güçlerini, yaratıcılıklarını kendi dilleri dururken başka dil ile göstermemeleri, böyle bir işe yönelmemeleri gerekirdi.

(Dil İçi Çeviri: F. Sema Barutçu Özönder)

1. Aşağıdaki şiiri okuyunuz. Şiirle ilgili çalışmaları yapınız.

Gazel	Kelimeler
Yolıda cân birdim ötti körmeyin cânân ni sûd Körse hem körmeske salıp zâyî' oldu cân ni sûd Sûd köz tuttum karargan közge ol yüz mihridin Anlagaç mihr-i cemâlin iyledi pinhân ni sûd Bir tebessümga lebidin cânını birdim sûd için Cânım alıp la'li anıng bolmadı handân ni sûd Zülfi sevdâsıga nakd-i ömr birdim âh kim Yitmedi cânınga bu sevdâda cüz noksân ni sûd (...) İy Nevâyî dime cân bir vaslıdın sûd isteseng Yüz tümen cân birse çun kim vasl imes imkân ni sûd (Fevâyidü'l-Kiber)	a) birdim b) ötti c) karargan ç) közge d) anıng e) yitmedi f) dime g) imes
Günümüz Türkçesi	Kelimeler
Yolunda can canan görmeden ne fayda Görse de görmezden geldi, can boşa gitti ne fayda Onun yüzünün güneşinden fayda umdum Bunu anlayınca yüzünün güneşini gizledi ne fayda Dudağından bir tebessüm elde etmek için canımı verdim Canımı aldı ancak dudağı gülmedi ne fayda Saçının sevdasına ömrümün nakdini verdim ah ki Bu sevdada canıma noksandan başka şey ne fayda (...) Ey Nevâyî can ver sevgiliye kavuşmak istersen Bir milyon can verilse de kavuşmak mümkün ne fayda	I. geçti II. onun III. deme IV. verdim V. kararan VI. değil VII. göze VIII. ulaşmadı IX. öttü

- a) Yukarıdaki gazelin günümüz Türkçesi ile verilen kısmından bazı Türkçe kelimelerin karşılıkları çıkarılmıştır. Yukarıdaki eşleştirmeleri yaparak kelimelerin anlamlarını boş bırakılan yerlere yazınız.
- b) "Yüz tümen" in bir milyona karşılık geldiğini göz önünde bulundurarak tümen kelimesinin anlamını belirtiniz. "Tümen" kelimesinin günümüzde hangi alanda, hangi anlamda kullanıldığını yazınız.

.....

.....

.....

c) Gazeldeki deyimler ve deyimlerin anlamları aşağıda karışık olarak verilmiştir. Deyimleri ve deyimlerin anlamlarını boş bırakılan alana yazınız.

- Köz tutmak
- Ölmek
- Körmezke salmak
- Can birmek
- Görmemiş gibi yapmak, farkında değilmişçesine davranmak
- Ummak, beklemek

.....

.....

.....

.....

.....

2. Aşağıda Ali Şîr Nevâî'ye ait iki eserden alıntılar verilmiştir. Bu alıntılardan birini seçip şairin ilgili ifade ile ne anlatmak istediğini kısaca açıklayınız.

Kim ki bir köngli bozugning hâtırın şâd eylegey
Ança bar kim Ka'be vîrân bolsa âbâd eylegey
(Bedâyiü'l-Vasat)

Gönlü kederli birini neşelendiren
yıkılan Kabe'yi yeniden yapmış gibi olur.

Bî-fâyide sözni köp aytma, fâyidelig sözni köp
işitürdin kaytma.

(Mahbûbü'l-Kulûb)

Faydasız sözü çok söyleme, faydalı sözü
çok dinlemekten geri durma.

.....

.....

.....

.....

3. Ali Şîr Nevâî'nin *Leylâ vü Mecnûn* isimli eserinden alıntılanan aşağıdaki beyitleri okuyunuz.

Çün Fârsî irdi nükte şevki
Azrak idi anda Türk zevki

Nükte şevki Farsça olduğu için
Türk zevki onda daha azdı

Ol til bile nazm boldı melfûz
Kim Fârsî anglar oldı mahzûz

(Şiir) o dil ile söylenir oldu
Ki herkes Farsçadan zevk alır oldu

Men Türkçe başlaban rivâyet
Kıldım bu fesâneni hikâyet

Ben Türkçe anlatmaya başlayıp
Bu efsaneyi hikâye ettim

Kim şöhreti çün cihânga tolgay
Türk ilige dagı behre bolgay

Ki şöhreti bütün dünyayı doldursun
Türk iline faydalı olsun

Niçün ki bu kün cihânda etrâk
Köptür hoş-tâb' u sâfî-idrâk

(Leylâ vü Mecnûn)

Çünkü bugün dünyada güzel huylu ve
temiz anlayışlı Türkler çoktur

- a) Ali Şîr Nevâî, iyi düzeyde Arapça ve Farsça bilmektedir. Farsçadaki ustalığını Farsça divanında görmek mümkündür. O dönemde İslam dünyasında hâkim edebiyat dili Farsça, bilim dili ise Arapça idi. Bu dillerde eserler vermek hem yazarın daha çok tanınmasını hem de yazdığı eserlerin İslam dünyasının dört bir yanındaki bilginler tarafından okunmasını mümkün kılıyordu.

Bu parçadan ve *Leylâ vü Mecnûn* alıntısından hareketle Ali Şîr Nevâî'nin Türkçe yazma konusundaki ısrarının nedenini açıklayınız.

- b) Ali Şîr Nevâî'nin Türkçe sevgisi, bilinci ve tutkusuyla günümüze baktığınızda bugün Türkçenin kullanımıyla ilgili ne gibi sorunlar görüyorsunuz? Türkçenin daha doğru kullanılmasını sağlamak ve Türkçe sevgisini yaygınlaştırmak için neler yapılabilir? Tespit ve önerilerinizi aşağıdaki alana yazınız.

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

ANNEMARIE VON GABAIN

(1901-1993)

Hayatı ve Eserleri

Fransa sınırları içinde bulunan Mörchingen'de (Mörşingen) doğmuştur. Berlin Üniversitesinde matematik, fen bilimleri ve inşaat alanındaki derslerin yanı sıra Otto Franke'dan (Otu Frankı) Çin bilimi, Willi Bang Kaup'tan (Vili Bang Kaup) Türk bilimi dersleri almıştır. *Türkische Turfantexte* dizisinin ilk altı kitabını birlikte yayıma hazırlamışlardır. 1935-1937 yılları arasında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde misafir Çin bilimi hocası olarak görev yapmıştır. Türkiye'den ayrıldıktan sonra Berlin ve Hamburg Üniversitelerinde Türk dili profesörü olarak çalışmıştır. 1993 yılında Berlin'de hayatını kaybeden Gabain, Türkoloji alanında bugün de yararlanılan kıymetli eserler bırakmıştır.

Türkische Turfantexte, Alttürkisches Schrifttum, Die Frühgeschichte der Uiguren, Alttürkische Grammatik, Özbekische Grammatik eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Uluslararası bilimsel etkileşimin artırılması amacıyla Altayistler ve Uralistlerle Ural-Altay Topluluğunu kurmuştur. Bu toplulukta uzun yıllar yönetici olarak görev yapmıştır.
- Ural-Altay çalışmaları ile ilgili yazılar yayımlayan *Ural-Altalsche Jahrbücher* dergisinin kurulmasına katkıda bulunmuş ve bu derginin Altayistik bölümünü yönetmiştir.
- Eski Türkçe alanında yaptığı çalışmalarla henüz tam olarak bilinmeyen bir dönemin aydınlatılmasına katkıda bulunmuştur. *Eski Türkçenin Grameri* isimli eseri bu alandaki önemini hâlâ korumaktadır.
- Türkoloji alanında birçok öğrenci yetiştirmiştir. Onun öğrencilerinden olan Şinasi Tekin ve Semih Tezcan mirasını devralarak Türk dili alanında ciddi çalışmalara imza atmışlardır.
- Gabain, yayımladığı 340'tan fazla çalışma ile Eski Türkçe ve Uygur Türkçesi alanındaki birçok konunun açıklanmasına ve anlaşılmasına katkı sunmuştur.
- Türk dili ile ilgili araştırmaları nedeniyle 1957'de Türk Dil Kurumu muhabir üyeliğine, 1989'da da şeref üyeliğine seçilmiştir.
- 1973'te Türk diline katkıları nedeniyle kendisine Türk hükûmeti tarafından şeref diploması verilmiştir.
- *Index der Deutschen Bedeutungen* isimli çalışması ile Türkçe sözlük çalışmalarına katkıda bulunmuştur.

Eski Türkçenin dildeki yeri üzerine şöyle bir soru sorulabilir: Bu dilin, "Türkçe" adını verebileceğimiz ataları var mıydı? Onların selefleri kimlerdir? Çin'in kuzeyinde, Çinliler, tarih yazmaya başlamalarından itibaren Hiung-nu denen göçebe bir halk tanıyorlardı; 6. asrın baş döndürücü olayları içinde isimleri kaybolur. Orta imparatorluğun yıllıkları, Hiung-nuların dillerinden bir çok kelime, ünvan ve isim nakledeleler; bunlar, pek çok Eski Türkçe ve Moğolca unsur ihtiva ederler. Aynı şekilde, bugün Çinliler tarafından To-pa denen Tabğaç dilinden de bahsederler, ki bunlar Kuzey Çin'in hakimleri olarak (436-557), Kuzey Wei adını taşıyorlardı. Eski Türkçenin, şimdiye kadar, daha eski bir şekli bulunamadı. Bugün, Eski Türkçeye en yakın olan ağızlar, Doğu Türkistan Yarkend ağızı, Tarançi ağızı, İli vadisi ağızlarıdır.

(Eski Türkçenin Grameri)

1.

Tablo 1’de Von Gabain’in *Eski Türkçenin Grameri* isimli eserinden eklerle ilgili bazı kurallar, Tablo 2’de ise bazı kelimeler ve anlamları verilmiştir. **Bu kuralları inceleyerek Tablo 3’teki kelimelerin anlamını tahmin edip karşısına yazınız.**

Tablo 1

+sız / +siz / +suz / +süz	Yokluk bildirir, çoğunlukla sıfat yapar.
+kak / +kek / +gak / +gek	Küçültme ve kuvvetlendirme bildirir.
+ç	Küçültme ve sevgi bildirir.
+çak / +çek	Küçültme bildirir.
+çı / +çi	Bir işi yapanı bildirir
+taş / +teş / +daş / deş	Berberlik, ortaklık, yoldaşlık bildirir.
+sığ / +siğ	Benzerlik bildirir.
-gaç / -geç / -kaç / -keç	Çoğunlukla alet ismi yapar.

Tablo 2

ög	anne
körk	güzellik
er	yiğit, adam
ata	baba
bı	bıçak
an	av
karın	karın
ka	akraba
kul	köle
beg	bey
yazuk	günah
aç	açmak
kıs	kısmak

Tablo 3

ögsüz	annesiz
körksüz	
erkek	
ataçım	
bıçak	
ançı	
karındaş	
kadaş	
kulsığ	
begsiğ	
yazuksuz	
açkaç	
kıskaç	

2. Von Gabain'in *Eski Türkçenin Grameri* isimli eserinden eski Türkçe bazı cümle örnekleri aşağıda verilmiştir. Verilen cümleleri günümüz Türkçesine çevirerek altı çizili kelimelerde ismin hâllerinden hangisinin kullanıldığını tahmin ediniz.

Cümleler	Kelimeler
Balıkka tegdi.	balık: Şehir. tegmek: Ulaşmak.
Muntadan yanıp bar!	munta: Bura. yanmak: Dönmek. barmak: Gitmek.
Buyrukı yime <u>bilge</u> ermiş.	buyruk: Kumandan, vekil. yime: Dahî, her ne kadar. ermiş: İmiş.
Kün <u>togsıkda</u> Böklî kaganka tegi süleyü birmiş.	kün togsık: Gün doğusu. kagan: Kağan. tegi: Kadar. süleyü birmek: Savaşivermek.

3. Von Gabain'in *Eski Türkçenin Grameri* isimli eserinden alınan şahıs ve işaret zamirleri aşağıda verilmiştir. Bu zamirlerin günümüz Türkçesindeki karşılıklarını yazınız.

Eski Türkçe	Günümüz Türkçesi
men, min	
biz	
sin	
siz	
ol, an	
bo	
şo	

4. Sözün etkili ve güzel bir biçimde sunulması amacıyla bir benzerlik ilişkisine dayanılarak gerçek anlamı dışında kullanılmasına "metafor" denir. Aşağıdaki metafor örneklerini inceleyiniz.
"Sözlük bir hazinedir.", "Hafıza bir bohçadır."

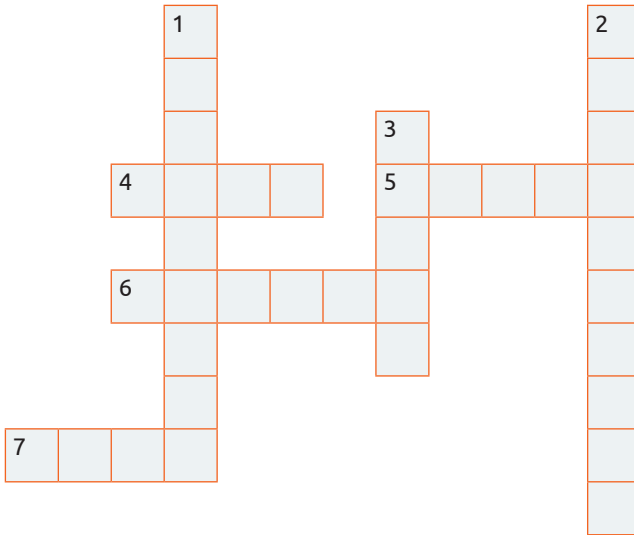
Bir metafor kullanarak gramer (dil bilgisi) kuralları ile dil ilişkisini betimleyen bir cümle yazınız ve belirlediğiniz metaforun gerekçelerini sözlü olarak açıklayınız.

Gramer (dil bilgisi)
.....

5. Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metinden hareketle bulmacayı çözünüz.

İslam öncesi Türk Orta Asyasının yazı kültürü, ülkenin tarihi gibi çok karışık ve karakteristiktir. Eski Türkçe metinler Runik, Estrangelo, Mani, Soğd, Uygur, Tibet ve Brahmi yazılarıyla yazılmıştır. En fazla 600 yıl içinde tek bir dil ve tek bir halk için böyle bir çeşitlilik anormaldir ve bunun nedeni tespit edilmelidir. Estrangelo yazısı sadece Hristiyanlar tarafından ve Türkçe için, muhtemelen özellikle Suriyeliler ve Soğdlar tarafından kullanılmıştır. Mani yazısı Manilerle sınırlıdır. Runik yazı biraz daha geniş bir yayılma alanına sahiptir. Runik yazılar Uygurlardan farklı bir diğer Türk halkı tarafından ve özellikle Maniler tarafından kullanılmıştır. Bununla birlikte biri Uygurca ve bir diğeri Soğd dilinde olan iki Budist kitap rulosunun arkasında bu yazı ile yazıcı kayıtları vardır. Soğd yazısı, yaprakların ve ilkel-tutarsız ortografinin gösterdiğine göre nispeten daha erken zamanda ve muhtemelen sadece Budistler tarafından kullanılmıştır ve Uygur yazısı tarafından kullanım alanı sınırlandırılmıştır. Sonuncu, daha erken ve de daha geç zamanda Turfan'da, Hami'de ve Kansu'da günlük amaçlar için ve bütün dinler için kullanılmıştır. Bu göz önüne alındığında, Brahmi harfleriyle yazılan Eski Türkçe metinler dışındaki varlığı şaşırtıcıdır.

(Eski Türkçe Brahmi Metinlerinin Yazıcıları)

Soldan Sağa

4. Budizm inancına mensup olanların kullandığı yazı.
5. Soğd yazısının kullanım alanını sınırlayan yazı.
6. Eski Türkçe metinler dışında kullanımı şaşırtıcı olan yazı.
7. Mani dinine mensup olanların kullandığı yazı.

Yukarıdan Aşağıya

1. Yazı sistemleri arasındaki geçişle ilgili çalışmalar yapan bilim dalı.
2. Hristiyanların Türkçe için kullandığı yazı.
3. Mani dinine mensup Türkler tarafından kullanılan yazı.

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

ARIF NİHAT ASYA

(1904-1975)

Hayatı ve Eserleri

Asıl adı Mehmed Arif olan sanatçı, Çatalca'nın İnceğiz köyünde doğmuştur. Eğitimini Bolu, Kastamonu ve İstanbul'da tamamladıktan sonra öğretmen olarak Adana'ya atanmıştır. 1950-1954 yılları arasında Adana milletvekili olmuş, 1954'te tekrar öğretmenliğe dönmüştür. 1962'de emekliye ayrılmıştır. Türk edebiyatında "Bayrak Şairi" olarak tanınan sanatçı, 1975 yılında Ankara'da hayatını kaybetmiştir.

Heykeltıraş, Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Rubâiyât-ı Ârif, Kökler ve Dallar, Kıbrıs Rubâîleri şiir; Yastığımın Rüyası, Âyetler mensur şiir; Kanatlar ve Gagalar, Terazi Kendini Tartmaz, Aramak ve Söyleyememek düzyazı türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Yeni Lisan hareketinin dil anlayışını benimseyen sanatçı, günlük hayatta kullanılan Türkçeyi şiir dili hâline getirmiş; özgün ve sade bir üslup oluşturmuştur.
- Şiirlerinde ahenge önem vermiş, serbest ölçüyle yazdığı şiirlerde bile iç ahenk sağlamıştır.
- Kullandığı söz sanatlarının yanı sıra özgün imgeler aracılığıyla alışılmamış bağdaştırma örnekleri vermiştir.
- Kahramanlık, vatan ve millet sevgisi, Türklük temalı şiirlerinde hamasi bir üslup kullanmıştır.
- Şiirlerinde ses mükemmeliyetine önem vermiş; bunu sağlamak için kelimelerin ses değerlerine göre dizilişi, eş ve zıt anlamlı kelimelerin tekrarı gibi kullanımlara yer vermiştir.
- Düzyazılarında akıcı ve anlaşılır bir dil kullanmış, açık bir anlatım için kısa cümleler kurmayı tercih etmiştir.
- Üst düzeyde bir dil bilgisi ve bilincine sahip olan sanatçı, dilin insanı diğer canlılardan üstün kılan en önemli unsur olduğunu belirtmiştir.
- Şiirlerinde biçimle anlam arasındaki ilişkiyi estetik bir öge olarak kabul etmiştir.

San'at

*Sen mermeri yaratırsın;
Ben ondan saray yaparım!*

*Ses vermez tellerin bensiz...
Mızrab yontar, yay yaparım!*

*Suya ektiğin kamışı
Keser, biçer, ney yaparım!*

*Yuvada Havvâ'ya gelin,
Âdem'i güvey yaparım!*

*Şu ma'nâsız mesâfeyi
En yaparım, boy yaparım!*

*Yeter ki sen ver... ben ondan
Mutlaka bir şey yaparım!*

*Bir yalıncık gönderirsin;
Tarar, süsler bey yaparım!*

*Gökteki öksüz dilimi
Bayrağıma ay yaparım!*

(Kökler ve Dallar)

1. Aşağıdaki şiirleri okuyunuz. Şiirlerden hareketle soruları cevaplayınız.

Fetih Marşı

(...)
Sen de geçebilirsin yardan, anadan, serden...
Senin de destanını okuyalım ezberden...
Haberin yok gibidir taşıdığın değerden...

Elde sensin, dilde sen; gönüldesin baştasın...
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!
(...)

(Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor)

Ağaç

(...)
Karışmış dallar dallara,
Kuşlarını çağırır yollardan.
Uçurur kuşlarını yollara...
Rengiyle, kokusuyla, tadıyla
Ziyafet olmuş.

Su sesine, kuş sesine dalarak
Gölgesine uzanmak
Saadet olmuş.
(...)

(Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor)

a) Yukarıdaki şiirlerin konusuna göre türlerini yazınız.

.....

.....

b) İşlenen tema ve konudan hareketle şairin üslup özelliklerini yazınız.

.....

.....

.....

2. Aşağıdaki dizelerde konuşma diline ait kelimeleri bularak noktalı yerlere yazınız.

Tesbih

(...)
Göğ e açık yüzümüze,
Nur arıyan gözümüze
-Testi testi, kadeh kadeh-
Işıkları bir döken var.

(...)
Koncanı rüzgârlar aldı,
Dalında bir sızı kaldı...
Söyle ey gül, söyle: nen var?
(...)

(Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor)

.....

.....

3. Aşağıdaki şiiri, ilk dizede geçen "şiiirden dil" tamlamasından hareketle yorumlayınız.

Dil I

*Hor görenler benim aslında şiiirden dilimi
Söylesinler bana: "May Hart" ile "Gönlüm" bir mi?
(Kökler ve Dalları)*

4. Aşağıdaki dizelerde ahenk hangi unsurlarla sağlanmıştı? Noktalı yere yazınız.

Mersiye

*Altı toprak, üstü yaprak tenlerin
Altı, üstü toprak oldu.
Eridi tenler, eridi;
Biri tüy, biri yaprak oldu.
Kalanların kısmeti
Melil melil göklere bakıp
Zâri zâri ağlamak oldu
Altı toprak, üstü yaprak tenlerin
Altı, üstü toprak oldu.
(...)*

(Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor)

5. Aşağıdaki şiirin ana düşüncesi nedir? Açıklayınız.

Dil III

*Dilimiz bir devamdır... kopmaz;
Dili millet yapar, kurum yapmaz!*

5. Aşağıdaki metinleri okuyunuz. Metinlere ait özellikleri tablodaki ilgili yere tik atarak (✓) işaretleyiniz.

I. Metin

Pek de sert vurma kapıya;
Sağır değiliz, duyduk.
Geciktin mi randevuya?
Bekle çocuk, bekle çocuk!

II. Metin

Bir ateştir, yanar, tüter:
Bu ordunun adı ister
"Ümmet" olsun, ister "Ulus"!

III. Metin

Kaldıramaz mı kolumuz
Seni düştüğün yerden, ey
Köroğlu'ndan kalan topuz?

IV. Metin

Mademki, dedim, böyle yazılmış yazısı
Er geç duyacak, telinde mızrab sızısı!

V. Metin

Farkına varmadan akın, karanın
İçler aydınlanır bir hâtıranın
İçte kalabilmiş ışıklarıyla.

	I. Metin	II. Metin	III. Metin	IV. Metin	V. Metin
Aliterasyon vardır.					
Alışılmamış bağdaştırma vardır.					
Kelime tekrarlarına yer verilmiştir.					
Zıt anlamlı kelimeler kullanılmıştır.					
Hamasi bir üslup vardır.					

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

ÂŞIK MAHZUNÎ ŞERİF

(1939-2002)

Hayatı ve Eserleri

Asıl adı Şerif Cırık'tır ve Maraş'ın Afşin ilçesinin Berçenek köyünde doğmuştur. Saz çalmayı amcası Âşık Fezali'den on iki yaşında öğrenmiştir. Tasavvuf eğitimi aldığı Cırık Baba ona mahcupluğu nedeniyle "Mahzunî" mahlasını vermiştir. 1961 ve sonrasında yüzlerce plak ve kaset yapmıştır. 24 yaşında en tanınan eseri olan *İşte Gidiyorum Çeşm-i Siyahım* türküsüyle dikkatleri üzerine çekmiştir. 17 Mayıs 2002'de Almanya'nın Köln kentinde hayata veda eden Âşık Mahzunî Şerif, Hacı Bektaş Veli Külliyesi'nin yakınındaki "Çilehane"ye defnedilmiştir. 453 plağı, 58 kaseti, türkülerinin yer aldığı kitapları ve TRT tarafından çekilmiş iki adet belgeseli bulunan Muhsuni Şerif, türkülerini ve serbest tarzda yazdığı şiirlerini *Dolunaya Tül Düştü* adlı kitapta toplamıştır.

Anadolu'yu Kucaklayan Ozan, Dom Dom Kurşunu, İşte Bizim Mahzunî, Gümüş Yelek, Berçenekli Âşık Mahzunî, Âşık Mahzunî Şerif -Dolunaya Tül Düştü- Şiirler, Sanat Yapıtları eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Türk halk şiiri geleneğine sözü (şiirleri) ve sazı ile yeni bir soluk kazandırmıştır. Şiirlerini arı ve güzel bir Türkçe ile yazan Mahzunî Şerif, döneminin sorunlarını şiirleri ve sazı ile açık bir üslupla çekinmeden ifade etmiştir.
- Şiirlerinin anlamsal boyutu oldukça derindir. Her dizede ince duyarlıklar, hassas ölçüler, zorlu beğeniler, olağan ve olağandışı unsurlar mevcuttur.
- Mahzunî, çağının sorunlarını eleştirirken bilinçlendirici bir tavır benimsemiştir. Bu tavırda yetiştiği zengin kültürel yapı ve güçlü âşıklık yeteneği etkilidir. Son dönem şiirlerinde ise dinî ve felsefi unsurları yoğun olarak kullanmıştır.
- Onun söz varlığını oluşturan unsurların başında din ve inanç doğrultusunda mezhepsel çelişkiler; haktan, hukuktan ve özgürlükten yana takındığı siyasal görüşe ait unsurlar; gezdiği yerler ve gördükleri ile tabii ki birçok şairin, ozanın ana teması olan aşk, sevdâ gelmektedir.
- Hece ölçüsü ile yazdığı şiirlerinde hecenin yedi, sekiz ve on birli ölçülerini yoğun olarak kullanmış; zaman zaman da beşli ve on beşli kalıplardan yararlanmıştır.
- Nazım türü olarak nefes tarzının bulunduğu şiirlerinde benzetme, irsalimesel, tecahülûarif, sehlümümeni, tevriye, istiare, nida, tekrar, istifham ve mecazımürsel söz sanatlarına yer vermiştir.
- Yirmi bine yakın şiiri olan Mahzunî, hemen hemen her ortamda, her sohbette doğaçlama şiirler söylemiştir. Birçok yabancı ülkede deyişleri değişik dillerde okunmuştur.
- Bektaşî geleneğinin ve Anadolu ezgilerinin dünyaya tanıtılmasında etkili olmuştur.
- 1989'dan itibaren üç yıla yakın "Halk Ozanları Derneği" genel başkanlığını yapan Âşık Mahzunî Şerif, 1989-1991 yılları arasında Halk Ozanları Federasyonu tarafından "dünyanın en büyük üç ozanı" arasında gösterilmiştir.

*Edirne'den Kars'a efendim
Bu memleket takım takım bizim be...
Bizi bölemezsin behey serseri!
Toprak gibi büküm büküm bizim be...*

1. Aşağıdaki şiiri okuyunuz. Şiirden hareketle soruları cevaplayınız.

Oy Bizim Eller

*Oy göresim geldi Berçenek seni
Dumanlı dumanlı oy bizim eller
Aktı gözüm yaşı oldu bir çanak
Dumanlı dumanlı oy bizim eller*

*Bizim elin yiğitleri bol olur
Çalar davulları dizgin dol'olur
Ölüm bize tozlu tozlu yol olur
Dumanlı dumanlı oy bizim eller*

*Mahzunî Şerif'im vay beni beni
Hani ya ikrarsız ikrarın hani
Oy göresim geldi güzelim seni
Dumanlı dumanlı oy bizim eller*

(Âşık Mahzunî Şerif ve Şiirlerinde Söz Varlığı)

a) Dizeleri düzyazıya çeviriniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

b) Şairin konuşur gibi yazdığını düşündünüz mü? Niçin?

.....

.....

.....

c) Dizelerde hangi edebî sanatlara yer verilmiştir?

.....

.....

.....

2. Aşağıdaki türküyü turuncu karekoddan dinleyiniz. Türküden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Çeşmi Siyahım

*İşte gidiyorum çeşmi siyahım
Önümüze dağlar sıralansa da
Sermayem derdimdir servetim ahım
Karardıkça bahtım karalansa da*

*Haydi dolaşalım yüce dağlarda
Dost beni bıraktı ah ile zarda
Ötmek istiyorum viran bağlarda
Ayağıma cennet kiralansa da*

*Bağladım canımı zülfün teline
Sen beni bıraktın elin diline
Güldün Mahzunî'nin berbat hâline
Mervan'ın elinde parelense de
(Âşık Mahzunî Şerif ve Şiirlerinde Söz Varlığı)*

Mervan: Emevi Dönemi
generallerinden biri.

- a) Dizelerdeki altı çizili sözcüklerin veya sözcük gruplarının anlamını dizelerden hareketle tahmin ediniz. Tahmininizi TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten kontrol ediniz.

	Sözcük veya Sözcük Grubu	Tahminim	TDK <i>Güncel Türkçe Sözlük</i>
I.	çeşmi siyah		
II.	ah ile zar		
III.	viran		
IV.	zülûf		
V.	pare		

- b) Dizeleri etkili yapan üç unsur yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Âşık Mahzunî Şerif için söylenen aşağıdaki ifadeleri şairin üslubu ve Türkçeye katkısı açısından değerlendiriniz.

“Yirmi bine yakın şiiri olan Mahzunî, hemen hemen her ortamda, her sohbetle doğaçlama şiirler söylemiştir. Birçok yabancı ülkede deyişleri değişik dillerde okunmuştur.”

4. Aşağıda Mahzunî şerife ait dizeler yer almaktadır. İlk dördlük özgün diğer iki dördlük karışık olarak verilmiştir. Yapı ve içerik unsurlarından hareketle dizeleri düzeltiniz.

Demedim mi

Ela gözlüm kara günler
Gelir geçer demedim mi?
Ağlayıp üzme kendini
Artık yeter demedim mi?

Hayali gitmez karşımda
Konar öter demedim mi?
O yâri gördüm düşümde
Baykuş bir gün baş taşımada

Gelir çatar demedim mi?
Gören onu dertsiz sanır
Mahzunî'nin ömrü çamur
Bir ecel var bir de ömür

(Âşık Mahzunî Şerif ve Şiirlerinde Söz Varlığı)

Demedim mi

Ela gözlüm kara günler
Gelir geçer demedim mi?
Ağlayıp üzme kendini
Artık yeter demedim mi?

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

AŞIK PAŞA

(1272-1332)

Hayatı ve Eserleri

XIII-XIV. yüzyıllarda yaşamış mutasavvıf Türk şairidir. Kırşehir'de ömür sürmüştür. Asıl adı Ali'dir. Şiirlerinde Âşık mahlasını kullanmıştır. İlk eğitimini Kırşehir'de almıştır. Arapça, Farsça, Ermenice ve İbranice bildiği rivayet edilmektedir. Anadolu Valisi Timurtaş Paşa'nın veziri olarak görev yapmıştır. Timurtaş Paşa'nın başarısız isyan girişiminden sonra Mısır'da sürgün hayatı yaşamış ve döndükten sonra 1332'de Kırşehir'de vefat etmiştir. Âşık Paşa, Osmanlı ve Türk kültür hayatı bakımından önemli bir aileye mensuptur. Dedesi İlyas Baba, Anadolu tasavvuf tarihinde öne çıkan şahsiyetlerden biridir. Oğlu Elvan Çelebi ve torunu Âşık Paşazâde'nin bıraktığı eserler tarih ve kültür çalışmalarında başvuru kaynaklarındandır.

Garibnâme, Fakrnâme, Vasef-i Hâl, Hikâye şairin eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Âşık Paşa, ince ve derin manaları anlaşılır bir Türkçe ile dile getirmiştir.
- Eserlerinde işlediği konuları olabildiğince sade ve anlaşılır bir dille ele almıştır. Bu yönüyle uzun yıllar toplumun farklı kesimlerine hitap edebilmiştir.
- Eserleri döneminin dil özelliklerini yansıtmaları bakımından tam anlamıyla bir dil hazinesidir.
- Eserlerinde Türkçenin ifade gücünü canlı ve güçlü bir şekilde yansıtmıştır.
- Yaşadığı dönemin dili kadar günlük hayatını ve kültürünü de eserlerinde doğru bir şekilde yansıtmaya çalışmıştır.
- Anadolu'da Türkçe yazı dilinin tam yerleşmediği bir dönemde sade bir Türkçe ile yazdığı eserler, şairin dile hâkimiyetini ve eserlerinde Türkçe kullanma kararlılığını göstermektedir.
- Türkçeye özel bir önem vermiş ve bir dil bilincine sahip olduğunu eserlerinde açıkça ortaya koymuştur.
- Âşık Paşa'nın en tanınan eseri *Garibnâme*, 10.613 beyitlik yapısı ile Anadolu'da Türkçe telif edilmiş en hacimli eserlerden biridir.
- *Garibnâme*, telif olması bakımından da dikkate değerdir. XIII-XIV. yüzyıllarda genellikle Farsçadan yapılan tercümeler öne çıkmaktadır. Âşık Paşa'nın Farsçadan bir eser tercüme etmek yerine Türkçe özgün bir eser yazması hem edebiyat hem dil tarihi açısından önem taşımaktadır.

Garibnâme'den

*Gerçi kim söylendi bunda Türk dili
İlla ma'lum oldu ma'nî menzili*

*Çün bilesin cümle yol menzillerin
Yirmegil sen Türk ü Tacik dillerin
(...)*

*Türk diline kimsene bakmaz idi
Türklere hergiz gönül akmaz idi*

*Türk dahı bilmez idi ol dilleri
İnce yolu ol ulu menzilleri*

*Bu Garîb-nâme anın geldi dile
Kim bu dil ehli dahı ma'nî bile
(...)*

*Tâ ki mahrûm kalmaya Türkler dakı
Türk dilinde anlayalar ol Hak'ı
(Garibnâme)*

1. Âşık Paşa'nın *Garibnâme* isimli eserinden alıntılanan aşağıdaki beyitleri okuyunuz. Beyitlerin özelliklerini tabloda verilen ifadelerden uygun olanların karşısına tik atarak (✓) işaretleyiniz. İşaretlemenizin gerekçesini sözlü olarak açıklayınız.

*İlla câhilden sakıngıl sözünü
Söyleyüp hor eyleme kendüzünü*

*Kendüzin bilendür ol Hakk'ı bilen
Kendüye gelendür ol Hakk'ı bulan*

*Eydeyüm bir hoş mesel senden sana
Yâdigâr olsun bu söz benden sana*

*Ne dilüm var hâlümü 'arz itmege
Ne gücüm var başum alup gitmege*

*Kendü vasfın girü oldur eytdüren
Güldür âhir bülbülü nutka süren*

*Ma'nîyi bir dilde sanman siz hemân
Cümle diller anı söyler bigümân*

*Nitekim hikmetde söz gelmiş durur
Pişrevlerden bize kalmış durur*

*Dür sadefde didiler âhûda nâf
Gönül erenlerdedür câhilde lâf*

*Ömrümi sarf eyledüm ben bunlara
Gelmedi bunlar benümle bu yola
(...)
Ben buları yâr sanurdum kanı yâr
Her biri bir nesne kıldı ihtiyâr*

*Egledi bunlar beni yıldan yıla
Nâzenin 'ömrüm bular virdi yile*

Dil, Anlatım ve İçerik Özellikleri Tablosu

Açık, akıcı ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır.	
Arapça, Farsça tamlamalar yoğun olarak kullanılmıştır.	
Dilin sözü aktarma ve iletişim sağlamadaki önemine dikkat çekilmiştir.	
Atasözü ve kalıp sözlere yer verilen hikemî bir üslup kullanılmıştır.	
Konuşma dilinin imkânlarından faydalanan sohbet havasında bir anlatım tercih edilmiştir.	
Türkçenin, yazı dili olabilecek ifade gücü ve inceliklere sahip olduğu gösterilmiştir.	
Dil ve anlatım özelliklerinde dönemin estetik kabullerine öncelik verilmiştir.	
Arapça, Farsça sözcükler halk diline yerleştiği kadar ve ölçülü kullanılmıştır.	
Türk dili ve kültürünün üstünlüğünün gösterilmesi için epik bir anlatım tercih edilmiştir.	
Anlatma gücünde dillerin eşit olduğu gösterilmiştir.	
Arapça ve Farsça sözcükler kullanılmayıp yalnızca Türkçe sözcüklere yer verilmiştir.	
Hikmet ve manalara Türkçede de ulaşılabilceği ve Türkçenin anlatım gücü gösterilmek istenmiştir.	

2. Âşık Paşa'nın *Garibnâme*'yi Türkçe yazmasının nedenini aşağıdaki beyitlerden hareketle açıklayınız.

*Bu kitâb anun içün geldi dile
Kim bu dil ehli dakı ma'nî bile
(...)
Türk dilinde ya'ni ma'nî bulalar
Türk ü Tâcik cümle yoldaş olalar*

*Yol içinde birbirini yirmeye
Dile bakup ma'nîyi hor görmeye*

*Tâ ki mahrum kalmaya Türkler dakı
Türk dilinden anlayalar ol Hak'ı
(...)
Kamu dilde ma'nî vardur bilene
Kamu yolda hak bulındı bulana*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metinle ilgili bulmacayı çözünüz.

Garibnâme'den

Üç makâmdadır bu sözün menzili
Her birinün bir şekildür mahfili

Degme bir menzilde bir yüz gösterür
Degmesinde bir şekil ma'nî virür

Evveli gönül durur kim gizlüdür
Cümle sözün aslı anda yazludur

Söylemedin söz gönülde var durur
Gönül içre yazılı defter durur

Okinur her dem gelür andan dile
Kim cihânda hayr u şer ma'lûm ola

Ger gönülde olmasa bünyâd ana
Olmayaydı bu gönül üstâd ana

Hem ikinci menzili bu dil durur
Dil dahî bir gör niçe menzil durur

Söz gönülden çün kopar dile gelür
Halk öğüdi cümle bu dilden alur

Dil durur ma'lûm kılan uşbu sözi
Dil okıdı dörd kitâbı düpdüzi

Dil durur kim kişünün ahvâlini
Ma'lum eyler cümle halka hâlini

Ma'nîyi ger dil beyân eylemese
Kim bileydi sözi dil söylemese

Pes üçinçi menzil oldur kim iner
İşidenün gönli içinde konar

Yazılır anda gönül evrâkına
Hâzır olur nuht gerek olsa yine

Nûrıyla gönüli aydın dutar
Ol sebebden bunça hikmetler biter

Uşbu üç menzildedür söz mahfili
Geh gönül mülkin dutar u geh dili

Geh dogar bu sûrete dirlik düzer
Geh iner anda gönül mülkin bozar

Söz ile dutdı dutanlar i'tibâr
Söz ile oldı olanlar ihtiyâr

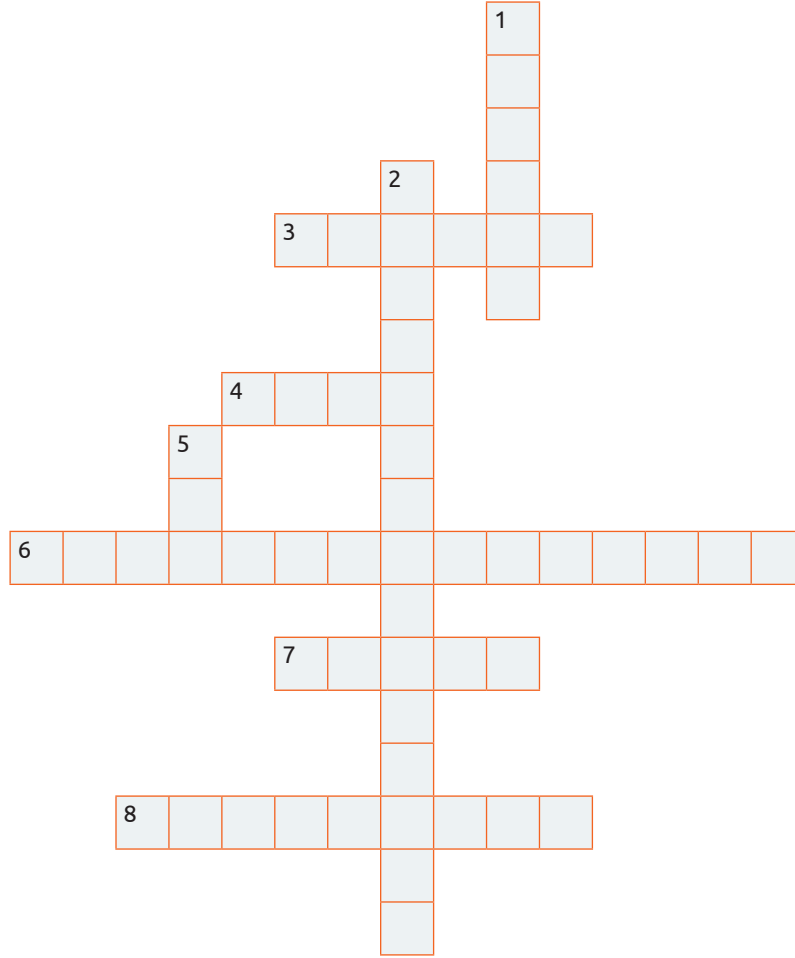
Söz güneşdür ma'nîsi Tanrı nuri
Anun için hoş dutar gönülleri

Ol güneş bu cân göginde hey döner
Geh togar bize görünür geh iner

Uşbu ağız şarkına gelür togar
Bu nefes burcına seyr idüp agar

Uşbu ağız şarkına gelür togar
Bu nefes burcına seyr idüp agar

(Garibnâme)

Soldan Sağa

3. Güzel söz kişiye ne kazandırır?
4. Gönül neye benzetilmiştir?
6. Sözün ilk durağı neresidir?
7. Sözün üstadı kimdir?
8. Söz güneşi anlamını nereden alır?

Yukarıdan Aşağıya

1. Sözün gönül üzerindeki olumsuz etkisi nedir?
2. Sözün üçüncü durağı neresidir?
5. Sözün ikinci durağı neresidir?

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

ÂŞIK VEYSEL ŞATIROĞLU

(1894-1973)

Hayatı ve Eserleri

Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan köyünde dünyaya gelmiştir. Yedi yaşındayken çiçek hastalığı nedeniyle sol gözünü kaybetmiş, daha sonra sağ gözüne de perde inmiştir. Veysel'in babası da şiire meraklı biri olduğundan Veysel de küçük yaşlarda sazla tanışmıştır. Saz çalıp halk ozanlarını dinleyerek Pîr Sultan Abdal, Karacaoğlu, Dertli, Ruhsatî gibi usta ozanların eserleriyle tanışmıştır. Sivas Lisesinde edebiyat öğretmeni olan Ahmet Kutsi Tecer ve arkadaşları Halk Şairleri Bayramı'nı düzenlemiş ve burada Ahmet Kutsi Tecer ile tanışmıştır. Tecer'in katkılarıyla köy enstitülerinde saz öğretmenliği yapan Âşık Veysel, 1973 yılında vefat etmiştir. Eserleri *Dostlar Beni Hatırlasın* adlı kitapta toplanmıştır.

Türkçeye Katkıları

- Âşıklık geleneğinin Türkiye'deki son önemli temsilcisidir.
- XX. yüzyılın en büyük halk ozanlarından olan Âşık Veysel'in sesi Anadolu'dan dünyaya yayılmıştır.
- Eserlerinde sade ve duru bir dil kullanmıştır.
- Anadolu'nun söz varlığını eserlerinde kullanmış ve ölümsüzleştirmiştir.
- Cumhuriyet Dönemi Türk halk şiirinde düz koşmayı vurgulu ve lirik söyleyişi ile öne çıkaran bir halk ozanıdır.
- Yunus Emre'nin etkisinde yazdığı şiirlerinde tasavvuf geleneğinin, aşk şiirlerindeki değişleriyle Karacaoğlu'nın devamı niteliğindedir.
- Âşık Veysel'in şiirleri zıtlıkları bünyesinde barındırır. Onun şiirlerinde yaşama sevinci, hüznü, umutsuzluk, iyimserlik iç içedir.
- Eserlerinde doğa, tasavvuf, bilim gibi pek çok farklı konuda kendi düşüncelerini anlatmış; yanlış bulduğu hususları eleştirmiş, böylece toplumu bilinçlendirmeyi amaçlamıştır.
- Şiirlerinde ahenk unsuru olarak hece ölçüsü, kafiye ve redifi çokça kullanmıştır.
- O, şiirlerinde ağır sanatlı söyleyişleri tercih etmemiş, şekilden çok anlama önem vermiştir.
- Şiir ile bağlamayı bütünleştiren Âşık Veysel'de bağlama, şiire eşlik eden bir araç konumunda olup ön planda değildir. Onun sanatında ön planda olan şiirleridir.
- Kendinden sonraki pek çok sanatçıyı etkilemiştir.
- TBMM tarafından "Ana dilimize ve millî birliğimize yaptığı hizmetlerden ötürü" 1965'te özel bir kanunla ödüllendirilmiştir.
- 2009 yılında UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi'ne girmiştir.

1. Âşık Veysel'e ait aşağıdaki dördlüğü okuyunuz. Dörtlükten hareketle çalışmaları yapınız.

(...)
 Ay geçer yıl geçer uzarsa ara
 Giyin kara libas yaslan duvara
 Yanından göğsünden açılır yara
 Yâr gelmezse yaraların elletme
 (...)

Yukarıdaki dördlükte anlatılmak istenenleri kendi cümlelerinizle ifade ediniz.

.....

.....

.....

.....

2. Âşık Veysel'e ait aşağıdaki dördlüğü okuyunuz. Dörtlükten hareketle çalışmaları yapınız.

(...)
 Sen petek misali Veysel de arı
 İnleşir beraber yapardık balı
 Ben bir insanoğlu sen bir dut dalı
 Ben babamı sen ustanı unutma

- a) Yukarıdaki dördlüğün son iki dizesinden hareketle dördlüğün temasını bulunuz.

.....

.....

- b) Âşık Veysel niçin sazı peteğe, kendini de arıya benzetmiş olabilir?

.....

.....

3. Aşağıdaki dördlüğü okuyunuz. Tabloda anlamı verilen kelimeleri dördlükten bularak ilgili boşluklara yazınız.

Ben gidersem sazım sen kal dünyada
 Gizli sırlarımı aşikâr etme
 Lal olsun dillerin söyleme ya da
 Garip bülbül gibi ah-u zar etme
 (...)

.....	Belli.
.....	Dili tutulmuş, konuşamaz duruma gelmiş.
.....	Ah çekip inleme.

ATTILÂ İLHAN

(1925-2005)

Hayatı ve Eserleri

İzmir’de doğmuştur. Mavi akımının öncülerinden olup şair, romancı, düşünür, deneme yazarı, gazeteci, senarist ve eleştirmendir. *Vatan, Demokrat İzmir, Yeni Ulus, Yeni Ortam, Dünya, Milliyet, Güneş, Meydan ve Cumhuriyet* gazetelerinde yazılar yazmıştır. *Yelken, Sanat Olayı* ve *Cönk* dergilerini yönetmiştir. İstanbul’da vefat etmiştir.

Duvar, Sisler Bulvarı, Yağmur Kaçağı, Ben Sana Mecburum, Bela Çiçeği, Böyle Bir Sevmek, Elde Var Hüzün, Ayrılık Sevdaya Dâhil, Kimi Sevsem Sensin şiir; Sokaktaki Adam, Kurtlar Sofrası, Bıçağın Ucu, Sırtlan Payı, Yaraya Tuz Basmak, Dersaadet’te Sabah Ezanları, Gazi Paşa roman türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Attilâ İlhan, şiirlerinde imla konusuna farklı bir yaklaşım getirmiştir. Duvar’ın ilk baskısında imla ve noktalama işaretlerini kullanan şair, Sisler Bulvarı’ndan itibaren geleneksel imlayı terk etmiştir. Bu durum, Fransa tecrübesiyle açıklanabileceği gibi şairin düşüncesi doğrultusunda şiirin istendiği gibi okunup yorumlanması isteği olarak da düşünülebilir. Bu tarz, Türk edebiyatında Attilâ İlhan ile özdeşleşmiştir.
- Şiirlerinde dil bilim açısından en çok başvurduğu imgeler şunlardır:
 1. Yalnızlık, hüznün ve bu duyguları daha somut anlatmak amacıyla başvurulan sonbahar ve eylül göstergeleri
 2. Şairin maruz kaldığı siyasal baskılardan dolayı yaşadığı gerilim ve ölüm korkusu
 3. Yaşlılığın oluşturduğu ölüm korkusu
 4. Kurtuluş Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, Türklerin Orta Asya’dan göçü, işçi ve tutukluların durumları vb. konularla işlenen hürriyet imgesi
- Türk edebiyatındaki pek çok şair ve yazarın aksine evrensel ve soyut sınıf çatışmaları temalarına başvurmadan yana değildir. O, Türkiye’nin gerçeklerine yönelen ve bu gerçeklerin “olumlu” yönde değişmesi için estetiğini halkın hizmetine veren bir tutum sergilemeyi görev bilmiştir. Sanatı toplumu ayağa kaldıran bir amaç için kullanmak istemiştir.
- Şiirlerinde sade ve anlaşılır kelimelerin yanı sıra “klasik kültür” kaynağından gelen kelimeleri de kullanmıştır. Halk şiiri kaynaklarından yararlanma ve mesajı anlatımla ahenkli kılma arzusu vardır.
- Türk edebiyatında daha çok biçimci ve bireysel niteliklerin damgasını vurduğu şiir anlayışlarında öne çıkan imge, Attilâ İlhan’la toplumcu bir ruha bürünmüştür.

1. Attilâ İlhan'ın *Bıçağın Ucu* romanında geçen aşağıdaki deyimleri anlamları ile eşleştiriniz.

Deyimler		Anlamları	
I	başına bela sarmak	a	Bir iş veya konuya birdenbire girivermek.
II	ayağını denk almak	b	Bir iş, bir sorun büyüyerek karışık duruma gelmek.
III	canını (bir yere) dar atmak	c	Değersiz bularak bir yana atmak, işe yaramadığı için ayırıp bir yana koymak.
IV	çorbada tuzu olmak	ç	Kendini ya da birini kötü ve zor bir duruma sokmak.
V	dallanıp budaklanmak	d	Birisi için haksız olarak kötü düşünmek, kuşkulamak.
VI	feleğin çemberinden geçmek	e	Bir iş veya görevde az da olsa emeği geçmiş olmak.
VII	günahına girmek	f	"Gerçekliğinden şüphe edilmeyecek kadar açık" anlamında kullanılan bir söz.
VIII	ıskartaya çıkarmak	g	Başkalarının kendisine yapma ihtimali bulunan kötülöklere karşı uyanık davranmak.
IX	iki kere iki dört (eder)	ğ	Hayatta acı tatlı günler görmüş geçirmiş olmak, olgunlaşmış, deneyim kazanmış olmak.
X	balıklama dalmak	h	Bir tehlikeden güçlükle kurtularak bir yere sığınmak.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X

2. Attilâ İlhan, alışılmamış bağdaştırma örnekleri konusunda çok başarılı bir şairdir. Şiirlerinde sık sık bunun örneklerine rastlanır. Aşağıda verilen bilgiler ve örneklerden yararlanarak mısralardaki bağdaştırma örneklerini bulunuz. Bu bağdaştırmaların türlerini yazınız.

- toprak ana bütün zincirlerinden çözülmüş
- sen büyücü değilsin kutup yıldızı
- heyecanlı bulutların yürüyüşü gibi bir şeyler
- buğdayım dağıldı gönlüm benden ayrı düştü
- cinayeti kör bir kayıkçı gördü
- kâinatın karanlık boşluklarında akıp giden zaman
- korkak şafakların aydınlığında palmyeler
- büyük büyük bir şeyler çocuksu gözlerinde

.....

.....

.....

.....

Bilgi Havuzu

Bağdaştırmayı oluşturan kelimeler arasında gerçekte var olabilecek, sanatsız bir ilişki varsa buna **alışılmış bağdaştırma** denir. Bağdaştırmayı oluşturan kelimeler arasında genellikle benzetmeye dayanan ve sanatlı bir ilişki varsa buna **alışılmamış bağdaştırma** adı verilir.

BÂKÎ

(1526-1600)

Hayatı ve Eserleri

Asıl adı Mahmud Abdülbâkî olan şair, İstanbul'da doğmuştur. Medrese eğitimi almıştır. Döneminin usta şairleriyle tanışmış, onların şiirlerine nazireler yazarak yeteneğini geliştirmiştir. Kadılık ve kazaskerlik görevlerinde bulunmuştur. Kanûnî Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet'in hükümdarlık dönemlerine tanıklık etmiştir. Şiir kabiliyetiyle Kanûnî Sultan Süleyman başta olmak üzere birçok devlet adamına kendisini kabul ettirmiş, "Sultanu's-Şuara" (Şairler Sultanı) olarak anılmıştır. Kanûnî'nin ölümü üzerine ona duyduğu bağlılığı dile getiren ünlü Kanûnî Mersiyesi'ni yazmıştır. Çok arzuladığı şeyhülislâmlık makamına yükselmeden 1600 yılında vefat etmiştir.

Divan, Fezâilü'l-Cihâd, Meâlimü'l-Yakîn fî-Sîreti Seyyidi'l-Mürselîn, Fezâil-i Mekke adlı eserleri kaleme almıştır.

Türkçeye Katkıları

- Klasik Türk şiiri içerisinde "Bâkî tarzı" diye anılan klasik üslubun en önemli temsilcilerinden biri olan şair; ahenkli üslubu ve İstanbul Türkçesini kullanmadaki başarısıyla kendisinden sonra gelen şairlere de öncülük etmiştir.
- Klasik Türk şiirini, ses ve söyleyiş noktasında mükemmel denilebilecek bir seviyeye taşımıştır.
- Zamanının en büyük şairi olduğu hemen bütün edebiyatçılar tarafından kabul edilmiştir.
- Döneminde ve sonraki dönemlerde örnek alınan ve şiirlerine nazireler yazılan klasik şiirimizin bu önemli temsilcisi, özellikle Divan'ında, pek çok konu ve temaya yer verdiği gibi şiir sanatına dair de oldukça önemli tespit ve değerlendirmelerde bulunmuştur.
- İstanbul halkının kullandığı sözler ve deyimlerle süslenmiş duru dil anlayışı, Türk şiirine Bâkî tarafından kazandırılmıştır.
- Bâkî ile olgunluk noktasına ulaşan divan şiiri, ondan sonra sebkihindî, hikemî tarz gibi yeni arayışlar ve yeni üsluplarla kendine farklı mecralar arama ihtiyacı hissetmiştir.
- Kanûnî Devri ve bu devrin zenginliğini, zaferlerle sonuçlanan savaşları, İstanbul'un güzelliklerini kendisine has üslubuyla dile getirmiştir.
- Şiirlerinde ustaca betimlemeler yapan Bâkî'nin pek çok beyti bir ressam tarafından tablo hâline getirilebilecek niteliktedir.
- Rint bir kişiliğe sahip olan şairin zevke, eğlenceye düşkün yaratılışı ve rintçe yaşama isteği şiirlerine de yansımıştır.
- Şair, şiirlerindeki ince hayalleri bir ipe, üslubunu ise bu ipe dizilmiş mücevherlere benzetmiştir.
- "Ses şairi" diyebileceğimiz Bâkî, seslerin özelliklerine vâkıf biri olarak anlamı yansıtmaya çalıştığı en uygun sesleri seçmek suretiyle ahenk-mana ilişkisine son derece önem vermiştir.

Nazire: Başka bir manzume örnek alınarak aynı ölçü ve aynı uyakla yazılan şiir.

1. Bâkî'ye ait aşağıdaki şiiri okuyunuz. Şiirden hareketle soruları cevaplayınız.

Gazel

Müje haylin dizer o gamze-i fettân saf saf
Gûyiyâ cenge turur nîze-güzârân saf saf

Seni seyr itmek için reh-güzer-i gülşende
İki cânibde turur serv-i hırâmân saf saf

Leşger-i eşk-i firâvân ile ceng itmek için
Gönderür mevclerin lücce-i ummân saf saf

Gökde efgân iderek sanma geçer hayl-ı küleng
Çekilür kûyuna mûrgân-ı dil ü cân saf saf

Câmi' içre göre tâ kimlere hem-zânûsın
Şekl-i sakkâda gezer dîde-i giryân saf saf

(...)

Kûyun etrafına uşşâk dizilmiş gûyâ
Harem-i Kâbede her canibe erkân saf saf

Kadrüni seng-i musallâda bilüp ey Bâkî
Durup el bağlayalar karşuna yârân saf saf

(Bâkî Divanı)

Günümüz Türkçesi

Kirpik ordusunu dizer o gönül alıcı fettan bakışlı (sevgili) sıra sıra.
Sanki mızraklı askerler savaş düzenini alır sıra sıra.

Gül bahçesinin yolunda seni görmek için,
Yolun iki yanında (uzun boylu) salınan serviler durur sıra sıra.

Kalabalık gözyaşı askeriyle savaşsın diye,
Engin deniz, dalgalarını gönderir sıra sıra.

Gökyüzünde bağrışarak geçenleri turna sürüsü sanma!
Gönül ve can kuşları senin bulunduğun yere gelir sıra sıra.

Cami içinde kimlerle diz dize oturduğunu görmek için,
Ağlayan göz, sakî şeklinde gezer safları sıra sıra.

(...)

Bulunduğun yerin etrafına âşıklar dizilmiş sanki.
Sanki Kabe'nin haremının her tarafına direkler dizilmiş sıra sıra

Ey Bakî! Senin değerini (sanat kudretini) musalla taşında anlayan dostlar,
El bağlayıp karşına dururlar sıra sıra.

- a) Bâkî'nin "saf saf" redifli şiirine yirminin üzerinde nazire yazılmıştır. Sizce şiire bu kadar nazire yazılmasının sebebi nedir?

.....

.....

.....

- b) Gazelin son beytinde geçen "el bağlayalar" ifadesinden ne anlıyorsunuz?

.....

.....

.....

- c) Gazeli oluşturan beyitlerin "saf saf" redifi ile bitmesi, zengin kafiye çeşidinin kullanılması ve fiillerin geniş zamanlı olması şiirin etkileyiciliğine nasıl bir katkı sağlamıştır?

.....

.....

.....

.....

2.

- a) Aşağıdaki beyitte geçen altı çizili kavramlar ile ilgili zihninizde çağrışım yapan kelimeleri tabloda uygun yerlere yazınız.

(...)

Bâkıyâ tarz-ı şi'r böyle gerek

Hem zarîfâne hem levendâne

zarîfâne	levendâne

- b) Bâkî'nin yukarıdaki beyitte dile getirdiği, şairin üslubu açısından şiirin "zarîfâne" ve "levendâne" olması ne demektir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

3. Bâkî, Kanuni Sultan Süleyman'a samimi bir sevgiyle bağlıdır. Şair, bu büyük sultanın ölümünden duyduğu derin üzüntüsünü ünlü şiiri *Kanuni Mersiyes*'inde dile getirmiştir. Aşağıda bu şiirden alınmış bazı beyitlere yer verilmiştir.

*Olsun gamunda bencileyin zâr u bî-karâr
Âfâkı gezsün ağlayarak ebr-i nev-bahâr.*

(İlkbahar bulutu, gam ve keder içinde benim gibi zavallı ve kararsız bir hâle gelsin de, dünyanın dört bir yanını ağlayarak gezip dolaşsın.)

- a) Yukarıdaki beyitte şairin kendisi ile ilkbahar bulutu arasında kurduğu benzerliği açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

Gül hasretünle yollara tutsun kulağını
Nergis gibi kıyâmete dek çeksün intizâr

(Gül, senin hasretinle, kulağını yollara tutarak nergis çiçeği gibi kıyamete kadar yolunu gözlesin.)

Deryâlar itse 'âlemi çeşm-i güher-fesân
Gelmez vücûda sencileyin dürr-i şâh-vâr

[(İnci (gibi gözyaşları) saçan göz, bütün bir âlemi deryalara döndürse, senin gibi eşsiz bir inci asla vücuda gelmez.)]

Aldım hezâr büt-gedeyi mescîd eyledün
Nâkûs yirlerinde okutdun ezânları

(Binlerce puthaneyi alıp mescit yaptın, çan kulelerinde ezanlar okuttun.)

- b) Yukarıdaki beyitlerden yola çıkarak şairin Kanuni'ye olan sevgisinin sebebi hakkında çıkarımlarda bulununuz.

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

BEHÇET NECATİGİL

(1916-1979)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İlköğrenim yıllarından sonra İstanbul Yüksek Öğretmen Okulunu bitirmiştir. İlk şiiri *Gece ve Yas*, lisede iken *Varlık* dergisinde çıkmıştır. Üniversiteden mezun olduktan sonra Kars Lisesinde öğretmenliğe başlamıştır. Öğrencilerinde edebî zevk ve sanat anlayışı oluşturmayı hedeflemiştir. Bu yıllarda okulda *Dönüm* adlı bir dergi çıkarmış, bu dergide öğrenci ve öğretmenlerin yazılarına yer vermiştir. Öğrencileriyle yakından ilgilenen Behçet Necatigil, öğrencilerinin başarılı olması için uğraşmış; bu yönü ile unutulmayan bir öğretmen olmuştur.

Kapalı Çarşı, Evler, Divançe şiir; *Yıldızlara Bakmak, Gece Aşevi* radyo oyunu; *Küçük Mitologya Sözlüğü, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* antoloji türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Behçet Necatigil, divan edebiyatından Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatına kadar uzanan bir doğrultuda Türkçenin zengin anlatım olanaklarıyla güzel örnekler vermiştir.
- Türkçenin söz varlığını iyi bilen şair, dil bilgisine hâkim olmanın verdiği kıvraklıkla Türkçenin imkânlarını şiirlerinde özgün bir biçimde kullanmıştır. Sözcüklerin çok anlamlılığından yararlanmış, söz ustalığı ile şiirlerinde derin anlamlar vermeyi başarmıştır.
- Şiirlerindeki kelimelerin bazılarını günlük hayattan ve yakın çevresinden, bazılarını da halk edebiyatı ürünlerinde geçen öz Türkçe kelimelerden seçmiştir. Bu kelimeleri şaşırtıcı bir üslupla, hiç beklenmedik zamanlarda okura sunmuştur. Yabancı kelimeleri kullanmamayı tercih ederek ait olduğu milletin diliyle edebî anlayışını şekillendirmiştir.
- Eserlerinde Türk halk kültürüne ait çeşitli unsurları ve motifleri kullanmıştır. Halk şiiri özelliğini yansıtan tahkiyeli anlatımı şiirlerinde kullanmış, çok yönlü okumaya uygun şiirler ortaya koymuştur.
- Türk dili ve edebiyatı öğretmeni olarak Türk dilinin kullanım olanaklarını eserlerinde somutlaştırması, halk diline ait kelimeleri kullanması, Türk edebiyatının hemen her döneminde kullanılmış olan kelimelere yer vermesi dil bilim çalışmaları açısından önemlidir.
- Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* ve *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü* ile öğretmen ve öğrenciler için bir başvuru kaynağı hazırlamış, benzerlerinin hazırlanması için de örnek teşkil etmiştir.
- Behçet Necatigil, Türk dili ve edebiyatı öğretmeni olması sebebiyle eğitim ile ilgili konulara da eserlerinde yer vermiştir. Dil bilgisi konularını şiirlerinin içine yerleştirmiş, bu sayede öğrenmeyi kolaylaştırarak bilgilerin kalıcı olmasını sağlamıştır.
- Hayata dair birçok duygu durumunu eserlerine yansıtmıştır. Eserlerinde okurları ile konuşan-özne, alıcı-okur ilişkisi yoluyla bağ kurarak okurunun sürekli araştırma yapmasını ve anlamı keşfetmesini istemiş; eğitimci kişiliği, güçlü Türkçe sevgisi ile de kalıcı olmayı başarmıştır.

1. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruyu cevaplayınız.

Dil kullanırken gönderici ve alıcı arasındaki iletinin anlaşılır olması için dilin anlamsal özelliğine uygun cümle ve yapılar kurulur. Bu alışılmış bağdaştırmadır. Şiir dilinde bazen normal kullanımların dışına çıkılır ve şiir diline özgü bir dil biçimi oluşturulur. Bu da alışılmamış bağdaştırmadır. Alışılmamış bağdaştırmalar günlük dilden farklıdır, ilk kez ortaya konmuştur, bireyseldir. Divan edebiyatında da yaygın olarak kullanılmaktadır. Şairler, sözcüklerin yan anlamlarından ve çağrışımlarından yararlanarak sözcüğe değişik anlamlar yüklerler. Simgelerle örülü bir anlatım oluştururlar. Okuyucuyu etkilemeyi ve bu sayede okuyucuda değişik hayal ve tasavvurları uyandırmayı amaçlarlar. Bu yolla okur, şiirdeki kapalı anlamları kendi duygu ve düşünce dünyası çerçevesinde yorumlar. Behçet Necatigil de şiirlerinde alışılmamış bağdaştırmaları çokça kullanmış, kendine özgü bir orijinallikle şiirlerini oluşturmuştur.

a) Aşağıdaki dizelerde alışılmamış bağdaştırmalar neler olabilir? Açıklayınız.

Evin Halleri

*Evin yalın hali
İster cüce, ister dev
Camlarında perde yok
Bomboş, ev.
(...)
Evin -de hali, saadet,
Isınmak ocaktaki alevde
Sönmüş yıldızlara karşı
Işıklar varsa evde
(...)*

2. Dursun Ali Tökel'in *Türk Dili* dergisinde yayımlanan *Necatigil'in Divan Şiiri: Babaocağı* çalışmasında Behçet Necatigil'in divan şiirini baba ocağı olarak gördüğü ifade edilmektedir. Behçet Necatigil "Halk'ı, Divan'ı, Tasavvuf'u dâhil bütün eski şiirlerden, bugüne, besleyici birtakım eskimez değerler geldiğine inanıyorum. Koca imparatorluğun düşünce ve disiplin direnişini temsil eden bir edebiyat, her şeyden önce Osmanlıcanın yani karışık bile olsa Türkçe'nin inceliklerin, yüzyıllar boyu yabancı kelimelere direnerek işlenegelmişliğini öğretir bana." der ve divan şiirinin Türkçeyi yabancı kelimelere karşı koruyan bir edebiyat olduğunu düşünür.

Şairin, divan şiirini "baba ocağı" olarak ifade etmesinin ve Türkçenin bu yolla korunması ile ilgili düşüncelerinin sebebi ne olabilir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BİLGE KAĞAN

(VII. yy.)

Hayatı ve Eserleri

Kutluğ Kağan ve İlbilge Hatun'un oğlu olan Bilge Kağan 683 (?) yılında doğmuştur. Bilge Kağan on dört yaşındayken Batı ilinin "şad"ı ilan edilmiştir. Katıldığı seferlerde büyük başarılar kazanan Bilge Kağan, kardeşi Kül Tigin'in desteğiyle 716 yılında Göktürk Devleti'ne kağan olmuştur. Kağanlığı döneminde ülke içinde birlik ve dirliği sağlamaya çalışmış, düşmanlarla mücadeleye devam etmiştir. 731 yılında kardeşi Kül Tigin vefat edince onun adına Kül Tigin Yazıtı'nı diktirmiştir. Kardeşinin ölümüyle büyük güç kaybeden Bilge Kağan, 734 yılında vefat etmiştir. Küçük oğlu Tengri Kağan, babası adına Bilge Kağan Yazıtı'nı diktirmiştir. Bilge Kağan Yazıtı'ndaki metinler Tengri Kağan tarafından oluşturulmuştur. Bu metinleri oluştururken amcası Kül Tigin adına babası Bilge Kağan tarafından yazdırılan yazıtın metninden yararlanmıştır. Bu yazıtta Bilge Kağan dönemindeki olaylardan söz edilmiştir.

Türkçeye Katkısı

- *Köktürk Yazıtları*, Türkçenin en eski yazılı belgelerindendir.
- Yazıtlardaki dil ve anlatım, Türkçenin gelişmiş bir dil olduğunu ve bu yazıtlardan çok daha önce kullanılmaya başlandığını gösterir niteliktedir. Bu bakımdan *Köktürk Yazıtları*, Türkçenin tarihi ve gelişimi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.
- Türkçenin bilinen yazılı ilk örnekleridir.
- Türk kültür, tarih ve sosyal hayatı hakkında yazıtlardan bilgi edinilebilmektedir.
- Yazıtlar, dönemin deyimlerine ve günümüz atasözlerinin ilk hâlleri olan savlara yer vermesi bakımından önemlidir.
- *Köktürk Yazıtları* söylev türünün ilk örneğidir.

𐰽𐰺𐰍: 𐰺𐰠: 𐰇𐰆𐰏: 𐰽𐰺𐰍: 𐰺𐰠: 𐰽𐰺𐰍:
𐰽𐰺𐰍: 𐰽𐰠𐰺𐰠: 𐰽𐰠: 𐰽𐰠: 𐰽𐰠𐰺𐰠: 𐰽𐰠:
𐰽𐰠𐰺𐰠: 𐰽𐰠𐰺𐰠: 𐰽𐰠: 𐰽𐰠𐰺𐰠: 𐰽𐰠: 𐰽𐰠𐰺𐰠: 𐰽𐰠:

Özgün Metin

türük: oguz: begleri: bodun: eşiding: üze: tengri: basmasar: asra: yir: telinmeser: türük: bodun: ilingin: törüngin: kim: artatı: udaçı: erti:

Günümüz Türkçesi

Türk, Oğuz beyleri, milleti, iştin: Üstte gök basmasa, altta yer delinmese, Türk milleti, ilini töreni kim bozabilecekti?

(Kül Tigin Kitabesi-Doğu Yüzü)

1. *Bilge Kağan Yazıtı*'nda Köktürk Devleti'nin zayıflamasındaki etkiler, "Türk beyleri Türk adını bıraktı. Çin adını tutarak Çin kağanına itaat etmiş. (...)" sözüyle ifade edilmiştir.

Yukarıdaki cümleden hareketle dildeki bozulmaların millî birliğe etkilerinin neler olabileceğini açıklayınız.

2. "Türk, Oğuz Beyleri, milleti یشit: Üstte gök basmasa, altta yer delinmese, Türk milleti ilini, töreni kim bozabilecekti? Türk milleti, vazgeç, pişman ol!"

(*Bilge Kağan, Doğu Yüzü, 18. Satır*)

"Ey Türk istikbalinin evladı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur."

(*Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, Nutuk*)

Yukarıdaki iki parçanın benzer ve farklı yönlerini bulunuz.

3. "Orada kötü (düşünceli) kişiler şöyle akıl verirlermiş: (Çinliler) uzakta isen kötü ipek verir, yakında isen iyi ipek verir diyerek öylece akıl verirlermiş."

"Tanrı gibi tanrıdan olmuş Türk Bilge Kağan(ım)."

"Tatlı sözüne yumuşak ipeklerine kanıp Türk halkından birçoğunuz öldü. Türk halkı öleceksin... Türk halkı öleceksin."

Bu parçada yer alan dil özelliklerini (deyim, söz sanatı, yineleme, nedensellik...) bularak VIII. yüzyıldaki Türkçenin gelişmişliği hakkında düşüncelerinizi paylaşınız.

4. *Köktürk Yazıtları* 'nda Moğolca, Çince gibi dillerden ödünç alınan kelimeler vardır. Bir dilden neden ödünç kelimeler alınabileceği ve bu durumun neyin göstergesi olduğu hakkındaki görüşlerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

5. Aşağıdaki tabloda *Köktürk Yazıtları* 'nda kullanılan ve karşıt anlamlı kelimelerden oluşan ikilemelerden bazılarına yer verilmiştir.

- a) Bu ikilemelerin günümüz Türkçesindeki anlamlarını tahmin ederek tabloya yazınız.

	<i>Köktürk Yazıtları</i> 'nda Geçen İkilemeler	Tahmin Ettiğiniz Anlamı
I.	Ulug kiçig	
II.	Az üküş	
III.	Açsık toksık	
IV.	Ürüş kara	

- b) *Köktürk Yazıtları* 'nda ikilemelerin hangi amaçla kullanılmış olabileceğine ilişkin görüşlerinizi yazınız. Sizce bu durum, Türk dilinin VIII. yüzyıldaki gelişmişlik durumu ile ilgili ne ifade etmektedir?

.....

.....

.....

.....

6. Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

Özgün Metin

sabımda : igid bargu : türük : begler : bodun : bunı : eşidiñ : türük : bodunug : tirip : il tutsıkiñin : bunta : urtum : yanılıp : ölsikiñin : yeme : bunta urtum : neñ neñ : sabım erser : bengü taška : urtum : añar körü : biliñ : türük : amtı : bodun : begler : bödke : körügme : beglergü : yañıultaçı : siz

(Bilge Kağan Yazıtı-Kuzey Yüzü 8. Satır)

Günümüz Türkçesi

sözlerimde yalan var mı! (Ey) Türk beyleri (ve) halkı, bunu işitin! Türk halkının dirilip (nasıl) devlet sahibi olacağını uraya hak ettim; yanılıp (nasıl) öleceğini de buraya hakkettim. (Söyleyecek) her ne sözüm (var) ise (bu) ebedi taşa hakkettim. Ona bakarak (bu sözleri) öğrenin. (Ey) şimdiki Türk halkı (ve) beyleri, bu devirde (bana) tabii olan beyler, (sizler) mi yanılacak, hata edeceksiniz?

- a) Yukarıda *Bilge Kağan Yazıtı*'ndan bir bölüme yer verilmiştir. Buna göre iki noktanın (:) hangi amaçla kullanılmış olabileceğine ilişkin görüşlerinizi yazınız.

.....

.....

.....

- b) Yukarıdaki metnin günümüz Türkçesindeki karşılığına bakıldığında bazı sözcüklerin yay araç () içinde yazıldığı görülmektedir. Bu durumun nedeni, yay araç içine alınan sözcüklerin metnin aslında kullanılmamasıdır. Buna göre metin söylev türünde yazılmış olmasına rağmen metinde herhangi bir seslenme ünleminin kullanılmadığı görülmektedir.

Söylev türünde yazılan bir metinde seslenme ünlemi kullanılmamasına rağmen seslenme ünlemlerinin nasıl oluşturulabildiğine dair görüşlerinizi yazarak açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

7. Aşağıdaki tablodan hareketle *Köktürk Yazıtları*'ndaki kelime başında kullanılan "k" ünsüzünün günümüz Türkçesindeki değişimine dair kuralı belirleyiniz.

<i>Köktürk Yazıtları</i> 'nda	Günümüz Türkçesinde
kelmedi	gelmedi
küntüz	gündüz
küçlög	güçlü
kagan	kağan
kazganıp	kazanıp

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

CAHİT SITKI TARANCI

(1910-1956)

Hayatı ve Eserleri

Diyarbakır'da doğmuştur. Galatasaray Lisesini bitirdikten sonra İstanbul Mülkiye Mektebine ve Yüksek Ticaret Okuluna devam etmiştir. Bir süre memurluk yapmıştır. 1939'da gittiği Paris'te bir yandan öğrenim hayatını sürdürürken öbür yandan radyoda Türkçe yayınları sunuculuğu yapmıştır. II. Dünya Savaşı nedeniyle 1941'de yurda dönmüş; İstanbul'da kısa süre öğretmenlik, Ankara'da çevirmenlik yapmıştır. Sağlık sorunları nedeniyle Türkiye'de uzun süre tedavi gördükten sonra Viyana'ya gönderilmiş ancak tedaviye yanıt vermemiş ve vefat etmiştir.

Ömrümde Sükût, Otuz Beş Yaş, Düşten Güzel, Sonrası şiir; *Yazılar* deneme; *Peyami Safa, Hayatı ve Eserleri* biyografi; *Ziya'ya Mektuplar, Evime ve Nihal'e Mektuplar* mektup türündeki eserleridir.

Türkçeye Katkıları

- Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının önemli isimlerinden olan Cahit Sıtkı Tarancı; şiir, hikâye, mektup, roman, biyografi, makale, fıkra, tercüme gibi türlerde eserler vermiştir.
- Otuz Beş Yaş* şiiriyle hafızalara kazınan Tarancı, gerek yaşadığı dönemde gerekse günümüzde çokça okunan bir isimdir. Şiirle ilgili düşüncelerini kaleme alarak Türk şiirinin gelişmesine katkı sağlamıştır.
- Eserlerinde Türkçeyi çok iyi kullanan sanatçı; Türkçenin bütün imkânlarından yararlanmış, ona yeni ufuklar açmış, onu güzelleştirmiş ve bunları yaparken halkın dilinden uzaklaşmamıştır.
- Konuşma dilinin doğallığıyla yazdığı eserlerinde günlük hayatta sıkça kullanılan deyim ve tekerlemeler ile masallardan aldığı unsurlara yer vermiştir.
- "Türkçenin ses vekâleti bizim uhdemizdir." diyen sanatçı, Türkçeyi yaşatma ve geliştirmeyi bir sorumluluk olarak görmüştür.
- Ziya'ya Mektuplar* adlı eserinde geçen "Elimde Türkçe gibi bir silahım var", "Bu can tende oldukça, Türkçe diliyle daha ne güzel, ne yeni, ne harikulâde şiirler yazacağız!", "Öyle yapalım ki Ziyacığım, Türkçe bizden hoşnut olsun. Gerisi kolaydır." sözleriyle Türkçeye verdiği önemi dile getirmiştir.
- "Kıvamına gelmemiş, Türk şuuruna intikal etmemiş yeni kelimelerle" güzel şiirler yazılamayacağını, bu kelimelerin şiir diline girebilmesi için Türkçede benimsenmesi gerektiğini savunmuştur.
- Şiiri yalnızca bir dil işi ve kelime mimarisi olarak görmüştür.
- Türkçeyi dil bilgisi kuralları çerçevesinde ve doğru kullanmanın gerekliliğine dikkat çekmiştir.
- Sadeleştirme gerekçesiyle Türkçede kullanılagelen kelimelerin çıkarılmasına ve Batı dillerinden gereksiz yere kelime alınmasına karşı çıkmıştır.
- Serbest ölçüye yönelişiyle ilgili söylediği "Benim niyetim, Türkçedeki bütün ses imkânlarını yoklamaktır." sözyle Türkçenin ses zenginliğini vurgulamıştır.

Bilgi Havuzu

Cahit Sıtkı Tarancı, 1946 yılında *Otuz Beş Yaş* şiiriyle katıldığı bir şiir yarışmasında Türkiye birinciliği kazanmıştır. Bu birincilik onun geniş kitlelerce tanınmasına önemli katkı sağlamıştır.

1. Cahit Sıtkı Tarancı'ya ait aşağıdaki dördlüğü okuyunuz. Dörtlükte altı çizili kelimelerin anlamını yazınız ve kelimeleri birer cümlede kullanınız.

*Ve gönöl Tanrısına der ki:
Pervam yok verdiği elemden;
Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin pencere*mden!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Cahit Sıtkı Tarancı'ya ait aşağıdaki şiirin numaralandırılmış bölümlerindeki kelimeler çıkarılarak şiirin başında alfabetik biçimde verilmiştir. Şiirin biçim ve içerik özelliklerinden hareketle bu kelimeleri numaralandırılmış yerlere yazınız. Doğru kelimeyi seçmek için şiirin ölçü, kafiye, redif gibi özellikleriyle anlamını göz önünde bulundurunuz.

Kelimeler: bahar, beklerim, düşü, mektepten, sabahın, tasaya, yaşa, yüzüne

Bahar Hikâyesi

Alıştım her yıl bahar baharı dört gözle (1)
Kulağım o (2) kuş cıvıltılarında
Bahar geldi mi her (3) benden elveda
Ben bütün dallarda açan bütün çiçeklerim

Öyle hesapsız coştığım olur ki sanırım
..... (4) henüz çıkmışım yaşı tam yirmi bir
Kurduğum (5) gerçek etme gücü bendedir
Ama nerde her bahar şaşmadan aldanırım

Bir (6) vardım ki artık kolay kolay kanmam
Geldiğinde söyleyin haberi olsun kuşlar
Andiçtim bu yıl da beni aldatırsa (7)
Yûfolsun bana bir daha (8) bakarsam
(Düşten Güzel)

3. Aşağıdaki parçada altı çizili cümleden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.

"Her vakit tekrar ettiğim gibi, şiirde kaariye (okur) duyurmak istediğimiz şeyleri ses halinde duyurmakla mükellefiz. Şairin mesuliyeti ve şerefi sesle başlar, sesle biter. Yoksa kelimenin tek başına manasından beklenen güzellik, nesir hudutları içine girer. Var mı yok mu ses! Şiir madeni, güzellik hazinesi (...) 'ses'tir."

(Ziya'ya Mektuplar)

4. Cahit Sıtkı Tarancı'ya ait aşağıdaki şiiri okuyunuz. Şiirin sonuna şairin Türkçeye ilgili görüşlerini yansıtan üç dize de siz ekleyiniz. Ekleyeceğiniz dizelerin şiirin şekil ve içerik özelliklerine uygun olmasına dikkat ediniz.

Memleket İsterim

Memleket isterim
Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun;
Kuşların çiçeklerin diyarı olsun.

Memleket isterim
Ne başta dert, ne gönülde hasret olsun;
Kardeş kavgasına bir nihayet olsun.

Memleket isterim
Ne zengin fakir, ne sen ben farkı olsun;
Kış günü herkesin evi barkı olsun.

Memleket isterim
Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun;
Olursa bir şikâyet ölümden olsun.

(Otuz Beş Yaş)

5. Cahit Sıtkı Tarancı'ya ait aşağıdaki şiiri okuyunuz. Şiirden hareketle soruları cevaplayınız.

Bu Sabah Hava Berrak

*Bu sabah hava berrak;
Bu sabah her şey billûrdan gibi.
Gök masmavi bu sabah,
Güzel şeyler düşünelim diye.
Yemyeşil olmuş ağaçlar,
Bulutlara hayretinden.
Işıldıyor kanat seslerinden kuşların
İlk uçtukları günün altın sevinci.*

(Otuz Beş Yaş)

- a) Şiirdeki "billûr, hayret, ışıldamak, altın" kelimelerinin hangi anlamlarda kullanılmış olabileceğini açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Önceki soruya verdiğiniz cevabı göz önünde bulundurarak şiir türünün günlük dile katkısını açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

CEMAL SÜREYA

(1931-1990)

Hayatı ve Eserleri

Asıl adı Cemalettin Seber olan sanatçı, Erzincan'da dünyaya gelmiştir. 1954 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye ve İktisat Bölümünü bitirmiştir. Maliye Bakanlığında müfettiş yardımcısı ve müfettiş olarak çalışmıştır. 1960 yılında *Papirus* isimli bir dergi çıkarmaya başlamıştır. 1978 yılında Kültür Bakanlığında Kültür Yayınları Danışma Kurulu üyesi olarak görev yapmıştır. Farklı yayınevlerinde danışman ve ansiklopedilerde redaktör olarak çalışmıştır. Şiir ve roman çevirileri yapmıştır. 25 yıl Türk Dil Kurumu üyeliğinde bulunmuştur. 1990 yılında İstanbul'da hayatını kaybeden Süreya, geride edebiyat, sanat ve kültür alanında önemli eserler bırakmıştır. *Sevda Sözleri* şiir, *Şapkam Dolu Çiçekle*, *Günübirlik*, *Folklor Şiire Düşman* deneme-eleştiri türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Şiirlerinde geleneksel kalıplardan uzaklaşarak çağdaş temaları işlemiş ve şiir dilinde özgün bir anlatım geliştirmiştir.
- Şairin asıl malzemesinin dil olduğunun bilinciyle hareket etmiş ve kendine özgü bir şiir dili yaratmaya çalışmıştır.
- Sıra dışı bağdaştırmalarla daha önce kullanılmayan ifadelere ulaşmıştır.
- Şiirlerinde dilin ses güzelliklerini ve ritmi ön planda tutmuştur.
- Öz Türkçe kelimeleri yazılarında ve şiirlerinde kullanmaya gayret göstermiştir.
- Eski Türkçe ile Osmanlı Türkçesine ait kelimeleri şiirde uyandırmaya çalıştığı etki doğrultusunda kullanmıştır.
- Aşkı geleneksel sınırları aşarak çağdaş bir dil ve duyarlılıkla ele almıştır. Şiirlerinde duygularını samimi bir şekilde ifade etmiştir.
- Sadece şiir alanında değil, aynı zamanda eleştiri yazılarıyla da tanınmıştır. Edebiyat üzerine yazdığı makalelerde dönemin edebî akımlarını ve eserlerini değerlendirmiştir. Türkçe duyarlılığını eleştirilerine yansıtmıştır.
- Şiir dilinde humor ve trajediye yer vermiştir.

Yunus ki Sütdeşleriyle Türkçenin...

Yunus ki sütdeşleriyle Türkçenin
Ne güzel biçmişti gök ekinini,
Düşman müşman girmeden araya
Dolanıp bütün yukarı illeri
Toz duman içinde yollar boyunca
Canından sızdırmıştı şiiri;
Vasf-ı Hal'inde öyle esrikti
Acı dirliği Aşık Paşa'nın,
Günlük gibi havayı doldururdu.
Sevginin ve kimyanın öğretisi;
(...)
Sen ki şu kısacık hayatında
Sevdiğin ve yaşadığın kelimeleri
Bir gün bile düşürmedin kalbinden
Yarana bastığın o büyüğü deyimini
(...)

(Sevda Sözleri)

Bilgi Havuzu

Humor; gülmece, alay, hafife alma, dalga geçme demektir.

1. Aşağıda verilen cümlelerin devamını metinlerden hareketle yazınız.

I.	Yabancı Dil Beş dil biliyormuş ünlü kişi Ünlü ve saygıdeğer Bir de Türkçe öğrense Altı eder (Sevda Sözleri)	III.	Benim dil serüvenim şu: Küçük çocuk bakıcıya veriliyor; daha doğrusu, o çocuk kendini bakıcının elinde buluyor; seviyor bakıcısını; onu ana belliyor. Türkçeyle ilişkim böyle. Bir noktada gurbetin aşka dönüşmesi. Bu dil yorganımdır benim. (...) Bir İran atasözünden söz etmiştim bir gün: Türkçe bilen işi rastgider. (Güvercin Curnatası)
II.	Dikkat Okul Var! Bütün çocuklar anlar da Okul kitaplarına girmez benim şiirim, Ben yanarken çıkardığım dumanlar Bakarım şemsiye olmuş sözgelimi Tabelâ olmuş: kiralık kat diye Umulmayan şeyler bile olmuş Ama unutulmuş kalmış alevim Alevdir çünkü benim şiirim Hayatın alev halidir Çiçek tozudur Kırılmış dalın türküsüdür (Sevda Sözleri)	IV.	Türkçeden bir kıl kopar, içinde güneşler, dünyalar, ırmaklar vardır. Ama Türkçeden koparacaksın... ("Günöbirlük"ler)
		V.	Şiir dil işidir. Dilde yangınlar yaratmak sanatı. Hiç değilse bu tanımı bir dış-tanım (böyle denebilirse) olarak düşünmeyen kimse şiir yazamaz. Hani dil işidir de, yangınlar için söylüyorum bunu. (Güvercin Curnatası)

- I. "Bir de Türkçe öğrense" ifadesiyle şiirde bahsedilen kişinin vurgulanan eksikliği
- II. Cemal Süreya, şiirini aleve benzetmiştir. Şiirini aleve benzetmesinin nedeni
- III. "Bu dil yorganımdır benim." cümlesiyle şair dil ile ilişkisine göndermede bulunmuştur. Şairin bu cümle ile anlatmak istediği
- IV. "Türkçeden kıl koparmak" ifadesinde Türkçe canlı bir varlığa benzetilirken kıl da onun en küçük parçası olmuştur. Türkçenin küçücük bir parçasında dünyalar, güneşler, ırmaklar bulunması ile
- V. Şiir dil işidir, çünkü

2. Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinde Cemal Süreya, hatalı bulduğu üç cümleyi örnek veriyor. Bu cümlelerdeki hataları boş bırakılan alanlara yazınız.

Anadilini Bilmeyen Yazar

Bir yazarın anadilini bilmediği düşünülebilir mi? Soruyu ters çevirelim: anadilini bilmeyen bir kimse yazar olabilir mi? Hatta başka bir şey olabilir mi? Ülkemizde olabiliyor. Sözelimi resim eleştirmeni olabiliyor. Üstelik belli ölçüde ad da yapabiliyor. Böyle bir resim eleştirmeninin Ankara Sanat dergisinin 119. sayısında üç yazısı yayımlanmış. Üçünden de birer cümle alıyorum.

“Resim alıcıları, sevdiklerinizi, sevecenliğinizi tarihlemeyin, tarihsiz kalacağınıza, tarihinizi düşün, tarihselliğinde yenilenme yolundaki karma sergiyi unutmayın, diğer karma sergileri de bu açıdan gezin ki, giderek o denli değerlendirme olanağını yakında bulabilirsiniz, umalım.”

İkinci yazıda yakınarda ölen İlhami Demirci’den söz ediliyor: “Çabalarını, tüm çaba ya da yaşantısının, ortadakiler, kalanlardan ya da yaşananlardan öte olmadığını, güleç, duygulu, giderek alçakgönüllü, üçüncü kişiden söz edercesine hep öne getirmiştir.”

Üçüncü yazı “Kentler/Resimler/Yontular” başlığını taşımakta. Bir yazı dizisinin XI. bölümü bu. Bir müze için şöyle diyor eleştirmenimiz: “Bir müze-galeri ağının kurulmuş ve şaşmaz nitelik-niceliğinde yürütülmekte bulunduğu izlenimi, bir gözlemci için imrenilecek saygınlığı elle tutulurluğuna içtenlikle götürmüştür.”

Eskiden Osmanlıca’yı yanlış kullananlara sık sık rastlanırdı. Bugün Öz Türkçe yazan çoğu kişi için aynı şeyi söyleyebiliriz. Ama yukardaki örneklerde apayrı bir özellik var: Yazar, anadilini bilmiyor. Cümlelerin düzeni baştan başa bozuk olduğu gibi, sözcüklerin, sözcük topluluklarının işlevi de yerinde değil, daha önemlisi, okuduğunuz zaman hiçbir anlam çıkaramıyorsunuz.

(“Günübirlik”ler)

I. Cümle

.....

.....

.....

.....

II. Cümle

.....

.....

.....

.....

III. Cümle

.....

.....

.....

3. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçaya göre yeni bir şiir dili kurmak için nelere ihtiyaç duyulmaktadır?

Sözcük Kabuğu

Şair gelenek adına bula bula sözcüğün dış yapısını, cümle içindeki yerini buldu önünde. Onu yıkmaya, onunla uğraşmaya başladı. Bu çalışmadan da bir humour elde edilmedi değil. Ancak, ufak, adsız bir humour'du bu. Kavramın Türkçeden Türkçeye çevrilmesi gibi bir şey. Şiirsel yaratışta hazırlık ve bitim sürecinin arasına bir çeviri işlemi girerse yapıttaki ufak özdenlik gürültüye gidebilir. Ortaya çok iyi şairler çıkmasına karşın, işi genel alırsak, bizim kuşakta böyle oldu galiba. Şiirin kavramlarla değil sözcüklerle yazılacağı ilkesinin bilincine varmış, dili bir araç olmaktan öte bir nitelikte ele alan şairler de bizim kuşak şairlerinin çoğu. Ama gelenek bağının hiç bulunmayışı ve dil değerlerinin şiirsel planda oluşmamış olması, şiir tutkunlarını hep kavramlarla karşı karşıya getirir biçimde işledi. Oysa şiir diyalektik anların toplamı değil, dilde içten bir değişimin meydana gelmesidir. Böyle bir değişim tutarlı, oturmuş, zengin bir çağrışım ağına sahip, kavramın bitişiğine sözcüğün tatlı parabolünü çekebilene bir şiir dilinin varlığına bağlıdır. Çünkü, çok geri planda da olsa, şiirsel her yaratış, daha önceki dil değerlerinin, daha önceki şiirin yeni ve özel bir parodisinden başka bir şey değildir. Sanatta alışılmışın ötesine sıçrayabilmek için, o alışılmışın oldukça kıvamlı bir durumda olması gerekir.

(“Günöbirlik”ler)

-
-
-
-

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

CEMİL MERİÇ

(1916-1987)

Hayatı ve Eserleri

Balkan göçmeni bir ailenin çocuğu olarak Hatay'ın Reyhaniye (Reyhanlı) kasabasında doğmuştur. Hatay'ın Fransız mandası olduğu yıllarda Antakya Sultanisinde eğitim almış, Fransız edebiyatını yakından tanımıştır. 1940 yılında İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okuluna girmiş, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olmuştur. Elâzığ ve İstanbul'da öğretmenlik, İstanbul Üniversitesinde Fransızca okutmanlığı yapmıştır. 1955 yılında gözlerini tamamen kaybetmesine rağmen sevenlerinin desteğiyle çalışmalarına devam etmiştir. Sanatçı; çeviri, deneme ve inceleme türündeki eserleriyle Türk nesrinde önemli bir yer edinmiştir.

Bu Ülke, Umrandan Uygarlığa, Mağaradakiler, Kırk Ambar, Işık Doğudan Gelir, Kültürden İrfana deneme; *Jurnal I-II* günlük; *Bir Dünyanın Eşiğinde* inceleme türünde yazdığı bazı eserleridir.

Türkçeye Katkıları

- Cemil Meriç, sadece yaptığı çeviriler, yazdığı eserlerle değil üslubu, dil konusundaki hassasiyeti ve fikirleriyle de Türkçeye hizmet eden yazarların başında gelmiştir.
- Meriç'e göre dil, düşüncenin ve medeniyetin aynasıdır.
- "Kırk derecelik ateşte yatsam bile cümle hatası yapmam." diyecek kadar dil konusunda duyarlı ve kendine güvenen biridir.
- Türkçeyi müdafaa etmeyi hayatının biricik şerefi, zevki ve manası kabul etmiştir.
- Nasıl bir dil amaçladığını şöyle açıklamıştır: "Yazarı okuyucudan ayıran bütün engelleri yıkmak, sesimi bütün hiziplere duyurmak. Şuurun, tarihin, ilmin sesini. Öyle bir ifade yaratmak istiyorum ki, Türk insanının uyuşan şuuruna bir alev mızrak gibi saplansın. Sanatla düşüncüyü kaynaştıran İsrail'in suru kadar heybetli bir dil."
- "Toplum geliştikçe dil de gelişir. Osmanlıca diye bir dil yoktur. Osmanlıca, Anadolu'ya yerleşen ve İslâmiyet'i benimseyen Türklerin dilidir. Yani, halis Türkçe'dir, Batı Türkçesi." sözüyle Osmanlıcaya bakış açısını ortaya koymuştur.
- Yabancı dillerden kelime almanın, bu dillere kelime vermenin bütün büyük dillerin ortak özelliği olduğunu belirtmiştir.
- Dile yerleşmiş kelimelerin yabancı kökenli diye atılmasına karşı çıkmış, dilin tabii seyri içinde bu tasfiyeyi kendisinin yapacağını ifade etmiştir.

Cemil Meriç'ten Özdeyişler

- Dilini kaybeden millet yaşamak hakkını çoktan kaybetmiştir.
- Yabani bağırır, medenî insan konuşur.
- Gül peşinde koşanların dikenle karşılaşması kaderin hoşlandığı oyunlardan biri.
- Günler uzayıp giden kayalar. Kıracaksın onları, yontacaksın, heykelleştireceksin.
- Sen istiyorsun ki, kucağında, yaşadığın dünya hep aynı kalsın, havan aynı, suyun aynı, dekorun aynı... Bu mümkün mü? Mümkün değil, çünkü hayatın kanunu değişmek.

1. Aşağıdaki parçaları okuyunuz. Parçalardan hareketle soruları cevaplayınız.

Kelime'den	ayrılık sevdâya dâhil'den
Kelime ormanda uyuyan dilber, şair uzaklardan gelen şehzade. Öyle seveceksin ki kelimeleri sana yetecekler. Yıldızlar Tanrıya yetmiş mi? Kelimeler benim sudaki gölgem, okşayamam onları, öpemem. Bir davet olarak güzel kelime ve dualarda muhterem. Gönülden gönüle köprü, asırdan asıra merdiven. Kelime, kendimi seyrettiğim dere. Kelime sonsuz, kelime adem. Kuşlara benzer kelimeler, odana dolarlar bir akşam. Nereden gelirler bilinmez. Kâh çığlık çığlığıadırlar, kâh sesleri işitilmez. Çiçeğe benzer kelimeler: turuncu, erguvan, beyaz. Bir rüzgâr sürükler hepsini. Bulutlara güven olmaz... (Cemil Meriç, <i>Bu Ülke</i>)	yalnızlık hızla alçalan bulutlar karanlık bir ağırlık hava ağır toprak ağır yaprak ağır su tozları yağıyor üstümüze özgürlüğümüz yoksa yalnızlığımız mıdır eflatuna çalar puslu lacivert bir sis kuşattı ormanı karanlık çöktü denize yalnızlık çakmak taşı gibi sert elmas gibi keskin ne yanına dönsen bir yerin kesilir fena kan kaybedersin kapını bir çalan olmadı mı hele elini bir tutan (Attilâ İlhan, <i>ayrılık sevdaya dâhil</i>)

a) Bu parçaların şekil ve içerik bakımından benzer ve farklı yönleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

b) Birinci parçada kelimeler nelere benzetilmiştir?

.....

.....

.....

c) Bu benzetmelerden hangisini daha çok beğendiniz? Gerekçesiyle açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

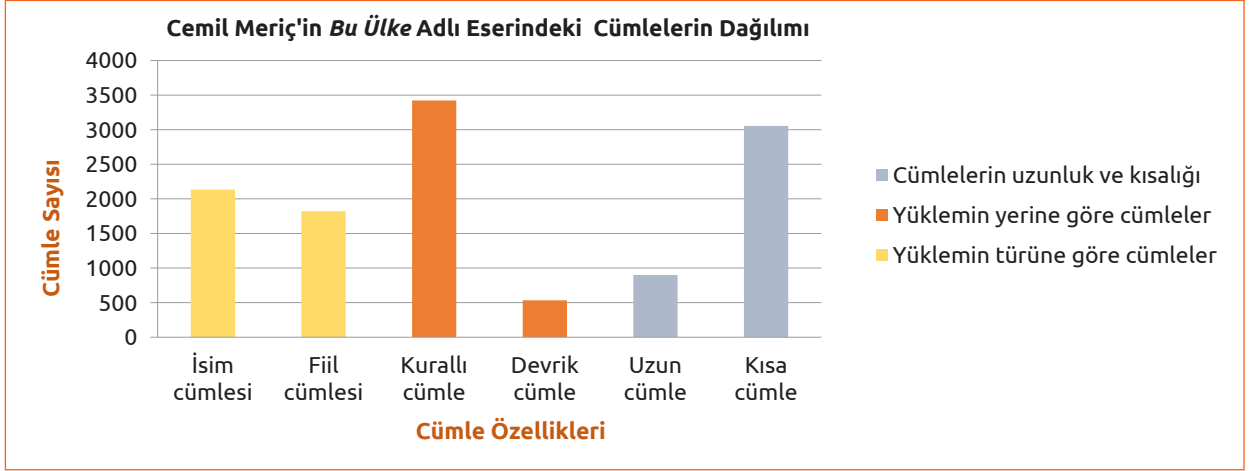
.....

2. Aşağıdaki tabloda Cemil Meriç'in bazı kavramlarla ilgili tanımı veya görüşleri verilmiştir. Tabloyu inceleyiniz. Tablodaki kavramlardan beşini seçerek bu kavramlarla ilgili siz de tanım veya görüşlerinizi yazınız.

Kavramlar	Cemil Meriç'in Tanımı veya Görüşleri
Akıl	Akıl, devlerin değil cücelerin silâhı.
Düşünce	Düşünce bir köprü: kıldan ince, kılıçtan keskin... Kalabalıklar geçemez üzerinden.
"İzm"ler	"İzm"ler idrakimize giydirilen deli gömlekleri.
Kamus	Kamus, bir milletin hafızası, yani kendisi; heyecanıyla, hassasiyetiyle, şuuruyla. Kamus, bir umman. Amakında (derinliklerinde) inciler gülümser? Kimi bir sevgili göğsünde parlayacak, kimi bir tâcîdar alnında, kimi sedef mahfazasında unutulacak.
Kanun	Kanun, eski Yunan'dan beri "büyük sineklerin yırtıp geçtiği, küçüklerin takılıp kaldığı bir örümcek ağı" Avrupalı için.
Kelime	Bir avuç kelime kıtaları birbirinden ayırır, yer sarsıntısı gibi. Uçurumlara köprü atan cümleler de var.
Kitap	Denize atılan bir şişe her kitap. Asırlar, kumsalda oynayan birer çocuk. İçine gönlünü boşalttığın şişeyi belki açarlar belki açmazlar.
Mütercim	Mütercim, "mutlak"ı arayan bir çılgın; "felsefe taşı"nı bulmaya çalışan bir simyagerdir.
Münakaşa	Münakaşa eden iki insan, aynı graniti yontan iki heykeltıraş, hakikati arayan iki yol arkadaşı. Hedefi, tahrip değil, terkiptir bu kavganın. Mağlubun muzaffer olduğu tek yarış. Yanıldığını kabul etmek, yeni bir hakikatin fethiyle zenginleşmektir: parçadan bütüne, karanlıktan aydınlığa geçiş.
Tercüme	Evet, tercüme sanatların en gücü: başka bir iklimde, başka bir çağda doğan düşüncenin kendi toprağımızda dirilmesi. Yalnız düşüncenin mi? Tercümede lafza teslimiyet ihanetlerin en büyüğü.
Zaman	Bir ırmağa benziyor zaman. Hayretten dona kalmış.
Zekâ	Zekâ rüzgârda unutilan mum, bencillik fanus.

Seçtiğim Kavram	Tanımım veya Görüşüm

3.

Yukarıdaki grafikten ve çalışmalardan hareketle Cemil Meriç'in dil ve üslubuyla ilgili hangi çıkarımlara ulaşılabilir? Yazınız.

4.

Türkün kılıcı ülkeler fethederken, Türkün zekâsı da kelimeler fethediyordu. Ülkeler ne kadar bizimse, kelimeler de o kadar bizimdir. Ecdadımız onlarla düşündü, babalarımız onlarla konuştu. Kısaca, Türk milletinin tarihinde çeşitli merhaleler var. Nasıl eski Fransızca, eski İngilizce diye tasnifler yapılmışsa, eski Türkçe, orta Türkçe gibi adlandırmalar da yapılabilir.

(Jurnal I)

Cemil Meriç'in bu parçadaki düşüncesine katılıp katılmadığınızı gerekçesiyle açıklayınız.

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

DADALOĞLU

(?-1868)

Hayatı ve Eserleri

Avşar (Afşar) boyuna mensup Dadaloğlu, Çukurova'da konargöçer Türkmen toplulukları arasında yetişmiş bir saz şairidir. Asıl adı "Veli" olan şairin mahlası, bir Türkmen aşireti olan "Dadalı"dan gelir. XVIII. yüzyılın son çeyreğinde doğduğu tahmin edilmektedir. Babasının adı Âşık Musa'dır. Öğrenimi ve halk şiiri geleneğindeki ustası hakkında bilgi olmamakla birlikte bu konularda babasından yardım aldığı söylenebilir. Dadaloğlu, göçebe boyların farklı yerlere yerleştirilmesini amaçlayan iskân politikası konusunda Osmanlı Devleti'yle ayrılıklar yaşamıştır. Bu doğrultuda söylediği epik şiirlerin yanı sıra güzele ve güzelliklere karşı duygularını lirik şiirlerle ifade etmiştir. Şiirlerinin tamamına yakını sözlü gelenekten günümüze ulaşmıştır.

Türkçeye Katkıları

- Şiirlerini doğal, sade ve içten bir Türkçeye söylemiştir.
- Türklerin millî ölçüsü olan hece ölçüsünü kullanmıştır.
- Yaşadığı yörenin ağız özelliklerine şiirlerinde sıkça yer vermiştir.

"Garipçe garipçe öten ibili

Acap göçtü m'ola Avşar illeri

Alabel bahçesi güzel konalga

Açtı m'ola Ilıca'nın gülleri"

(**acap:** Acaba. **ibili:** İbibik kuşu. **konalga:** Göçebelerin göç sırasında konakladığı otlak ve sulak yer.)

- Şiirlerinde pek çok coğrafi yerin adını zikretmiştir (Halep, Akdeniz, Çukurova, Orta Toroslar, Elbistan, Binboğa, Seyhan, Ceyhan, Orta Anadolu, Uzun Yayla vb.).
- Sözlü geleneğin hâkim olduğu bir coğrafyada yetişen şair, şiirlerinde atasözlerine yer vermiştir. "Aslı kurt yavrusu gene kurt olur.", "Yalnız taştan duvar olmaz yıkılır.", "Gönülden gönüle yol gider derler.", "Kab'ağacın gürlemesi dalınan." vb.
- Şiirlerinde teşbih, istiare, mecazımürsel, telmih, teşhis, intak vb. edebî sanatları konuşma dilinin doğallığı içinde ustaca kullanmıştır.

*"Kır at der ki ben atların başıyım
Yiğitler elinde serdar kuşuyum
Der yerde can kurtaran kişiyim
Üzengi böğrümü yirdiği zaman"*

Bilgi Havuzu

Dadaloğlu, 1984 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla "ulusal şair" ilan edilmiştir.

1. Dadaloğlu'na ait aşağıdaki şiiri okuyunuz. Şiirden hareketle Dadaloğlu'nun "ulusal şair" kabul edilmesini sağlayan özelliklerle ilgili çıkarımlarda bulununuz.

Çıktım yücesine seyran eyledim
Cebel önü çayır çimen görünür
Bir firkat geldi de coştum ağladım
Al yeşil bahçeli Kaman görünür

Şaştım hey Allah'ım ben de pek şaştım
Devrettim Akdağ'ı Bozok'a düştüm
Yozgat'ın üstünde bir ateş seçtim
Yanar oylum oylum duman görünür

Biter Kırşehir'in gülleri biter
Çığırşır dalında bülbüller öter
Ufacık güzeller hep yeni yeter
Güzelin kaşında keman görünür

Gönül arzuladı Niğde'yi Bor'u
Gün günden artmakta yiğidin zârı
Çifte bedestenli koca Kayseri
Erciyes karşında yaman görünür

Dadaloğlu'm der de zatınan zatı
Çekin eyerleyin gökçe kır atı
Göçmek değil bizim elin muradı
Ak yâre gitmemiz güman görünür

(Dadaloğlu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.

- a) Dadaloğlu'na ait aşağıdaki dizelerde yer alan bazı kelimelerin güncel yazımı farklıdır. Bu kelimeleri ve kelimelerin güncel yazımını tablodaki ilgili yerlere yazınız.

Dizeler	Güncel Yazımı Farklı Olan Kelimeler	Kelimelerin Güncel Yazımı
Her sabah, her sabah seyrân gezerken İras geldim selvi boylu fidana		
Ben ilâyık gördüm sultan köşküne Dört çevresi sünbül ilen gülünen		
Ağ yârin de karşısında durulmaz Hörü müdür melek midir bilinmez		
Möhür gözlümün hasretim Yüreğini yaktı m'ola		
Kederlenme deli gönül Yiğide hörmeler olur		
Can ağlasın hayın felek utansın		
Solar koç yiğidin gülgûn irengi		
Yüksek kayalarda şahan olamaz		
Ben ağlarım çelik teller iniler		

- b) Belirlediğiniz kelimelerin güncel yazımının farklı olmasının sebepleriyle ilgili tahminlerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Dadaloğlu'na ait aşağıdaki dizelerde geçen deyimleri tespit ediniz ve deyimlerin anlamlarını yazınız.

Dizeler	Deyimler ve Anlamları
Önü sine-bentli bir al atınan Düşeydim de o dost ile yola ben	yola düşmek: Yola çıkmak, yol almaya başlamak.
Güzellerin sarayına varmalı El bağlayıp divanına durmalı	
Ayrılık elinden ciğerim dağlı	
Yiğitin sevdiği yanınd'olana Günde düğün bayram etmiş gib'olur	
Diyom muhannetten karın doyuran Eli ile ağı yutmuş gib'olur	
Dadal'ım sıladan haber Gözümde dağların tüter Koç dağında kekik biter Burcu burcu koktu m'ola	
Bizim yaylanın kuşuna Can dayanmaz ötüşüne Serin yaylalar başına Kuraydım otağı şimdi	

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

ERKAN YOLAÇ

(1935-...)

Hayatı ve Eserleri

Kırklareli'nin Babaeski ilçesine bağlı bir kasaba olan Alpullu'da doğmuştur. Bir sene Saint Joseph (Seint Cozef) Lisesinde okumuştur. Belediye fen dairesinde çalıştığı sırada okuduğu bir duyuruyu Belediye Reisi beğenince "Hep o okusun." demiş, böylece ilk sunuculuğu başlamıştır. Yolaç, güzel sanatlar akademisinden 1959 yılında iç mimar olarak mezun olmuştur. Yedek subay olarak askere gittiğinde orduvinde sunuculuk yapmış ve sonrasında Ankara Radyosuna sınavsız girerek bayram özel eğlence programında görev yapmıştır. Yolaç, 1985 yılından itibaren TRT'de yayımlanan Stüdyo Pazar programı içinde sunduğu "Evet-Hayır" yarışmasıyla tüm Türkiye'de tanınmıştır. 1996 yılından itibaren bir başka televizyon kanalında "Erkan Yolaç Show" adlı bir eğlence programı yapmıştır.

Sevda Yolu, Yılların Ardından, Can Düşmanı, Muhteşem Serseri adlı sinema filmlerinde rol almıştır.

Türkçeye Katkısı

- Erkan Yolaç'ın Türkçeye en önemli katkısı, sunuculuk yaptığı ve yarışma programı yönettiği 80'li yıllarda kullandığı temiz ve duru İstanbul Türkçesi ile konuklarına yaşattığı konuşma ve sohbet zevkidir. Onun programını izleyen yediden yetmişe her Türk vatandaşı kendisini onun karşısında "Evet-Hayır" yarışmasında hayal etmekten kendini alamamıştır.
- Yolaç, televizyonlarda teknik imkânların yetersiz, sunuculuğun kıymetli, sunucuların da çok maharetli olması gereken yıllarda eğlence programlarındaki performansı ile gönüllere taht kurmuştur.
- Yolaç, eğlence programlarına seyirci olarak katılanların yarışmacı olabildiği ve konuşmalarını sınavıkları yarışma programları ile toplumda Türkçe hassasiyetine katkı sağlamıştır. Ayrıca yarışmacıların sahneye Mehter Marşı eşliğinde gelip İzmir Marşı ile ayrılmaları da Türkçe ve Türk kültürü açısından önemlidir.

Bu yarışma, her Türk vatandaşına şu mesajları vermiştir:

- * Zengin bir sözcük dağarcığına sahip olunmalıdır.
- * Hayata "evet" ve "hayır" cevaplarıyla rahatlıkla devam edilebilir ancak "belki, olabilir, düşünmem lazım, siz ne dersiniz vb." cevaplara da yer verilmelidir.
- * "Evet" ve "hayır"dan oluşan keskin bir dil ve hayat tarzı yerine daha uzlaşmacı olunmalıdır.
- * Cevap verirken kafa sallamak yerine konuşmalı ve dil ile gereğince cevap verilmelidir.
- * Toplum karşısında konuşurken heyecan bastırılmalı, gerektiğinde soğukkanlı olunmalı ve hızlı düşünülmemelidir.
- * Türkçenin imkânları sonuna kadar bilinmeli ve kullanılmalıdır.

1. Erkan Yolaç'ın sunduğu "Evet-Hayır" yarışmasını izlemek için turuncu karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

(Sunucu Erkan Yolaç sahneye gelir ve konuşmasına başlar.)

Sevgili seyirciler, sevgili konuklar, karşınızda benzeniz Erkan Yolaç.

Erkan Yolaç'a hoş geldiniz.

Şu anda huzurlarınızda Türkiye'nin en değerli müzisyenlerinden meydana gelen sürekli şov orkestramız (Eliyle gösterir ve alkış sesleri gelir.).

İki dakikalık süre içerisinde "evet-hayır" sözcüklerini kullanmayacaksınız.

Sorularıma "evet-hayır" diye cevap vermeyeceksiniz.

Verdiğiniz cevabı tekrar etmeyeceksiniz.

Sorularıma makul ve mantıklı cevap verirken sözle cevap vereceksiniz.

Başınızı emme-basma tulumba gibi sallayarak cevap vermeyeceksiniz.

Hayatınızda ilk defa mikrofona gelirken orkestranın eşliğinde Mehter Marşı ile geleceksiniz.

Yerinize giderken de İzmir Marşı ile gideceksiniz.

Şimdi evvelce bu yarışmaya iştirak etmemiş, kendisine güvenen-güvenmeyen, cesur olan-olmayan bir yarışmacı arıyorum.

Kim geliyor, kim geliyor?

Hanımefendi; evet siz, siz. (Mehter Marşı ve alkışlar... Hanımefendi Yolaç'ın yanına gelir.)

Hoş geldiniz.

Duydunuz zilin sesini.

İsminizi alabilir miyim?

(...)

(Erkan Yolaç heyecanla havaya zıplar. Alkış sesleri gelir. Yarışmacı şaşkınlık içindedir, cesaretinden ötürü günün anısına bir hediye verilir kendisine. İzmir Marşı eşliğinde yerine gider. Alkışlar devam eder.)

- a) Yukarıdaki konuşmalar Erkan Yolaç'ın yönettiği "Evet-Hayır" yarışmasından alınmıştır. Metni okuyunuz ve cümleleri Türkçenin söz dizimi mantığı açısından değerlendiriniz (özne+tümleç+nesne+yüklem).

.....

.....

.....

.....

- b) Yukarıdaki metni sesli bir şekilde hızlıca okuyunuz. Okurken zorlanıp zorlanmadığınızı gerekçeyle belirtiniz.

.....

.....

.....

.....

- c) Yarışmacıların çoğu "Evet-Hayır" yarışmasında kullanmaması gereken o iki kelimeyi (evet-hayır) kullanarak yarışmayı kaybediyor. Sizce yarışmacılar (heyecanı ve sunucunun başarılı performansını dâhil etmezsek) neden o iki kelimeyi kullanmak zorunda kalıyor?

.....

.....

- ç) Yukarıdaki metne benzer bir yarışma metni de siz oluşturunuz.

ERZURUMLU EMRAH

(?-1861)

Hayatı ve Eserleri

Şairin hayatı ile ilgili bilgilerin büyük bir kısmı çeşitli halk rivayetlerinden, başta Fuat Köprülü olmak üzere bazı araştırmacıların, onun şiirlerinden elde ettikleri çıkarımlardan ve yorumlardan ibarettir. Emrah, Erzurum'un Güzeyurt (Tambura) köyünde dünyaya gelmiştir. "Emrah"ın, asıl isim mi yoksa mahlas mı olduğu konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Küçük yaşta Erzurum'a giderek orada bir süre öğrenim görmüştür. Trabzon, Sinop, Çankırı, Kastamonu, Konya, Niğde ve Sivas gibi şehirleri dolaşmıştır. İstanbul'da bulunmuş, altı ay süreyle Tavuk Pazarı'ndaki âşıkler cemiyetinin başkanlığını yapmıştır. Emrah, Tokat'ın Niksar ilçesinde vefat etmiştir. Erzurumlu Emrah'ın şiirleri, XVI. yüzyılda yaşadığı ve hakkında bir halk hikâyesinin oluşturulduğu kabul edilen Ercişli Emrah'ın şiirleriyle karıştırılmıştır.

Şairin *Divan-ı Emrah* adlı eserinin yanı sıra çeşitli mecmua ve cönklerde yer alan şiirleri de vardır.

Türkçeye Katkıları

- Emrah, yetiştirdiği çıraqları ile kendine has üslubun günümüze kadar ulaşmasına zemin hazırlamış; kendi adıyla anılan bir ekolün, "Emrah kolu"nun kurucusu olmuştur.
- Emrah, divan şiirinin ustalarını okumuş; o tarzda da şiirler yazmıştır. Klasik tarzda yazdığı şiirlerinde Fuzûlî başta olmak üzere Bâkî ve Nedîm gibi divan şairlerinin etkisi görülür.
- Şiirlerini düzgün bir Türkçe ile söyleyen Emrah; Arapça, Farsça sözcük ve terkipleri de bir divan şairi ustalığı ile kullanmıştır.
- Şiirlerinde zaman zaman ayet, hadis ve kelimikibar (özdeyiş) iktibaslarına (ödünç alma) yer vermiştir.
- Şiirlerinin bir kısmını aruz, bir kısmını hece vezniyle yazmıştır.
- Şiirlerinde yer verdiği terim, deyim ve sözcüklerin yanı sıra yer yer kullandığı atasözlerinden, Türkçenin ses ve yapı bilgisine tam olarak hâkim olduğu görülmektedir.
- Emrah, farklı kesimlerin edebî zevkine hitap etmiştir. Halk kitleleri arasında sevilerek okunmuş ve dinlenmiş, döneminin en büyük saz şairi olarak kabul edilmiştir.

Koşma

*Ey tabib el çek yaram üstünden
Sen benim derdime devâ bilmezsin
Sen nasıl tabibsin yoktur ilacın
Yaram yürekdedir sarabilmezsin*

*İçerim yanıyor kendim havayı
Çekmeyen ne bilir aşkı sevdâyı
Yıktın viran oldu kalbim sarayı
Çünkü bir taşını koyabilmezsin*

*Emrah eydür yalan oldu sözlerim
Muhabbetin can evimde gizlerim
Ne durursun ağlasana gözlerim
Gitti kaşı kara görebilmezsin*

(Erzurumlu Emrah)

1. Aşağıdaki şiiri okuyunuz. Şiirde boş bırakılan yerleri kafiye düzeni ve anlam bütünlüğünü gözeterek tamamlayınız.

Sabahtan uğradım ben bir fidana
Dedim mahmur musun dedi ki yok yok
Ak elleri boğum boğum kınalı
Dedim bayram mıdır dedi ki yok yok

Dedim inci nedir dedi (1)
Dedim kalem nedir dedi (2)
Dedim onbeş nedir dedi (3)
Dedim daha var mı dedi ki yok yok

(...)
Dedim Erzurum nen dedi ilimdür
Dedim gider misin dedi yolumdur
Dedim Emrah neyin dedi kulumdur
Dedim satar mısın dedi ki yok yok

- a) Yukarıdaki şiirde yapılan benzetme ögelerini aşağıdaki tabloya yazınız.

Benzeyen	Kendisine Benzetilen

- b) Şiirin birinci dördlüğünde, sevgilisini hangi özelliğinden dolayı "fidan"a benzetmiştir? Bu durumun halk şairlerinin yaşama biçimiyle ilişkisini açıklayınız.

.....

.....

.....

- c) Birinci dördlükte o dönemin sosyal yaşantısıyla ilgili hangi çıkarımlarda bulunulabilir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

2. Aşağıdaki numaralanmış dörtlükleri okuyunuz. Dörtlüklerden hareketle çalışmaları yapınız.

I.	<i>Kurmuşlar bu bezm-i âşık dolabını Çekmişler dilberin cevri-i tâbını Yazmışlar Ferhad'ı aşk kitabına Emrâh'ı da bir kenâra yazmışlar.</i>
II.	<i>Âşık olup rah-ı hakka gidenler Defter-i uşşâka derdini yazanlar Fazlın tekke üzre nâmım kazanlar Hûb nâmımız cevher-ibâre yazmışlar</i>
III.	<i>Ezelî kâtipler tahrir edince Benim ikbâlimi kara yazmışlar Âşıkı ma'şûka taksim edince Beni bir vefâsız yâra yazmışlar</i>

- a) Yukarıdaki dörtlükler âşık tarzı halk edebiyatı ürünü olan koşmanın değişik bölümlerinden alınmıştır. Koşma türünün özelliklerini dikkate alarak bu dörtlüklerin sıralamasını aşağıya yazınız. Sıralama yaparken neleri dikkate aldığınızı yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Yukarıdaki dörtlüklerde şairin yabancı kelimelere yer verdiği görülmektedir. Şiirdeki Türkçe olmadığını düşündüğünüz kelimeleri aşağıya yazınız. Yabancı sözcük kullanımının Türkçeye etkisini günümüzle karşılaştırarak değerlendiriniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Aşağıda verilen şiiri okuyunuz. Şiirden hareketle bulmacayı çözünüz.

Koşma

Ey tabib el çek yaram üstünden
Sen benim derdime devâ bilmezsin
Sen nasıl tabibsin yoktur ilacın
Yaram yürekdedir sarabilmezsin

İçerim yanıyor kendim havayı
Çekmeyen ne bilir aşkı sevdâyı
Yıktın viran oldu kalbim sarayı
Çünkü bir taşını koyabilmezsin

Emrah eydür yalan oldu sözlerim
Muhabbetin can evimde gizlerim
Ne durursun ağlasana gözlerim
Gitti kaşı kara görebilmezsin

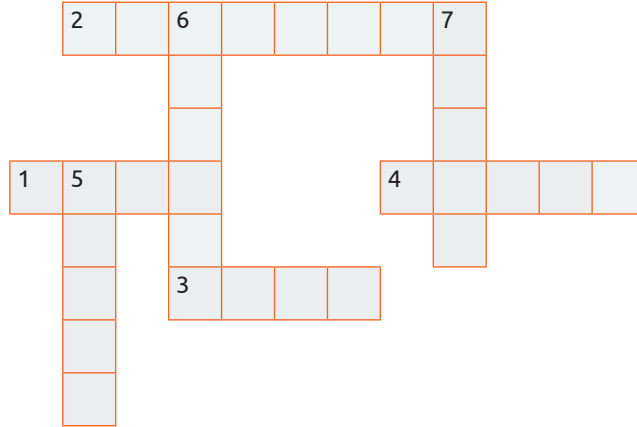
(Erzurumlu Emrah)

Soldan Sağa

1. Çare.
2. Sevgi, yarenlik.
3. Bir hastalığı iyi etmek veya önlemek için türlü yollarla kullanılan madde; daru, em, ot.
4. Harap.

Yukarıdan Aşağıya

5. "Söyledi, dedi" anlamına gelen eski bir söz.
6. Arzu ve isteklerine göre davranan. Şen, şakrak.
7. Doktor.

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

EVLIYA ÇELEBİ

(1611-?)

Hayatı ve Eserleri

Elli yılı aşkın süre boyunca gezilerinden edindiği izlenimleriyle *Seyahatnâme* adlı 10 ciltlik eseri kaleme almış gezgindir. İstanbul'da dünyaya gelmiş, iyi bir öğrenim görmüştür. Önemli devlet adamlarıyla yakın ilişkiler kurmuştur. 1630'da gördüğü bir rüya üzerine İstanbul'u gezmeye başlayan Evliya Çelebi; Anadolu, Rumeli, Kafkasya, İran, Yunanistan, Arnavutluk, Bulgaristan, Bosna-Hersek, Dalmaçya, Macaristan, Avusturya, Almanya, Hollanda, Polonya, Transilvanya, Moldovya, Güney Rusya, Suriye, Mısır, Hicaz, Habeşistan ve Sudan'a gitmiştir. Gezdiği yerlerdeki halkın dil, inanış ve yaşamları hakkında ayrıntılı bilgileri kaydetmiştir. Hac ibadetini yerine getirmek için Mekke'ye gitmiş, Medine'yi ziyaret etmiş, sonra Mısır'a yerleşmiştir. 1685 yılından sonra öldüğü tahmin edilmektedir. Bilinen tek eseri *Seyahatnâme*'dir.

Türkçeye Katkıları

- Evliya Çelebi, Türkçenin sadeleşmesi ve gramerinin oturması yolunda önemli adımlar atmıştır.
- Türkçede kullanılan sözcüklere yeni anlamlar yüklemiş ve yeni sözcükler türetmiştir. Örneğin Türkçeye Arapçadan geçen ve "renkler" anlamına gelen "elvân" kelimesini *Seyahatnâme*'de "renkli, türlü renkleri olan" anlamında kullanmıştır: "Evvelâ yedi elvân buğday olur ve danedâr arpası firâvândır." (Öncelikle yedi renkli buğday olur ve taneli arpası çoktur.)
- Döneminin konuşma dilinin özelliklerine ve mahallî söyleyişlere sıkça yer vermiştir. Örneğin Bursa yöresinden bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır: "Lisânları Anadolu hâki olmağla lehçe-i mahsûsaları Etrâk lehcesine karîb elfâzları vardır. Meselâ 'Ahmed Çelebi' yerine 'Ehmet Çebü' (...) derler. Niçe nâ-ma'lûm elfâzları vardır." (Dilleri, Anadolu toprağı olduğundan özel lehçeleri Etrâk lehçesine yakın kelimeleri vardır. Mesela "Ahmed Çelebi" yerine "Ehmet Çebü" (...) derler. Nice bilinmeyen kelimeleri vardır.)
- Türkçenin kökeni ve ağızlarıyla ilgili bilgiler ve ayrıntılı örnekler sunmuştur. Bir İstanbullu olarak Anadolu ağızları ilgisini çekmiş, Batı Anadolu (Bolu, Tosya, Gördes) ve Doğu Anadolu (Diyarbakır, Bitlis vb.) ağızlarından hatta Azerbaycan şivesinden örnek sözcükler zikretmiştir. Erzurum ağzından aktardığı "Haradaydın?" (Neredeydin?), "Bınırıy göyindir." (Ocağı yak.) ifadeleri buna birer örnektir.
- Türkçenin ortaya çıkışı ve tarihî gelişimi ile ilgili bilgiler vermiştir. Türkmen, Dobruca, Kırım ve Nogay Türkçesi üzerinde durmuştur.
- Kelimelerin ses ve yapı özellikleri ile kökeni ve geçirdiği evrelerle ilgili etimolojik bilgiler vermiştir.
- Bir sözlük yazarı gibi pek çok kelimeyle ilgili ayrıntılı açıklamalar yapmıştır.
- Atasözleri, deyimler, özdeyişler, taklitler, anekdotlar, konuya uygun şiirler, kelime oyunları, mizah ve yer yer argo ifadelerle zenginleştirdiği bir üslupla eserini kaleme almıştır.
- Türkçe yer adlarını, bu adların etimolojisini ve farklı söylenişlerini kayıt altına almıştır.

1. *Seyahatnâme*'de Anadolu ve Rumeli ağızlarında kullanılan bazı kelimeler ile bu kelimelerin İstanbul Türkçesindeki karşılıklarına yer verilmiştir. Aşağıdaki tabloda yer alan kelimeler Tosya, Bolu ve Dörtdivan ağızlarından derlenmiştir.

Ağızlarda Kullanılan Kelimeler	İstanbul Türkçesindeki Karşılığı	Ağızlarda Kullanılan Kelimeler	İstanbul Türkçesindeki Karşılığı
azık	ekmek	tahıl	buğday
ganlı	araba	kızan	erkek çocuk
cılız	küçük	yalavaç	peygamber
heleci	söz	sala	namaz
sîn yeri	mezarlık	savu	ağlamak
saplıca	kiraz	çırak	mum
tok tok	havan	sıkı	bulgur

Siz de aşağıdaki tabloda boş bırakılan yerlere yaşadığınız yöreye özgü kelimeler ile bu kelimelerin İstanbul Türkçesindeki karşılığını yazınız.

Yörenizde Kullanılan Kelimeler	İstanbul Türkçesindeki Karşılığı	Yörenizde Kullanılan Kelimeler	İstanbul Türkçesindeki Karşılığı

2. Aşağıdaki tabloda bugün Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan bazı yerleşim birimlerinin *Seyahatnâme*'de geçen adları verilmiştir. Bu adların günümüzdeki şeklini tahmin ederek karşısına yazınız.

<i>Seyahatnâme</i> 'deki Adı	Günümüzdeki Adı	<i>Seyahatnâme</i> 'deki Adı	Günümüzdeki Adı
İslâmbol		Ilıbat	
Tarabzen, Tarabefzûn		Sî'ird	
Amasiyye		Sabanca	
Bâyburd		Gekbiziyye	
Nîkhisâr		Kayseriyye	
Malazcird		Malatıyye	
Gemleyik		Ahça-âbâd	

3. Aşağıda *Seyahatnâme*'den alınmış atasözlerine yer verilmiştir. Bu atasözlerinin günümüzdeki kullanım şeklini ve anlamını tahmin ediniz. Tahminlerinizi TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten kontrol ediniz.

Atasözü	Günümüzdeki Şekli	Anlamı
"Evdeki hisâb bâzâra uymaz."		
"Başına gelen başmakçı eder."		
"Öküz öldü, boyunduruk kırıldı."		
"Da'vâcın kadı, yarıcun Allah ola."		

4. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Özgün Metin

"Evvelâ bağları ve bağçeleri firâvândır. Eyle âbdâr meyveleri olur kim eriğini sâ'ir diyârlara götürseler henüz halâveti bâkî olup tûl-ı zamânda fevâkihesinin lezzetine aslâ tağayyür gelmezdir. Ve bu şehrin etrâfında müşebbek bostânlar ve bağ ve hadîka-i gülistânlar içre cârî âb-ı revânları var ve her köşe-i ireminde olan bülbüllerin nağamât-ı hoş-elhân-ı asvât-ı hazînleri âdeme rûh-efzâ safâlar verir. Gerçi bağları ma'mûrdur, ammâ şehri ol kadar ma'mûr u müzeyyen değildir. Ve nehr-i Tuna'nın bu kal'a önünde karşusu Baçka vilâyeti sahrâsıdır."

(*Seyahatnâme*)

Günümüz Türkçesi

Öncelikle bağ ve bahçeleri çoktur. Öyle taze meyveleri olur ki eriğini başka diyarlara götürseler tatlılığı kalır ve uzun zaman meyvelerinin lezzeti asla bozulmaz. Bu şehrin etrafında ağ gibi örülü bostanlar, bağ ve gül bahçelerinin içinde akan akarsuları vardır. İrem (Bağı'na benzer) her bir bahçesinin köşesinde bülbüllerin hazin sesleriyle söyledikleri güzel nağmeleri insanın canına can katan huzurlar verir. Gerçi bağları imar edilmiştir ama şehir o kadar bayındır ve süslü değildir. Tuna Nehri'nin bu kale önünde karşısı Baçka vilayeti ovasıdır.

a) Metinde hangi anlatım biçimlerinden yararlanılmıştır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

b) Metinde geçen ve günümüzde ses değişimine uğrayan kelimelere beş örnek yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

5.

Yaşadığınız veya gezip gördüğünüz bir yerden edindiğiniz izlenimlerden hareketle bir gezi yazısı örneği yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

FARUK NAFİZ ÇAMLİBEL

(1898-1973)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul'da doğmuştur. Kayseri, Ankara ve İstanbul'da çeşitli okullarda edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Şark Vilayetlerini Tetkik Heyetinde yer alan sanatçı, bu vesileyle Anadolu'yu ve Anadolu insanını yakından tanıma fırsatı bulmuştur. 1946'da politikaya atılarak Demokrat Partiden İstanbul milletvekili seçilmiştir. 1973 yılında vefat etmiştir.

Şarkın Sultanları, Dinle Neyden, Gönülden Gönüle, Çoban Çeşmesi, Suda Halkalar, Bir Ömür Böyle Geçti, Han Duvarları şiir; *Canavar, Akın, Özyurt, Yayla Kartalı* tiyatro eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Kelime dağarcığı ve kafiye zenginliğiyle Türkçe şiir dilinin oluşmasına emeği geçen şairlerden biridir.
- Dil konusunda "Yeni Lisan" anlayışını benimseyen şair, şiirlerinde yalın, akıcı ve gösterişsiz bir dil kullanmış; Türkçeye duyduğu sevgiyi *Ana Dili* dörtlüğünde şöyle dile getirmiştir:

*Hangi sözlerle ninem gönlünü açmışsa bana,
Ben o sözlerle gönül vermedeyim sevgilime.
Sözlerim ninni kadar duygulu olmak yaraşır,
Bağlıdır çünkü dilim gönlüme, gönlüm dilime.*

- Sade ve pürüzsüz bir dille yazdığı, Anadolu'yu ve Anadolu insanını anlattığı şiirleriyle memleket edebiyatı içerisinde öncü bir rol üstlenmiştir.
- Tevfik Fikret, Mehmet Âkif Ersoy ve Yahya Kemal Beyatlı gibi Faruk Nafiz Çamlıbel de aruzu Türkçeye başarıyla uygulamış ve bu nedenle Yahya Kemal:

"Bir lübbüdür, cihanda elezz-i lezâizin

Her mısra-ı güzidesi Faruk Nafiz'in"

(Faruk Nafiz'in her seçkin mısrası, dünyadaki lezzetlerin en güzelidir.) mısralarıyla Faruk Nafiz'e iltifatta bulunmuştur.

- Şiirlerinde divan edebiyatının mazmunlarını da kullanmış, bazı şiirlerinde bu mazmunlara kendi hayal gücünün etkisiyle farklı anlamlar yüklemiştir.

San'at

(...)

*Başka san'at bilmeyiz, karşımızda dururken
Yazılmamış bir destan gibi Anadolu'muz.
Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken
Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!*

(Han Duvarları)

1. Aşağıdaki dördlüğü okuyunuz. Dörtlükten hareketle soruları cevaplayınız.

Allahaısmarladık

*Elimi beş yerinden dağladı beş parmağın,
Bağrımda da yanmadık bir yer bırakmadan git...
Bir yarın göçtüğünü, çöktüğünü bir dağın
Görmemek istiyorsan ardına bakmadan git*
(Han Duvarları)

- a) Söyleyicinin seslendiği kişi onun elini beş yerinden nasıl dağlamış olabilir?
-
-
-
- b) Söyleyici kendisini nelere benzetmektedir? Niçin böyle benzetmeler yapmıştır? Gerekçesiyle açıklayınız.
-
-
-
- c) Dörtlükte geçen “dağ” kelimeleri arasındaki anlam ilişkisini açıklayınız.
-
-
- d) Birinci dizedeki “dağlamak” kelimesi, anlam yönünden “Atın yarasını kızgın demirle dağladılar.” cümlesindekiyle aynı mıdır? Açıklayarak yazınız.
-
-

2. Aşağıdaki dizelerde yer alan kelime gruplarından hangisi alışılmamış bağdaştırmadır? Şair, bu ifadeyle ne kastetmiştir? Açıklayınız.

Bağ Bozumu

*Kuytu ormanları, tenhâ bağları
Geziyor mevsimin yorgun rüzgârı.
İnce dallar kırık, yapraklar sarı,
Geçmiş bu yoldan da, belli, sonbahar.*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.

Sofra

*Dalarım, görmediğim yüzlere hayran, oturup,
Uhrevî âlemi etrafıma toplar bu gurup;
Nice devletlilerin ruhuna elpençe durup
Nice bir hâtıradan bahsederim, âfâkî.*

Yeni Lisan hareketinin dilde sadeleşme anlayışını benimseyen Faruk Nafiz Çamlıbel, yukarıdaki dizelerde Arapça ve Farsça kökenli kelimeler kullanmıştır. Bu durum *Yeni Lisan* makalesinde savunulan ilkelere,

- I. Konuşma diline yerleşmiş Arapça, Farsça sözcükler ve bilimsel terimler dilden atılmamalı.
- II. Arapça ve Farsça dil bilgisi kuralları kullanılmamalı, bu kurallarla yapılan tamlamalar kaldırılmalı.
- III. İstanbul ağızı esas alınarak yeni bir yazı dili meydana getirilmeli.

maddelerinden hangisiyle açıklanabilir? Gerekçesiyle yazınız.

4.

Han Duvarları

*Yaylımız tüketirken yolları aynı hızla
Savrulmaya başladı karlar etrafımızda.
Karlar etrafı beyaz bir karanlığa gömdü,
Kar değil, gökyüzünden yağın beyaz ölümdü...
Gönlümde can verirken köye varmak emeli
Arabacı haykırdı: "İşte Araplı Beli!"
Tanrı yardımcı olsun gayri yolda kalana,
Biz menzile vararak atlan çektik hana.*

Yukarıdaki dizelerde geçen ve günümüzde yaygın olarak kullanılmayan bazı kelimelerin anlamları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Verilen anlamlara ait kelimeleri parçadan bularak ilgili boşluklara yazınız.

"Artık", "bundan böyle" anlamına gelen bir zarf.	
Üstü ve yanları kapalı, dört tekerlekli, atla çekilen bir tür binek arabası.	
Yolculukta dinlenmek amacıyla durulan veya konaklanan yer.	
Gerçekleştirilmesi zamana bağlı istek.	

5. Aşağıdaki şiiri okuyunuz. Şiirden hareketle soruları cevaplayınız.

Hüsn ü Aşk

*Başım, ki fırtınalardan bu anda kurtuldu,
 Senin dizinde nihayet biraz sükûn buldu...
 Dalınca alnımı kat kat genişleten siteme,
 "Neden bu vakte kadar bekledin, zavallı?" deme;
 Şikâyet etme, sakın boş geçen zamanından.
 Geçen zamanla ne eksildi hüsn ü ânından,
 (...)*

*Nasıl duvarda değişmeksizin durursa resim,
 Nasıl güzelse Boğaz her saatte, her mevsim...
 Diler beşikte görünsün, diler mezara yakın,
 Yanan gönüllere ilhamı bir gelir aşkın.*

*Büyür çınar gibi zahmetle şanlı sevdalar;
 Bahara geç kavuşur, sevgilim, büyük dağlar!*

(Han Duvarları)

a) Şiirin kafiye örgüsünü yazınız.

.....

.....

b) Yukarıdaki şiir, divan edebiyatı nazım şekillerinden hangisiyle benzerlik göstermektedir? Gerekçesiyle birlikte açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA

(1914-2008)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul'da doğmuştur. Çocukluk ve gençlik yıllarını Ankara'da geçirmiştir. İlk kalem tecrübesi ortaokulda öğrenci iken 1927 yılında yazdığı ve *Yeni Adana* gazetesinde yayımlanan hikâyesidir. İlk şiiri ise yine bu gazetede çıkan *Gurbette Feryat*'tır. 1957'de toplanan 8. Dil Kurultayında Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmiştir. 2004 yılı, "Fazıl Hüsni Dağlarca Yılı" ilan edilmiştir. İstanbul'da vefat etmiştir.

Türk edebiyatının en üretken isimlerinden biridir. *Havaya Çizilen Dünya*, *Çocuk ve Allah*, *Daha*, *Taş Devri*, *Aç Yazı*, *Akdeniz*, *Batı Acısı*, *Türk Dil Kurumu Koçaklaması* şiir; *Üç Şehitler Destanı*, *Toprak Ana*, *İstanbul Fetih Destanı*, *Yedi Memetler*, *Vietnam Savaşımız*, *Kubilay Destanı*, *19 Mayıs Destanı* destan türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Destan şairi Fazıl Hüsni Dağlarca, Cumhuriyet Dönemi şairlerinin Türkçe sevgisi ve ana dili bilincini edinmelerinde başvurulmuş bir ilham kaynağı olmuştur.
- Cumhuriyet Dönemi Türk şiirini tek başına temsil gücüne sahip bir şairdir. Şiirleri; Türk kültürü, tarihi ve coğrafyasından beslenen, dilin olanaklarını zenginleştiren, biçim ve içerik açısından yenilikçi ve özgün bir anlatım sunan eserlerdir.
- Şiirde göstergeleri anlam açısından daha etkili kılmak için dilde bulunmayan, yeni sözcükler üretmiştir. "Acetmek, büyütüm, gökaydın" bu sözcüklerden bazılarıdır. Bunun yanında unutulmuş, eskiden Anadolu'da kullanılan bazı sözcükleri de yeniden hatırlatmıştır. "Ağırmak, dayantı, esrik" bu sözcüklerden bazılarıdır.
- Şiirlerinde sade bir dil kullanmıştır. İmgeler ise çoğunlukla somut ve yalındır. Dağlarca, şiirlerinde sade ve güçlü bir Türkçe kullanmış; dilin arılaştırılması çabalarına katılmıştır.
- Şiiri, 1930'lu yıllarda başlayan Garip akımının etkisiyle şekillenmiştir. *Çocuk ve Allah* adlı şiir kitabında, çocukluk dünyasından yola çıkarak Allah'la ilgili sorular soran, merak eden, hayal kuran bir anlatıcı vardır.
- Şiirleri "sezgi" ve "us" olmak üzere iki ayrı dönemde değerlendirilebilecek Dağlarca'nın 1955 sonrası ikinci dönem şiirlerine güçlü bir vatan, millet sevgisi ve özellikle Türkçe tutkusu hâkimdir. Bu ikinci dönem şiirlerinde şairin Türk dilinin arılaştırılması yolundaki çabaları öne çıkmıştır. Bir yandan Türkçenin tarihsel gelişim sürecini, diğer yandan da bu süreçte yaşadığı sorunları anlatmakla birlikte Türk diline karşı beslenen sevgi ve bağlılık duygusu, Cumhuriyet Dönemi şiirinin önde gelen temalarından birisi olarak dikkati çekmiştir.
- O, Osmanlıcanın karşısında, öz Türkçenin de yanında yer alan şairlerdendir. Eski sözcükleri yenileriyle değiştirmiştir.
- Şiirleri, Türk kültürü ve tarihiyle bağlantılı olmakla birlikte evrensel bir vizyona da sahiptir. Şiirleri, dilin olanaklarını sonuna kadar kullanan, okuyucuyu hem düşündüren hem de duygulandıran eserlerdir.

1. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan ve önceki bilgilerinizden hareketle soruları cevaplayınız.

“Türkçem benim ses bayrağım” diyen Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın dil konusundaki tutumu son derece hassastır. Fazıl Hüsnü Dağlarca, *Dille Var Olmak* şiirinde şu sözlere yer vermiştir; “İstikbal derken yok olur bizim, yok olur hürriyet derken

Dağlarca'nın dil hakkındaki görüşleri düşünüldüğünde bu parçada boş bırakılan yerlere hangi sözcükler gelmelidir?

2. “Türkçe muazzam bir dünyadır. Çok başka bir şeydir. Körlere ben kör demem, sağırlara sağır; kim ki konuşması gereken yerde güzel Türkçeyi kullanmaz da susar ya da Arapça, Farsça konuşur ki onlar, yaşamlarını yok etmişlerdir.” (Fazıl Hüsnü Dağlarca)

Dağlarca, Türkçenin güzel kullanılması gerektiğine önem verir. Sizler de gördüğünüz yanlışları düzelterek Türkçenin doğru kullanılmasını sağlayabilirsiniz.

Aşağıda bazı basın yayın araçlarından ve sosyal medyadan alınan cümlelere yer verilmiştir. Bu cümlelerdeki dil yanlışlarını düzeltiniz.

- Bu çetin ve zor işi başardı.
- Aldığı ürünü geri iade etti.
- Gençler, bu nüans farkını anlamakta zorlanıyor.
- Hakkında açılan karar üzerine şoke olan kuyumcu Tekdağ, “Soyguncu kayıptır, ben sanık oldum.” dedi.
- Binadan atlayan genç, itfaiye ekipleri tarafından sağ kurtarıldı.
- Ardahanda meslek lisesi öğrencilerinin açtıkları fuarda en büyük ilgiyi meslek yüksekokulu öğrencilerinin yaptıkları okul maketi ilgi gördü.
- Ablam odasında bulunup ders çalışıyor.
- Sözcüklerin orjinal yazımlarına dikkat etmek gerekir.
- Herkez bir çok yanlış yapıyor.
- Öğretmenle karşılıklı selamlaştılar.

[illegible]

3. Dağlarca, Osmanlıcanın karşısında, öz Türkçenin de yanında yer alan şairlerdendir. Eski sözcükleri yenileriyle değiştirmiştir.

Aşağıdaki kutucuklarda verilen sözcüklerin Türkçe karşılıklarını TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten bularak tablodaki boşluklara yazınız.

Eski	Yeni	Eski	Yeni
ilham		mahir	
müsait		tetkik	
temenni		tenkit	
muallim		riyaziye	
imkân		iltica	
hikâye		mübalağa	
feragat		vecize	

4. Aşağıdaki şiiri okuyunuz. Şiirden ve önceki bilgilerinizden hareketle soruları cevaplayınız.

Türkçe Katında Yaşamak

Seslenir seni bana "sonsuz"

Der ki çoğal,

Der ki uzan mutluluğuna

Usun, iyiliğin, doğruluğun,

Bir bilinmeyenden

Bir bilinene dek

Türkçe, var olduğumuz.

(...)

Seslenir seni bana yakın uzak,

Yeryüzü mavisinden gökyüzü yeşiline,

Tutsak uluslar var ya geceler boyu

Onlar için,

Yitik özgürlükler için,

Türkçe, haykırmak.

(...)

Ama bağışla beni unutmuşum,

Yıldızını, güneşini ayını, utanmadan.

Öyle köksüz günlerim gelmiş

Bozkır çadırlarından çırılçıplak,

Unutmuşum ana demesini bile,

Öykünmüştüm türküsünü ellerin,

Ağzıma bir kara düşmüş bağışla beni.

Seslenir seni bana "ova"m, "dağ"ım,

Nere gitsem bulur beni arınmış.

Bir çağ ki akar ötelere,

Bir ak... ki yüce atalar, bir al... ki ulu oğullar,

Türkçem, benim ses bayrağım.

(Türk Dili dergisi)

- a) "Tutsak uluslar var ya geceler boyu / Onlar için, / Yitik özgürlükler için, / Türkçe, haykırmak" dizelerinde dilin milletlerin varlığı açısından hangi özelliğine dikkat çekilmektedir?

.....

.....

.....

- b) "Unutmuşum ana demesini bile, / Öykünmüştüm türküsünü ellerin, / Ağzıma bir kara düşmüş bağışla beni." ve "Türkçem, benim ses bayrağım." dizelerinde şair, hangi konuyu dile getirmektedir?

.....

.....

.....

.....

.....

5.

Şairler, duygularını, zihinlerindeki imgeleri şiire aktarırken sözcükleri yeni anlamlarla kullanabilmekte; onlara yeni değerler yükleyebilmektedir. Fazıl Hüsnü Dağlarca da gerek türettiği yeni sözcüklerle gerek unutulmuş sözcükleri yeniden kullanmasıyla bu anlamda başarılı bir şairdir. "Büyütüm, yakıldırılmış, yoru, yücelek" gibi sözcükler onun türettiği sözcüklerdir.

Siz de özellikle bilgisayar oyunlarındaki terimler (aggro, aimbot, beta, boos vb.), kavramlar ve hayatınıza yeni giren teknolojik araçlar için yeni sözcükler türetmeyi deneyiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

*F*UZÛLÎ

(?-1556)

Hayatı ve Eserleri

Fuzûlî'nin doğum tarihi ve yeri hakkında kesin bilgi olmamakla beraber 1480-1505 yılları arasında Bağdat, Hille, Necef ve Kerbela bölgelerinden birinde doğduğu rivayet edilmektedir. Irak Türkmen coğrafyasında yetiştiği ve Oğuzların Bayat boyundan olduğu bilinmektedir. Fuzûlî'nin asıl adı Mehmet, babasının adı Süleyman'dır. Küçük yaşta Arapçayı, Farsçayı ve devrinin bilimlerini öğrenmiştir. Bağdat, Kerbela ve Necef'te yaşamıştır. Bir veba salgınında vefat etmiştir. Şiirlerini Azerbaycan Türkçesiyle yazmıştır. Çoğunlukla gazel, kaside nazım biçimleriyle yazdığı eserlerinde tasavvufi aşkı güçlü bir lirizmle işlemiştir.

Türkçe Divan, Arapça Divan, Farsça Divan, Leylâ vü Mecnûn, Beng ü Bâde, Rind ü Zahid, Terceme-i Hadis-i Erbâin, Sohbetü'l-Esmar, Hadîkatü's-Süedâ, Fuzûlî'nin Türkçe Mektupları eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Fuzûlî, Türk edebiyatında zaman engeline takılmadan zirvedeki yerini koruyabilmiş şiir ustalarından biridir.
- Birçok bilim sahasına vâkıftır ve tasavvufi düşüncüyü sanatıyla harmanlayarak şiirlerinde kendince bir yorum katmıştır.
- *Türkçe Divan*'ındaki naatı *Su Kasidesi* ile biçimde, içerikte, dilde, üslupta, duyuşta... okuyucuya fark ettirici -kendine has- bir rengi, bir edayı bayraklaştırmıştır.
- Türk edebiyatı üzerinde âşıkane söyleyiş ve rindane bir üslup ile derin bir etki bırakmış olan Fuzûlî, yaşadığı dönemde ve bugün birçok sanatçıyı etkilemiştir. Bu sebeple onun şiirlerine, nazire yazılmıştır. Şiirleri defalarca bestelenmiştir.
- Onun şiirleri teknik anlamda oldukça başarılıdır. Şiirlerindeki ifade gücü ve yalın söyleyiş ile anlamdaki derinlik, onun şiirlerinin çoğunu birer sehlümüteni örneği hâline getirmiştir.
- Bunların yanı sıra Fuzûlî aşağıdaki özelliklerle şiirlerinin etki gücünü artırmış ve şiirlerinin günümüze kadar sevilerek ulaşmasını sağlamıştır:
 - * Konuşma diliyle içtenliği, doğallığı, sade, iddiasız, alçakgönüllü üslubu ve söyleyişi tercih etmiştir.
 - * Günlük konuşma dilinin anlatım yollarından yararlanarak kısa ve devrik cümlelerle, soru cümleleri kullanmış; deyimler, kalıp ifadeler, hitap ya da seslenme kelimeleri vb. ile doğal bir söyleyiş gerçekleştirmiştir.
 - * Az sözle değişik düşünce ve duygu değerleri yaratan kelimeleri seçmiştir.
 - * Değişik ve yeni hayaller kurabilmiş, şiirlerinde tezatlı kelime ve anlam kullanımı ile tezada dayalı anlatımın şiirde beklenmeyen ya da alışılmamış bağdaştırmalar meydana getirmiştir.
 - * Verilmek istenen duygu ve düşüncenin vurgulanmasında, anlamın pekiştirilmesinde sık sık tekrarlara başvurmuş, aruz veznini şiirlerinde başarıyla kullanmıştır.

1. Aşağıdaki şiiri okuyunuz. Şiirden hareketle soruları cevaplayınız.

Gazel

1. *Aşiyân-ı murg-ı dil zülf-i perîşânundadır
Kanda olsam ey perî gönlüm senün yanundadır*
(Gönül kuşunun yuvası, senin perişan saçlarındadır. Ey peri, nerde olsam gönlüm senin yanındadır.)
2. *Işk derdiyle hoşem el çek ilâcumdan tabîb
Kılma dermân kim helâküm zehri dermânundadır*
(Aşk derdinden memnunum, ey tabib beni tedaviden vazgeç. Derman kılma, zira beni öldürecek zehir senin dermanındadır.)
3. *Çekme dâmen nâz edüp üftâdelerden vehm kıl
Göklere açılmasun eller ki dâmânundadır*
(Nâz edip düşkünlerinden eteğini çekme. Eteğinde olan ellerin göklere açılmasından kork.)
4. *Gözlerüm yaşın görüp şûr itme nefret kim bu hem
Ol nemekdendür ki la'l-i şekker-efşânundadır*
(Gözlerimin yaşını tuzlu ve acı görüp nefret etme. Bu da senin şeker saçan dudağındaki tuzdandır.)
5. *Mest-i hâb-ı nâz ol cem' et dil-i sad-pâremi
Kim anun her pâresi bir nevk-i müjgânundadır*
(Naz uykusundan sarhoş iken yüz parça olan gönlümü bir araya topla. Zira onun her parçası bir kirpiğinin ucundadır.)
6. *Bes ki hicrânundadır hâsiyyet-i kat'-ı hayât
Ol hayât ehline hayrânem ki hicrânundadır*
(Hayatı kesmek yani ona son vermek senin ayrılığının bir hassasıdır. Senden ayrı yaşayabilen insanlara hayranım.)
7. *Ey Fuzûlî şem' veş mutlak açılmaz yanmadan
Tâblar kim sünbülinden rişte-i cânundadır*
(Ey Fuzûlî! Onun sümbüle benzeyen saçının senin can ipliğinde vücuda getirdiği kıvrımlar, ısıraplar mumda olduğu gibi muhakkak yanmadan açılmaz, sükûn bulmaz.)

(Ali Nihat Tarlan, Fuzûlî Divanı Şerhi)

- a) Şiirin 2. beytinde hekimin maddi beden hastalıklarını tedavi edebileceği ancak şairin hastalığının aşk hastalığı olduğu belirtilmiş, aşk hastalığı tedavi edilince de âşığın manen öleceği vurgulanmıştır. Açıklamalardan hareketle Fuzûlî'nin üslubuyla ilgili çıkarımlarda bulununuz.

- b) Şiirde iki yerde "Ey!" şeklinde hitap kullanılmıştır. Bu hitaplar kime dönüktür. Bunun Fuzûlî'nin üslup özellikleriyle ilişkisini kurunuz.

- c) Gazelin 2. beytinde geçen deyimleri bularak bu deyimlerin anlamını tahmin ediniz. Tahmininizi TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten kontrol ediniz.

Beyitte Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları			
	Deyimler	Tahminim	TDK <i>Güncel Türkçe Sözlük</i>
1.			
2.			

2. Aşağıda *Su Kasidesi*'nden bir beyit ve kaside hakkında bir yorum metni yer almaktadır. Metni okuyunuz, metinden hareketle soruları cevaplayınız.

"Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlare su
Kim bu denlü dutuşan odlare kılmaz çâre su"

(Ey göz, gönlümdeki ateşlere gözyaşından su saçma, artık böylesine tutuşan ateşlere su fayda etmez.)

"On altıncı yüzyılda yaşamak, büyük bir divan şairi olmak, kaside yazmak ve na't-ı şerif kaleme almak gibi bir sanat hamlesi içindeyken, yine de büyük oranda ana dili muhafaza etmek; hatta Azeri Türkçesini daha batıdaki şiir ve kulak için yadırgatıcı olmaktan çıkarıp lezzet hâline getirmek. Bu, Fuzûlî'nin hemen bütün şiirlerinde olduğu gibi Su Kasidesi'nde de ışıldayan bir özelliktir ve biçime ait göze çarpan ilk özgünlük diye belirtilmeyi gerekli kılmaktadır."

(Ömer Demirbağ, *Su Kasidesi'ndeki Özgünlüklere Dair*)

- a) Beyitte geçen sözcüklerin bugünkü Türkçede kullanılıp kullanılmadığını tabloya yazınız.

Beyitte Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları			
	Sözcükler	Yazılışı ve Söylenişi	Kullanılıyor / Kullanılmıyor
1.	saçma		
2.	eşk		
3.	od		
4.	kim		
5.	denlü		
6.	dutuş		
7.	kılmaz		
8.	çâre		

- b) Yukarıdaki parçada altı çizili bölümü, beyitten hareketle yorumlayınız.

.....

.....

.....

3. Fuzûlî'nin şiirlerinden bazılarının bestelenmesinin üslubuyla bir bağlantısı olup olmadığını gerekçesiyle açıklayınız.

.....

.....

4. Şairin "Fuzûlî" mahlasının anlamı ve bu mahlası nasıl seçtiği ile ilgili aşağıdaki metni okuyunuz. Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Şairin mahlası olan Fuzûlî kelimesi hem "kendini ilgilendirmeyen işlere karışıp lüzumsuz sözler söyleyen kimse", hem de "yüce, üstün, erdemli" anlamına gelmektedir.

Şair "Fuzûlî" mahlasını niçin seçtiğini Farsça divanının ön sözünde şu şekilde açıklamaktadır:

"Şiire başlarken günlerce bir mahlas almak yolunda düşündüm. Seçtiğim mahlasa bir müddet sonra bir ortak çıktığı için bir başka mahlas alıyordum. Nihayet benden önce gelen şairlerin ibareleri değil mahlasları kapıştıklarını anladım. Karışıklığı ortadan kaldırmak üzere Fuzuli mahlasını seçtim. Bu adı kimsenin sevmeyeceğini ve bu sebeple almayacağını tahmin ettiğim için adaşlık endişesinden kurtuldum. Ayrıca ben, Allah'ın inayetiyle bütün ilim ve fenleri nefsinde toplamış bir insan olarak geçiniyordum. Mahlasım bu amacı da içine alır."

- a) Şairin mahlası olan "Fuzulî" sözcüğünün bugünkü anlamını TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten araştırınız.

.....

- b) Şairin mahlasını seçerken yaptığı edebî sanatı tespit ederek açıklayınız.

.....

.....

.....

- c) Metindeki altı çizili sözcüğün anlamını tahmin ediniz. Tahmininizin doğruluğunu TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten araştırınız.

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

HALDUN DORMEN

(1928-...)

Hayatı ve Eserleri

Mersin’de dünyaya gelmiştir. Kendisi daha altı aylıkken ailesi İstanbul’a yerleşmiştir. İlköğrenimini Şişli’de tamamladıktan sonra önce Galatasaray Lisesine, ardından Robert Kolejine devam etmiştir. Yale Üniversitesi Tiyatro Bölümünü 1953 yılında yüksek lisans derecesiyle bitirmiştir. Yurda döndükten sonra Muhsin Ertuğrul yönetimindeki Küçük Sahnede seyirciyle buluşmuştur. 1953-1987 yılları arasında gazete yazarlığı yapmıştır. İstanbul Üniversitesi Tiyatro Bölümünde dersler vermiştir. Hacettepe Üniversitesi tarafından onursal bilim doktorluğuna layık görülmüştür. On iki tiyatro oyunu yazmış, iki sinema filmi ile yetmişin üzerinde oyun yönetmiş ve seksenden fazla oyunda görev almıştır.

Lüküs Hayat, Hisseli Harikalar Kumpanyası, Sokak Kızı Irma, Kantocu iki yüz ellinin üzerinde ödöl kazanan Dormen’in sahnelediği müzikal ve oyunlardan bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Türkçeyi kendine özgü üslubuyla zarif ve ahenkli bir şekilde konuşan Dormen, bu özelliğiyle dilin estetik özelliklerini konuşmasına yansıtmayı başarmıştır.
- Yazdığı ve yönettiği oyunlarla Türk tiyatro dilinin gelişmesine katkı sağlamıştır.
- Yetiştirdiği tiyatro sanatçılarıyla Türk tiyatrosunun gelişimine katkıda bulunmuştur.
- Tiyatro, birçok unsurla beraber temelde dile dayanan bir sanattır. Bu yönüyle Dormen, Türkçenin kullanım alanının genişlemesine ve çeşitlenmesine katkı sağlamıştır.
- Müzikli oyunlara özel bir önem veren Dormen, Türkçe ile müziğin bir tiyatro eserinde uyumlu şekilde kullanılmasını sağlamıştır.
- Bulvar komedisi ve vodvilde gösterdiği başarı ile tiyatroyu topluma sevdirmiştir.
- Tiyatro yazarlığı, oyunculuğu ve yönetmenliği alanındaki başarılarını televizyon ve sinemaya da taşıyan Dormen; TV sunuculuğu, dizi oyunculuğu, sinema oyunculuğu ve yönetmenliği yapmıştır.
- Türk tiyatro tarihinin ilk oda tiyatrosu olan Cep Tiyatrosunu kurmuştur.
- 1955 yılında Dormen Tiyatrosunu kurmuştur.
- 1997 yılında Afife Jale Tiyatro Ödülleri’ni başlatmıştır.
- 2005-2006 sezonunda Sahne Tozu Tiyatrosunun danışmanlığını üstlenmiş ve bu topluluğun tiyatro akademisinde dersler vermiştir.

Bilgi Havuzu

Vodvil: Hareketli, eğlenceli bir konuya dayanan, şarkılara da yer verilen hafif güldürü.

1. Turuncu karekodda Haldun Dormen'le ilgili bir program yer almaktadır. Programı 16. dakika 30. saniyeden itibaren izleyiniz ve programdan hareketle aşağıdaki çalışmaları yapınız.

a) Haldun Dormen'in konuşma tarzında dikkatinizi çeken hususları yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

b) Bir milletin hayat damarlarından birinin neden sanat olduğunu tartışınız.

2. Molière'in (Molyer) yazdığı ve Haldun Dormen'in sahnelediği *Kibarlık Budalası* isimli tiyatro oyunundan bazı bölümler turuncu karekodda verilmiştir. Verilen oyunu izleyiniz ve oyundan hareketle aşağıdaki çalışmaları yapınız.

a) Oyunun izlediğiniz kısmının başında kibar konuşma ile ilgili bazı uygulamalar yapılmaktadır. Güzel konuşmak için size göre diksiyon çalışmalarının yanı sıra neler yapmak gerekir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

b) Tiyatroda kullanılan dil ile günlük konuşma dili arasında dikkatinizi çeken farklılıkları yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- c) *Kibarlık Budalası* isimli eserin izlediğiniz kısımdan alınan aşağıdaki bölüm Fransız dilinin özelliklerini içermektedir. Aşağıdaki metinde Türk diline göre gerekli düzenlemeleri yapınız ve günümüz seyircisi için daha komik olacak şekilde metni uyarlayınız.

Felsefe Öğretmeni: Peki, ne öğreteyim size?

Mösyö Jourdain: Dil bilgisi öğretin.

Felsefe Öğretmeni: Emredersiniz!

Mösyö Jourdain: Sonra da takvim öğretin ki aylı ve aysız geceleri bileyim.

Felsefe Öğretmeni: Pek iyi. Dileğinizi yerine getirmek ve sorunu bilgince yönetmek için sırasıyla önce harflerin doğasından ve seslendirmenin çeşitli biçimlerini kusursuzca öğrenmekten başlamalıyız.

Şimdi bilin ki harflerin bir bölümüne ses verdikleri için sesli, bir bölümüne de sesli harfler olmayınca ses veremedikleri için ve sadece seslerin kaynağını gösterdikleri için sessiz denir. Sesli harflerin sayısı beştir: A, E, I, O, Ü.

Mösyö Jourdain: Bunu anladım.

Felsefe Öğretmeni: A sesi ağız fazla açarak verilir: A.

Mösyö Jourdain: A, evet.

Felsefe Öğretmeni: E sesi alt çeneyi üst çeneye yaklaştırarak verilir: A, E.

Mösyö Jourdain: A, E, A, E. Gerçekten öyle... Aman ne hoş!

Felsefe Öğretmeni: I sesi ise çeneleri birbirine iyice yaklaştırıp, ağzın iki köşesini kulaklara doğru uzaklaştırarak verilir: A, E, I.

Mösyö Jourdain: E, I, I, I, I. Evet, yaşasın bilim!

Felsefe Öğretmeni: O sesi çeneleri açıp dudakların alt ve üst köşelerini birbirine yaklaştırarak verilir: O.

Mösyö Jourdain: O, O. Evet, daha doğru bir şey olamaz. A, E, I, O, I, O. Kusursuz bir şey. I, O, I, O.

Felsefe Öğretmeni: Ağzın açıklığı bu sırada küçük bir daire gibi olur ve O sesi çıkar.

Mösyö Jourdain: O, O, O. Haklısınız: O. Bir şeyler öğrenmek ne güzel!

Felsefe Öğretmeni: Ü sesi çıkarmak için dişleri birbirine iyice yaklaştırmalı ama dokunduramalı, dudakları aşağı doğru uzatmalı, birbirine dokunmayacak kadar yaklaştırmalı: Ü.

Mösyö Jourdain: Ü, Ü. Ne kadar doğru bir şey: Ü.

Felsefe Öğretmeni: Dudaklarınızı somurtur gibi uzatırsanız U dersiniz.

Mösyö Jourdain: U, Ü. Ne kadar da doğru, keşke önceden eğitim alıp bunları öğrenseydim.

Felsefe Öğretmeni: Yarın da sessiz harfleri okuyacağız.

Mösyö Jourdain: Onlarda da böyle eğlenceli şeyler var mı?

Felsefe Öğretmeni: Hiç olmaz mı? Söz gelimi, D sessiz harfi dilin üst ucuyla dişlere dokunarak verilir: Da.

Mösyö Jourdain: Da, da. Ah! Ne hoş şeyler, ne hoş!

Felsefe Öğretmeni:

Mösyö Jourdain:

Felsefe Öğretmeni:

Mösyö Jourdain:

Felsefe Öğretmeni:

Mösyö Jourdain:

Felsefe Öğretmeni:

Mösyö Jourdain:

Felsefe Öğretmeni:

Mösyö Jourdain:

Felsefe Öğretmeni:

Mösyö Jourdain:

Felsefe Öğretmeni:

Mösyö Jourdain:

Felsefe Öğretmeni:

Mösyö Jourdain:

Felsefe Öğretmeni:

Mösyö Jourdain:

Felsefe Öğretmeni:

Mösyö Jourdain:

Felsefe Öğretmeni:

Mösyö Jourdain:

Felsefe Öğretmeni:

Mösyö Jourdain:

Felsefe Öğretmeni:

Mösyö Jourdain:

Felsefe Öğretmeni:

Mösyö Jourdain:

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

HALİT KIVANÇ

(1925-2022)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul Fatih'te dünyaya gelmiştir. Türkiye'de sunuculuğu en uzun soluklu icra eden isimlerden biridir. Pertevniyal Lisesinin ardından İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra kısa bir süre hâkimlik yapmıştır. Vefatına kadar *Milliyet*, *Tercüman*, *Hürriyet*, *Güneş* başta olmak üzere birçok dergi ve gazetede üst düzey yöneticilik görevi üstlenmiştir. İstanbul'da vefat etmiştir.

Gelin Yarışalım hikâye; *Ve Allah Gazeteciyi Yarattı*, *Ve Karşınızda Halit Kıvanç*, *Gülmek Serbest* Dostlar fıkrası; *Gool Diye Diye* biyografi; *Hadi Anlat Bakalım: Anılar 1*, *Telesafir: "Bizde TV Böyle Başladı"*, *Futbol! Bir Aşk hatıra*; *Kupaların Kupası Dünya Kupası 1930'dan 2002'ye araştırma*; *Bir Koltukta Kaç Karpuz*; *Halit Kıvanç Kitabı* röportaj türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkısı

- Radyo ve televizyon yayıncılığının izleyiciyle buluşan yüzü ve sesi sunuculardır. Sunuculuk dil bilgisi, fonetik, tonlama, diksiyon, boğumlama, vurgulama hataları yapmadan doğru ve güzel konuşmak gibi özellikler gerektirir. Halit Kıvanç, televizyon ekranı başına toplanan Türk halkına kusursuz Türkçesi ile rehberlik yapmıştır.
- Cumhuriyet'in ilk döneminin kültürel atmosferi, sunuculara Türkçeyi hatasız kullanma görevi yüklemiştir. İlk yıllarda radyoda sunucunun bir hatası önemli olay olmuş, ertesi gün gazetelerde eleştiri yazıları çıkmıştır. Kıvanç ve dönemin diğer sunucuları, dilin yenileşmesi sürecine televizyon ve radyodan katkıda bulunmuştur. Dilde sadeleşme, yabancı sözcüklerden arınma ve yeni sözcüklerin türetilmesi sürecinde sunucuların katkısı vardır.
- Türkiye'de spor gazeteciliği ve dilinin gelişmesinde büyük katkısı vardır. 1953 yılında Halit Talayer ve Alp Zirek ile birlikte Türkiye'nin ilk günlük spor gazetesi olan *Türkiye Spor'u* çıkarmıştır.
- Sunuculukta cesur, etkin ve girişken olmanın ne kadar önemli olduğunu her fırsatta anlatmıştır. Efsane futbolcu Pele ile röportaj yapan ilk gazetecidir. Papa ile de röportaj yapan ilk Türk ve Müslüman gazetecidir.
- Türkçeyi kusursuz ve etkili kullanımı ile ekranların aranan ismi olmuştur. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın vazgeçilmez sunucusudur. Yarışma, eğlence, yılbaşı programlarını sayısız defa o sunmuştur.

Röportaj: Herhangi bir konuda uzman veya halkın büyük bir kesimi tarafından tanınan kişilerden alınan görüşlerin sunulduğu bir bildiri türüdür. Bilimsel araştırma, gazetecilik, köşe yazarlığı, edebiyat gibi alanlarda ele alınır ve oldukça geniş bir çerçevede kullanılabilir. Röportaj yazılı olarak sunulabilir, video ya da ses formatında yayımlanabilir. Röportaj uzman veya tanınmış bir kişi ile yapılır ancak bu grup dışındaki kişiler ile de röportaj yapmak mümkündür.

1. Kenan Hulusi Koray'ın yazdığı ve Halit Kıvanç'ın anlattığı *Zorla Hastalık* adlı öyküyü dinlemek için turuncu karekodu okutunuz.

... "Kenan Hulusi Koray, Ömer Seyfettin'in başından geçen bir olayı öykülemiş ve bizlere iletmış. Ömer Seyfettin'in hastalıktan korktuğunu bilen arkadaşları ona güzel bir oyun hazırlıyorlar. Cancağızım... Ömer Seyfettin'in dilinden düşürmediği hitabı böyle.

– Ne bu hâlin, betin benzin sapsarı olmuş.

– Cancağızım, demir gibiyim.

– Bırak Allah aşkına bırak, hastasın sen. Ders vermekten, yazı yazmaktan kendini bir bırakmışsın ki bir yatağa düşersen zor kalkarsın.

Ömer Seyfettin elini yüzüne götürür, sanki hastalığın soğuk maskesi yüzünü kaplamıştır. Elini sakallarında gezdirir. Âdeta maskeyi düşürmek ister." ...

- a) *Zorla Hastalık* öyküsünden alınan metinde ve videoda geçen deyimler nelerdir? Bu deyimlerin karşılıklarını TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten bulunuz.

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Öykünün anlatıldığı günden bu yana konuşma dilinde dikkatinizi çeken ne gibi değişiklikler vardır? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

.....

.....

.....

.....

.....

- c) Halit Kıvanç'ın sunduğu *Bir Öykümüz Var* programında kullanılan Türkçe ile günümüz televizyonlarındaki gündüz programları ve sosyal medyayı karşılaştırdığınızda ne gibi farklılıklar görüyorsunuz? Güncel olaylardan örnek veriniz.

.....

.....

.....

.....

.....

- ç) Sevdiğiniz bir öyküyü düzgün ve akıcı Türkçe ile arkadaşlarınıza anlatmak için hazırlık yapınız. Bu öyküyü arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.

"Burası Üçüncü Bant, Beşinci Kanal'dan deneme yayını yapan Ankara Televizyonu. Sayın seyirciler, bugün, 31 Ocak 1968, Çarşamba. Ankara'da ilk televizyon yayınına başlıyoruz..."

"Türkiye'de "Televizyon" karşısına geçen ilk izleyicilerin saatlerce ayakta durmak zorunda kaldığını biliyor muydunuz? Üstelik soğuk mu soğuk bir kış gecesinde, sokak ortasında ya da cadde kenarında..."

"Eski, çok eski zamanlar işte! Birbirimize, "Günaydın", "Merhaba", "Hoşça kal" dediğimiz eski, modası geçmiş günler..."

Yukarıdaki cümleler, Halit Kıvanç'ın Türkiye'deki televizyon yayıncılığının macerasını anlatan *Telesafir* adlı kitabından alınmıştır. Bu cümlelerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- a) Televizyonda kullanılan güzel ve sade dilin (özellikle haber programlarında) bir düşüncenin geniş bir kitleye yayılmasında nasıl bir etkisi olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....

- b) "Eski, çok eski zamanlar işte! Birbirimize, "Günaydın", "Merhaba", "Hoşça kal" dediğimiz eski, modası geçmiş günler..."

- I. Halit Kıvanç'ın bu sözlerinde dil ve günlük yaşam ile ilgili örtülü mesaj nedir?

.....

.....

- II. Günlük konuşma dilinde Türkçeyi etkili kullanmak adına nelere dikkat edilmelidir?

.....

.....

- III. Günlük yaşamda kullanılan karşılama ve uğurlama sözlerine farklı örnekler veriniz.

.....

.....

- IV. Sosyal medyada yanlış kullanılan karşılama ve uğurlama sözlerine farklı örnekler veriniz.

.....

.....

- c) İyi bir sunucu, etkili iletişime ve etkili konuşmaya hâkim kişidir. Bu durum, izleyici kitlesi üzerinde etki bırakır ve bir anlamda izleyiciyle bağ kurar.

Siz de Cumhuriyet'in 100. yılı kutlamalarında beğendiğiniz bir etkinlikle ilgili sözlü bir sunum hazırlayınız ve bu sunumu etkileşimli bir şekilde arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. Aşağıdaki kutucuklarda sosyal medyada ve günlük konuşmada yanlış kullanılan sözcükler verilmiştir. Bu sözcüklerin doğru kullanımını TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten bulunuz ve tablodaki ilgili alana yazınız. .

Yanlış Kullanım	Doğru Kullanım
Eleshtirmee	
Dinlemio	
Yannızlık	
Favlamak	
Cnm	
Likelamak	
Kib	
Eşortman	
Herkez	
Acenta	
Orjinal	
İzmir'li	
Farketmez	
Eywalla	
Mydanozz	
Okeylemek	
Save etmek	
Bro	

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

HOCA AHMED YESEVÎ

(1093-1166)

Hayatı ve Eserleri

Batı Türkistan'ın Sayram kasabasında doğmuştur. Anne ve babası dönemin önemli şahsiyetlerinden olan Yesevî, anne ve babasını kaybettikten sonra ablası ile Yesi şehrine yerleşmiştir. Öğrenimine Yesi'de başlamış; Arapça ve Farsçayı, İslami ilimleri burada öğrenmiştir. Yusuf el-Hemedânî ve Arslan Baba gibi dönemin önemli âlimlerinden tasavvufi dersler almıştır. *Dîvân-ı Hikmet*'te sıkça rastlanan "Altmış üçte girdim yere" ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Hz. Muhammed'in bu yaşta defnedilmesinden ilham alarak yer altında bir hücre hazırlatmış, vefatına kadar burada ibadetle meşgul olmuştur. "Hikmet" adını verdiği şiirlerini bu yer altı hücresinde söylediği ve bu şiirlerin dervişleri tarafından kayda geçirildiği düşünülmektedir.

Şiirleri, *Dîvân-ı Hikmet* adlı külliyatta bir araya getirilmiştir.

Türkçeye Katkıları

- Orta Asya'da şekillenen Türk tasavvuf düşüncesi, yetiştirdiği önemli kişilerin bir kısmını yeni bir Türk yurdu olarak yapılan Anadolu'ya göndermiştir. Anadolu'nun hem Türkleşmesi hem de Müslümanlaşmasında büyük bir paya sahip olan ve "Horasan erenleri" olarak adlandırılan bu öncü kuvvetin oluşumunda Ahmed Yesevî'nin rolü büyüktür.
- Mutasavvıf bir şair olan Ahmed Yesevî için şiir, düşüncelerini karşısındakine iletecek bir araçtır. Dolayısıyla hitap ettiği insanla aynı dili konuşmalı ve karşı taraf, söylediklerini bütünüyle anlamalıdır. Bu sebeple düşüncelerini yalın bir Türkçeye ve muhatabının seviyesine göre ifade etmiştir.
- İslamiyet'in Türkler arasında yayıldığı dönemde çokça sevilen ve "hikmet" adı verilen şiirleri ile ilk tasavvufi ekolü oluşturmuştur.
- Düşüncelerini Arapça, Farsça bilmeyen Türk dervişlerine anlatmak için Türk halk edebiyatı şekilleri ile hece ölçüsüyle şiirler söylemiştir. Bu şiirler, özgün bir isim olarak "hikmet" adı ile tanınmış ve *Dîvân-ı Hikmet* adı altında bir araya getirilmiştir.
- Ahmed Yesevî, Arap ve Fars edebiyatını çok iyi bildiği hâlde çevresinde İslamiyet'le yeni tanışan ve yeni inançlarına çok güçlü bağlanan temiz kalpli Türkler halkalandığından uzlete çekildiği çilehanesinde ziyaretine gelenlere kolayca anlayabilecekleri Türk dili ile hitap etmeyi tercih etmiştir.
- Türkistan'daki diğer âlimler eserlerini çağın ilim dili kabul edilen Arapça ile yazarken Ahmed Yesevî, Türkçeyi tebliğ dili olarak tercih etmiştir. *Dîvân-ı Hikmet*'te konusu gereği çok sayıda Arapça ve Farsça kelime yer alsa da metnin temelde Türkçe oluşu, Türk dili tarihi yönünden çok önemlidir.

Bilgi Havuzu

Pir-i Türkistan olarak da anılan Ahmed Yesevî'nin hikmetleri çok sevildiği için dervişlerinin yazdığı hikmetlerin de *Dîvân-ı Hikmet* içinde yer aldığı düşünülmektedir. Eserin nüshalarında içerik ve dil açısından farklılıkların olması bu görüşü kuvvetlendirmektedir.

1. Aşağıda verilen şiirleri okuyunuz. Şiirlerden hareketle soruları cevaplayınız.

*Işking kıldı şeyda mini
Cümle âlem bildi mini
Kaygum sinsin tûni küni
Minge sin ok kirek sin
(...)
Âlimlerge kitâb kirek
Sûfilerge mescid kirek
Mecnûnlarga Leylâ kirek
Minge sin ok kirek sin*

*Gâfillerge dünyâ kirek
Âkillerge ukbâ kirek
Vâizlerge minber kirek
Minge sin ok kirek sin*

*Âlem barı uçmak bolsa
Cümle hûrlar karşı kilse
Allah minge rûzi kılsa
Minge sin ok kirek sin
(...)
Hâce Ahmed'dür minim atım
Tûni küni yanar otım
İki cihânda ümidim
Minge sin ok kirek sin*

(Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*)
(XII. yüzyıl, Orta Asya)

*Işkun aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanaram dünü günü
Bana seni gerek seni
(...)
Sûfilere sohbet gerek
Ahîlere âhret gerek
Mecnûn'lara Leylâ gerek
Bana seni gerek seni*

*Ne Tamu'da yir eyledüm
Ne Uçmak'da köşk bağladum
Senün için çok ağladum
Bana seni gerek seni*

*Cennet Cennet didükleri
Bir ev ile bir kaç Hûrî
İsteyene virgil anı
Bana seni gerek seni
(...)
Yûnus çağururlar adum
Gün geçdükçe artar odum
İki cihânda maksûdum
Bana seni gerek seni*

(Yunus Emre, *Dîvân*)
(XIII. yüzyıl, Anadolu)

- a) İki şiir arasında zaman ve coğrafya farkı olmasına rağmen içerik ve söyleyiş benzerliğinin sebepleri nelerdir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

- b) Ahmed Yesevî'nin şiirinde "min, sin" olarak geçen kelimeler Türkiye Türkçesinde "ben, sen" biçimine dönüşmüştür. Siz de değişime uğrayan kelimelere şiirden üç örnek yazınız.

.....

2. Ahmed Yesevî, bugün yaşıyor olsaydı fikirlerini topluma iletmek için sizce nasıl bir yöntem izlerdi? Tahminlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

.....

.....

.....

İSKENDER PALA

(1958- ...)

Hayatı ve Eserleri

Uşak'ta dünyaya gelmiştir. 1979'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesini bitirmiş, 1982'de Türk Silahlı Kuvvetlerine katılmıştır. Bir süre sonra İstanbul Boğaziçi Üniversitesinde ders vermeye başlamıştır. 1990'da Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Ödülü'nü, 2003'te TDK Türkçeyi En Güzel Kullanan Yazar Ödülü'nü almıştır. "Divan Şiirini Sevdiren Adam" olarak anılan yazar, hemşehrileri tarafından "Uşak Halk Kahramanı" seçilmiştir. İstanbul Kültür Üniversitesi öğretim üyeliğinin yanı sıra Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu üyesidir.

Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk, Katre-i Matem, Şah&Sultan, Od, Mihmandar, Surnâme roman; *Aşka Dair, Kalp, Müstesna Güzeller* deneme-inceleme türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Türkçeye en ince ayrıntılarına kadar hâkim olan yazar; dil ile ilgili yaptığı çalışmalar, dili kullandığı kıvraklık ve Osmanlıcada kullanılan sözcükleri işler hâle getirmesi ile Türkçeyi ne kadar çok sevdiğini göstermiştir.
- *Türk Dili Nereden Nereye* adlı çalışması ile günümüzde dil bilincinin oluşturulmasında bir gereklilik olarak gördüğü Türkçenin tarihî süreçte geçirdiği aşamaları incelemiş ve dile önem veren Türk büyüklerini tanıtmıştır.
- Romanlarına içerikte geçen döneme ilişkin mektup, şiir ve hikâye gibi türleri dâhil ederek döneme ait dilsel özellikleri ortaya koymuş; Türkçenin önceki dönemlerde kullanımları ile ilgili bir nevi kaynak oluşturmuştur.
- Türk edebiyatı tarihinde önemli dönemlerden biri olan, "benliğimizden kaynaklanan sanat anlayışı" olarak gördüğü divan edebiyatı ile ilgili *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü* hazırlamış; bu eseri ile divan edebiyatını daha anlaşılır kılmak suretiyle bu döneme ışık tutmayı amaçlamıştır. Toplum yaşamına ait çok yönlü bir eser olan bu sözlükte Türk dilinin çok eski kullanımları ve söz konusu kelimelerle ilgili açıklamalar yapmış, Türkçenin bir sanat dili olarak köklerine işaret etmiştir.
- Romanlarında tarihî konuları işlediği için dönemin özelliklerini yansıtan kelime ve terimlere yer vermiş, dil aracılığı ile tarihî dokuyu ortaya koymuş, dilin eski kullanımlarını gün yüzüne çıkararak bunların yaşayan Türkçenin içine girmesini sağlamıştır.
- Uzun bir süre deyimlere ait hikâyeleri toplamış, kendi söylemi ile bunları "dilimizin kültüre yansıyan yüzüne bir renk katacağı" düşüncesi ile *İki Dirhem Bir Çekirdek* adlı eserinde birleştirerek yayımlamıştır. Bu eseri meydana getirirken Osmanlı harfleri ile yazılan çok eski kaynakları taramış ve bu kaynaklardan derlediği deyimleri de eserine dâhil ederek deyimlerle ilgili bir başvuru kaynağı oluşturmuştur.
- Klasik Türk edebiyatındaki esintileri eserlerinde şiirsel bir dille anlaşılır hâle getirmiş, Osmanlı-Türk kültürünü ve tarihini ustaca kullandığı dil yapısı ile geniş kitlelere ulaştırmıştır.

1. Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Gönül bedenimizde bulunan yürek değildir. Kalp kelimesi de onu tam olarak karşılamaz. Her ne kadar bu üç kelime birbirleri yerine kullanılıp, birbirlerinin anlamlarını ödünç alsalar da (...) "yürek" ziyadesiyle maddi bir et parçasını (yürek-böbrek...); "kalp" itina isteyen ve insanın hayat çekirdeği olan yarı soyut bir uzvu (...), "gönül" ise tamamen soyut bir varlığı (...) nitelemektedir. İnsan anatomisinde duygu ve heyecanlar genellikle kalbe etki eder ve onun atışını hızlandırır. Yani duyguya dönüşen tefekkür, kalp denen merkezde biriktiği vakit insan maddeden manaya yükselir. İşte gönül bu mananın adıdır. İnsan kalbe akseden mana ile gönlünü tanır ve kendisinin gönül ile var olduğunu idrak eder. (...)

(Aşka Dair)

- a) Yazarın "gönül, yürek, kalp" kelimeleri ile ilgili açıklamalarından hareketle kelimeleri kendi ifadelerinizle tanımlayınız.

Gönül:

Yürek:

Kalp:

- b) Yazara göre "gönül, yürek, kalp" kelimeleri arasındaki ayırt edici özellikler nelerdir?

.....

- c) Bir dilde bir kelimenin birden çok eş ya da yakın anlamlısının bulunmasının sebepleri neler olabilir? Açıklayınız.

.....

- ç) Tabloyu inceleyiniz, “gönül, kalp, yürek” kelimeleri ile ilgili istenenler doğrultusunda boşlukları tamamlayınız.

Yakın Anlamalı Kelimeler					
Gönül		Kalp		Yürek	
Türetilmiş Kelimeler	Deyimler	Türetilmiş Kelimeler	Deyimler	Türetilmiş Kelimeler	Deyimler
Kökeni →		Kökeni →		Kökeni →	

- d) “Gönül, kalp, yürek” kelimeleri tek şekilde ifade edilseydi bu durumun dile etkileri neler olurdu? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

- e) Yabancı kökenli bir kelimeye Türkçe ek getirilerek yeni kelime türetilmesi (söz gelişi kalp-li) o kelimenin Türkçeleştiği anlamına gelebilir mi? Arkadaşlarınızla tartışınız.

2.

Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Osmanlı ülkesinde sultanın halk arasına karışması sıradan bir hadise değildi. Yapılacak en ufak hata halk nezdinde tevatürlerle anlatılır, sultanın itibar ve haşmetine ziyan eriştirir, dahası da can güvenliğini tehlikeye atardı. Bu yüzden ki devlet geleneğinde sultanların böyle ani kararlar alması usulden sayılmaz, teşrifat kaideleri bunu kaldırmazdı. Ama işte Sultan “buyurun!” demişti, çare yok, gidilecekti.

(Surnâme)

- a) Aşağıdaki sözcüklerin Türkçe karşılıkları nelerdir? Tablodaki ilgili alana yazınız.

tevatür	itibar	haşmet	çare	kaide
.....				

- b) *Surnâme*’den alınan parçadan hareketle yazarın Osmanlıca kelimeleri seçmesinin sebepleri ile ilgili neler söylenebilir?

.....

.....

.....

- c) "Resmî günlerde ve toplantılarda devlet büyüklerinin makam ve mevki sıralarına göre kabulü" anlamına gelen "teşrifat" kelimesinin tek bir sözcükle karşılanabilecek bir anlamı bulunmamaktadır.

Bu tür yabancı kökenli kelimelerin Türkçede kullanımı ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.

İskender Pala *Türk Dili Nereden Nereye* adlı çalışmasında "Bize göre her aydın, Türkçe'nin gönüllü bir neferi; her yazar, hatasız söylemeye mecbur bir dil işçisidir." demektedir.

Yazarın bu görüşleri ile ilgili düşüncelerinizi açıklayan bir metin yazarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

KARACAOĞLAN

(XVII. yy.)

Hayatı ve Eserleri

Türk halk (âşık) edebiyatının yetiştirdiği en önemli ozanlardan biridir. Etkileyici bir dil ve duygu evreni kurduğu şiirleriyle Türk halk şiiri geleneğinde çığır açmıştır. Şiirlerinden hareketle XVII. yüzyılda, Çukurova'da doğduğu ve yörenin Türkmen aşiretleri arasında yaşadığı anlaşılmıştır. 1606'da doğduğu, 1689'da öldüğü düşünülmektedir. Doğum yeri gibi ölüm yeri de kesin olarak bilinmemektedir. Şiirlerinden, çok uzun yaşadığı anlaşılmaktadır.

"Ala Gözlüm Ben Bu İlden Gidersem, Viran Oldum Mor Sümbüllü Bağ İken, Aşayım Dedim Karlı Dağın Başından, Yürü Bre Yalan Dünya, Deli Gönül, Ala Gözlerini Sevdiğim Dilber, Can Vermeye Dermanım mı Var, Var Git Ölüm, Yeşil Başlı Gövel Ördek, Kadir Mevlam Senden Bir Dileğim Var, İncecikten Bir Kar Yağar, Şu Yalan Dünyaya Geldim Geleli" Karacaoğlu'nın sayısı 500'e varan türkülerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Karacaoğlu'nın şiirleri, döneminin Türkçesini günümüze aktarmıştır. Konuşulan halk dilini şiirinde ustaca kullanması, yerli unsurları çarpıcı şekilde yansıtması ve söyleyiş kıvraklığı da eklenince bu şiirler kolaylıkla anlaşılmış ve sevilmiştir.
- Şiirlerindeki dil, Torosların dilidir. Bu dil, Arapça ve Farsçanın etkilerine kapalı, sade ve arı bir dildir. Göçebe bir yaşamın zengin tecrübeleriyle anlatım olanakları geniştir.
- Şiirlerinde sanat yapma kaygısı gütmemiş, doğallık içinde evrensele ve sanatta birleştirici güce ulaşmıştır.
- Şiirleriyle kültürün ve geleneğin taşıyıcılığını yapmıştır. Az sözle çok şey anlatmak istemiş; bunun için de atasözü, ikileme ve deyimlerden çok fazla yararlanmıştır. Ayrıca şairin kendine özgü deyişleri çoktur. "Ağacın eyisi özünden belli olur. / Yiğidin eyisi sözünden olur. / İl için ağlayan gözünden olur." dizelerinde üç atasözü peş peşe kullanılmıştır. "Gözüm kaldı şu kaplanın postunda. / Döne döne teneşirin üstünde." dizelerinde ise "gözü kalmak" deyimini ve "döne döne" ikilemesi kullanılmıştır. "Yiğit yiğidin yoldaşı / Eyilerde ham süt olmaz." dizeleri ise şairin kendine özgü bir deyişidir.
- Az sözle çok şey anlatmanın bir başka yolu da anlam sapmalarıdır. Eğretileme (istiare) sanatı Karacaoğlu'nın en çok başvurduğu sanattır. "Güzel gitti diye pınar ağladı." dizesinde ise "pınar" kişileştirilerek insana ait "ağlamak" eylemi cansız bir varlığa aktarılmıştır.

İstiare: Benzetme sanatının temel ögesi olan benzeyen ve benzetilenden sadece birinin kullanılmasıyla yapılan benzetmeye denir. Benzetme ögelerinden yalnızca benzetilenle yapılan istiareye açık istiare, sadece benzeyenin bulunduğu istiareye kapalı istiare denir.

1. Aşağıdaki parçaları okuyunuz. Parçalardan hareketle soruları cevaplayınız.

Ağlama Hey Kömür Gözlüm

(...)

Avlatması çetin olur şahanın
Havalanıp gökyüzüne ağanın
Yüzü çifte benli dilber sevenin
Şen olup da gülmeleri yakındır

Siyah zülfün mah yüzünde tel gibi
Acap biz de güler miyik el gibi
Bir yeğit yar sevse o da gül gibi
Ayrılınca solmaları yakındır

Erisin dağların karı erisin
Seli aksın düz ovayı bürüsün
Ulus kalksın ak mayalar yürüsün
Gözle yarin gelmeleri yakındır
(...)

(Karacaoğlan: Hayatı, Sanatı, Şiirleri.)

Kaside

Ağyâre nigâh etmediğin nâz sanırdım
Çok lutf imiş ol âşıkâ ben az sanırdım

Gamzen dili rüsvâ-yı cihân eyledi ahır
Billâh ben ol âfeti hem-râz sanırdım

Seyr eylemesem âyîne de aks-i cemâlin
Hüsn ile seni meh gibi mümtâz sanırdım

Ma'mûr idüğün bilmez idim böyle harâbât
Mestâneleri hâne-ber-endâz sanırdım

Sihr etdiğini senden işitdim yine Nef'î
Yoksa sözünü hep senin i'câz sanırdım

(Nef'i ve Siham-ı Kaza)

(Metin Akkuş)

- a) Karacaoğlan'a ait dizelerde geçen sıfat tamlamalarını bulunuz. Bu sıfatların niçin kullanıldığını açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

- b) Karacaoğlan ve Nef'i aynı dönemlerde yaşamış şairlerdir. Biri halk edebiyatının diğeri ise divan edebiyatının başarılı şairleridir. İki şairi, şiirlerinden hareketle kullandıkları dil bakımından değerlendiriniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Aşağıdaki şiiri okuyunuz. Şiirden hareketle soruları cevaplayınız.

Dinle Sana Bir Nasihat Edeyim

Dinle sana bir nasihat edeyim
Hatırdan gönülden geçici olma
Yiğidin başına bir iş gelince
Anı yad ellere açıcı olma

Mecliste arif ol kelamı dinle
El iki söylerse sen birin söyle
Elinden geldikçe sen ey'lik eyle
Hatıra dokunup yıkıcı olma

Dokunur hatıra kendisin bilmez
Asilzadelerden hiç kemlik gelmez
Sen eyilik et de o zayı olmas
Darılıp da başa kakıcı olma

El ariftir yokla kendi kendini
Dağıdırlar duzağını, fendini
Alçaklarda otur gözet kendini
Katı yükseklerden uçucu olma

Muradım nasihat bunda söylemek
Size layık olan onu dinlemek
Sev seni seveni zay'etme emek
Sevenin sözünden geçici olma

Karac'oğlan söyler sözün başarır
Aşkın deryasını boydan aşırır
Seni bir mecliste hacil düşürür
Kötülerle konup göçücü olma

(Karacaoğlan: Hayatı, Sanatı, Şiirleri.)

- a) Karacaoğlan şiirlerinde deyimleri, atasözlerini ve kendine özgü deyişleri çokça kullanır. Şiirde geçen kelime gruplarını tablodaki ilgili yerlere yazınız.

Deyim	Atasözü	Kendine Özgü Söyleyiş

- b) Bulduğunuz kelime gruplarının anlamlarını araştırınız.
- c) "Anı" sözcüğü türküde hangi anlamda kullanılmıştır? Bu sözcüğün geçirdiği değişimi araştırınız.
-
-
- ç) "Yad" ve "Yâd" sözcüklerinin anlamlarını *Güncel Türkçe Sözlük*'ten bulunuz. Düzeltme işaretinin farklı anlamlar kazandırdığı başka sözcükler var mıdır? Araştırınız.
-
-
-

3. Aşağıdaki dördlüğü okuyunuz. Dörtlükten hareketle soruları cevaplayınız.

*Ehildir hüsnünü muhalif etme.
Mektebi irfandan bir kadem gitme.
Sana dört sözüm var sakın unutma.
Bir öğren, bir öğret, bir oku, bir yaz.*
(Karacaoğlu: Hayatı, Sanatı, Şiirleri.)

ehil: usta, hüsn: güzellik, irfan: kültür,
kadem: ayak, mektep: okul,
muhalif etmek: karşı çıkmak.

- a) Karacaoğlu'nın okuma yazma bilmediği söylenir. Yukarıdaki dördlükte ise eğitimle ilgili görüş belirtmektedir. Karacaoğlu'nın bu dördlükte verdiği tavsiyeler nelerdir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

- b) Karacaoğlu'nın mısralarından hareketle kültür unsurlarının dilin gelişmesinde ve sonraki nesillere aktarılmasındaki rolü ne olabilir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

- c) Karacaoğlu, şiirlerinde ismini "Karac'oğlu" şeklinde kullanır. Bunun sebebini açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

KÂŞGARLI MAHMUD

(XI. yy.)

Hayatı ve Eserleri

Hayatı ile ilgili bilgilerde kesinlik bulunmamaktadır. XI. yüzyılda yaşamış olan Kâşgarlı Mahmud Barsgan'da doğmuştur. Karahanlı hanedanı soyundandır ve iyi bir eğitim görmüştür. Devrinin klasik bilimlerinin yanında Arapça, Farsça ve Rumca öğrenmiştir. Kendisini ilme adanmış ve ömrünün büyük bir kısmını Orta Asya'daki Türk kabile ve boyları arasında geçirmiştir. Müderrislik görevinde bulunmuştur. 1057 yılından sonra Türk kabile ve boyları arasında bulunarak Türkçe ile ilgili malzeme toplamaya başlamıştır. Topladığı bu malzemeleri, *Dîvânü Lugâti't-Türk*'te bir araya getirmiştir. Kâşgarlı, *Dîvânü Lugâti't-Türk*ü 1077'de Abbasi Halifesi Muktedâ Biemrillâh'a sunmuştur.

Kâşgarlı Mahmud'un günümüze ulaşan tek eseri *Dîvânü Lugâti't-Türk*tür.

Türkçeye Katkıları

- Kâşgarlı Mahmud, Türk dilinin ilk sözlüğü ve dil bilgisi kitabı olan *Dîvânü Lugâti't-Türk*ü yazmıştır.
- Eser, Türkçenin Arapçadan geri olmadığını ortaya koymak ve Araplara Türkçe öğretmek için kaleme alınmıştır.
- Eserde kişi, yer ve boy adlarının kaynağı ile ilgili bilgiler de verilmektedir.
- *Dîvânü Lugâti't-Türk*; Türk tarihinden coğrafyasına, mitolojisinden folkloruna, tıptan Türk edebiyatına kadar birçok alanda çok önemli bilgiler içermektedir.
- Eserde Türk boylarının ağız farklılıkları üzerinde durulmuş, konuştukları dille ilgili karşılaştırmalar yapılmıştır.
- Eserde madde başı olarak alınan kelime sayısı 8.000 civarındadır.
- Kelimelerin anlamları açıklanırken şiir, atasözü ve deyimlerden örnekler verilmiş; böylece kültür ve dil ürünleri yüzyıllar sonrasına taşınmıştır.
- *Dîvânü Lugâti't-Türk*'te yer alan dünya haritası, Türk dünyasının ilk haritası olması bakımından dil, kültür ve tarih araştırmaları için oldukça önemlidir.
- *Dîvânü Lugâti't-Türk*, bir sözlük olmanın yanında Türk kültürü ansiklopedisi niteliği de taşır.

Dîvânü Lugâti't-Türk'ten

Ben onların en uz dillisi, en açık anlatanı, akılcı en incesi, soyca en köklüsü, en iyi kargı kullananı olduğum halde onların şarlarını, çöllerini baştan başa dolaştım. Türk, Türkmen, Oğuz, Çiğil, Yağma, Kırgız boylarının dillerini, kafiyelerini belliyerek faydalandım; öyle ki, bende onlardan her boyun dili, en iyi yolda yerleşmiştir. Ben onları en iyi surette sıralamış, en iyi bir düzenle düzenlemişimdir.

(...)

Bana sonsuz bir ün, bitmez tükenmez bir azık olsun diye şu kitabımı -Tanrıya sığınarak- Divanü Lûgatittürki "Türk Dilleri Kamusu" adını vererek yazdım.

(...)

Ben bu kitabı hikmet, seci', atalar sözü, şiir, recez, nesir gibi şeylerle süsliyerek hece harfleri sırasınca tertip ettim. İrdemen onu yerinde bulsun, arıyan sırasında arasın diye her kelimeyi yerli yerine koydum; derinliklerini alana çıkardım; katılıklarını yumşattım. Yıllarca birçok güçlülere göğüs gerdim.

(Dil İç Çeviri: Besim Atalay)

1. Aşağıdaki kelimeleri tablonun I ve II. sütununda boş bırakılan yerlerden uygun olanlara yazınız. Tablonun III. sütununda boş bırakılan yerleri TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten yararlanarak doldurunuz.

Çart çurt	Tiz	Zengin	Ordu	Tüneke
Kerek	Maraz	Kekrelik	Kılık	Alçak
I.	II.	III.		
<i>Dîvânü Lugâti't-Türk</i> 'te yer alan sözcük	<i>Dîvânü Lugâti't-Türk</i> 'teki karşılığı	Türkiye Türkçesindeki anlamı		
.....	Karanlık gece.	Hastalık		
Bay				
.....	Yumuşak huylu, uslu.	Yerden uzaklığı az olan, yüksek karşıtı; bile bile en kötü, en ahlaksızca davranışlarda bulunan.		
.....	Yüksek yer.	İnce keskin (ses), pes karşıtı.		
Titizlik				
.....	Yaraşır.	Varlığına ihtiyaç duyulan, yapılması, edinilmesi icap eden şey; lüzum.		
.....	Gidiş, halkla geçiniş, huy.			
.....	Her şeyin ufağı, döküntüsü.			
.....	Hapishane, zindan.	Kuşlar ve kümes hayvanlarının üzerinde tünedikleri dal veya sırık, kuş yuvası.		
.....	Hakanın oturduğu şehir.			

2. *Dîvânü Lugâti't-Türk*'ün girişinde yer alan aşağıdaki ifadelerden hareketle Kâşgarlı Mahmud'un Türkçeye katkılarını kültür aktarımı bağlamında yorumlayınız.

Kitapta Türklerin görgülerini, bilgilerini göstermek için söyledikleri şiir tanıklarını serpiştirdim. Kaygılı veya sevinçli günlerinde yüksek düşüncelerle söylenmiş olan savları da aldım. Onları ilk söyleyenler sonrakilere, bunlar da daha sonrakilere bildirmişlerdir. (Dil İçi Çeviri: Besim Atalay)	
---	---

3. Aşağıdaki sol sütunda *Dîvânü Lugâtî't-Türk'*te yer alan atasözlerinden bazı örnekler ve sağ sütunda bu örneklerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları verilmiştir. Atasözlerinin başındaki numaraları sağ sütundaki ifadelerden uygun olanın başına yazarak atasözlerini Türkiye Türkçesindeki karşılıkları ile eşleştiriniz.

I.	Bar bakır, yok altın.	()	a)	Yüze bakma, erdem ara.
II.	Ot tese ağız köymes.	()	b)	Güneşe bakanın gözü kamaşır.
III.	Uma kelse kut kelir.	()	c)	Üşengece bulut yük olur.
IV.	Ermegüğe bulıt yük bolır.	()	ç)	Et tırnaktan ayrılmaz.
V.	Künge baksa köz kamar.	()	d)	Kedi yavrusu miyavlayarak doğar.
VI.	Tılın tügmüşni tışın yazmas.	()	e)	Konuk gelirse kut (uğur) gelir.
VII.	Etli tırngaklı edhirmes.	()	f)	Ateş deyince ağız yanmaz.
VIII.	Yüzge körme, erdem tile.	()	g)	Var bakır, yok altın.
IX.	Muş oğlu muyavu togar.	()	ğ)	Dağ dağa kavuşmaz, kişi kişiye kavuşur.
		()	h)	Dil ile düğümlenen diş ile çözülmez.

4. Aşağıda *Dîvânü Lugâtî't-Türk'*ten alınan örnekler ve eserin özellikleri ile ilgili ifadeler verilmiştir. İfadelerin karşısına numaralanmış örneklerden uygun olanları yazınız. (Bir örnek, birden fazla ifade ile ilgili olabilir.)

	<i>Dîvânü Lugâtî't-Türk'</i> ten Alınan Örnekler
I.	öğüt: Öğüt. Şu beyitte de gelmiştir: Algıl öğüt mendin oğul erdem tile. Boyda uluğ bilge bolup bilgini ula. "Oğul! benden öğüt al, fazilet dile. Ulus arasında büyük bilgin ol, bilgini yay". (Ey oğul! Benden öğüt al, edep ve terbiyeye çalış, tâ ki ulusun büyüğü olasın, onlar arasında edep ve hikmetin yayıla).
II.	epmek: Yağma, Tohsı boylarıyla Oğuz ve Kıpçaklardan birtakımlarının dillerince "ekmek" demektir. Bunun Arapçada örneği vardır: Çıkak yakınlığı yüzünden b'nin vav harfine, vav harfinin t'ye çevrilmesi gibi... Fakat bu kural Türkçeye uzaktır.
III.	İsimlerde ve fiillerde işin devam etmekte olduğuna bir belge bulunursa kelimenin ortasındaki g (gayn) harfini atmakta Oğuzlarla Kıpçaklar birbirlerine uymuşlardır. İsmine örnek: Türkler "boğaz"a "tamgak", öbürleri "tamak" derler.
IV.	tokuç: Çörek. Bu kelime "tok er" sözünden alınmıştır, "tok adam" demektir; çörek insanı doyurduğu için böyle denilmiştir.
V.	köçürme: Köçürme oyun, "ondört" adı dahi verilen bir oyun. Yerde kale gibi dört çizgi çizilir, sonra ona on kapı yapılır, fındık ve fındığa benzer şeylerle bu kapılar üzerinde oyun oynanır.
VI.	kagut: Kavut darıdan yapılan bir yemektir. Bu, şu surette yapılır: Darı kaynatılır, kurutulur, sonra dövülür, un gibi inceltir, yağla ve şekerle karıştırılır, böylelikle yeni doğurmuş olan kadınlara verilen bir yemek olur.

VII.	çigir çigir: Ekmeğin içerisinde taş kırıntıları olduğu zaman dişin ezemiyerek çıkardığı ses.
VIII.	erdem: Edep, terbiye. Şu savda gelmiştir; “erdem başı tıl: edebın başı dil” demektir. Çünkü güzel söz söylemesini bilen şerefe erişir.
IX.	balu balu: Ninni. Kadınlar beşikte çocuğu uyutmak için böyle söylerler.
X.	yana: Geri dönme bildiren edattır. “Yana keldim: yine geldim, tekrar geldim”.
XI.	badar badar: “Badar badar yügürdi: patır patır, ayağının sesi işitilerek geçti”.
XII.	kars: Deve tüyünden veya koyun tüyünden yapılan elbise.
XIII.	ewet: Evet, peki manasına bir kelimedir. Bunda üç türlü söyleyiş vardır. Yağma, Tohsı, Kıpçak boyları “evet”; Oğuzlar “emet”, “evet”; öbür Türkler “yemet” derler.
XIV.	yoğ: Ölü gömüldükten sonra üç yahut yedi güne kadar verilen yemek.
XV.	terk: “Terk gel: çabuk gel”. Herhangi bir işin çabuk görülmesi emrolunduğu zaman “terk kıl” denir, “çabuk ol” demektir.

	<i>Dîvânü Lugâti't-Türk'ün Özellikleri</i>	
a)	Türk dilinin ilk sözlüğü olan <i>Dîvânü Lugâti't-Türk</i> , çeşitli Türk boylarından derlenmiş bir ağızlar sözlüğüdür.	
b)	Türkçenin XI. yüzyıldaki dil özelliklerini, ses ve yapı bilgisini gösteren bir dil bilgisi kitabıdır.	
c)	Karşılaştırmalı dil bilimi çalışmalarının ilk örneklerindendir.	
ç)	Türkçenin tarihî gelişiminde kelimelerin ses, şekil ve anlam yönünden değişimlerinin tespitinde önemli bir kaynaktır.	
d)	Türk kültürünü ve geleneklerini döneminin günlük yaşam pratikleri (törenler, yemekler, kullanılan aletler, giyim, oyunlar vb.) ile aktaran ansiklopedik bir eserdir.	
e)	Eserde deyim, atasözü ve şiirlerden örnekler verilmiş, bazı âyet ve hadislerden deliller gösterilmiştir.	
f)	<i>Dîvânü Lugâti't-Türk'te</i> ses türemesi ve ikileme yoluyla oluşan sözcüklere de yer verilmiştir.	

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

M

MEHMET AKİF ERSOY

(1873-1960)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İlköğrenim yıllarından sonra başladığı Mülkiye Baytar Mektebinden birincilikle mezun olmuş, Tarım Bakanlığında Baytar Müfettişliği Muavinliğine atanmıştır. *Mektep*, *Maarif*, *Servet-i Fünun* gibi dergilerde şiir ve yazılar yazmış; 1908'de *Sırat-ı Müstakim* dergisinin başyazarı olmuştur. 1920'de Millî Mücadele'ye katılmak için Ankara'ya gelerek meclise girmiş, Burdur mebusu seçilmiştir. 1920'de millî marş yazılması ile ilgili düzenlenen yarışmaya yakın çevresinin ısrarı ve kazanırsa ödülü almamak şartıyla katılmıştır. *İstiklâl Marşı* 12 Mart 1921'de millî marş olarak kabul edilmiştir.

Safahat, *Süleymaniye Kürsüsünde*, *Hakkın Sesleri*, *Fatih Kürsüsünde*, *Hatıralar*, *Asım ve Gölge*ler adlı kitapları *Safahat* adı altında birleştirilmiştir.

Türkçeye Katkıları

- Yaşadığı dönemin millî ve kültürel hassasiyetlerine bağlı olan Mehmet Akif, bunu Türkçeye verdiği önemle, Türkçenin bütün güzelliklerini en ince ayrıntılarıyla düşünerek kullanışı ile göstermiştir. Düşüncelerini dil konusunda bilgisini gösteren bir uzman olarak değil, milletin duygu ve düşüncelerini kendi benliğinde yaşayarak aktaran, millî bir şaire dönüşen kimliği ile ortaya koymuştur.
- Mehmet Akif; Osmanlı Türkçesinden Tanzimat ve Servetifünun dönemlerinde kullanılan Türkçeye, İstanbul Türkçesinden halk arasında konuşulan Türkçeye kadar zengin bir dil birikimine sahip olmuştur. Bunun yanı sıra Arapça, Farsça, Fransızca gibi Doğu ve Batı dillerini öğrenmiştir. Bu birikimleri dolayısıyla dili tek bir kalıp şeklinde vermek yerine çeşitlendirebilmiştir. Türkçeyi aruz ölçüsünün kalıplarına başarılı bir şekilde yerleştirmiştir.
- Toplum hayatında ortaya çıkan değişimlerde kalıcılığı artırabilmek için milletin diline kulak veren Mehmet Akif, yaşayan Türkçeye eğilmiş; düşüncelerini konuşulan dil ile sade, akıcı bir şekilde vermiştir. Yöresel söyleyişleri, deyim ve atasözlerini, söz sanatlarını başarıyla eserlerinde yansıtmıştır.
- Türkçenin kendine özgü bir söyleyiş özelliğine sahip olduğunu ifade eden Mehmet Akif; manzumelerinde halkın doğal söyleyiş tarzını, halk deyim ve kelimelerini kullanarak yaşayan Türkçenin başarılı örneklerini sunmuştur. Manzum hikâyelerinde kelimeleri bir araya getirişindeki ahenkle dilin imkânlarının farklı şekillerde ve bir arada kullanılabileceğini göstermiştir. Düzyazı dilini nazma başarıyla uygulayabilmiş, nazmı da nesre yaklaştırmıştır.
- Mehmet Akif, eserlerinde o güne kadar henüz yazı diline girmemiş olan kelime ve ifadeleri kullanmıştır; bunu bazen tasvirlerle, bazen de karşılıklı konuşma tarzı içine ustalıkla yerleştirerek gerçekleştirmiştir.
- Mehmet Akif; iyi bir edebiyatçı, millî mücadeleye maddi ve manevi destek veren vatan sevdalısı, başarılı bir hatip olarak *İstiklâl Marşı*'nda edebî dil ile doğal Türkçeyi bir araya getirerek eşsiz bir eser ortaya koymuştur.

1. Mehmet Akif Ersoy, dil ile ilgili düşüncelerini açıklayarak anlatmak yerine eserlerini yazarken araya yerleştirdiği ifadeler ile vermiştir.

Fatih Kürsüsünde adlı bölümden alınan aşağıdaki dizeleri okuyunuz, dizelerden hareketle soruları yanıtlayınız.

*Tasarrufâtını aynen alırsak İngiliz'in,
Fransız'ın, ne olur hâli, sonra, şîvemizin?
Lisânın olmalıdır bir vakar-ı millîsi,
O olmadıkça müyesser değil teâlîsi.*

teâlî: yücelmek, yükselmek

- a) Bu ifadelerden hareketle Mehmet Akif'in dil anlayışı ile ilgili neler söylenebilir?

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Sizin bu konu ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Aşağıdaki parçadan ve Mehmet Akif Ersoy'un "millî şair" kimliğinden hareketle "millî şair", "millî dil", "millet" ve "tarih" arasındaki bağlantıyı açıklayınız.

"İstiklâl Marşı'na hazırlanırken, Mevlâna'nın neyi gibi içinin bomboş olduğunu ve oradan Türk milletinin şuurunun ve şuuraltının esatiri sesler biçiminde, coşkun bir sel gibi boşalıp aktığının kuşkusuz farkında olmalıdır. Kendi milleti için "Ne büyüsun ki kanın kurtarıyor tevhidi" diyebilen ve Çanakkale'de şehit düşen askerlerin üzerine de tüllenen mağribî akşamları şal gibi örtmeye kalkışan bu adamın çizdiği ebedi tabloların, bir başka örneği değil de nedir İstiklâl Marşı? (...) Kendi milletine böyle yüksek bir anlam yükleyerek, ebediyet aynasında onu unutulmaması gereken tarihi bir sorumluluk şuuru içinde vasfetmesi oldukça manidardır."

(İstiklâl Marşı'nın 100. Yılına Armağan - 1)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Aşağıdaki açıklamaları okuyunuz. Soruları yanıtlayınız.

- a) Dizelerde altı çizili olan sözcükler ile bunların anlamları verilmiştir. Anlamların başındaki Romen rakamlarını dizelerin başındaki yay ayaç içine yazarak eşleştiriniz.

()	Yatsıdan sonra ahali “bize va’zet” dediler; Çektiler altıma bir <u>cıllığı</u> çıkmış minder.	I. çekerek peşinden götürmek
()	Yazındı: Kendine mahsus ve münhasır bulunan Adam, <u>cızıktırır</u> , bakma hüsn-i hatta, filân.	II. herhâlde
()	Yok öyle heybeye dirsek verip <u>ımızganmak</u>	III. darmadağın olmak
()	Ruhudur çünkü karanlıkta elinden <u>yedecek</u> Yolcu şaşkın mı ki dursun, mütemadi gidecek.	IV. bir iş bozulmak
()	Balık almış, ne olur? Sonra yedirmiş, ne çıkar? Sanki hiç beslememiş kendisi vaktiyle <u>zağar</u> .	V. yazmak
		VI. uyku ile uyanıklık arasında olmak

- b) Mehmet Akif’in yaşadığı dönemi göz önünde bulundurarak halk diline özgü sözcüklere yer vermesinin nedenini açıklayınız.

.....

.....

.....

4. 2021 yılında *Türk Dili* dergisinde yayımlanan *Mehmet Âkif Ersoy’dan Deyim Araştırmalarına Katkılar: “El” ve “Göz” Adlarıyla Kurulmuş Birkaç Deyim* adlı yazıda *Türkçe Sözlük’e* bazıları daha sonra alınan, bazıları henüz girmemiş olan deyimler ile anlamları üzerinde durulmuş ve *Safahat* üzerinde çalışmaların yapılması gerektiği, bu eserden Türkçeye kazanımların çok daha fazla olabileceği konusuna dikkat çekilmiştir.

- a) Bu çalışmada yer alan bazı deyimler aşağıda verilmiştir. Altı çizili deyimlerin kullanılan dizelerde hangi anlamda kullanıldığını tahmin ederek karşılıklarını yazınız.

Deyimler	Tahminler
Gecenin kalbi durur; ürperir inler, (...) Açılan pencereler, <u>göz kulak olmuş</u> , dinler.	
Okur da öyle girer, hem ayakta beklerdik; Otur, demezseler <u>el pençe</u> sâde dinlerdik;	

- b) Mehmet Akif Ersoy, günümüzde yapılan sözlük çalışmalarına yıllar önce eserlerinde kullandığı dil ile katkıda bulunmuştur. Bu konu hakkında düşüncelerinizi aşağıdaki alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

5. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle çalışmaları yapınız.

Mehmet Akif; Çanakkale Şehitleri şiirinde anlatım tarzı ile bir sinema sahnesi izletir gibi, bir resim, bir musiki ortaya koyar gibidir. Söz gelişi “Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı; / Beriden zelzeleler kaldırıyor a’mâkı;” dizelerinde tasvirî bir anlatımla bir tablo gibi gözler önüne konan resim, kelimelerin kullanılış şekli ile hareketli bir anlatıma dönüşmekte; adeta bir savaş sahnesi canlandırılmaktadır: Saikaların ateşlerinin seslerinin duyurulması ve gökyüzündeki görüntüsünün aktarılması. Dizelerde kullanılan ses tekrarları da ahengi sağlayarak müzikal bir ahenk oluşturmaktadır: “-den, -ler, -yor” eklerinin dize ortasında tekrarı, “âfâkı, a’mâkı” kelimelerinin kulakta bıraktığı sesin anlamla örtüşerek bıraktığı etki.

- a) Aşağıdaki dizeleri inceleyiniz. Sinema sahnesi, resim ve musikiye ait unsurları örnekteki gibi açıklayınız.

Çanakkale Şehitlerine’den
 Saçıyor zırha bürünmüş de o nâmerd eller,
 Yıldırım yayılımı tûfanlar, alevden seller.
 Veriyor yangını, durmuş da açık sînelere,
 Sürü hâlinde gezerken sayısız tayyâre.
 Top tüfekten daha sık, gülle yağan mermîler...
 Kahraman orduyu seyret ki bu tehdîde güler!
 (Safahat)

- b) Dilin bu kullanımlarının şiire katkılarını değerlendiriniz.

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

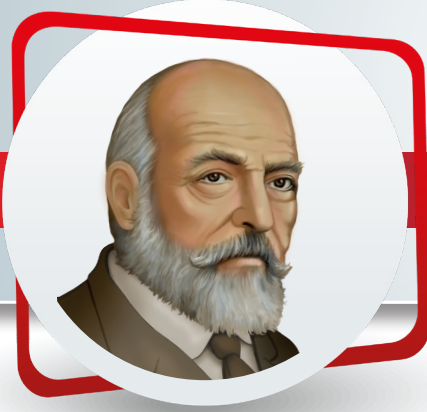
Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

MEHMET EMİN YURDAKUL

(1869-1944)

Hayatı ve Eserleri

İstanbulda doğan şair, ilköğrenimini tamamladıktan sonra askerî rüştiyeye geçmiştir. Bir süre Mülkiye İdadisine devam ettiyse de bu okulu bitirmeden buradan ayrılmıştır. 1877'de devlet memurluğuna başlamıştır. 1907'de İttihat ve Terakkî Cemiyetine girmiştir. 1911 yılına kadar pek çok resmî görevde bulunan Yurdakul, 1911'de kurulan Türk Ocağı Derneğinin geçici idare heyeti başkanlığına seçilmiştir. Ağustos 1911'de Erzurum vali vekilliğine getirilmiş ve ertesi yıl emekliye ayrılmıştır. 17 Aralık 1914'te Türk Ocağı tarafından adına büyük bir tören düzenlenmiş ve kendisine "Türkler'in ilk büyük millî şairi" denilmiştir. Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye destek verenler arasındadır.

Türk Sazı, Turan'a Doğru, Dua ve İsyan, Ey Türk Uyan!, Ordu'nun Destanı, Dicle Önünde, Hasta Bakıcı Hanımlar sanatçının şiir türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Türk edebiyatında "Millî Şair" ünvanı ile anılan Mehmet Emin Yurdakul'un şiirleri Türk edebiyatında milliyetçilik hareketinin bir nevi başlangıcı olarak kabul edilmektedir.
- Şiirlerinde halkın anlayabileceği sadelikte bir Türkçeyi tercih etmiştir.
- Hece ölçüsünü ustaca kullanmıştır.
- Eserlerinde Cumhuriyet'in ilanı'ndan önce Türkçülük, milliyetçilik, memleketçilik, halkçılık; Cumhuriyet'ten sonraki yıllarda ise inkılapçılık unsurları ağır basmıştır.
- Şiirlerinin didaktik yönü dikkat çekmektedir.

Mehmet Emin Yurdakul Türkçülük fikrinin sistemleşmesi sağlamış, Türk milletine kendi öz Türkçesiyle seslenmiş, Türklük bilinci kazandırmayı bir görev addetmiş bir şair olduğu için kendisine "Millî Şair" ünvanı verilmiştir.

Ey Türk Uyan

*Ey milletim! Sen bundan tamam beş bin yıl evvel
Altaylar'da yaşarken
Tanrın sana dedi ki, "Ey Türk ırkı, bu yerden
Güneşlere süzülen kartal gibi uç, yüksel!
Senin her bir kuvveti râm edici ellerin
Bütün mağrur başlara yıldırımlar saçacak;
Sana Çin'in, İran'ın, Hind'in, Mısır'ın, her yerin
Er isteyen tahtları kollarını açacak!"*

*Sen bu sesin önünde rüzgâr gibi dolaştın;
Sert yelesi dikilen arslan gibi savaştın.
İlk filleri tanıyan
Yaşlı Alpler, Kafkaslar..
Tufanlarla haykıran
Eski Niller, Araslar*

*Senin gibi bir yiğit ve bir ulu milleti
İnsanoğlu doğduğu günden beri görmedi.*

*Sen her yerde fütûhat türkûleri çağırdın;
Kara Hanlar, Oğuzlar,
Attilalar, Cengizler, Timurlenkler, Yavuzlar
Senin geniş göğsünü kabarttıran ecdâdın.
(...)*

(Bütün Şiirleri)

1. Aşağıda bir bölümü verilen şiiri düzyazıya çeviriniz.**Köyde Fırtına**

*Kara bulut gökyüzünü her taraftan alıyor;
Dumanlı dağ başlarına iniyor,
Bütün kuşlar yuvalara sınıyor;
Kırlar ıssız kalıyor.*

*O yemyeşil ovacıklar başka bir renk bağlıyor;
Tatlı sesli derecikler başka yolda çağlıyor;
Bir karartı, bir mahzunluk, öf ne paslı karanlık!..*

*Durma çoban, sanırım bir bora var;
Başın kaldır, şu kararmış göğe bak;
Yıldırımlar, yağmurlar
Yeri göğe katacak.*

(Bütün Şiirleri)

2. Aşağıdaki dördlükten hareketle Mehmet Emin Yurdakul'un şiir anlayışını yazarak yorumlayınız.**Benim Şiirlerim**

(...)
*Evet, benim her şi'rimde yılan dişli diken var;
Sizler gidin, bal verecek yeni açmış gül bulun.
Belki benim acı sesim kulakları tırmalar,
Sizler gidin, genç kızların türküsüyle şen olun!*
(...)

(Bütün Şiirleri)

3. Aşağıdaki şiirleri okuyunuz, şiirlerden hareketle soruları cevaplayınız.

Yağmur

Küçük, muttarid, muhteriz darbeler
Kafeslerde, camlarda pür-ihzaz
Olur dem-be-dem nevha-ger, nağme-sâz
Kafeslerde, camlarda pür-ihzaz
Küçük, muttarid, muhteriz darbeler. . .

Sokaklarda seylâbeler ağlaşır,
Ufuk yaklaşır, yaklaşır, yaklaşır;
Bulutlar karardıkça zerrâta bir
Ağır, muhtazır dalgalanmak gelir;

Bürür bir soğuk gölge etrafı hep,
Nümâyân olur gündüzün nısf-ı şeb.

Söner şimdi, manzûr olurken demin
Heyûlâsı karşımda bir alemin.

Açılmaz ne bir yüz, ne bir pencere;
Bakıldıkça vahşet çöker yerlere.
(...)

(Tevfik Fikret, Rûbab-ı Şikeste)

Cenge Giderken

Ben bir Türk'üm, dinim, cinsim uludur;
Sinem, özüm ateş ile doludur;
İnsan olan vatanının kuludur,
Türk evlâdı evde durmaz giderim.

Muhammed'in kitabını kaldırtmam,
Osmancığın bayrağını aldırtmam,
Düşmanımı vatanıma saldırtmam.
Tanrı evi viran olmaz, giderim.

Bu topraklar ecdadımın ocağı;
Evim, köyüm hep bu yerin bucağı;
İşte vatan, işte Tanrı kucağı
Ata yurdun evlât bulmaz, giderim.

(...)

(Mehmet Emin Yurdakul, Bütün Şiirleri)

- a) Her iki şiir de aynı dönemde yazılmıştır. Bu şiirleri biçim, dil ve anlatım bakımından karşılaştırınız.

.....

.....

.....

.....

- b) Her iki şiirdeki ahenk unsurlarını bularak yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.

Benim Şiirlerim

*Sen kalpsizsin; hani senin gençliğinin hayatı?
Aşklarım mı? Bir nefesle solabilen bu şeyler,
Bir yanardağ ateşiyle kömür gibi karardı;
Şimdi ise yerlerinde bir sıtmal yel eser.*

*Evet, benim her şi'rimde yılan dişli diken var;
Sizler gidin, bal verecek yeni açmış gül bulun.
Belki benim acı sesim kulakları tırmalar,
Sizler gidin, genç kızların türküsüyle şen olun!*

*Varın sizler, onlar ile korularda el ele
Gezin, gülün, bir çift bülbül aşkı ile yaşayın;
Yalnız kendi, yalnız kendi rûhunuzu okşayın!*

*Zavallı ben, elimdeki şu üç telli saz ile
Milletimin felâketli hayatını söyleyim;
Dertlilerin gözyaşını çevrem ile sileyim!...*
(Bütün Şiirleri)

Yukarıdaki şiirden hareketle Mehmet Emin Yurdakul'un şiir anlayışını yazarak yorumlayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

MEHMET FUAT KÖPRÜLÜ

(1890-1966)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul'da doğmuştur. Osmanlı veziriazamlarından Köprülü Mehmet Paşa'nın soyundan gelen Fuat Köprülü, ilk ve sonrakî öğrenimini İstanbul'da yapmıştır. Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmiştir. Paris, Bakü ve Oxford'ta (Oksford) Türkoloji kongrelerine katılmıştır. Serveti Fünun dergisinin edebî muharrirliğini, Hak gazetesi yazı işleri müdürlüğünü yapmış, birçok gazete ve dergide yazıları yayımlanmıştır. Kars ve İstanbul milletvekili olarak Dışişleri Bakanlığı yapmıştır. 28 Haziran 1966'da vefat etmiştir.

Bugünkü Edebiyat, Hayat-ı Fikrîye makale; *XIX uncu Asır Saz Şairlerinden Erzurumlu Emrah, Fuzuli Hayatı ve Eserleri, Tevfik Fikret ve Ahlakı* biyografi; *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Türk Saz Şairleri, Divan Edebiyatı Antolojisi, Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar, Türkiye Tarihi, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu* araştırma / inceleme türünde verdiği eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Fuat Köprülü'nün Türkçeye en önemli katkısı Türk edebiyatı tarihi alanında yaptığı çalışmalardır. O, çalışmalarını karşılaştırmalı bir şekilde ele almış; sadece Türk tarihi üzerinde durmamıştır. Türk edebiyatı, sosyolojisi, musikisi ve kültür tarihi üzerine de araştırmalar yaptığından bir kültür ve medeniyet tarihçisidir.
- Türk kültürünün hemen her alanında onun sadece yazı yazmakla kalmadığı; aydınlatıcı, yol açıcı fikir ileri sürdüğü bilinmektedir.
- Ana dili dışında Fransızca, Arapça ve Farsça bilmesi, araştırmalarını kaynaklarından bizatihi okuyarak yapmasını sağlamıştır.
- Türk kültüründe gerçek anlamda edebiyat tarihi çalışmalarının Köprülü ile başladığı konusunda bütün araştırmacılar hemfikirdir.
- Köprülü, geniş anlamıyla Türkolojinin bütün alt dallarında eserler ortaya koymuş bir bilim adamıdır. Çalıştığı konular; başta Türk edebiyatı olmak üzere edebiyat tarihi, Türk halk edebiyatı, tarih, Türk din tarihi, biyografi, dil tarihi, tarihî istilahlar (terimler), hukuk tarihi, iktisat (ekonomi) tarihi, epigrafi (yazıt bilimi), nümismatik (Eski para ve madalyaların tarihi ve tanımıyla uğraşan bilim.), Türk sanat tarihi vb. şeklinde tasnif edilebilir.
- Köprülü, Türk tarihi üzerine yaptığı araştırmalarında önce eksikleri tespit etmiş, onlara düzeltmeler eklemiş, Türk edebiyatının gelişimine has bir metot uygulamış, dayanağı olmayan ifadelerden kaçınarak söyleyeceklerini açık bir dille ifade etmiştir. Böylelikle Batı ilim âleminin Türk tarihi hakkındaki hükümlerinin yanlışlığını ortaya koymuştur.
- Köprülü, çalışmalarından dolayı Cambridge (Kembriç) ve Harvard'a (Harvird) çağırılmış, oralarda dersler vermesi istenmiş, kendisine Sorbonne (Sorbon) ve Heidelberg (Haydırbeg) gibi kıta Avrupa'sının en prestijli üniversitelerinden fahri doktoralar verilmiştir.
- Köprülü'nün araştırmaları sayesinde Türkiyat ilim sahasının, gerek tarih ve gerek dil bilimi açısından evvelki hâliyle kıyas olunamayacak derecede yükseldiği düşüncesi hâkimdir.

1. Tablodaki sözcükler Mehmet Fuat Köprülü'yü anlatmak için kullanılabilecek iki önemli sözcüktür. Sözcükler anlamı hakkında tahminde bulununuz. Tahmininizin doğruluğunu TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten kontrol ediniz.

Sözcükler	Tahmin	TDK <i>Güncel Türkçe Sözlük</i>
Türkoloji		
ordinaryüs		

2. Kitap, makale, tanıtım yazısı, çeviri, tenkitli makale ve ansiklopedi maddesinden oluşan 1500'ün üzerinde eseri 76 yıllık ömrüne sığdıran Fuat Köprülü'yü üç cümle ile anlatsaydınız nasıl anlatırdınız?

.....

.....

.....

3. Köprülü'nün çalışmaları olmasaydı Türk medeniyet tarihinde hangi alanlarda eksiklikler oluşurdu? Niçin?

.....

.....

.....

.....

4. Aşağıdaki cümleyi okuyunuz. Cümleden hareketle çalışmaları yapınız.

"Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar."

(Mehmet Fuat Köprülü)

- a) Köprülü'ye ait yukarıdaki ifadeyi iki cümle ile açıklayınız.

.....

.....

.....

- b) İfadede kullanılan düşüncüyü geliştirme yolunu ve başvuru edebî sanatı tespit ediniz. Bunları Köprülü'nün Türkçeye katkısı bakımından değerlendiriniz.

.....

.....

.....

MUHAMREM ERGİN

(1923-1995)

Hayatı ve Eserleri

Bugün Gürcistan sınırları içinde kalan Ahıska'da doğmuştur. Terekeme Türklerinden olan ailesi, 1925'te Türkiye'ye göçmüştür. İlk ve ortaokulu Muş'ta, lise öğrenimini Balıkesir Lisesinde tamamlamıştır. Burada Nihal Atsız'ın kardeşi Nejdet Sançar kendisinin edebiyat öğretmeni olmuştur. 1942'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne kaydolmuş, alanın önemli hocalarından dersler almıştır. 1950'de asistan olarak alındığı bölümde daha sonra Eski Türk Dili Kürsüsünün başkanı olmuştur ve emekliye ayrılana dek bu görevini sürdürmüştür.

Türk Dil Bilgisi, Türk Dili, Üniversiteler İçin Türk Dili, Osmanlıca Dersleri I-II, Orhun Abideleri, Dede Korkut Kitabı, Türklerin Soy Kütüğü, Kadı Burhaneddin Divanı, Azeri Türkçesi, Oğuz Kağan Destanı, araştırma ve inceleme türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkısı

- Türkçeyi çok iyi konuşan, telaffuzu çok iyi olan Prof. Dr. Muharrem Ergin; Türk dilinin ve kültürünün çeşitli sahalarına ait önemli eserler vermiştir.
- Millî ve milletlerarası pek çok sempozyum ve kongrenin yapılmasına önayak olmuş; Türklük biliminin Türkiye'de ve Türkiye dışında gelişimine katkıda bulunmuştur.
- Türkçeyi doğru öğrenen ve doğru kullanan nesillerin yetişmesine ortam hazırlayan Türkolog, kırk beş yılı aşan ilim hayatında pek çok üniversite hocası yetiştirmiştir. Ayrıca eserleriyle pek çok Türk dili ve edebiyatı öğretmenin yetişmesinde etkili olmuştur. Böylece Türkçeye dolaylı yoldan da hizmet etmiştir.
- Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsünün kurulmasında ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Aynı şekilde Türk Musikisi Devlet Konservatuvarının kuruluşunda yaptığı olumlu telkinler sayesinde bu önemli kurum Türk milletine kazandırılmıştır.
- *1000 Temel Eser Serisi*'ni dönemin hükûmetine kabul ettirmiştir. Seri, kendisinin hazırladığı *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin Türkiye Türkçesi tercümesi ile başlamıştır.
- Yazılarıyla Türk dünyası ile Türkiye arasında köprü görevi üstlenmiş ve "Türk Bilgesi" ünvanıyla anılmıştır. Ayrıca 1991 yılında Azerbaycan İlimler Akademisi, kendisine fahri profesörlük ünvanını vermiştir.

Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri'nden

Dil düşüncenin aynasıdır. Onun için dil bir milletin düşünce sistemini gösterir. İnsan dil ile düşünür. Bir dil, onu kullanan milletin kafa yapısını, nasıl düşündüğünü, o milletin fertlerinin zihninin nasıl çalıştığını ortaya koyar, millî düşünce tarzını aksettirir.

(Muharrem Ergin)

1. Dil kavramının Türkoloji camiasında en çok kabul gören tanımı, Muharrem Ergin tarafından yapılmıştır. Aşağıdaki tanımı okuyunuz, tanımdan hareketle soruları cevaplayınız.

Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.

(Türk Dil Bilgisi)

- a) Verilen tanımdan hareketle dilin üç özelliğini yazınız.

.....

.....

.....

- b) Tanımda geçen “canlı bir varlık” ifadesini açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

- c) Bir Türkolog olsaydınız “ses” kavramını nasıl tanımlardınız? Yazınız.

.....

.....

2. Muharrem Ergin’in eserlerinden alıntılanan aşağıdaki metinleri okuyunuz. Boş bırakılan yerlere bu metinlerin Türk edebiyatındaki hangi eserler hakkında söylenmiş olabileceğini yazınız.

Türk adının, Türk milletinin isminin geçtiği ilk Türkçe metin. İlk Türk tarihi. Taşlar üzerine yazılmış tarih. (...) Türk edebiyatının ilk şaheseri. Türk hitabet sanatının erişilmez şaheseri. Hükümdarâne eda ve ihtişamlı hitap tarzı. Yalın ve keskin üslûbun şaşırtıcı numunesi. (...) Türk dilinin mübarek kaynağı. Türk yazı dilinin ilk fakat en işlek örneği. Türk yazı dilinin başlangıcını milâdın ilk asırlarına çıkartan delil.

Tek başlarına içlerinde hiçbir noksanlık hissedilmeyen iki nüshadan birinin altı, ikincisinin on iki hikâyelik olması ortaya çıkacak yeni bir nüshanın daha çok hikâye taşımaması için bir sebep bulunmadığını göstermektedir. Evvelce belirttiğimiz gibi her hikâyenin müstakil olması nüshalardaki hikâye sayısının kesin bir sayı ifade etmeyeceğini göstermektedir.

.....

.....

M

MUHSİN ERTUĞRUL

(1892-1979)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1911 yılında Paris'e gitmiş ve burada Batı tiyatrosunu yakından tanıma fırsatı bulmuştur. 1916 yılında Almanya'da, 1925 yılında Sovyetler Birliği'nde tiyatro ve sinema üzerine çalışmalar yapmıştır. 1927 yılında Darülbeytinin sanat yönetmenliği görevine getirilmiştir. Daha sonra Sanayi-i Nefise Birliğinin Tiyatro Bölümü başkanlığını yürütmüştür. Ankara Devlet Konservatuvarında tiyatro üzerine dersler vermiştir. Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü görevinde bulunmuştur. 1958 yılında İstanbul Şehir Tiyatrosuna başyönetmen olarak atanmıştır. 1979 yılında İzmir'de hayatını kaybetmiştir. Çağdaş Türk tiyatrosunun oluşumunda büyük payı olan Muhsin Ertuğrul; geride oynadığı, yazdığı, çevirdiği, yönettiği birçok sinema filmi ve tiyatro bırakmıştır.

Hamlet, İki Efendinin Uşağı, Godot'yu Bekliyoruz sahnelediği oyunlardan bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Modern Türk tiyatrosunun ve sinemasının gelişmesine öncülük etmiştir. Bu yönüyle Türk dilinin bir tiyatro ve sinema dili hâline gelmesine katkıda bulunmuştur. Onun tiyatro ve sinema alanında attığı her adım aynı zamanda Türkçenin gelişmesine hizmet etmiştir.
- Birçok nitelikli tiyatro eserini Türkçeye tercüme etmiştir. Dile kazandırdığı bu tür nitelikli eserlerle Türkçenin tiyatro alanında gelişmesine zemin hazırlamıştır.
- Türkiye'de ilk kez Türkçe olarak sahnelenen *Hamlet* oyununda rol almıştır.
- Tiyatro Meslek Okulunun kurucuları arasında yer almıştır.
- Darülbeytinin kuruluş çalışmalarına katkı sağlamıştır.
- İstanbul Şehir Tiyatrosunda düzenli ilk çocuk oyunları gösterimlerini başlatmıştır.
- Kurtuluş Savaşı ile ilgili hazırlanan ilk belgesel filmi "Zafer Yolları"nın yönetmenliğini yapmıştır.
- 1920-1940 arası dönemde Türkiye'deki tek film yönetmenidir.
- İlk sesli Türk filmleri olan "İstanbul Sokaklarında" ve "Bir Millet Uyanıyor"un çekimlerini gerçekleştirmiştir.
- Türk sinemasında tamamı renkli ilk sinema filmi olan "Halıcı Kız"ın çekimlerini gerçekleştirmiştir.
- Birçok edebî eseri sinemaya uyarlamıştır. Sinema ile edebiyat arasındaki bu etkileşim sayesinde nitelikli edebî metinler oyuncuların şahsiyetinde hayat bulmuştur. *Sözde Kızlar, Ateşten Gömlek, Nur Baba* bu filmlerden bazılarıdır.
- Tiyatro ve sinemada yönetmen, oyuncu ve yazar olarak önemli işlere imza atan Muhsin Ertuğrul, tiyatro ile ilgili değerlendirme ve tanıtım yazıları da yazmıştır. Bu tür teorik yazılarıyla Türk tiyatrosunun gelişmesine katkı sağlamıştır.

1.

Aşağıda bir senaryo şablonu ve Muhsin Ertuğrul'un sinemaya uyarladığı Peyami Safa'nın *Sözde Kızlar* isimli eserinden bir bölüm verilmiştir. Senaryo şablonunu inceleyiniz ve *Sözde Kızlar* romanından verilen kısmı senaryolaştırınız. Senaryo oluşturma aşamasında küçük eklemeler ve çıkarmalar yapabilirsiniz.

Sahne Numarası-Yer

Örnek

SAHNE 23-HAKAN'IN OTURMA ODASI

Mekân (İç/Dış)

Zaman Dilimi (Gündüz/Gece)

Örnek

İÇ/GECE

Karakterler

Sahnedeki karakterlerin isimleri bu kısımda sıralanır.

Örnek

Ahmet, Hakan, Serpil, Serpil'in küçük çocuğu (Adnan)

Işık, ses, hava koşulları, dekor, sahnede görülen karakterin tanıtımı, karakterin eylemleri, olaylar, kameranın konumu bu kısımda verilir.

Örnek

Oda loş bir sarı ışıqla aydınlanmaktadır. Dışarıdan araba sesleri gelmekte, yer yer ambulans sirenlerinin sesi içeride yankılanmaktadır.

İçeride, sehpanın üzerinde duran radyoda kısık sesle bir Dede Efendi çalmaktadır.

Odanın bir köşesinde eski bir kanep, yanında ise onunla aynı yaşta bir koltuk bulunmaktadır. Ahmet kanepenin bir köşesine sinmiş, başı iki elinin arasında mırıldanmakta, Serpil ağlayan çocuğu kucağında sallamakta, Hakan sinirli adımlarla odada bir aşağı bir yukarı yürümektedir.

Kamera radyodan başlayarak odayı tarar ve Hakan'ın yürüyüşünü takip eder.

Sahne meydana gelen herhangi bir değişim, karakterin ruh hâli ve yaptıkları bu kısımda verilir.

Örnek

Hakan, sallana sallana pencereye yürür. Hüzünlü ve alçak sesle:

Karakterlerin konuşmaları bu kısımda verilir.

Örnek

HAKAN — Biraz hava almam lazım.

Nevin, Mebrure'yi ikinci kata çıkardı. Kendi yatak odasına bitişik bir odanın kapısını açarak:
– “Giriniz!” dedi.

İkisi de girdiler.

Nevin elektriği yaktı: Burası, yeni mefruşatla döşenmiş, zarif bir yatak odası. İlk bakışta, göze, duvardaki iki büyük resim çarpıyor. Üniformalarını giymiş bir ferik'in divan hâlinde fotoğrafı ve yağlı boya bir baş! Mebrure, sessiz adımlarla, biraz şaşkın, biraz mahcup, biraz müsterih, odanın ortasına yürüdü, döndü, minnettarlık dolu gözlerini Nevin'e çevirerek teşekkür etti, sonra hayretini gizlemedi.

– Ne kadar büyümüşsünüz... Âdeta... Yetişmiş bir hanım.. güzel bir hanımsınız.

– Ya siz? Siz de çok büyümüşsünüz...

Mebrure gözlerini yumdu, birkaç saniye durduktan sonra açtı.

– Dünya ne tuhaf... Sizinle küçükken ne iyi arkadaşlık!

Nevin, biraz gururla, hafifçe geriye çekildi, zoraki bir tebessümle güldü, Mebrure'ye geniş karyolayı göstererek:

– Yatınız, yorgunsunuz, iyi uyuyunuz, sizi kimse rahatsız etmez, yarın görüşürüz.

Sonra birden hatırlayarak sordu:

– İstanbul'a yeni mi geldiniz?

– Evet... Bu akşam... Zaten gecikmemin sebebi evi aramak oldu. Ben sizi Taksim'de biliyordum, hâlbuki buraya taşınmışsınız. Evi çok aradım, çok...

Mebrure, vücutça, hisçe, fikirce yorgun, ezik, bitkin, hâlsiz, mecalsiz sandalyelerden birine kendini bıraktı. Cümlesine devam edemedi.

Nevin, kapıya yürüyerek, tekrar:

– Yarın, yarın görüşürüz, iyice görüşürüz.

Diyerek odadan çıktı.

Mebrure yalnız kalınca, başını eğdi, küçük avuçlarının içinde gizledi, kolları titreyerek, omuzları çırpınarak, saçlarından dizlerine kadar sarsılarak ağlamaya başladı, kendi kendisine, birkaç defa, yüksek sesle:

– Ne kadar bedbahtım, diyerek soyundu, karyolaya girdi, hemen derin bir uykuya daldı.

Ertesi gün, sabaha karşı, güneş daha yeni doğarken gözleri açıldı. Yorganı fırlatıp atarak karyolanın içinde oturdu, etrafına yabancı yabancı baktı, sonra, kalkamayacağını anlayarak tekrar yattı: Bütün vücudunda, damarlarında, kemiklerinin oynak yerlerinde, etlerinde bir sızı, bir gevşeklik, bir uyuşukluk, bayıltıcı bir rahavet hissediyordu, uykuya çok ihtiyacı vardı ve uyudu.

(Sözde Kızlar)

Sözde Kızlar Romanı Senaryo Şablonu

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

(1881-1938)

Hayatı ve Eserleri

Selanik'te doğmuştur. Şemsi Efendi Mektebini, Selanik Askerî Rüştiyesini ve Manastır Askerî İdadisini bitirdikten sonra Harp Akademisinden yüzbaşı rütbesiyle mezun olmuştur. Gençliğinden itibaren vatan, hürriyet, bağımsızlık konularına büyük önem vermiş; düşünce yapısının ve kişiliğinin oluşmasında Nâmık Kemal'le Tevfik Fikret'in önemli bir rolü olmuştur. Balkan ve I. Dünya savaşlarında çeşitli cephelerde görev almıştır. Millî Mücadele'yi başlatmak için 19 Mayıs 1919'da Samsun'a geçmiş, Erzurum ve Sivas'ta kongreler düzenlemiştir. 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisini açmıştır. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'i ilan etmiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı seçilmiştir. 10 Kasım 1938'de Dolmabahçe Sarayı'nda vefat etmiştir. *Nutuk* başta olmak üzere, *Geometri*, *Zabit* ve *Kumandan ile Hasbihal*, *Tâbiye* ve *Tatbikat Seyahati* eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkısı

- 1 Kasım 1928'de Arap alfabesi yerine Latin alfabesi esas alınarak hazırlanan "Türk alfabesini" yürürlüğe koymuştur.
- 12 Temmuz 1932 tarihinde, Türk Dili Tetkik Cemiyetini (Türk Dil Kurumu) kurmuştur.
- 1932, 1934, 1936 yıllarında üç büyük "Türk Dili Kurultayı" toplamıştır.
- Dil ve tarih konularının bilimsel yöntemlerle incelenmesi için 1936 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini kurmuştur.
- "Milliyetin bariz vasıflarından biri dildir." diyerek bir topluluğun millet olabilmesinin gelişmiş bir dille mümkün olacağını belirtmiştir.
- Türkçedeki bütün yabancı kelimelerin atılmasını savunan "tasfiyecilik" anlayışını doğru bulmamış, bu konuda yapılacak çalışmaları dil uzmanlarına bırakmıştır.
- Aydın kesimin kullandığı dil ile halkın kullandığı dil arasındaki farklılığın giderilmesini amaçlamıştır.
- Bilimsel terimlere Türkçe karşılıklar bulunması amacıyla çalışmalar yaptırmıştır.

Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Bizim güzel, ahenkli, zengin dilimiz yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir... Büyük Türk Milleti, cehaletten az emekle, kısa yoldan, ancak kendi güzel ve asil diline uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir... Yeni Türk harfleri çabuk öğrenilmelidir. Bunları her yurttaş, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu yurtseverlik ödevi biliniz.

(Mustafa Kemal Atatürk)

1. Aşağıdaki parçada Atatürk dil ve millî kültür arasında nasıl bir ilgi kurmaktadır? Açıklayınız.

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkı Türk milletidir. Türk milleti demek Türk dili demektir. Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkını, an'ânelerini, hatıralarını, menfaatlerini, kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir.

(Mustafa Kemal Atatürk, *Atatürk ve Türk Dili: Belgeler*)

2. Aşağıdaki parçada geçen "boyunduruk" kelimesinin anlamını TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten bularak Atatürk'ün yabancı dillerin Türkçe üzerindeki etkisini niçin boyunduruğa benzettiğini açıklayınız.

Türk dili dillerin en zenginlerindendir; yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.

(Mustafa Kemal Atatürk, *Atatürk ve Türk Dili: Belgeler*)

3. Aşağıdaki tabloda, *Hakimiyeti Milliye* gazetesinin 2 Kasım 1934 tarihli sayısında yer alan yabancı kelimeler ve bunlara karşılık türetilen Türkçe kelimelerden bazı örnekler verilmiştir. Türetilen karşılıklardan hangileri kullanımda yaygınlık kazanmıştır? İlgili boşluğa yazınız.

Lider / Önder	Millet / Ulus	Aza / Üye
Hatıra / Anak	Umum / Genel	Harf / Öjök

4. Aşağıdaki parçadan hareketle, Cumhuriyet Dönemi'nde dil alanında yapılan çalışmaların Atatürk ilkelerinden hangisiyle ilişkilendirilebileceğini açıklayınız.

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkı Türk milletidir. Türk milleti demek Türk dili demektir. Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkını, an'ânelerini, hatıralarını, menfaatlerini, kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir.

(Mustafa Kemal Atatürk, *Atatürk ve Türk Dili: Belgeler*)

5. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

1911'de "Yeni Lisan" hareketiyle başlayan ve Cumhuriyet Dönemi'nde Atatürk'ün özel gayreti ve yönlendirmeleriyle hız kazanan yabancı kelimelere Türkçe karşılıklar türetme çalışmalarında belirli bir ilerleme sağlanmıştır. Günümüzde ise yabancı dillerden, özellikle İngilizceden birçok kelimenin dilimize geçtiği ve bunlardan bazılarına Türkçe karşılıklar türetildiği hâlde bu karşılıkların kullanımda yaygınlaşmadığı görülmektedir.

- a) Günümüzde Batı kaynaklı çok sayıda kelimenin dilimize girmesinin sebepleri nelerdir?

- b) Yabancı kelimelere karşılık türetilen birçok Türkçe kelimenin kullanımda yaygınlık kazanmamasının sebebi ne olabilir?

6. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

“1933 yılı başında bütün ülkede derleme faaliyetine girişilmişti. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin hazırladığı Söz Varlığı Derleme Kılavuzu esas alınarak köylerine kadar ülkenin her yerinden İstanbul Türkçesinde bulunmayan kelimeler derlenmeye başlanmıştır. Aynı yılın Mart ayında yaklaşık 3,5 ay sürecektir bir anket çalışması da başlatılmıştır. Türkçe asıllı olmayan kelimelerden 15'er kelimelik bir liste hazırlatılıyor, gazetelerde neşrediliyor, radyolarda duyuruluyor ve halkın bunlara karşılık bulması isteniyordu. Alan, araç, aylak, kavşak, doruk, güney, kuzey, ürün, yozlaşmak gibi bugün kulağa çok tanıdık gelen pek çok kelime o dönemde dilimize kazandırılmıştır.”

(Feyzi Ersoy, *Vefatının 82. Yılında Atatürk Ve Türk Dili*)

- a) Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu ve bugünkü adı Türk Dil Kurumu olan Türk Dili Tetkik Cemiyetinin yapmış olduğu derleme çalışmasının amacı nedir?

- b) Türkçenin geliştirilmesi konusunda yapılan çalışmalara Türk halkının nasıl bir katkısı olmuştur?

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

NASREDDİN HOCA

(?-1284)

Hayatı ve Eserleri

Hayatı hakkındaki bilgilerde bir kesinlik bulunmamakla beraber 1208 yılında Sivrihisar'ın Hortu köyünde doğduğu kabul edilmektedir. Babasından sonra köyün imamlığını yapmıştır. Daha sonra Akşehir'e göçmüş ve burada kadılık görevinde bulunmuştur. 1284'te hayatını kaybetmiştir.

Ömrünü Anadolu'da geçirmiş olan Nasreddin Hoca'nın adı ve fıkraları Türklerin bulunduğu bütün bölgelerde bilinmektedir. Doğu Türkistan'dan Balkanlara, Kuzey Afrika'dan Kafkaslara kadar geniş bir alanda Nasreddin Hoca fıkraları anlatılmaktadır. Bu yönü ile Türk-İslam mizahının Nasreddin Hoca'nın şahsında somutlaştığı söylenebilir.

Türkçeye Katkıları

- Mizah ve hicivde Türkçeyi etkili ve kıvrak bir şekilde kullanmıştır.
- Fıkralarında sade ve anlaşılır bir dille toplumsal konulara değinmiştir.
- Nasreddin Hoca, insanların kusur ve hatalarını onları kırmadan ancak sözünü de sakınmadan dile getirmiştir. Bu yönü ile dilin hassas bir kullanımını onun fıkralarında görmek mümkündür.
- Nasreddin Hoca'nın hazırcevaplığı fıkraların dayandığı niteliklerden biridir. Bu şekilde hazırcevap olabilmek için birçok unsurun yanında dile hâkimiyet çok önemlidir.
- Nasreddin Hoca, karşılaştığı durumlarda zaman zaman beklenmedik bakış açıları sunmuş, bunu da etkili bir dil kullanımıyla birleştirmiştir.
- Nasreddin Hoca ve fıkraları sinemadan sahne sanatlarına, müzikten plastik sanatlara, şiirden romana kadar hemen hemen bütün sanat dallarına ilham kaynağı olmuştur.
- Nasreddin Hoca'nın fıkraları çoğunlukla bir nükteye dayanır. Bir hikmeti veya düşüncüyü ustalıkla işlenmiş bir dille aktarır. Bu yönüyle onun fıkralarındaki ifadelerden bazıları atasözü veya deyim olarak kullanılmıştır.
- Nasreddin Hoca fıkralarının genelinde dilin kaba, çirkin ve bayağı kullanımlarından uzak durulmuştur.

Bir gün Hoca'nın evine hırsız girmiş, nesi var nesi yoksa toplayıp arkasına yüklemiş ve çıkıp gitmiş. Hoca da evinde geriye kalanları toplayıp hırsızın ardına düşmüş. Hırsız evine girdikten sonra Hoca hırsızın kapısını çalmış. Hırsız "Ne istersin Hoca Efendi?" deyince Hoca "Biz bu eve taşınmadık mı?" demiş.

Bir gün Hoca'nın yanına bir adam gelmiş. Uzun müddet güzelce sohbet etmişler. Adam tam giderken Hoca "Sormak ayıp olmazsa siz kimsiniz, tanıyamadım." demiş. Adam Hoca'ya hafif kızarak "Öyleyse benimle niye eski bir tanıdık gibi konuştun?" demiş. Hoca "Baktım ki tacın tacıma benzer, kaftanın kaftanıma benzer. Ben seni kendim sandım." demiş.

1. Aşağıdaki Nasreddin Hoca fıkralarını okuyunuz. Fıkralardan hareketle çalışmayı yapınız.

1. Nasreddin Hoca, günün birinde evinin ihtiyaçlarını gidermek üzere eşeğine biner ve pazara doğru yola koyulur. Bir süre gittikten sonra çocuklar Hoca'nın yolunu keserler ve "Hocam, nereye gidiyorsun?" diye sorarlar.
 "Pazara gidiyorum."
 "Bize düdük alır mısın?"
 "Elbette alırım."
 Bu arada çocuklardan birisi Hoca'ya bir miktar para verir, diğerleri ise Hoca'ya iyi dileklerde bulunurlar. Pazar alışverişini bitiren Hoca, yorgun argın evine doğru dönerken çocuklar yolunu keserler.
 "Hocam, hoş geldin."
 "Hoş bulduk çocuklar." der Hoca.
 Ardından çocukların istekleri başlar:
 "Hocam, bizim düdük, Hocam benim düdük, Hocam bana yok mu?" gibi sözleri işiten Hoca, cebinden çıkardığı düdüğü para veren çocuğa uzatır. Bu defa diğer çocuklar "Olur mu Hocam, hani bize, hani bize?" diye şikâyetle başlarlar. Bunun üzerine Hoca "Çocuklar, çocuklar! Parayı veren düdüğü çalar, bakın arkadaşınız parayı verdi, düdüğünü nasıl öttürüyor." deyiverir.

2. Günün birinde komşularından biri Nasreddin Hoca'dan çamaşır ipini ister. Komşunun tavrı Nasreddin Hoca'nın hiç hoşuna gitmez çünkü komşu aldığı emaneti geri vermeyen biridir. Hoca, "Komşucuğum, biraz bekle, ben ipi bulayım." der. Bir süre sonra Hoca kapıda görünür.
 "Vallahi komşum, bizim hanım ipe un sermiş."
 Bu cevaba şaşırان komşu kızgınlığını gizleyemez ve "Yahu Hoca Efendi, alay mı ediyorsun sen, hiç ipe un serilir mi?" der.
 Hoca adamı umursamayan bir tavırla cevap verir: "Ee!.. İnsan canı vermek istemeyince ipine un da serer, buğday da..."

3. Bir gece Nasreddin Hoca ile hanımı odalarına çekilirler. Ancak bir süre sonra dışarıdan gelen gürültü patırtı sesleri ile uyanırlar. Mevsim kıştır. Hoca, aceleyle üzerine yorganını alarak dışarıya çıkar. Bakar ki birkaç genç kavga etmektedir. Hemen onlara öğüt vermeye başlar:
 "Yapmayın, etmeyin." derken olacak bu ya, Hoca'nın üzerindeki yorgan da bir taraflara düşer. Gürültü patırtı çıkaranların bir kısmı kavga eder gibi görünürken bir kısmı da yorganı kaptıkları gibi kaçarlar. Bir süre sonra adamlar kavgayı bıraktıklarında Hoca bir de ne görsün? Yorgan gitmiş. Hanımı, üzgün bir şekilde eve dönen Hoca'ya sorar: "Ne oldu Efendi? Hani yorganın nerede?"
 Hoca yorganı kaybetmenin üzüntüsüyle "Sorma hatun, kavganın sebebi bizim yorganmış; yorgan gitti, kavga bitti." diye cevap verir.

4.

Nasreddin Hoca, zaman zaman pazarda yumurta satar. Yumurtayı satar satmasına da dokuzunu bir akçeye alırken onunu aynı fiyata satar. Herkes bu alışverişten Hoca'nın kazancının ne olduğunu merak eder ve "Yahu Hocam, iyi hoş da sen bu alışverişten ne kazanıyorsun, zararına bu iş yapılır mı?" deyince Hoca "Ne yapalım dostlar, ziyan da faydadandır, yeter ki dostlar alışverişte görsünler." der.

5.

Nasreddin Hoca, bir gün eline bir kazma alıp bahçesinde bir çukur kazmakla uğraşıyormuş. Komşularından biri gelip Hoca'ya meşguliyetini sorunca "Mahalleli söyleniyor, sokak ortasında evimin tamirinden yığılıp kalan toprağı gömeceğim." demiş. Komşusu "Ya buradan çıkan molozu ne yapacaksın?" deyince Hoca hiddetlenip "Yok, bak ben o kadar ince eleyip sık dokumaya gelemem." demiş.

6.

Subaşının eşiği kaybolmuş. Adamları Hoca'yı bağına giderken görüp "Efendi, biz hepimiz bir semte dağılıp arayacağız. Hazır gidiyorsun, sen de bağlar arasına bakıver." demişler. Hoca türkü söyleyerek bağlar arasında gezmeye başlamış. Biri rast gelip "Bu ne biçim eşek arayış?" deyince Hoca, "El elin eşiğini türkü çağıra çağıra arar." demiş.

a) Fıkralardaki ifadelerden atasözü olarak kullanılan veya deyimleşmiş olanları belirleyerek anlamlarıyla aşağıdaki tabloya yazınız.

Fıkra	Deyim veya Atasözü	Anlamı
1		
2		
3		
4		
5		
6		

2.

Nasreddin Hoca fıkralarının geniş bir coğrafyada yüzyıllar boyunca nesilden nesle aktarılması Türkçeyi nasıl etkilemiştir? Gerekçesiyle açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Aşağıdaki tablonun sol sütununda fıkraların mensur, sağ sütununda ise manzum biçimleri verilmiştir. Tablo 1'deki örneklerden hareketle Tablo 2'de verilen mensur fıkrayı manzum olarak yazınız.

Tablo 1

Mensur Fıkra	Manzum Fıkra
Bir gün Hoca komşusundan bir kazan ister. İş bittikten sonra kazanın içine bir küçük tencere koyup kazanı sahibine geri verir. Sahibi kazanın içindeki tencereyi görünce "Bu nedir?" diye Hoca'ya sorar. Hoca, "Kazanınız doğurdu." der. Komşu "Pekâlâ!" deyip tencereyi alır. Yine bir gün Hoca'nın kazana ihtiyacı olur. Komşusundan tekrar kazanı ister. Komşu sevinerek kazanı verir. Sahibi bir hayli vakit bekler, bakar ki kazan gelmez. Hoca'nın evine gelir. Hoca'dan kazanı ister. Hoca hazin bir çehreyle "Sen sağ ol komşum, sizin kazan merhum oldu." cevabını verir. Komşu hayretle "Hoca Efendi, hiç kazan merhum olur mu?" deyince Hoca da "Doğurduğuna inanırsın da öldüğüne inanmaz mısın?" der.	Ödünç bir kazan alır Hoca bir komşusundan. Verirken bir tencere yerleştirir içine. Komşusu sorar: –"Bu ne?" –"Doğurdu senin kazan." Komşunun ölçü olmaz sevincine. Üç beş gün bir zaman geçer aradan. Hoca yine kalkar, komşuya gider; Bir iki gün için kazanı ister. Komşu da "Hay hay!" der, "Baş üstüne!" der. Geçer yine bir zaman. Komşu bakar kazan gelmiyor geri; Çekince ayağına çedikleri; Hoca'nın evinde alır soluğu; Sorar: –"Yahu! Bizim kazan ne oldu?" –"Ha! Sizin kazan mı? Sizlere ömür!" –"Aman, Hocam! Kazan bu; nasıl ölür?" –"Komşum, vallahi saçmaladın yine. Kazan neden ölmesin, doğursun da? Doğurduğuna inanıyorsun da; Neden inanmıyorsun öldüğüne?" (Orhan Veli Kanık)

Tablo 2

Mensur Fıkra	Manzum Fıkra
Bir gün Hoca'ya sormuşlar: "Ey Hoca! Niçin bu insanların kimi bir tarafa, kimi başka bir tarafa gider de hepsi bir yöne doğru gitmez?" Hoca hiç düşünmeden cevap vermiş: "Niye olacak, tabii ki dünyanın dengesini bozmamak için. Eğer bu halkın tamamı bir tarafa gitseydi dünya o tarafa yıkılırdı."	

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

NÂZIM HİKMET RAN

(1901-1963)

Hayatı ve Eserleri

Asıl adı Mehmet Nâzım Ran olan şair, Selânik'te dünyaya gelmiştir. İlk şiiri *Hâlâ Servilerde Ağlıyorlar mı, Yeni Mecmud*'da çıkmıştır. Orhan Selim, Adsız Yazıcı, Ahmet Cevat, Bendeniz, Fıkracı, İmzasız Adam gibi takma adlar kullanmıştır. Moskova'da vefat etmiştir.

835 Satır, Benerci Kendini Niçin Öldürdü, Kurtuluş Savaşı Destanı, Yeni Şiirler, Son Şiirler, Kuvâyi Milliye, Memleketimden İnsan Manzaraları, Taranta Babu'ya Mektuplar şiir; Kan Konuşmaz roman; Kafatası, Unutulan Adam, Ferhat ile Şirin, İnek tiyatro türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Şiirleri elliden fazla dile çevrilmiştir. Dünyaca tanınan Türk şairi olmuştur.
- İlk şiirlerini hece ölçüsüyle yazan şairin çağdaş Türk şiirinde önemli yeri vardır. Türk dilinin zengin ses sisteminden ve ses uyumlarından yararlanarak Türk şiirine serbest nazmı getirmiştir.
- Kitaplarını yazarken ilhamını hayatından ve çevresindeki insanlardan almıştır. O, şiirlerinde hayat, ölüm, adalet, barış, hapis, kadın, anne, baba, çocuk, sevgi, vatan ve insan sevgisi temalarını işlemiştir. Bu yönüyle toplumcu bir şairdir.
- Dedesi Nâzım Paşa'nın Mevlevî bir şair olması sayesinde divan şiirine ve tasavvufa aşinadır. *Akşam Gazetesinde*, "Türkçe şiirde yeni bir yol almak isteyenler, şiirin mazarını iyice bilmelidirler." demiştir. Eski edebiyatta var olan temaları, olay örgülerini ve kalıpları kullandığı şiirleri vardır. Bu öğeleri kendi metnine yerleştirirken bireysel yeteneğini ve özgünlüğünü kaybetmemiş, ideolojisi yönünde bir yeniden yaratıma gitmiştir. Ulusaldan evrensele ulaşan bir şiir anlayışıyla geleneği revize ederek kendi zamanına dönüştürmüştür.
- Memleketini ve Türk dilini seven, kendine bir biçim yaratabilecek kadar yetenekli, istediği gibi yazacak kadar özgür, insancıl, lirik, sade, çok yönlü, özgün, döneminin fütürizm gibi gözde akımlarını eleştirel bir bakış açısıyla içselleştirebilen, ulusaldan evrensele gelişen şiir anlayışıyla geleneği revize edip kendi zamanına dönüştürebilen, geçmişî şimdiki zamanda anlamlandırabilen bir şairdir o.
- Şiirlerinde genel anlamda hayal gücü, resim, müzik, vezin ve kafiye de vardır. Onları şiir için bir güzellik olarak görmüştür. Şiir mirasından yararlanarak şiire yenilik olarak vezinsizliğin vezni, kafiyesizliğin kafiyesi ve kelime vezni kurallarını sokmuştur. Özellikle Türkçenin kelime imkânları üzerinde farklı uygulamalar yapmış, kelimeyi bütün olarak telaffuz edip daha ileri bir ritme varmıştır.

Fütürizm: XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış bir sanat hareketidir. Fütüristler, gelecekteki teknolojik ve sosyal değişmelerin sanatı nasıl etkileyeceğini incelemeye odaklanırlar. Nâzım Hikmet, bu akımın önemli temsilcilerinden Mayakovski'den etkilenmiştir.

1. Aşağıdaki şiirleri okuyunuz. Şiirlerden ve önceki bilgilerinizden hareketle çalışmaları yapınız.

Dünyayı Verelim Çocuklara

*Dünyayı verelim çocuklara hiç değilse bir günlüğüne
Allı pullu bir balon gibi verelim oynasınlar
Oynasınlar türküler söyliyerek yıldızların arasında
Dünyayı çocuklara verelim
Kocaman bir elma gibi verelim sıcacık bir ekmek somunu gibi
Hiç değilse bir günlüğüne doysunlar
Bir günlük de olsa öğrensin dünya arkadaşlığı
Çocuklar dünyayı alacak elimizden
Ölümsüz ağaçlar dikecekler...*

(Son Şiirler)

Davet

*Dörtnala gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan
bu memleket, bizim.*

*Bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak
ve ipek bir halıya benzeyen toprak,
bu cehennem, bu cennet bizim.*

*Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın,
Yok edin insanın insana kulluğunu,
bu davet bizim...*

*Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine,
bu hasret bizim...*

(Yeni Şiirler)

- a) Şiirlerin işlediği tema ve konular nelerdir? Açıklayınız.

- b) Türk tarihinde çocuklara verilen önemle ilgili bildiklerinizi yazınız.

c) Şiirlerde kullanılan dil ve üslubu değerlendiriniz.

ç) “Dünyayı verelim çocuklara hiç değilse bir günlüğüne” ve “Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür / ve bir orman gibi kardeşçesine.” dizelerinde verilmek istenen duygular nedir? Açıklayınız.

d) *Dünyayı Verelim Çocuklara* şiirinde geçen sıfat tamlamalarını aşağıdaki tabloya yazınız. Sıfatların şiir diline katkısını açıklayınız.

e) Düzyazıda kurallı cümle kullanılırken şiirde devrik cümle kullanımının çok olduğu görülmektedir. Bunun şiir diline katkısı ne olabilir? Açıklayınız.

2. Aşağıdaki şiiri okuyunuz. Şiirden ve önceki bilgilerinizden hareketle çalışmaları yapınız.

Ağa Camii

Havsalam almıyordu bu hazin hali önce.
 Ah, ey zavallı cami, seni böyle görünce
 Dertli bir çocuk gibi imanıma bağlandım;
 Allahımın ismini daha çok candan andım.
 Ne kadar yabancısın böyle sokaklarda sen!
 Böyle sokaklarda ki, anası can verirken,
 Işıklı kahvelerde kendi öz evladı var...
 Böyle sokaklarda ki çamurlu kaldırımlar,
 Burda bütün gözleri bir siyah el bağlıyor,
 Yalnız senin göğsünde büyük ruhun ağlıyor.
 Kendi elemim gibi anlıyorum ben bunu,
 Anlıyorum bu yerde azap çeken ruhunu
 Bu imansız muhitte öyle yalnızsın ki sen
 Bir arkadaş bulurdun, ruhumu görebilsen!
 Ey bu Caminin ruhu: Bize mucize göster
 Mukaddes huzurunda el bağlamayan bu yer
 Bir gün harap olmazsa Türk'ün kılıç kınıyla,
 Baştanbaşa tutuşsun göklerin yangınıyla!

(İlk Şiirler)

havsala almamak: aklı kabul edememek

muhit: çevre

mukaddes: kutsal

- a) Şiirin nazım birimi nedir? Kullanılan uyakları ve uyakların türlerini yazınız.

.....

.....

.....

- b) Nâzım Hikmet, serbest şiir yazan bir şairken bu şiirde eski Türk edebiyatı geleneğinden gelen bir nazım birimi kullanmıştır. Bunu yapabilmesini ne sağlamıştır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

NECİP FAZIL KISAKÜREK

(1904-1983)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Bahriye Mektebi ve Darülfünun Felsefe Şubesinin ardından felsefe öğrenimi için Paris'e gitmiştir. Yurt dışı dönüşünde çeşitli bankalarda görev yapmış, çeşitli kurumlarda dersler vermiştir. 1938'de daha sonra çıkaracağı dergi ile aynı adı taşıyan *Büyük Doğu Marşı*'nı kaleme almıştır. 1942'den sonra memuriyeti bırakarak yayın hayatı çalışmaları ile yoluna devam etmiştir. *Tohum, Ağaç, Büyük Doğu* gibi dergilerde sanatla iç içe geçmiş bir yaşamı benimsemiştir.

Örümcek Ağı, Kaldırımlar, Çile şiir; Kafa Kâğıdı, Aynadaki Yalan roman; *Bir Adam Yaratmak, Reis Bey, Yunus Emre* tiyatro türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Necip Fazıl, Türk edebiyatında Türkçeyi iyi kullanan usta şairlerden biridir. Osmanlı Türkçesine de hâkim olan yazar, zengin bir dil birikimine sahiptir ve günümüzde de dil konusunda ortaya konan sorunlarla ilgili serzenişlerde bulunmuş; Türkçeyi koruyup zenginleştirmek ile ilgili düşüncelerini ifade etmiştir.
- 1940'ta *Çerçeve*'de "Dilimizi resmen unutuyoruz." diyerek üzüntüsünü dile getirmiştir. Fransızca kelimelerin Türkçeye fazlaca yerleştiğini, dergi ve gazetelerde yabancı isimlerin çokça yer aldığını ifade ederek konuya dikkat çekmek istemiş; dili bu türden yabancılaşmalara karşı korumak, dile zarar verebilecek bu kullanımlara dilin kapılarını kapatmak gerektiğini belirtmiştir.
- Usta yazar, *Çerçeve*'de "Mesele, muhtaç olduğumuz kelimeleri nerede bulursak hemen benimseyip üzerlerine millî hançere damgasını vurabilmekte. (...) Yok eğer eskiden yapıldığı gibi, dilimize yabancı dil aşılarını bütün kanunları ve asılları ile tatbik edersek lisanımız o lisanın sömürgesi olur." ifadelerinde dilin kendi ses rengini, kendi öz yapısını korumanın önemini ifade etmiş; Türkçenin zengin ve çok eski tarihlere dayanan köklerinden beslenerek kendine has ruhunu koruması gerektiğini belirtmiştir.
- Necip Fazıl iyi bir hatip, başarılı bir sanatkârdır. Hitap dilini de eserlerine başarı ile yansıtmış, kelimeleri bir musiki oluşturacak şekilde örmüştür. Malzemesi dil olan sanatkâr; her bir eserinde Türkçeyi kullanışı, kelimeleri yerleştiriş şekli ile öz ancak derin anlamlar vermeyi başarmıştır.
- Necip Fazıl; yıllar öncesinden bugüne miras bıraktığı birçok şiir, hikâye, roman, tiyatro, dinî-tasavvufi eserleri, edebî-tarihî-siyasi inceleme ve monografi türlerindeki eserleri ile, bu eserlerde dili ustalık ve titizlikle kullanmasıyla Türkçenin kimliğini gözler önüne sermiştir. "Dil vatanımız kurtuluş savaşını bekliyor!!!" diyerek de Türkçeyi emanet ettiği genç kuşaklardan aynı öz veriyi istemiştir.
- Dili bir toplumun tarihinin, kültürünün ve hafızasının yansıması olarak gören Necip Fazıl, "Ben dilden daha büyük, dilden daha aziz, dilden daha gerçek, dilden daha müdafaalı vatan tanımıyorum." ifadeleri ile milletin kendi varlığını savunmasının ve devam ettirmesinin yolunun dil olduğunu ifade etmiştir.

1.

Türkçe, derin ve zengin anlamlar vermeye uygun bir dildir. Türkçenin bu geniş anlam gücünü Necip Fazıl, o kadar ustaca kullanmaktadır ki anlam ile dilin örölüşü bir bütünlük oluşturmakta; bu dil yapısı, eserlerinde çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bu yapı; mistik (metafizik) dil, ironi (mizah) dili, tebliğ (ideoloji, dava) dili ve ben dili olarak ifade edilebilir.

Necip Fazıl'ın şiirlerinden alınmış aşağıdaki dizeleri bu doğrultuda değerlendiriniz. Bu dil yapılarından [mistik (metafizik) dil, ironi (mizah) dili, tebliğ (ideoloji, dava) dili, ben dili] hangisine girdiğini karşılarındaki boşluklara yazınız. Bu yapılardan birini seçerek ilgili alana bir dördlük veya bent oluşturunuz.

Dizeler	Dil Yapısı
<i>Allahın seçtiği kurtulmuş millet! Güneşten başını göklere yükselt! Avlanır, kim sana atarsa kement, Ezel kuşatılmaz, çevrilmez ebet.</i>	Mistik (metafizik) dil
<i>Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında; Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum. Yolumun karanlığa saplanan noktasında, Sanki beni bekleyen bir hayâl görüyorum.</i>	
<i>Bu dünya bir tamam'dan eksiklikler âlemi; Kopuşlar, ayrılıklar, kesikler âlemi...</i>	
<i>Hayat mayat diyorlar Benim gözüm mayatta Hayatın eksiği var Hayat eksik hayatta</i>	

Dörtlük veya Bent

2. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları yanıtlayınız.

Poetika'dan

"Şiir nescini ören iç ve dış unsurlar, onda, iki büyük ve ayrı vücuda yer verir: Kütük ve Nakış... (...) Kütük ve nakışı arasında (A-B) çizgisinin aynı zamanda (A)'dan (B)'ye ve (A)'ya doğru cereyanda olması gibi daimî bir nâkiliyet vardır. Başka türlü şiir telinden cereyan geçemez."

"Hiçbir şiirde "ne söyledi?" yok "nasıl söyledi?" vardır. Şiirdeki bu "nasıl söyledi?" seciyesi, onun "ne söyledi?" cephesini peçeleyen ve mânâsının dış yekûnunu iç delâlete tâbi kılan bir remzdir."

"Şair ne yaptığının yanı sıra, niçin ve nasıl yaptığının ilmine muhtaç ve üstün marifetinin sırrına müştak, bir tılsım ustasıdır."

müştak: istekli nesci: doku remz: sembol

- a) Poetika'dan alınmış yukarıdaki bölümden hareketle Necip Fazıl, şiirde "kütük" ve "nakış" ifadeleri ile şiir dili ve içerik arasında nasıl bir bağlantı kurmaktadır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- b) 1980'de sultânüşşuarâ ünvanını almış olan şairin yukarıdaki sözlerini de göz önünde bulundurarak bir şairin kalıcı olmasıyla dili etkili kullanması arasındaki bağlantıyı yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Türkçenin etkili bir şekilde kullanılmasında önemli öğelerden biri olan söz sanatları; ifadeyi zenginleştirir, tekdüzeliği kırar, bıraktığı etki ile de ifadenin daha anlamlı bir hâle gelmesini sağlayarak kalıcılığını artırır. Necip Fazıl, şiirlerinde belli başlı söz sanatlarını sıklıkla kullanmıştır. Söz gelişi *Kaldırımlar* şiirinde yirmiden fazla benzetme vardır.

- a) Necip Fazıl "Devler gibi eserler bırakmak için karıncalar gibi çalışmak lazım." örneğinde olduğu gibi çeşitli konularda özlü sözler dile getirmiştir.

Siz de söz sanatlarından birini kullanarak Türkçe ile ilgili bir slogan oluşturunuz.

.....

.....

- b) Aşağıdaki numaralandırılmış dizeler ile karşısındaki söz sanatlarını dizelerin başlarındaki Romen rakamlarını söz sanatlarının karşısındaki yay ayrıca yazarak eşleştiriniz.

I.	Duvara, bir titiz örümcek gibi, İnce dertlerimle işledim bir ağ
II.	Bu yağmur, bu yağmur, bu kıldan ince, Nefesten yumuşak, yağın bu yağmur.
III.	Akıfta demetlenmiş, büyük, küçük, kâinat; Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat!

Tezat	(.....)
Kişileştirme	(.....)
Benzetme	(.....)
Tekrir	(.....)

4.

Türkçede tekrarlı yapılar; çok eski dönemlerden beri anlama ve anlatıma güç katmak, anlamı öne çıkararak etkililiği artırmak, söze veya yazıya ahenk vermek amacıyla kullanılmaktadır. Necip Fazıl da şiirlerinde fiziki (sessel) ve semantik (anlamsal) yapı olarak bu dil bütünlüğünü yakalamıştır. Şiirlerinde kalıcılığı artırmak amacıyla ikilemelere, ses yinelemelerine (aliterasyon, asonans) sıklıkla yer vererek şiirde mutlak hakikati ararken mükemmelliği yakalama gayretinde olmuştur. Geçmişe duyulan özlemin anlatıldığı *Geçti Geçti* şiirinde “Geçti geçti mevsimler...”, “Hani eski iklimler?” ifadeleri ikiye kez verilmiş; anlatımı ve anlamı güçlendiren vurgulu ifadeler olarak şiirde yerini almıştır.

Açıklamadan hareketle Necip Fazıl’ın *Ben* şiirinden alınmış aşağıdaki dizeleri dilin anlamsal ve sessel kullanılışı bakımından inceleyiniz. Tespitlerinizi tablodaki ilgili bölüme yazınız.

	Anlamsal	Sessal
Ben, kimsesiz seyyahı, meçhuller caddesinin; Ben, yankısından kaçan çocuk, kendi sesinin. (...) Ben, usanmaz bekçisi, yolcu inmez hanların; Ben tükenmez ormanı, ısınmaz külhanların. Ben, kutup yelkenlisi, buz tutmuş kayalarda; Öksüzün altın bahtı, yıldızdan mahyalarda (...) Ben, Allah diyenlerin boynunda vebal; Ben, bugününe mazi, yarinkine istikbal. (...)		

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

NEDÎM

(1681-1730)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul'da doğduğu tahmin edilmektedir. İyi bir eğitim görmüş, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Medrese tahsilinden sonra müderrislik görevini elde etmiştir. III. Ahmed Dönemi'nin başlarında şiirleri ile tanınmış olan Nedîm, Lale Devri'nin ünlü sadrazamı İbrahim Paşa'ya kasideler ve kıtalar yazmıştır. Müderrislikten sonra Mahmud Paşa Mahkemesi naipliğine geçmiştir. Daha sonra bazı medreselerde görev yapmıştır. 1729'da Sahn Medreseleri müderrisliğine yükselmiş, İbrahim Paşa'nın kütüphanesinde görevlendirilmiştir. Bu görevi sırasında ilimle ve sanatla ilgili kendini geliştirmiştir. Lale Devri'ni sonra erdiren Patrona Halil İsyanı sırasında vefat etmiştir.

Divan, Sahaifü'l-Ahbar, Aynî Tarihi bilinen eserleri arasında yer almaktadır.

Türkçeye Katkıları

- İstanbul Türkçesi ile büyümüş ve "İstanbul Şairi" olarak anılmıştır. Döneminde çokça kullanılan Farsça, Arapça kelime ve tamlamaları kullanmayı tercih etmemiş; eserlerinde Türkçeleşmiş kelimelere yer vermiş; dili sadeleştirerek anlaşılabilirliği artırmıştır.
- Lale Devri şairi olan Nedîm, yerel söyleyişlerin edebiyata girmesi anlamına gelen mahallîleşme akımının önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Halk dili aracılığı ile toplumun gelenek ve göreneklerini canlı bir şekilde şiirlerinde yaşatabilmiştir.
- Şiirlerinde atasözü ve deyimlere yer verip açık ve rahat bir söyleyiş tarzı benimseyerek "Nedîmâne üslup" adı verilen, ayrı niteliklere ve kullanım özelliğine sahip bir üslup oluşturmuş; bir tarzın adı olmuştur.
- Özelikle gazel ve şarkı gibi türlerde dili söz söyleme incelikleriyle işlemiş, sözcükleri nağmeli bir şekilde kullanarak dil musikisi bakımından da başarılı örnekler ortaya koymuştur.
- Dildeki sadeliği "canım", "sevdiğim", "efendim" gibi doğal hitaplarla pekiştirmiş; İstanbul Türkçesinin dildeki zarafetini oluşturmuştur.
- "Denebilir ki bundan iki yüz sene evvel Nedîm, bugünkü İstanbul Türkçesi ile terennüm etmiştir." sözleri ile Ahbülhak Hâmid Tarhan Nedîm'in dile verdiği önemi ve Türkçe sevgisini ifade etmiştir.
- Dili kullanışı ile hiçbir divan şairinde görülmeyen bir millîlik ile klasik Türk şiirine yeni açılımlar getirmiş, eserleri ile Türkçenin tarihî gelişiminin görülmesi açısından zengin bir kaynak ortaya koymuştur.

Mahallîleşme, Türkçenin kendi millî ve mahallî olgunlaşmalarından doğan, dil ve söyleyiş bakımından halka yakınlaşma hareketidir.

1. Nedîm'in şiirlerinden alınan aşağıdaki beyitleri okuyunuz. Beyitlerle ilgili çalışmaları yapınız.

Güm itse şevket-i hüsnü şükûh-ı nev hatlar Siyeh haberde belî iştihar olur peydâ	O bâğın her dırahtı mîve-dâr-ı izz ü devletdir Atarlar taşı elbette dıraht-ı mîve
.....	

dıraht: ağaç hüsn: güzellik iştihar: ünlü olma izz: yücelik şevket: büyüklük

- a) Bu beyitlerde yer alan atasözlerinin neler olabileceğini tahmin ederek günümüzdeki kullanılışını beyitlerin altındaki alana yazınız.
- b) Beyitlerdeki atasözlerinin kullanımını değerlendirerek XVIII. yüzyıldan bugüne geçirdiği değişimin nedenlerini açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Aşağıdaki beyitleri okuyunuz. Beyitlerle ilgili çalışmaları yapınız.

<i>N'ola gitse kendüden hayretle cân-ı nâ-sabûr Yâ seferdir yâ tahammül çünkü aşkın çâresi</i> (Nedîm)	<i>Yine zevrâk-ı derûnum kırılıp kenâre düştü Dayanır mı şîşedir bu reh-i seng-sâre düştü</i> (Şeyh Galip)
---	---

- a) Çağdaş olan iki şairin şiirlerini karşılaştırarak Nedîm'in, şiirlerini anlaşılır bir şekilde yazmasının ve Türkçe kelimeleri özenle kullanmasının dilin tarihî gelişimi açısından önemi nedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Aşağıdaki tabloyu inceleyiniz, beyitte geçen “sabur” sözcüğü ile ilgili aşağıdaki boşlukları istenenler doğrultusunda tamamlayınız.

SABR → SABUR → SABIR				
Kökeni	Türkçe Karşılığı	Türemiş Kelimeler	Atasözü-Deyimler	Birleşik Kelimeler

- c) “Sabır” kelimesinin Türkçe karşılığını kullanmayı tercih ediyor musunuz? Kökeni Arapça olduğu için “sabır” kelimesini dilden çıkarmanın dile etkileri neler olur?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Aşağıdaki bendi okuyunuz. Bente ilgili çalışmaları yapınız.

*Sevdiğim cemâlin çünkü göremem
Çıkmasun hayalin dil-i şeydâdan
Hâk-i pâye çünkü yüzler süremem
Alayım peyâm-ın bâd-ı sabâdan*

bâd-ı sabâ: sabah rüzgârı cemâl: yüz güzelliği dil-i şeydâ: deli gönül
hâk-i pâye: ayak toprağı peyâm: haber

- a) Yabancı kökenli kelimelerin Türkçe karşılığını bentteki yerine koyarak bendi aşağıdaki alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

- b) Yeniden yazdığınız bent ile özgün olanı karşılaştırarak şiir dili olarak aynı etkiyi bırakıp bırakmadığını değerlendiriniz.

.....

.....

.....

.....

.....

- c) XVIII. yüzyılda yazılmış olan bu dördtlüğün anlaşılabilirliği konusundaki düşüncelerinizi dönemin genel yapısını da göz önünde bulundurarak yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

4.

XVIII. yy. şairi Nedîm'in oluşturduğu "Nedîmâne üslup" konusunu çıkış noktası yaparak Türkçenin doğal güzelliklerini ortaya koyacak bir proje tasarlayınız. Tasarladığınız projeyi arkadaşlarınızla paylaşınız.

- a) Projenizin adı ne olurdu? Projenizin içeriğinde neler yer alırdı? Yazınız.

Projenin Adı:

Projenin İçeriği:

.....

.....

- b) Projenizin amacını ortaya koyan bir slogan oluşturunuz.

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

NEŞET ERTAŞ

(1938-2012)

Hayatı ve Eserleri

Kırşehir’de dünyaya gelmiştir. Horasan menşeli Anadolu Abdal aşiretlerinin Orta Anadolu koluna mensup olup yaşamın müzisyenlikle sürdürüldüğü, özü aşka dayalı bir kültürün bilinen önemli temsilcilerindendir. İlk plağını *Neden Garip Garip Ötersin Bülbül* adı ile babası Muharrem Ertaş’a ait türkülerle çıkarmıştır. İzmir’de vefat etmiştir.

Gönül Dağı, Mühür Gözlüm, Kendim Ettim Kendim Buldum, Zahidem, Yazımı Kışa Çevirdin, Kesik Çayır, Yolcu sanatçının beğenilen türkülerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- “Bozkırın Tezenesi” olarak tanınan Neşet Ertaş, eserleriyle Türk toplumunun günlük yaşantısını, inancını, kültürünü, gelenek ve göreneklerini gözler önüne sermiştir. Eserleriyle geçmiş ile günümüz arasındaki mesafeyi yakınlaştıran Neşet Ertaş, söz varlığı aktarımının önemli isimlerindendir.
- Neşet Ertaş; eserlerinde akrabalık, bitki, çalgı aleti, eşya ve hayvan adlarına sıklıkla yer vermiştir. Meslek adlarında en çok doktor kelimesini kullanmış, organ adlarını sıfatlarla betimlemiştir. Türkülerinde renkleri betimleme aracı olarak kullanmıştır (al kınalar, yeşil bağlar, ak zülûf...). Renk adları içerisinde en çok kullanılan renk “kara”dır.
- Özel isimlere, bağlaçlara, soru edatlarına ve zamirlere türkülerinde çokça yer vermiştir.
- Atasözleri ve deyimleri, aynen ya da yapı bozumuna uğratarak kullanmış ve Türk toplumunun günlük yaşantısını gözler önüne seren kalıp sözlerden eserlerinde sıklıkla faydalanmıştır. Neşet Ertaş, eserlerinde deyimlere sıklıkla yer vermiştir. Atasözleri, deyimlere oranla Neşet Ertaş türkülerinde daha az karşımıza çıkmaktadır. Bunun temel nedeni ise günlük hayatta konuşma ve yazı dilinde deyimlere daha çok ağırlık verilmesinden kaynaklanır.
- Söyleyeceklerini yabancılaşmadan uzak, en sade biçimiyle söylemiştir. Dili, gelenekten ve kök duygudan kopmamış, herkesin anlayacağı açıklıkta saf ve temiz bir Türkçedir.
- Eserlerinde sıklıkla kalıp sözlere yer verilmiştir. Kalıp sözlere bakıldığında dualar ve beddualar (Hak yardım etsin, İnim inim inlesin...) da sıklıkla geçmektedir.

Bozlak: Türk halk müziğinde bir uzun hava türünün ve bir ayağın ortak adıdır. Bozlak kelimesi, “feryat etmek, haykırmak” anlamlarını taşır. Bozlaklar, 11 heceli şiir kalıbına sahiptir. En az iki dördlükten meydana gelir. En önemli temsilcileri Muharrem Ertaş, Hacı Taşan, Ali Çekiç, Bayram Aracı ve Neşet Ertaş’tır.

1. Neşet Ertaş'a ait aşağıdaki şiirleri okuyunuz. Şiirlerden hareketle soruları cevaplayınız.

Yıkılası Şu Yalancı Dünyada

(...)

Yıkılası şu yalancı dünyada
Neden ise şad olup da gülemem
Güller açmış gül yüzlümün bağında
El uzatıp goncaları deremem

Arayıp gönlün yârin bulmayınca
Yâre yâr olunmaz kul olmayınca
Yâr gelip de ruhumu almayınca
Ezrail'e ben canımı veremem

Yaktın bu Garib'i aşkın narına
Niye kâr etmedi sözüm yârime
Ben ölünce gelme yâr mezarıma
Gözüm açıp gül yüzünü göremem

Yar Gönlünü Bilenlere

Yar gönlünü bilenlere
Yar elinden gül gelir
Yar gönlünü bilmeyene
Yardan acı dil gelir

Gönül bilen yar olunca
Aşk sinede nar olunca
İki gönül bir olunca
Soğan yesen bal gelir

Sadık bir yar bulup yaşa
Onun dışındaki boşa
El akıyla gezen başa
Bin bir türlü hal gelir
(...)

- a) Yukarıda bir kısmı verilen Neşet Ertaş türkülerinde geçen deyimleri bulunuz.

.....

.....

- b) Neşet Ertaş, bazı deyim ve atasözlerini olduğu gibi bazılarını da yapı değişikliğine uğratarak kullanmıştır. Yukarıdaki türkülerde yapısı değiştirilmiş bir deyim veya atasözü bularak yazınız.

.....

.....

2. "Gün doğup gönlümün karın eritmez." / "Şu gönül dağında kışa ne deyim, ne deyim." mısralarında yapılan benzetmeler nelerdir? Bu benzetmeler, türküye nasıl bir zenginlik katmaktadır?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Neşet Ertaş türkülerinde sıfatlara bolca yer verir. "Virane yerler, yıkılası şu yalancı dünya, gül yüzlüm, acı dil, sadık bir yâr" sıfat tamlamalarındaki sıfatlar yerine başka hangi sözcükler getirilebilir?

.....

4. Aşağıdaki türküdeki ses benzerlikleri şiire nasıl bir zenginlik kazandırmaktadır? Açıklayınız.

Yazımı Kışa Çevirdin

Yazımı kışa çevirdin
Karlar yağdı başa Leyla'm
Viran oldu evim yurdum
Ne söylesem boşa Leyla'm

Her an gözümde perdesin
Nere baksam sen ordasın
Mevla'm ayrılık vermesin
Gökte uçan kuşa Leyla'm

5. Türküde geçen “Ne söylesem, nere baksam, her an” kelime gruplarında altı çizili sözcüklerin türü nedir?

6. Turuncu karekoddan “*Hey Erenler Hak Aşkına*” adlı Neşet Ertaş türküsünü dinleyiniz. Bu türküyü kendi sözlerinizle yeniden yazınız. Yazdığınız sözleri arkadaşlarınızla paylaşınız.

7. Türküde geçen söz sanatlarını bulunuz ve bu sanatların şiir diline katkılarını yazınız.

8. Aşağıdaki bulmacada Neşet Ertaş türkülerinde sıkça geçen on beş deyim karışık harflerin içinden bulunuz. Bunlardan “hor görmek, içine ateş düşmek, gönlüne girmek” deyimlerinin anlamlarını öğreniniz ve cümle içinde kullanınız. (Deyimler, kalıplaşmış sözcükler olup bulmaca gereği bitişik yazılmıştır.)

K	C	Z	B	U	Ç	N	K	K	J	B	J	C	H	K	Y	N	Z	K	G
G	Ü	S	B	K	L	K	A	Y	A	Ö	J	Ç	İ	J	E	G	I	E	Ö
Ü	V	Y	N	İ	A	S	M	Ç	K	R	S	F	H	A	I	U	Ğ	M	R
N	N	G	K	K	Y	M	L	E	H	O	R	G	Ö	R	M	E	K	R	K
S	L	C	E	Ş	H	N	A	M	I	Ğ	D	A	İ	O	Z	A	Ğ	İ	H
A	L	Z	M	Ü	I	B	L	L	V	Z	T	C	L	S	H	G	B	G	P
Y	T	Ç	Ş	L	B	G	Ü	U	N	L	Y	L	P	U	R	M	S	E	J
M	H	U	Ü	O	E	Ö	N	U	H	A	G	F	G	T	S	Ç	Z	N	E
A	İ	Ü	D	H	O	C	Ö	S	S	N	N	Ö	P	A	J	H	Z	Ü	Y
K	Ç	Y	Ş	G	Ş	F	G	T	Ç	E	Z	E	T	F	P	J	İ	L	K
L	P	I	E	Ö	K	Z	J	G	F	L	Ç	A	D	K	T	E	S	N	O
I	V	Y	T	C	P	F	Ü	D	Ü	Ş	U	İ	C	L	V	H	J	Ö	U
E	U	C	A	K	E	M	Ş	Ü	D	E	L	İ	D	O	A	C	R	G	V
A	Ü	V	E	D	L	Z	Ö	B	K	S	B	T	Ü	U	K	H	V	U	U
Ö	İ	M	N	K	Y	S	L	J	A	C	I	G	E	L	M	E	K	Ğ	R
U	H	U	İ	I	K	K	A	D	R	İ	N	İ	B	İ	L	M	E	K	Ç
D	G	Ü	Ç	N	K	E	N	D	İ	N	İ	B	İ	L	M	E	K	İ	Ğ
H	D	Z	İ	K	A	M	N	A	Y	I	R	Ğ	A	B	J	M	F	R	Ü
H	U	N	Z	I	C	N	O	T	L	A	E	E	Z	O	C	Z	L	O	I
Ğ	G	Ö	N	Ü	L	Y	A	R	A	S	I	O	Ü	D	B	T	T	V	F

AHU GÖZLÜ	ACI GELMEK	BAĞRI YANMAK
KADRİNİ BİLMEK	GÖNLÜNE GİRMEK	KENDİNİ BİLMEK
HOR GÖRMEK	İÇİNE ATEŞ DÜŞMEK	DİLE DÜŞMEK
HALDEN ANLAMAK	GÖNÜL YARASI	
GÖNÜL ALMAK	GÜN SAYMAK	

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

NIHAD SÂMİ BANARLI

(1907-1974)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul'un Fatih ilçesinde doğmuştur. İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesinin Edebiyat Bölümünü ve aynı zamanda Yüksek Muallim Mektebini bitirmiştir. Önce Edirne'de, ardından İstanbul'da çeşitli okullarda öğretmenlik yapmıştır. Öğretmenliğinin yanı sıra İstanbul Fetih Cemiyetine bağlı İstanbul Enstitüsünde ve Yahya Kemal Enstitüsünde müdürlük görevlerinde bulunmuş ve bu kuruluşların yayın çalışmalarını yürütmüştür. Millî Eğitim Bakanlığının "1000 Temel Eser" ve "Çağdaş Türk Yazarları" komisyonlarında görev almıştır. Kubbealtı Cemiyetine bağlı Dil ve Edebiyat Akademisinde edebiyat dalı başkanlığını ve Kubbealtı Akademi Mecmuası'nın müdürlüğünü yapan Banarlı İstanbul'da vefat etmiştir.

Türkçenin Sırları, Şiir ve Edebiyat Sohbetleri, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Yahya Kemal Yaşarken, Yahya Kemal'in Hatıraları, Kitaplar ve Portreler sanatçının araştırma-inceleme türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkısı

- Türkçedeki yabancı kökenli kelimelere dilimizin ses özellikleri verilerek bu kelimelerin millileştiğini savunmuştur. Örneğin Farsçadaki "gul" kelimesi dilimizde "göl" şeklini alarak Türkçeleştirmiştir.
- Türkçeyi sevmek ve anlamak için Türk milletini tarihiyle ve kültürüyle bir bütün olarak sevmek ve anlamak gerektiğini belirtmiştir.
- "Öz Türkçe" ve "arı dil" kavramlarına karşı çıkmış, yalnızca dış dünyaya kapalı küçük kabile dillerinin saf kalabileceğini ifade etmiştir.
- Yazılarında didaktik bir üslup değil, konuyu örneklerle zenginleştirerek zevkli bir anlatım yolunu tercih etmiştir.
- Geniş bir kelime hazinesine sahip olan sanatçı; yazılarını şiir, özdeyiş, deyim ve atasözleriyle zenginleştirmiştir.
- Düşünce yazılarında kuru bir anlatımdan kaçınmış, yer yer şiirsel ifadelerle yer vermiştir.
- Dil bilgisi kurallarına ve cümle yapısına önem vermiş, devrik cümle kullanımını Türkçeye ihanet olarak görmüştür.

Birinci Baskının Önsözü

Bu kitap, Türk dili üzerinde yıllar yılı yapılan araştırmaların; duyulan heyecanların ve samimi bir Türkçe sevgisinin yazı haline konulmasıyla meydana geldi. Türkçemizin Türkiye topraklarında, büyük bir "millî estetik"le işlenmiş oluşuna bir kitap boyunca dikkat eden ilk eser, belki de budur.

(*Türkçenin Sırları*)

1. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Dilleri yıkmak... Mesela bizde yalnız Türkçeleşmiş sözleri değil, bizzat Türkçe sözleri de değiştirip, kelime diye, zevksiz, ahenksiz ve mazisiz birtakım sevilmez, anlaşılmaz "sözcükler" icat etmek...

(Türkçenin Sırları)

- a) 1970'li yıllarda Türk Dil Kurumu tarafından yabancı kelimelere öz Türkçe karşılıklar önerilmiş ve bununla ilgili 1978 yılında Özleştirme Kılavuzu yayımlanmıştır. Aşağıdaki tabloda kullanımdaki yabancı kelimeler ve bunlara karşılık önerilen öz Türkçe kelimeler verilmiştir. Önerilen kelimelerin başındaki Romen rakamlarını kullanımdaki kelimelerin karşısına yazarak yabancı kelimeler ile önerilen kelimeleri eşleştiriniz.

Kullanımdaki Kelimeler		Eşleştirme		Önerilen Kelimeler	
a	acil	IV	ivedi	I	bakı
b	alarm			II	ödene
c	bisiklet			III	duyuk
ç	bütçe			IV	ivedi
d	çek			V	yüklet
e	davalı			VI	tetikdur
f	emanet			VII	geçinge
g	fal			VIII	çifteker
ğ	haber			IX	saklam
h	kamyon			X	soruncalı

- b) Önerilen kelimelerden hangileri dilimize yerleşmiştir?

.....

.....

- c) Sizce önerilen kelimelerinin pek çoğunun dile yerleşmemesinin sebepleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Aşağıdaki parçada yazar, "mücevher" ve "boncuk" karşılaştırmasıyla neyi kastetmiştir? Açıklayarak yazınız.

(...) Diller, bir tarih boyunca yalnız kelime sayısı bakımından değil, "ses güzelliği" bakımından da işlenmişlerdir. Bunun içindir ki "kelimeler", asırların ve asırlar içinde millî ataların işledikleri birer "söz mücevheri"dir. Onları adı "boncuk"larla değiştirmek La Fontaine'in horozu gibi, mücevherin kıymetini bilmemektendir.

(Türkçenin Sırları)

.....

.....

.....

.....

3. Nihad Sâmi Banarlı'nın "Türkçe, herhangi küçük ve başkalarına mahkûm bir millet dili değil, bir 'imparatorluk dili'dir." sözünden hareketle aşağıdaki tabloyu inceleyerek soruları cevaplayınız.

Yabancı Dillerden Türkçeye Geçen Bazı Kelimeler		Türkçeden Yabancı Dillere Geçen Bazı Kelimeler	
Arapça	Millet, kitap	Arapça	Baklava
Farsça	Bahçe, can	Rumence	Elçi
İngilizce	Futbol, kariyer	İngilizce	Bulgur
Fransızca	Bürokrasi, sosyal	Çince	Kadın
Almanca	Dekan, kuruş	Rusça	Duman
İtalyanca	Politika, gazete	Yunanca	Yoğurt
Rumca	Bezelye, domates	Farsça	Altın
Rusça	Mazot, semaver	Bulgarca	Bıçak

- a) Tarih boyunca Türkçe ile yabancı diller arasındaki kelime alışverişinin sebebi ne olabilir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

- b) Tarihte Türkçeye farklı dillerden sözcükler girmiş olması dilimiz için olumlu mu yoksa olumsuz bir durum mudur? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

4. Aşağıdaki parçada yazar, “Saz, eski Türk şiirinin ayrılmaz bir parçasıydı.” demek yerine “Saz, eski Türk şiirinin ayrılık kabul etmez arkadaşıydı.” demeyi tercih etmiştir. Yazarın bu ifadeyi tercih etmesinin sebebi ne olabilir? Açıklayınız.

Eski Türkler, şiiri, "kopuz"la söylüyorlardı. Saz, eski Türk şiirinin ayrılık kabul etmez arkadaşıydı. Türkler, onsuz şiir söylemez; yalnız söz sanatında değil, yapacakları hareketlerin de pek çoğunda onun yardımını ararlardı.

(Türkçenin Sırları)

5. Aşağıdaki parçada yazarın “kelimelerin fethedilmesi”yle kastettiği nedir? Açıklayınız.

(...) Anadolu Türkçesinde dilimizin ve sanatımızın en millî çizgisi olmuş "elif" sözü, bir gün Türk kızlarına isim olacak kadar millîleşmeye Yunus'un şiiriyle başlamıştır. (...) Yanlış ve sapıtmış bir dil anlayışı içinde Türkçemizi baltalayanların göremedikleri veya görmek istemedikleri büyük gerçek şudur ki, Türk milletinin hâkim millet olduğu İslam medeniyeti asırlarında o üstün duruma ulaşırken fethettiği topraklar gibi, fethettiği kelimeler de vardır.

(Türkçenin Sırları)

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

NURETTİN TOPÇU

(1909-1975)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul Erkek Lisesini bitiren sanatçı, eğitimini sürdürmek için 1928'de Fransa'ya gitmiştir. Burada sanat tarihi, estetik, sosyoloji, ahlak, psikoloji ve felsefe alanlarında eğitim almış; hareket (aksiyon) felsefesinin kurucusu Maurice Blondel'den (Moris Bılondel) etkilenmiştir. 1934'te Türkiye'ye döndükten sonra çeşitli kurumlarda felsefe öğretmenliği yapmıştır. 1939'da *Hareket* dergisini çıkaran Topçu, sonraki dönemde İslami ilimlerle ilgili eğitim almış ve Türk Kültür Ocağı, Türk Milliyetçiler Cemiyeti gibi kurumlarda çalışmalarını sürdürmüştür. Kur'an'ın daha iyi anlaşılması için felsefeye ihtiyaç olduğunu öne sürmüştür.

Taşralı hikâye; *Reha* roman; *Felsefe*, *Psikoloji*, *İsyân Ahlakı*, *Yarınki Türkiye*, *Kültür ve Medeniyet* araştırma-inceleme türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Sanatçı, dilin organik bir yapıya sahip olduğu gerçeğini vurgulamış; dile yönelik müdahaleleri eleştirmiştir.
- Türkçedeki Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin "dili arılaştırmak" amacıyla tümüyle atılmak istenmesini eleştirmiş, bunun Türkçeye zarar vereceğini belirtmiştir.
- Türkçenin yapı ve estetiğine uymayan ve dilde karşılığı bulunan Batı kökenli pek çok kelimenin dile alınmasına karşı çıkmıştır.
- Türkçenin yüzyılları aşmış gelen geniş kelime hazinesine eserlerinde yer vererek söz varlığının korunup geliştirilmesinde önemli rol oynamıştır.
- Eserlerinde kelimeleri farklı anlam boyutlarıyla kullanmış, bu sayede kelimelerin anlam zenginliklerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.
- Tek romanı olan *Reha*'da şiirsel ve yoğun bir dil kullanmış, başarılı tasvirleriyle dil işçiliğinin önemli örneklerini vermiştir.
- Genel olarak öğretici bir anlayışla kaleme aldığı hikâyelerinde son derece sade ve anlaşılır bir Türkçe kullanmıştır.
- Kültür, sanat, bilim alanlarında Türkçenin gücüne ve yeterliliğine inanmış; bu düşünceyi toplumun her kesimine aktarmayı amaçlamıştır.

Sorbonne (Sorbon) Üniversitesi tarafından kendisine verilen tüm ödülleri reddeden Nurettin Topçu, bunların yerine üniversitenin giriş ve çıkış kulelerinde 24 saat boyunca Türk bayrağının dalgalanmasını istemiş; bu talep üniversite tarafından yerine getirilmiştir.

1. Aşağıda Nurettin Topçu'nun dil ile ilgili bazı görüşlerine yer verilmiştir. Parçayı okuyunuz, parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

“Bütün cemiyet kurumları ile birlikte evrimlenen dilin olmuş bitmiş, katılaşmış ve değişmez şekil kazanmış hâli düşünülemez. Böyle bir dil tasavvuru ile Türkçemizin evrimindeki safhalardan bazısını itham edenler, onu dilden hudut dışı yapmak isteyenler, sosyoloji kültürüne sahip olmayanlar, cemiyet kurumlarının evrimi hakkında bilgisi olmayanlardır. (...) Onun bebeklik, çocukluk, gençlik, ergenlik ve ihtiyarlık çağları vardır. Her çağında çeşitli cıvıllar gösterir. Bu evrimin, bu tabii oluşun farkında olmayanlar onu cansız madde gibi ele alıyor ve kendi yaşattıkları şekilden başkasını, dilin mazisini ret ve itham ediyorlar. (...) Dilde yapılan zorlayışlar onun evrimini durduramaz ancak bu evrimin önüne engeller yığar, onu sapkınlıklar içerisinde bunaltır. Bugün uydurulmak istenen arı Türkçe, dilde evrim davası anlaşılmadığı müddetçe, dilimizde irtica yaratmak istediği için zararlı olmaktadır.”

- a) Yazar, parçadaki altı çizili ifadeyle kastedilen kişileri hangi yönden eleştirmektedir?

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Yazarın Türkçe ile ilgili görüşlerine katılıyor musunuz? Gerekçelerinizle açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

- c) Sizce dünyada tam anlamıyla “arı bir dil” var mıdır? Varsa bu dillerin ifade gücü ve yeterliliği hakkında ne söylenebilir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Sanki nurdan bir deniz içindeyim ve dalgaların yatağında salınışlarını duyuyorum... Bu sükût, ooh bu ebedî sükût, etime ve derime, hislerime ve dimağıma kadar nüfuz eden bu sükût... Titriyorum; vahyini duyan bir nebi gibi uzviyetimin çözöldüğünü, derimin ve duyularımın benliğimden ayrıldığını duyuyorum. Benliğim, boşlukta kımıldanan bir kanadın dalgasına tutulmuş gibi tatlı bir titreyişle çırpınıyor. Sanki görülmez bir melek "Korkma! Korkma! diyor, Allah'a gidiyoruz". Rabbime çok yakındayım ve o, çocukluğumun derin, uzak gecelerinden kulağıma uzanıp gelen uzak sesler gibi, tâ yanımda, tâ kulağıma söylüyor. Ürperiyorum ve her uzviyetimin titreyişlerle ruhuma dokunduğunu duyuyorum. Ruhum bir kanat darbesine tutulmuş, çırpınıyor, çırpınıyor ve uçuyor. Havalandığını duyuyorum. Rabbimin sesi daha derin, daha yakın geliyor: "Ben ki sizin ilâhınızım" diyor. Sesini ilk defa duyuyorum Rabbim, beni affet! Beni affet!

(Reha, Nurettin Topçu)

- a) Parçada geçen "Sanki nurdan bir deniz", "boşlukta kımıldanan bir kanadın dalgasına tutulmuş tatlı bir titreyiş", "her uzviyetimin titreyişlerle ruhuma dokunduğunu duyuyorum" ifadeleri size hangi edebî türün özelliklerini çağrıştırıyor? Bu ifadelerin kullanımı dilin işlenmesi anlamında ne tür etkiler yaratabilir?
-
-
-
-
- b) Sanatçı, parçada "benlik, deniz, dalga" gibi Türkçe kökenli kelimelerin yanı sıra "sükût, uzviyet, dimağ" gibi Arapça kökenli kelimelere de yer vermiştir. Bu durum sanatçının dil ile ilgili nasıl bir anlayış ortaya koyduğunu göstermektedir?
-
-
-
- c) Bu ve benzeri ifadelerle yazılmış bir edebî eserin; söz varlığı, anlam derinliği ve ifade gücü bakımından Türkçeye katkılarını yorumlayınız.
-
-
-
-
- ç) Parçayla ilgili aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların yanına "D", yanlış olanların yanına "Y" yazınız.

.....	I. Anlatımı güçlendirmek için tekrarlara başvurulmuştur.
.....	II. Gerçek anlamlarının dışında kullanılan kelimelere yer verilmemiştir.
.....	III. Eksilteli ifadelerle ve seslenmelere yer verilerek anlatım güçlendirilmiştir.
.....	IV. Tekdüze ve bilgilendirici bir anlatım tercih edilmiştir.
.....	V. Psikolojik içeriği desteklemek için soyut anlamlı kelimelerden yararlanılmıştır.

3. Aşağıda dille ilgili görüşlerin yer aldığı bazı ifadeler verilmiştir. Bu ifadelerden hangilerinin Nurettin Topçu'nun Türkçeye ilgili görüşlerine ters düştüğünü ilgili boşluklara "X" işareti koyarak belirtiniz.

.....	a)	Türkçe bilimsel yeniliklerin ortaya çıkardığı kelime ihtiyacını iç dinamikleriyle karşılayabilecek kudrete sahip bir dildir.
.....	b)	Günlük hayatta çok sık kullandığımız "kalem, kitap, akıl, fikir vb." pek çok kelime Türkçenin kelime türetme gücünden yararlanılarak dilden uzaklaştırılmalıdır.
.....	c)	Var olan kelimelere yeni manalar yüklemek dili geliştirmez, aksine etkisizleştirir. Bunun yerine zengin bir kelime hazinesi oluşturulmalıdır.
.....	ç)	Düzyazı türündeki eserlerde de nazmın güzellik ve ahenginden yararlanmak gerekir. Şiirin musikisi, nesri de başka boyutlara taşır.
.....	d)	Dil, bir ağacın yeşerip meyve vermesi gibi tabii bir süreçten geçer. Bu sürece müdahil olmak, o ağacı baltalamak demektir.
.....	e)	Türkçeyi koruyup yüceltmenin yolu öz Türkçe kelimeleri tespit edip her alanda bu kelimelerin kullanımını sağlamaktan geçer.

4. Nurettin Topçu, Sorbonne Üniversitesinin verdiği ödülleri reddedip buna karşılık Türk bayrağının üniversitede dalgalanmasını istemiştir. Mehmet Akif Ersoy, *İstiklâl Marşı*'nı yazdıktan sonra kazandığı parayı bir hayır kurumuna bağışlamıştır. Seyit Onbaşı, Çanakkale Savaşı'ndan sonra kendisine bağlanmak istenen maaşı kabul etmemiştir. Aziz Sancar, Nobel Ödülü'nden kazandığı parayı ABD'deki Türkiye'ne bağışlamıştır.

Yukarıda sözü edilen kişilerin tavrını nasıl değerlendiriyorsunuz? Siz bu kişilerin yerinde olsanız tavrınız ne olurdu?

.....

.....

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

NURI PAKDİL

(1934-2019)

Hayatı ve Eserleri

Kahramanmaraş'ta doğan sanatçı; ilk, orta ve lise öğrenimini burada tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine kaydolmuştur. Devlet Planlama Teşkilatında çalışmıştır. 1969'da *Edebiyat* dergisini çıkarmış, 1972'de Edebiyat Dergisi Yayınlarını kurmuştur. Birçok yazısında Kudüs'e olan sevgisini dile getirmiş, Türk edebiyatında "Kudüs Şairi" olarak tanınmıştır. 2019 yılında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Ödülleri'nde edebiyat dalında ödüle layık görülen sanatçı, aynı yılın ekim ayında vefat etmiştir.

Biat (3 cilt), *Bir Yazarın Notları* (4 cilt), *Klas Duruş*, *Kalem Kalesi*, *Otel Gören Defterler* (6 cilt) deneme; *Batı Notları* gezi; *Sükût Sûretinde*, *Osmanlı Simitçiler Kasidesi*, *Ahid Kulesi* şiir; *Put Yapımevleri*, *Umut*, *Korku* tiyatro türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Yazılarında sembol, imaj, alegori, benzetme ve istiarelere sıkça yer vermiştir.
- Günlük yaşantısında kendine özgü bir üst dil kurmuştur.
- Deneme, anı, mektup türü eserlerinde bile üsluba önem vermiş; sanatsal bir anlatımı tercih etmiştir.
- Zorunluluk olmadıkça Türkçede karşılığı bulunan hiçbir yabancı kelimeye eserlerinde yer vermemiştir.
- Dilde sürekli yenilik arayışı içinde olan sanatçı, duygu ve düşüncelerini yeni bir anlatımla ifade etmeyi tercih etmiştir.
- Millî ve dinî değerleri her zaman ön planda tutmuş, yazmayı devrimci bir eylem olarak görmüştür. Dilde de bu devrimci duruşun örneklerini vermiş, özgün kelime ve kelime grupları türetmiştir.
- Yazılarında noktalama işaretlerine yeni işlevler yüklemiş, bu işaretlere anlamsal değerler katmıştır.
- Türkçede kullanılan bazı eski kelimelerin kültürel değerler açısından korunması gerektiğine inanmış; bunun dışında "eskimiş ve pörsümüş" kelimelerin yerine yeni, canlı kelimelerin kullanılmasını savunmuştur.

Bilgi Havuzu

Geleneğe ve dinî değerlere duyarlı, metafizik öğeleri ön plana çıkaran bir sanatçı olan Nuri Pakdil; Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Rasim Özdenören, Mehmet Akif İnan, Alaeddin Özdenören ve Ali Kutlay'la birlikte Türk edebiyatında "Yedi Güzel Adam"dan biridir ve bu oluşumun ağabeyi konumundadır.

1. Aşağıdaki şiirde şair, cümlelerle yakıt arasında nasıl bir ilgi kurmuştur? Açıklayınız.

*Kılıcı kuşanarı bekleyen attır
Cümleler dizildikçe dolan yakıttır
(Sükût Sûretinde)*

.....

.....

.....

2. Aşağıdaki şiirde “Kudüs’ü kol saati gibi taşımak” ifadesiyle anlatılmak istenen nedir? Tahmininizi yazınız.

*Tûr Dağı’nı yaşa
Ki bilesin nerede Kudüs
Ben Kudüs’ü kol saati gibi taşıyorum
(Anneler ve Kudüsler)*

.....

.....

.....

3. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Sanatın, edebiyatın işlevi, tüm sömürülere karşı durmak. Savaşım için yoğun direnç gerekiyor mu, dediniz, ha? Bu direnç; sanatın, edebiyatın özünde var.

(Bir Yazarın Notları I)

- a) Yazar, sanata ve edebiyata nasıl bir işlev yüklemektedir?

.....

.....

.....

- b) Türkçede kullanılan yabancı kökenli “fonksiyon”, “mukavemet”, “mücadele” kelimelerinin metinde kullanılan Türkçe karşılıkları nelerdir? Karşılarına yazınız.

Fonksiyon:

Mukavemet:

Mücadele:

4. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Uyandım; gözüme plastik bir güneş parçası yapışmıştı. Uzun süre silmeye uğraştım. Niçin güneşi plastik Paris'in? Çünkü yükselen Batı is, güneşle Paris'in arasında kalın bir duvar. Bu is, bildiğimiz baca is'i değildir. O yönden temizdir Paris'in havası. Biz Doğuluların, Doğulu duygusuyla hissettiğimiz, yorumu da bize âit olan bir is. Doğululuk duygusunu yitirmemiş bütün Doğuluların bunu hissedecekleri kanısındayım. Bu is, Paris'i tanımamıza engel olmuyor, daha da kolaylaştırıyor görmemizi; gözlerimiz de Doğuludur çünkü.

(Batı Notları)

a) "Plastik bir güneş parçası" tamlamasıyla ne kastedilmiştir? Açıklayınız.

.....

.....

b) Yazar, "is" kelimesine nasıl bir anlam yüklemektedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

c) Duyguların ve gözlerin Doğulu olmasıyla anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

5. Aşağıdaki tabloda Nuri Pakdil'in eserlerinde kullandığı Türkçe kelimeler ve bunların Türkçedeki yabancı kökenli karşılıkları verilmiştir. Romen rakamlarıyla verilen yabancı kökenli kelimeleri Türkçeleriyle eşleştiriniz.

a)	Erek		I.	I. Teknoloji
b)	Öğreti		II.	II. İhtiyaç
c)	Özdekçi		III.	III. Kur'an-ı Kerim
ç)	Gereksinim		IV.	IV. Gaye
d)	Başkaldırış		V.	V. Akıl
e)	Karabasan		VI.	VI. Prensip
f)	Uygulayım bilim		VII.	VII. Millet
g)	Us		VIII.	VIII. İsyen
ğ)	Ulus		IX.	IX. Maddeci
h)	Basımevi		X.	X. Kâbus
ı)	Kutsal Kitap		XI.	XI. Beddua
i)	İlenç		XII.	XII. Doktrin
			XIII.	XIII. Matbaa

6. Varoluşunu eyleme geçmekle temellendiren yazar, aşağıdaki ifadesiyle hangi ünlü düşünürün sözüne gönderme yapmaktadır?

Oldum olası bir söz ilgilendirmiştir beni: 'Eylem' sözü. Varoluşumuzu bu sözden başka hiçbir şeyle açıklayamayız. Eylem yapıyorum, o hâlde varım.

(Biat II)

7. Nuri Pakdil ve Ahmet Haşim'e ait aşağıdaki şiirlerde "zaman", "su" kelimesi üzerinden nasıl işlenmiştir? Açıklayınız.

*Martılar karanfil dökerken sulara
Hiç böyle İstanbul olamadı kimse*
(Ahid Kulesi)

*Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller;
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller,
Sular mı yandı? Neden tunca benziyor mermer?*
(Piyâle)

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

OKTAY SİNANOĞLU

(1935-2015)

Hayatı ve Eserleri

İtalya'nın Bari şehrinde doğmuştur. Ailesi, II. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Türkiye'ye dönmüştür. Türkiye'ye geldiğinde biraz İtalyanca, biraz da Fransızca bilmekte olup Türkçeyi henüz öğrenmemiştir. 1953 yılında liseyi bitirmiştir. Kimya mühendisliği için Amerika'ya gönderilmiş, 1956 yılında Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley'de kimya mühendisliğini bitirmiştir. 1962 yılında (26 yaşında) Yale Üniversitesinde Batı'nın 300 yıllık tarihinin en genç profesörü olmuştur. 250 kadar uluslararası bilimsel yayını, bilim kuramları, çeşitli dillere çevrilmiş kitapları vardır. 19 Nisan 2015 tarihinde ABD'de vefat etmiştir.

Fiziksel Kimya Terimleri Sözlüğü, Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu ve Türkçe, Türkçe Eğitimin Önemi, Bir Nev York Rüyası: Bye Bye Türkçe/Türkçe Giderse Türkiye Gider, Açıklamalı Fizik Kimya Matematik Ana Terimleri Sözlüğü eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkısı

- Oktay Sinanoğlu, bilimsel çalışmaları kadar Türkçe üzerine verdiği konferansları ve fikirleri ile tanınmıştır. Türkçeye duyduğu hassasiyet sebebiyle çok iyi düzeyde İngilizce bilmesine rağmen yurt dışında katıldığı konferanslarını Türkçe yapmıştır.
- Türkçenin doğru kullanılmamasını ve yabancı dille eğitimi eleştirmiş; gençlerimizin düşünmesini engelleyen ve onları köleleştiren her türlü tutumu şiddetle reddetmiştir.
- Gençlerimizin zihnini köleleştiren ve onların düşüncelerini engelleyen Türkçenin doğru kullanılmaması, yabancı sözcüklerin kullanılması ve yabancı dille eğitimi şiddetle reddetmiştir.
- Türkçe de karşılığı olan yabancı bir sözcüğü kullanmayı uygun bulmamış ve Türkçesi olmayan sözcükler için de Türkçenin kelime türetmeye çok müsait olduğunu savunmuştur.
- O, Türkçenin bir matematiğinin olduğunu belirtmiştir. Bu yönüyle Türkçe ile bilim üretmenin kolaylığını vurgulamıştır. Örnek olması açısından kendisi de Türk Dil Kurumu ile fizik ve kimya için terim çalışmaları yapmıştır.
- Türkçenin sorumluluğunun sadece dil ve edebiyat ile uğraşanlarda olmadığını, Türkçe konuşan herkes için aynı olduğunu, Türkçenin sadece Türkiye Türkçesinden ibaret olmadığını, Türk lehçe ve şivelerini de öğrenmek gerektiğini ifade ederek dilimize giren kelimelerin kökeninin bilinmesi gerektiğini savunmuştur.
- Türk dünyasının ortak kullanacağı bir Türkçeye ihtiyaç olduğunu söylemiştir.
- Kendini sadece bilime adamamış, millî meseleleri ön planda tutmuştur. Hayatı boyunca Türklük ve Türkçe için mücadele etmiştir. Türkçenin önemini "Türkçe giderse Türkiye gider." sözüyle dile getirmiştir.
- Konuşmalarında, kültürel bir kalıtımın olduğunu savunmuş; bu kalıtımın taşıyıcısının da Türkçe olduğunu söylemiştir.
- Sinanoğlu'nun bu yöndeki çabası ve telkinleri Türk gençlerinin öz güveninin artmasına ve dil bilincinin gelişmesine destek olmuştur.

1. Aşağıdaki tabloda Oktay Sinanoğlu'nun fizik ve kimya terimlerine karşılık önerdiği Türkçe sözcükler yer almaktadır. Önerilen sözcüklerle terimleri eşleştiriniz.

	Fizik ve Kimya Terimleri		Önerilen Sözcükler
I.	dedektör		oyluk
II.	atom		erke
III.	potansiyel		ögecik
IV.	enerji		bulucu
V.	minimum		gerilim

2. Aşağıdaki parçada yay ayraçlarla belirtilen yerlere harflerle belirtilen sözcükleri yerleştiriniz.

Türkçe 2 bin (.....) de, İngilizce 40 bin kelimeymiş. Sadece Kazak (.....), yaşlı Kazak istatistikçi oturmuş, Kazak Türkçe sözlüğü hazırlamış, daha ilk çırpıda 80 bin kelime koymuş bilgisayara... Yüzbinlerce kelime var Türkçede... Dünyanın en büyük (.....) ve en üretken dili ve bilimin her dalına yetecek, bütün (.....) türetme kabiliyeti olan başlıca dil, matematik gibi dil...

(Hedef Türkiye)

a) lehçesinde b) dili c) terimleri ç) kelimeymiş

3. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

En kötü sömürgeleşme zihinlerin köleleşmesidir. Bir ülkenin mâdenlerini götürürsün, fabrikalarını alıp götürürsün. Ama senin ruhun, senin gönlün, senin vatan sevgin, târîh bilincin, dilin, kökün yerinde kalırsa bunları yeniden yerine koyarsın.

(Bye Bye Türkçe)

- a) Yazarın görüşlerine katılıp katılmadığınızı gerekçesiyle belirtiniz.

.....

.....

- b) Zihinlerin nasıl ve niçin sömürgeleştiğini gerekçesiyle belirtiniz.

.....

.....

4. Eğitimi ve çalışmalarını kimya alanında yapmış biri olarak Oktay Sinanoğlu'nun Türkçeyi koruma, kullanma ve geliştirme hassasiyetini nasıl değerlendiriyorsunuz?

.....

.....

.....

ÖMER SEYFETTİN

(1884-1920)

Hayatı ve Eserleri

Balıkesir Gönen’de doğmuştur. Eğitimine Gönen Mahalle Mektebinde başlamış, İstanbul Eyüp Askerî Baytar Rüştiyesinde devam etmiştir. Edirne Askerî İdâdîsi ve Mekteb-i Harbiyeyi bitirmiştir. Okulu bitirdikten sonra teğmen rütbesiyle ordudaki görevine başlamıştır. 1911 yılında ordudan ayrılmıştır. Aynı yıl *Genç Kalemler* dergisinde “Yeni Lisan” hareketini başlatmıştır. Balkan Savaşı’nın patlak vermesiyle üsteğmen rütbesiyle orduya çağırılmıştır. 1913’te Yunanlılara esir düşmüştür. On ay sonra İstanbul’a dönmüş ve edebiyat öğretmenliğine başlamıştır. 1920 yılında şeker hastalığından hayatını kaybetmiştir. Şiir, hikâye, roman ve makale türlerinde eserler vermiştir. Şiir ve hikâyeleri ölümünden sonra farklı isimler altında kitaplaştırılmıştır. *Forsa*, *Pembe İncili Kaftan*, *Kaşağı*, *Bahar ve Kelebekler*, hikâye; *Efruz Bey*, *Ashab-ı Kehfimiz* roman türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Osmanlı Türkçesinin sadeleştirilmesini savunmuş, dilde bir devrim yapmak gerektiğini öne sürmüştür.
- Türkçeye yerleşmiş olanlar dışında yabancı dil unsurlarının terk edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Dilde dengeli bir yaklaşımı benimsemiş, Türk insanının anlamakta zorlandığı dil yapılarını terk ederken dile yerleşmiş olanları korumuştur.
- İstanbul ağzında yaşayan dili esas aldığı için dilde kullanımdan düşmüş Türkçe kelimeleri diriltmeye kalkmadığı gibi konuşma dilinde canlı olarak kullanılan kelimelere de savaşa açmamıştır.
- Konuşma dili ile yazı dili arasındaki uçurumun kapatılması gerektiğini dile getirmiş, insanların kolay anlayabileceği bir nesir dili kurmak için çalışmıştır.
- İstanbul Türkçesinin yazı dili hâline getirilmesi gerektiğini savunmuş ve eserlerini bu doğrultuda kaleme almıştır.
- Millî bir dil ve edebiyat oluşturmak için çalışmıştır.
- Yabancı dil öğretiminin önemine de değinen Ömer Seyfettin, insanların öncelikle kendi dillerini çok iyi bilmeleri gerektiğini belirtmiştir.
- Ömer Seyfettin, günümüzde yazı ve konuşma dilinde kullanılan Türkçenin oluşmasına öncülük etmiştir.

Yeni Lisân Makalesinden

Düşünmeli, yine düşünmeli, tekrar düşünmeli ve kat’î kararımızı vermeliyiz. Lisanımızı böyle dağınık, meçhul, isti’dâdsız bırakan nedir? Arabî ve Farsî kelimeler mi: Asla.. Bir ihtiyaç neticesi olarak girenler bizim olmuş, imlâlarını muhafaza etmekle beraber “Türk” olmuşlardır. Sem’, kafiye, Arabî ve Farsî cem’ler, terkipler yapmak için, sırf süs, sırf ziynet için girenler bu sebepler kalkınca tabiatıyla savuşurlar. Bize vâsi bir lisan lâzım, lâkin muntazam ve mazbut olmak şartıyla! Dünyanın en mükemmel, en basit, en sade ve tabîi bir sarfı olduğu bütün lisan âlimlerince iddia ve beyan olunan Türkçe sarfımızı tanımalı, onun üzerine ifsat edici bir leke gibi düşen ecnebi kaideleri atmamız. Arabî ve Farsî edatları asla kullanmamalıyız. Hele terkipleri mutlaka, mutlaka Türkçe kaidesiyle yapmalıyız. O vakit lüzumsuz olan bazı Arabî ve Farsî kelimelerin kendi kendilerine savuşduklarını göreceksiniz.

(Yeni Lisân)

1.

Ömer Seyfettin'in *Yeni Lisân* makalesinden alınan dilde sadeleşme ile ilgili bazı görüşleri aşağıda verilmiştir. Maddeleri okuyunuz ve bu maddelere göre çalışmaları yapınız.

I.	Arapça ve Farsça kurallara göre yapılan tamlamalar terk edilecek ancak fevkalade, hıfzıssıhha, darbimesel gibi dile yerleşmiş olan tamlamalar kullanılmaya devam edilecek.
II.	Türkçe çokluk ekinin dışında yabancı dillerden gelen çokluk edatları ve çoğul yapma usulleri terk edilecek.
III.	Arapça ve Farsça edat ve bağlaçlar terk edilecek ancak Türkçeye yerleşmiş olan ama, şayet, lakin gibi edat ve bağlaçlar kullanılmaya devam edilecek.

a) Ömer Seyfettin'in *Bir Temiz Havlu Uğruna* isimli hikâyesinden alınan parçayı dilde sadeleşme ile ilgili görüşleri çerçevesinde değerlendiriniz.

Bir Temiz Havlu Uğruna

Pek zayıf, pek asabiydi. Merhum babasından dinlediği eski Boğaziçi âlemlerini, mehtap eğlencelerini anlatmaya başladı. Bebek Koyu hep kayıkla dolarmış. Bahai Körfezi'nden, Kör Tahsin Bey yalılarının önünden geçilemezmiş. Gazeller, sazlar, ahlar şafağa kadar devam eder, bu genel ahenkten asabileşen bülbüller, sabahleyin güneş doğduktan sonra bile ötmekten vazgeçmezlermiş.

Şimdi, şimdi, şimdi... Acı acı gülümseyen kumral, çocukluk arkadaşım canlı tahtelbahirler gibi bata çıka vapurla yarış yapmaya çalışan yunus balıklarını göstererek,

"Bütün Boğaz'ın keyfi, eğlencesi, mehtabı bunlara kaldı." dedi.

(Bütün Hikâyeleri)

b) Aşağıdaki dizelerin Ömer Seyfettin'in dil ile ilgili görüşleriyle uyumlu olup olmadığını tartışınız.

*Ağlarken ezâ-yı firkatinle
Bir deste yapıp o zülf-i zerden
Kalbim üzerinde sakladım ben!*

*Güzel yol! Vefasız çok!
Yıllar var ki şu gölgem
Yanımda arkadaşım...*

*Altın kulelerden yine kuşlar
Tekrarını ömrün eder ilân.
Kuşlar mıdır onlar ki her akşam
Âlemlerimizden sefer eyler?*

*Bir mucize-i fikr-i beşer yazdığı şeyler.
Bir âbide-i feyz ü hüner indiği makber.
Ya çıktığı minber ki bugün mübhem ü muğber,
Fikret gibi etmekte sükûtuyla hitâbet.*

2. Ömer Seyfettin'in hikâyelerinden alınan aşağıdaki parçada diyaloglardan bazıları boş bırakılmıştır. Boş bırakılan kısımları doldurarak hikâyeyi kendi cümlelerinizle tamamlayınız.

Artık pek aşağılarda kalan Kızkulesi'nin üstüne şeffaf kanatlı binlerce perilerin uçtuğunu ve gidilse elle tutulabileceklerini açıkça görüyordum. Ansızın omuzuma bir el dokundu. Döndüm.

"Yahu, nedir bu hâl, bu dalgınlık ne?"

"....."

"Beni tanıyamadın mı?"

"....."

"....."

3. Ömer Seyfettin'in Türkçe ile ilgili düşüncelerinin yer aldığı farklı makalelerinden alınan aşağıdaki parçaları okuyunuz. Parçalardan hareketle aşağıdaki tabloda yer alan ifadelerden doğru olanları karşısına tik işareti "✓", yanlış olanları karşısına çarpı işareti "X" yazarak işaretleyiniz. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadenin doğru şeklini açıklama sütununa yazınız.

Biz de daha milliyetimizi bilmiyorken hiç lisanı ehemmiyet vermiyorduk. Ve hatta kendi millî lisanımızı kullanmayı cehalet, kabalık, terbiyesizlik sanıyorduk. En büyük bir adamımız bir mektubunda Türkçe kelimeler yazıp Arabi ve Farsi cümleler sarf edemediği için af diliyordu. Zihnimizde tuhaf bir "laf ve lûgat" mefhumu vardı. Konuştuğumuz ve manasını bildiğimiz Türkçe ve Türkçeleşmiş kelimelere "laf"; kasidelerden, gazellerden, inşa müsveddelerinden, eski edebiyattan öğrendiğimiz Arapça, Acemce kelimelere "lûgat" diyorduk. Avam kendi lisanını konuşmayana "Lûgat paralıyor." diyordu. Ve yazarken alabildiğine lûgat paralıyordu. Bu bir marifetti. Bu bir iktidardı. Daha milliyetimizi idrak etmeden öyle muhterem ve değerli adamlar vardı ki edebiyatı yalnız Arapça ve Acemce parlak terkipler sanıyorlardı.

(Milliyette Lisanın Kıymeti ve Ehemmiyeti)

İşte bizim tanımadığımız bir şey... Türklerden kim okumuşsa milletinden, halkından ayrılmıştır. Bu hâl bugünün meselesi değildir. Eskiden de böyleydi. Hele şairlerimiz ve ediplerimiz Türk namı altında bir millet olduğunu, "Türkçe" diye konuşulan canlı bir lisan bulunduğunu akıllarına bile getirmemişlerdir.

(Halk Nedir?)

Milliyetimiz nasıl Türklük, vatanımız nasıl Türkiye ise lisanımız da Türkçedir. Türkçe bizim manevi ve mukaddes vatanımızdır. Bu manevi vatanın istiklali, kuvveti resmî ve millî vatanımızın istiklalinden daha mühimdir. Çünkü vatanını kaybeden bir millet eğer lisanına ve edebiyatına hâkim kalırsa mahvolmaz, yaşar ve yine bir gün gelir siyasi istiklalini kazanır, düşmanlarından intikam alır.

(Türkçeye Karşı Enderunca)

— "Ne vakit doğru yazacağız?"
— "Ne vakit söylediğimiz gibi yazarsak... Çünkü söylediğimiz lisanı daha doğru, daha tabii, daha mütekâmil bir Türkçe icat olunamaz."

(Ne Vakit Doğru Yazacağız?)

Türkçeyi yalnız kök itibarıyla Türk kelimelerinden mürekkep addetmek. Türkçeleşmiş, tasarruf edilmiş kelimeleri de çıkarıp yerlerine aslen Türkçe tarihî kelimeleri koymak. Hâsılı konuşulmayan bir lisan vücuda getirmek!

(Yeni Hayat)

	İfadeler	"√"	"X"	Açıklamalar
I.	Şair ve yazarlar, daha nitelikli eserler ortaya koymak için eserlerini sözlüklerden buldukları kelimelerle oluşturmamalıdır.			
II.	Türk milletinin varlığını sürdürmesi için Türkçenin önemi anlaşılmalı ve Türkçe korunmalıdır.			
III.	Eserlerde yalnızca Türkçe kelimelere yer verilmeli, kökeni Türkçe olmayan kelimeler kullanılmamalıdır.			
IV.	Türkçeye yerleşmiş kelimeler, Türkçe söylenişine uygun olarak kullanılmalıdır.			
V.	Farklı dillerden alınan kelime ve kurallar ile Türkçe zenginleştirilmelidir.			
VI.	Türkçe konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklılık azaltılmalıdır.			
VII.	Eğitim gören insanlar, yazar ve şairler, Türkçeden ve Türk halkından uzaklaşmamak için yabancı dil öğrenmemelidir.			

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

PEYAMI SAFA

(1899-1961)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1910'da Vefa İdadisine başlamıştır. Küçük yaşlardan itibaren öğrenmeye merakı olan yazar, bir süre Posta-Telgraf Nezaretinde görev yapmıştır. 1918'de Rehber-i İttihat Mektebinde öğretmenlik görevinde bulunmuş, daha sonra matbuat ve edebiyat dünyasına atılmıştır. Server Bedi takma adını kullanmıştır. *Yirminci Asır* adlı bir akşam gazetesi çıkarmıştır. İlk hikâyelerini bu gazetede *Asrın Hikâyeleri* adı ile imzasız olarak yayımlamıştır. Psikoloji ve felsefeye ilgi duymuştur. *Kültür Haftası* ve *Türk Düşüncesi* adlarında iki dergi çıkarmıştır. Son yıllarında *Son Havadis* gazetesinin başyazarlığını yapmıştır.

Siyah Beyaz Hikâyeler hikâye; *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*, *Bir Tereddüdün Romanı*, *Yalnızız*, *Biz İnsanlar*, *Cingöz Recai* roman; *Gün Doğuyor* tiyatro türünde verdiği eserlerden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- “Kalemi elime aldığım günden beri Türkçe’nin müdafaası için yazdığım satırları birbirine eklesem, İstanbul-Ankara şimendifer hattından daha uzun olur.” diyen yazar, dil üzerinde incelemelerde bulunmayı bir görev sayarak Türkçenin savunuculuğunu yapmıştır.
- Türkçe ile ilgili değerlendirmelerde bulunarak yazılarında Türk dilinin hem güncel sorunlarına hem de daha sonraki dönemlerde sıkıntı oluşturabilecek noktalara temas etmiş hatta söz konusu problemlerin çözüm yollarını da sunmuştur.
- Türkçe için en önemli ihtiyacın birtakım ikilikleri ortadan kaldıracak bir okul grameri oluşturulması olduğunu ifade etmiş; *Türk Grameri*, *3. Sınıf Okul Grameri*, *Dil Bilgisi* vb. ders kitapları yazmış; bunun yanı sıra Türkçenin lise ve üniversitelerde öğretimi üzerine yazılar yayımlamıştır.
- Peyami Safa, dile giren her kelimenin sözlüğe alınmaması gerektiğini belirtmiş; “... karşılığı bulunabilecek bir yabancı kelimeyi Türk lügatine sokmak Türkçe’nin kendi kaynaklarıyla zenginleşmesi ve tekâmül etmesi kabiliyetini bıçaklamaktadır.” ifadeleri ile Türkçenin gelişimi için bilinçli bir tavır ortaya koymuştur.
- Türkçenin yapısına uygun bir şekilde doğru kelimeler türetilebileceğini, amacın yabancı kelimeleri bütünüyle temizlemek olmadığını, dile “mümkün olduğu kadar fazla sayıda öz Türkçe söz kazandırmak” olduğunu belirtmiştir. Türkçenin ruhunu yansıtacak, kendi yapısına özgü zenginliği ortaya çıkarabilecek kullanımlara yönelmenin gerekliliğini ifade etmiştir.
- Terimler ile ilgili olarak da çalışmalarda bulunmuş, terimlerin “doğru ve güzel Türkçe karşılıklarını bulmak” konusunda görüşlerini dile getirmiş ancak bu konuda da aşırılığa kaçmanın doğru olmadığını, gerektiğinde o kültürün terminolojisine uymak gerektiğini ifade etmiştir.
- Gazetecilik alanında ve sanata bağlı edebî türlerin her dalında eser vermiştir. Roman, hikâye, piyes, inceleme ve fikir eserleri, “kimdir, nedir?” serisi, deneme, fıkra, makale, biyografi, ders kitabı ve çeviri gibi birçok türde yazdığı eserler ile savunucusu olduğu Türkçeye hakkını vererek Türk dilinin gücünü kanıtlamıştır.

1. Aşağıdaki açıklamayı okuyunuz, açıklamadan hareketle soruları cevaplayınız.

Edebî eserlerde olay kadar o olayın okura veriliş biçimini oluşturan anlatım biçimleri içerisinde betimlemenin ayrı bir önemi vardır. Açıklayıcı, fiziksel, ruhsal, sanatsal betimleme; Peyami Safa'nın eserlerinde zamanın, duygunun, kişinin veya olayın gerçekleşme şeklini vermek amacıyla oluşturulur. Peyami Safa, betimlemelerle ifadenin anlaşılabilirliğini artırır ve günlük yaşamda insana özgü değerlerin edebî bir kimliğe dönüşmesini sağlar. Bu da okuru kitabın içine çekerek somut anlatımdan soyuta geçişi başarıyla bağlar.

- a) Peyami Safa'nın eserlerinden alınmış aşağıdaki parçalarda hangi betimleme türünün (ruhsal, açıklayıcı, sanatsal, fiziksel) ağır bastığını noktalı yerlere yazınız.

Siyah elbiseli, dar yakası ince boynuna yapışarak çenesinin altına uzanan, siyah saçları göze görünmeyen bir topuzla arkasından toplanmış, zayıf ve uzun yüzlü bir kadın. Geniş ve yüksek bir alnın altında çok iri gözleri fanusa doğru bakıyordu. Burun, ağız ve çene hayret verici bir nispetsizlikle küçüktü.

(Matmazel Noraliya'nın Koltuğu)

.....
Betimleme

Yeşil, yemyeşil bir memleketteymişim. (...) Kuytu, uzun, loş bir yolda yürüyordu. Etrafında hep asır görmüş ağaçlar, biçimlerini tanımadığım, isimlerini bilmediğim yabancı otlar ve bir ninni söyler gibi ses veren garip, munis, güzel, tatlı ve sevimli hayvanlar vardı.

(Ateş Böcekleri)

.....
Betimleme

Her fikir seni büyüsüne takıp sürüklüyor. Bunu bildiğin için, dışarıdan gelen tesirlere kafanla değil, inadınla mukavemet ediyorsun. Bu inat nedir bilir misin? Şahsiyetsizliğin yerini alan kör ve karanlık bir benlik duygusudur. İnsanı saadete de, felakete de götürebilir.

(Yalnızız)

.....
Betimleme

- b) *Yalnızız* romanından alınan "Yine uzun fasılalarla damlayan su, derin sessizliği yumuşak ve tutuk bir çınlayışla deliyor, bu gece trajik bir süratle koşan hâdiselerin ritmine aykırı bir temkin, ağırlık ve sükûn hissi veriyordu." cümlesinde yazar, betimleme tarzı ile zamanı ve karakterin ruh hâlini "su sesi" ile tek bir cümlede ifade etmektedir.

Çok mutlu olduğunuz bir zaman dilimini ifade edecek bir nesne ve üç anahtar kelime belirleyerek betimleyici anlatıma uygun bir cümle oluşturunuz.

Nesne	Anahtar Kelimeler	Betimleyici Cümle
.....		
		
		

2. Aşağıdaki parçada yer alan sözcüklerden tabloda verilen özelliklere uygun dörder örnek yazınız.

Bir gün, birlikte, adaya gittik. O, adayı çok sever... O kadar inandırıyor ki, düşün, ben vesveseli bir insanım, nasıl kandım? Şaşıyorum. O günden sonra, bir ay, sevinçten delirdim. Ona birçok fedakârlıklar yaptım. (...) Gözlerinin o acayip tatlı mevsiminde bir şey (...). Etrafta, sükût büyüdü. Yalnız rıhtımı sıvayan denizin yumuşak sesi, küçük dalgalar taşlara vurdukça, türlü türlü ses veriyorlar: fiskelenen bir porselen gibi, süngerle silinen bir mermer gibi, dişlerin arasından geçen bir teneffüs gibi, kâh çınlıyorlar, kâh hışırdıyor ve ısılk çalıyorlar. Ay ışığı, rıhtımın demir parmaklıklarını ıslatıyor. Bu madenî parıltıya ikisinin de gözleri takıldı.

(Canan)

Gerçek	Mecaz	Somut	Soyut

3. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle çalışmayı yapınız.

Satırları geriye doğru çabucak atlayarak, bir vaka hikâye eden sahifenin başını buldu ve okudu. (...) Uzanıp kısalan, çoğalıp azalan karartılar. "Çay iç!" diyordu bir tanesi. (...) Kulağında kalan ve dirilmeğe başlayan bu sesleri manasından ziyade kuvvetli tonu, edası ve "ç" harfinin bu kelimelerde fazla bulunması delaletiyle hatırlıyordu. (...) Belki; bence kitap demek bir defa okumak için yazılan şey değildir. (...) İçinde yaşadığımız ev gibi olmalı, vatan gibi olmalı, ona alışmalıyız, bağlanmalıyız, köşesini bucağını gayet iyi tanımalıyız, her noktasına hatıralarımız karışmalı.

(Bir Tereddüdün Romanı)

- a) Aşağıdaki tabloyu inceleyerek tabloda boş bırakılan bölümleri tamamlayınız.

Sözcük	Kökeni	Türkçe Karşılığı	Anlamı
hikâye			
tane			
ziyade			
kitap			
ton			

- b) Türkçede "kitap, ton, nokta" gibi yabancı kökenli kelimelerin bulunması Türkçeye yarar mı sağlar, zarar mı verir? Düşüncelerinizi gerekçeyle yazınız.

.....

.....

4.

Peyami Safa, toplumların kültürel etkileşimlerinden dolayı kelime alışverişinin kaçınılmaz olduğunu söyleyerek yabancı kökenli kelimeler alınabileceğini ancak dil bilgisi kurallarının alınmaması gerektiğini belirtmiştir. *Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca* adlı eserinde sözcükler ile ilgili tespitlerini sunmuş; dil ile ilgili değerlendirmelerde bulunarak toplumun düşünce dünyasına girmiş kelimelerin dilden çıkarılmaması gerektiğini belirterek birleştirici bir tavır sergilemiştir.

Açıklamadan hareketle Peyami Safa'nın toplumun düşünce dünyasından geçen kelimelerin dilden çıkarılmaması ile ilgili düşüncelerinin nedenini dil, tarih ve millet bağlamında değerlendiriniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5.

Geçmişten bugüne dil ile ilgili yapılan çabaları göz önünde bulundurarak Türkçenin gelişimine katkı sağlamak için neler yapılabilir? Maddeleyerek yazınız.

-
-
-
-
-
-
-

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

REFİK HALİT KARAY

(1889-1965)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul'un Beylerbeyi semtinde dünyaya gelmiştir. 1908'de Servet-i Fünûn'da mütercim ve muhabir olarak gazeteciliğe başlamıştır. *Kalem* dergisinde "Kirpi" takma adıyla yazılar kaleme almıştır. İttihat ve Terakki Fırkasına karşı gösterdiği muhalif tavırlar nedeniyle 1913-1918 yılları arasında Anadolu'da sürgün olarak dolaşmıştır. 1919-20 yıllarında Posta-Telgraf Umum Müdürlüğü görevinde bulunmuştur. Millî Mücadele aleyhine yazıları nedeniyle 1922'de Beyrut'a gitmek zorunda kalmış, 1938'de çıkarılan genel afı Türkiye'ye dönmüştür.

Memleket Hikâyeleri, *Gurbet Hikâyeleri* hikâye; *İstanbul'un Bir Yüzü*, *Nilgün*, *Bugünün Saraylısı*, roman; *Üç Nesil Üç Hayat*, günlük; *Bir Ömür Boyunca* anı türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Fecriati topluluğunda yer almasına rağmen eserlerini sade dille yazmış ve dilde sadeleşme ilkesini benimsemiştir.
- Eserlerinde halk dilini İstanbul ağızıyla bütünleştirerek zengin, akıcı, pürüzsüz ve yapmacıktan uzak bir Türkçe kullanmıştır.
- Halk kaynağından derlenmiş zengin bir kelime dağarcığına sahiptir.
- Yaptığı betimlemelerde başarılı örnekler vermiştir.
- Eserlerinde deyimlere, beyitlere ve özdeyişlere yer vermiştir.
- Dilin belli bir tabakanın değil bütün bir milletin malı olduğunu ve bu durumun bir kültür meselesi olduğunu belirtmiş, dilde keyfi kullanımların yanlış olduğunu vurgulamıştır.
- Harf Devrimi'ni desteklemiş, yeni Türk alfabesinin edebiyat ve kültürümüzü geliştireceğini savunmuştur.
- Yeni Lisan hareketine katılmış ve eserlerini bu hareketin dil anlayışına uygun bir Türkçeyle kaleme almıştır.

Bizim Türkçemizde Tat ve Âhenk

Ben sadece bizim Türkçemizi bilirim ve bu Türkçenin çeşitli Türkçelerin hepsinden daha güzel olduğuna da inanırım. Anadolu, Türkçe için bir süzgeç vazifesini görmüştür. Asya'daki ucu-bucağı bulunmaz koca Türkçe gölünün bereketli fakat taşlı topraklı suyunu durulaştırıp içilir hale getiren tasfiye makinesi Anadolu'dur ve tadına tat katan Türkçenin kökü nerede olursa olsun, ister Kaf Dağı'nın ardında veya dünya tavanının altında... Çiçeği vatanımızda açmıştır.

(Türkçenin Tadı ve Âhengi)

1. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Yatır

(…)

Dışarıda ister kış bir sonbahar gibi ılık geçsin, kânunlar içinde kızılıklar sapsarı donanıp asmalar filiz versin; ister kar adam boyu yığılıp yolları örtün, fırtınalar telgraf direklerini devirip kasabanın dünya ile alâkasını kessin, onlar iri sac sobaların nar gibi kızardığı kahvelerde toplaşarak, ocaklarında kütükler alevlenen yer odalarında hindi doldurup birbirine ziyafetler çekerek kendi âlemlerinde kaygısız yaşarlar, hudutlarından ötesini düşünmezlerdi.

Lakin bu sene çoktan beri başlayan odun sıkıntısı artık kıtlık derecesini bulmuştu; sobaların kızaracağı, odunların parlayacağı şüpheliydi. Zira girdiği köyde boynuzlu bir çift hayvan bile koymayan yaman bir veba, bu civarı eli böğründe bırakmış, her işi yüzükoyun sermişti. On sekiz saat ötedeki ormanlardan kasabaya odun indirecek acar öküzler nerede? Derileri tulum, kemikleri tarlaların etrafına çit olmuştu... Muharebeye tesadüf eden bu sene zaten delikanlılar da azalmış, köyler boşalmıştı. Merkeplerinin sırtına beş on çürük dal vuran kadınlar vaktiyle bir arabaya istediklerini almayınca mallarını satmıyorlardı. Daha kimse odununu alamamış, bir çare bulamamıştı.

Bu sene odun kıtlığı çok can yakacak, çok ocak söndürecekti.

(…)

(Refik Halit Karay, *Memleket Hikâyeleri*)

kânunlar: Aralık ve ocak ayları, merkep: Eşek, muharebe: Savaş.

- a) Tek bir cümleden oluşan birinci paragrafta geçen “geçsin”, “versin”, “örtün”, “kessin” kelimeleri, anlatıma nasıl bir katkı sağlamıştır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

- b) Refik Halit Karay eserlerinde deyimlere sıkça yer vermiştir. Buradan hareketle yukarıdaki parçada geçen deyimleri bulunuz.

.....

.....

.....

- c) Parçada “Derileri tulum, kemikleri tarlaların etrafına çit olmuştu...” ifadesi, hangi durumu belirtmek amacıyla kullanılmıştır? Yazar, bu durumu doğrudan yazmak yerine neden böyle bir anlatımı tercih etmiş olabilir? Açıklayarak yazınız.

.....

.....

.....

.....

2. Aşağıdaki metnin önce tamamını, ardından altı çizili bölümlerini çıkardıktan sonra okuyunuz. İkinci okuyuşta nasıl bir farklılık oluşmaktadır? Buradan hareketle yazarın üslubu ile ilgili neler söylenebilir? Açıklayınız.

Güneş

(...)

Bir akşamüstü, tarçınlı akide şeker renginde ve sertliğindeki güneş, batmadan evvel, önümüzde, gene kendi renginde bir hurma ormanı tablosu aydınlattı. Sonra hasır damlı, kamış duvarlı yığın yığın evler, tüten dumanlar, başlarında testilerle sudan dönen kızlar gördük. Her şeyi, hepsi de o akide kızılığında cam gibi parlak, cilalı, içi dışı aydınlık, ferah, hoş renkte idi, peri masalı kadar süslü, sevindirici, acayip, sanki yalandı.

(...)

(Refik Halit Karay, *Gurbet Hikâyeleri*)

.....

.....

.....

3. Refik Halit Karay eserlerinde deyim, özdeyiş ve atasözlerine sık sık yer veren bir yazardır. Aşağıdaki metinde yay ayraçla boş bırakılan yerde, “Çok sevilen bir şey yapılırken veya sevilen bir yiyecek yenilirken sonuç kötü de olsa zor veya kötü şeylere katlanılır.” anlamına gelen hangi atasözü kullanılmıştır? Bu atasözünü parçanın bağlamından hareketle tahmin ederek tahmininizi boş bırakılan yere yazınız.

Koca Öküz

Baba “Ya Allah!” nidasıyla yerinden zorla, oğluna abanarak kalktı. Bacaklarında sızılar vardı. İlle Çiçek Emine eve geleli Mustafa büsbütün çökmüştü; ara sıra sol dizine bir ağrı giriyor, ayağının başparmağı filizlenmeye başlamış, yamrı yumru bir patates gibi şişiyordu. Haftalarca yattığı, inlediği oluyordu. Hediye götürdüğü memurların zoruyla kendisini muayene eden doktor:

“Biraz nefsinin yen be adam, gürleyip gideceksin!..” diyordu.

Lakin Hacı Mustafa “(.....) beyim, öyle de gözümüzü yumacağız, böyle de... Aldırma sen!” cevabıyla reçeteleri sarığının arasına sıkıştırıyor, eczaneye adımını atmıyordu.

(Refik Halit Karay, *Memleket Hikâyeleri*)

.....

.....

4. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Zenginlik İçinde Fakirlik

Dil inkılabı yapıyoruz diye lisanımızı bozmuş olmaktan başka bir derdimiz daha vardır ki üzerine, ara sıra dikkati çektiğim hâlde mühimseyen pek çıkmıyor: Gerek konuşmak gerek yazı lisanında çok az kelime kullanıyoruz, daha doğrusu umumi manadaki kelimelerle meramımızı ifade cihetine kaçıyoruz, tenbellik ve cahillik ediyoruz.

Mesela bir kır gezintisi yaptığımız sırada herkes birbirine:

“Aman şu ağaca bakınız, gelin gibi süslü!”

“Hele bu otlar nasıl da kabarmış!”

“Yan taraftaki bahçenin penbeli beyazlı çiçekleri ne hoş!” diyor. Peki, o ağacın adı yok mu? Kiraz mıdır? Şeftali mi? Otların hususi bir ismi olması lazım gelmez mi? Yonca mıdır, ayrık mıdır, ebegümeci veya çim mi? Çiçekler şebboy değil midir?

(...)

Delikanlılarımız bile bir bahçeye girdiler mi orada yalnız “çiçek” görüyorlar, ayrı ayrı isim veremiyorlar. Balıkçının tezgâhında “balık” vardır; hangisi istavrit, hangisi izmarittir, seçemiyorlar. Lüferle uskumruyu, kalkan yavrusu ile pisiyi ayırd eden büyükler de nadirleşti ya!

(Türkçenin Tadı ve Âhengi)

a) Bu metinde yazar hangi durumdan yakınmaktadır?

.....

.....

b) Yazar metne “Zenginlik İçinde Fakirlik” başlığı vererek ne anlatmak istemiştir? Açıklayınız.

.....

.....

c) Metinde, günümüz yazım kurallarına uymayan kelimeler hangileridir?

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

(1889-1956)

Hayatı ve Eserleri

İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı Mehmet Reşat'tır. Sermed Ferid, Ağustos Böceği, Ateş Böceği, Saksağan, Çiğdem, Cemil Nimet gibi takma adlar da kullanmıştır. İlk hikâyesi *Eski Ahbap* 1917'de *Diken* dergisinde yayımlanmıştır. Yine aynı dergide, 1918'de Cemil Nimet takma adıyla *Harabelerin Çiçeği* adlı ilk romanı yayımlanmıştır. Londra'da, vefat etmiştir.

Leyla ile Mecnun, *Tanrı Misafiri* hikâye; *Çalkıuşu*, *Yaprak Dökümü*, *Damga*, *Miskinler Tekkesi*, *Dudaktan Kalbe*, *Bir Kadın Düşmanı*, *Yeşil Gece*, *Acımak* roman; *Eski Rüya*, *Taş Parçası* tiyatro; *Anadolu Notları* gezi yazısı; *Fransız Edebiyatı Antolojisi*, *Tolstoy Hayatı ve Eserleri* çeviri türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Yazarın sevilmesinin en önemli nedenlerinden biri üslubudur. O, konuşulan Türkçeyi roman ve hikâye dili hâline getirmiştir. Her kesimden okuyucu tarafından ilgiyle takip edilmiştir. Kullandığı temiz dil, başvurduğu alaycı anlatım, seçtiği konular bunda etkilidir.
- Romanlarında dikkat çeken özelliklerden biri, halk kültüründen gelen ve bireylerin gündelik yaşam içinde varlıklarını devam ettirdikleri atmosferin sosyolojik yapısını yansıtıcı kalıplaşmış sözcük gruplarıdır. Kahramanların yaşadıkları ortamın kültürel dokusunu yansıtan mahalli ifadeler olaylara bir inandırıcılık özelliği kazandırmıştır. "amma, imdi, pisirdikti, narda istaarsam gıdarım, bereket versin, hay senin şavuluna" gibi ifadeler buna örnektir.
- Tiyatrolarının amacını "şehir ve kasabaların tiyatro ihtiyacını gidermek, gençleri güzel ve serbest konuşmaya alıştırmak, gençlerin fikir, sanat ve dil terbiyelerine yardım etmek, geleceğin tiyatro sanatçılarını aramak, iyi hatip yetiştirmek, memleket ve toplum için faydalı telkinlerde bulunmak" şeklinde açıklamıştır.
- Çeviriye olumsuz bakan Reşat Nuri, uyarlamaların daha iyi olacağını belirtmiştir. Tiyatronun önceliği millî piyeslerdir. Ancak ülkede iyi tiyatro yazarı yoktur. Bu nedenle çeviri ve uyarlama eserlere yönelmek gerekir. Batı'nın güzel eserleri dilimize kazandırılmalıdır. Çeviri yerine uyarlamaları tavsiye etmesinin nedeni de uyarlamaların daha çok "yerlileştirme" işi olduğunu varsaymasıdır.

Bilgi Havuzu

Müstear ad (takma ad): Kişinin belli bir çevrede veya faaliyette gerçek kimliğini gizlemek amacıyla seçip kullandığı addır. Takma ad, edebiyatçılar tarafından sıkça kullanılmıştır. Örneğin Mehmet Fuat Köprülü-Âşık Coşkun, Peyami Safa-Server Bedi, Necip Fazıl Kısakürek-Adıdeğmez, Ömer Seyfettin-Perviz, Yusuf Ziya Ortaç-Çimdik müstear adlarını kullanmıştır.

1. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Bey dediği Maarif Müdürü idi. Hayret! O, yine kırmızı çuha kaplı yazıhanesinin önünde, ebedi yorgunluğunu dinlendirir gibi elini, kolunu salıvermiş, yakasını gevşetmiş, gözleri yarı kapalı düşünüyordu. Beni görünce, esnedi, gerindi ve tane tane söylemeye başladı:

– Hanım kızım, Nezaret-i Celile’den henüz bir cevap almış değiliz. Ne irade buyrulacağını kestiremiyorum. Ancak, Huriye Hanım kıdemli bir muallime olduğu için sanırım ki onu iltizam ederler. Aksi bir cevap geldiği takdirde müşkül mevkide kalacaksınız. Aklıma bir çare-i tesviye geldi. Buraya bir, iki saat mesafede bir “Zeyniler” nahiyesi var. Havası, suyu güzel, menazır-ı tabiiyesi ferahfeza, ahalişi haluk ve müstakim, cennet gibi bir yer. Orada bir Vakıf Mektebi vardı. Geçen sene, bir-hayli fedakârlıkla tamir ve tecdit ettik. Birçok levazım-ı tedrisi-ye ve ikmal-i nevakısına muvaffak olduk. Mektebin içinde muallimlerin ikametine mahsus daire de var. Şimdi bir genç muallimimizin himmet ve fedakârlığına muhtacız. Gönül ister ki, oraya sizin gibi güzide bir hanım gitsin. Cidden iyi bir yer. Hem de aynı zamanda ecirli bir hizmet-i vataniye olur. Gerçi, maaşı sizin burada alacağınız maaştan noksan. Fakat buna mukabil, et, süt, yumurta vesaire fiyatları, buradakiyle nispet kabul etmeyecek kadar ucuz. İsterseniz bol para da biriktirebilirsiniz. Mamafih, ilk fırsatta maaşınıza zam yaparak bugünkü miktara iblağ ederim. O takdirde buradaki İdadi Müdürlüğü’nden daha kârlı bir vaziyete gelirsiniz.

(...)

Çocuk, benim saflığımla eğlenir gibi:

– Yağma var mı, başcasına söyler miyim? dedi.

Aman Yarabbi, bu parmak kadar köylü çocuğu neler biliyordu! Aynı fütursuzlukla devam etti:

– Sana istanbullu yence derim, cestane çetiveririm, ağam senin boynuna altınlar tacar.

– Senin yengen yok mu?

– Var amma, o cara cız, onu da çoban Hasan’a veririz.

– Senin ağam ne iş görür?

– Candarma.

– Candarma ne yapar?

Vehbi, düşünce düşünce başını kaşdı; sonra:

– Canavarları çeser, dedi.

- a) *Çalılıkuşu* romanından alınan bu parçada Maarif Müdürü (Milli Eğitim Müdürü) ile “k” harfini “c” olarak söyleyen bir köy çocuğunun konuşmasından örnekler verilmiştir. Bu konuşmalarda kullanılan dildeki farklılığın nedenleri neden olabilir? Gerekçeleriyle açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Dil, birçok özelliğinin yanında canlı bir varlıktır. Maarif Müdürü’nün konuşmasında geçen “nezaret, muallim, mektep, nahiye, ahali, güzide, nispet, idadi” gibi sözcükler günümüzde nadiren kullanılsa da yerlerini başka sözcüklere bırakmışlardır.

Bu sözcükler niçin artık kullanılmamaktadır? Düşüncelerinizi sınıfınızla paylaşınız. Bu sözcüklerin anlamını *Güncel Türkçe Sözlük*’ten araştırınız.

REŞİT RAHMETİ ARAT

(1900-1964)

Hayatı ve Eserleri

Bugün Tataristan sınırları içinde bulunan Eski Ücüm'de dünyaya gelmiştir. Rusya'da ihtilal olunca liseden askerî okula nakledilmiş ve cepheye gönderilmiştir. 1919 yılında yaralı olarak Mançurya, Harbin'e sevk edilmiş ve orada liseyi bitirmiştir. 1922'de Berlin'e gidip Felsefe Fakültesine kaydolmuştur. Bu sırada Willi Bang'in (Vili Bang) Türkoloji alanında verdiği derslere katılmıştır. 1931'de Berlin Üniversitesi Doğu Dilleri Okulunda doçent olmuştur. 1933'te Millî Eğitim Bakanlığının davetiyle İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde göreve başlamıştır. 1942'de Türk Tarih Kurumu üyeliğine seçilmiştir. 1940-1950 yılları arasında Türkiyat Enstitüsü müdürlüğü yapmıştır. Geride 220'nin üzerinde makale ve eser bırakmıştır.

Eski Türk Şiiri, Doğu Türkçesi Metinleri, Türk Şivelerinin Tasnifi, Anadolu'da Yazı Dilinin Tarihî İnkişafına Dair eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Türkiye'de karşılaştırmalı Türkoloji çalışmalarının kurulmasına ve gelişmesine öncülük etmiştir.
- Yakın arkadaşlarıyla Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsünü kurmuş ve bu Enstitü aracılığı ile Türk dili ve kültürü alanındaki çalışmaları desteklemiştir.
- Türkçenin tarihî lehçeleri ile bugün konuşulan şivelerini iyi bilen Arat, bu alandaki çalışmaları ile Türk dili, tarihi ve kültürü ile ilgili çalışmalara katkı sağlamıştır.
- Türkçenin tarihî lehçelerini incelemiş, bu alandaki metin yayınları ile eski Türkçenin dil kurallarının belirlenmesine katkıda bulunmuştur.
- Çalışmalarında Eski Uygur Türkçesi metinlerine ağırlık vermiş, Karahanlı Türkçesi döneminden *Kutadgu Bilig* ve *Atebetü'l-Hakâyık* gibi önemli eserlerin bilimsel yayınlarını yapmıştır.
- Sadeleştirme çalışmalarında aşırıya kaçılmasını eleştirmiş, dilin tarihi ve kurallarıyla uyumlu olmayan kelimelerin türetilmesine ve kelime türetimindeki keyfiliğe karşı çıkmıştır. Dile yerleşmiş ve kullanımda olan kelimelerin atılmasını doğru bulmamıştır.
- Terim yapma usulleri üzerinde çalışmış, Türkçenin farklı bilim dallarında ihtiyaç duyduğu terimlerin nasıl üretilebileceği ile ilgili önerilerde bulunmuştur.
- Türk yazı dilinin gelişimini aydınlatabilmek için önemli çalışmalar yapmıştır.

Bir millî bağ olarak türk dilinin oynadığı rolü, diğer dillerin hiç biri oynamamıştır, denilebilir. Türk dili, tarihî devirlerde olsun, bugün olsun, diğer dillerinki ile mukayese edilemeyecek kadar, geniş bir sâha işgâl eder. Bu dili konuşanlar, idârî ve siyâsî teşkilât bakımından, muayyen hudutlar dâhilinde, çok mustakil kalmış ve muhtelif devirlerde kültür vâsıtaları birbirinden oldukça farklı olmuştur; bilhassa hudutlarda oturanlar, birbirinden çok farklı milletler ve kültürler ile sıkı temasta bulunmuşlardır. Bütün bunlara rağmen, türk câmiasının eskiden, çok ehemmiyetsiz bir farkla, aynı dilde konuştuğunu ve yazdığını düşünürsek, türk dilinin tarihteki rolü daha iyi anlaşılmış olur.

(*Türk Dilinin İnkişâfı*)

1.

Yukarıda söylenenlerden bir netice çıkarmak istersek, gerek türk tarihinin yarattığı vaziyete ve gerek yabancı muhitlerin müdahalelerine rağmen, cenûb-i garbî ve şimâl-şark şive grupları arasındaki farkları ortadan kaldırmak veya her ikisini de birleştirerek, daha zengin ifâde imkânlarını bulmak suretiyle, bir tek yazı dili vücuda getirmek için hiç bir mâni yoktur diyebiliriz. Yalnız her iki zümrenin de bu işin ehemmiyetini kavraması ve her grubun da hususiyetlerine ve bilhassa türkçenin kendi bünyesine uygun bir şekilde inkişâf ettirmek çâresini bulması lâzımdır. Bunun için de dilin yalnız bir vâsıta olmayıp, bilâkis onun tabîî bir varlık olduğuna ve ancak kendi bünyesi içinde ve kendi tabîî kanunlarına göre inkişâf edebileceğini idrâk etmek kâfidir.

(Türk Dilinin İnkişâfı)

- a) Yukarıdaki parçada yer alan kelimelerden hangilerinin bugün kullanılmadığını veya çok seyrek kullanıldığını boş bırakılan alana yazınız.

- b) Yukarıdaki parçada bugün kullanılan yazım kurallarına aykırı yazımları belirleyip boş bırakılan alana yazınız.

[illegible]

- c) Metnin yazıldığı dönemden günümüze yazı dilinde meydana gelen değişimin nedenlerini tartışınız.

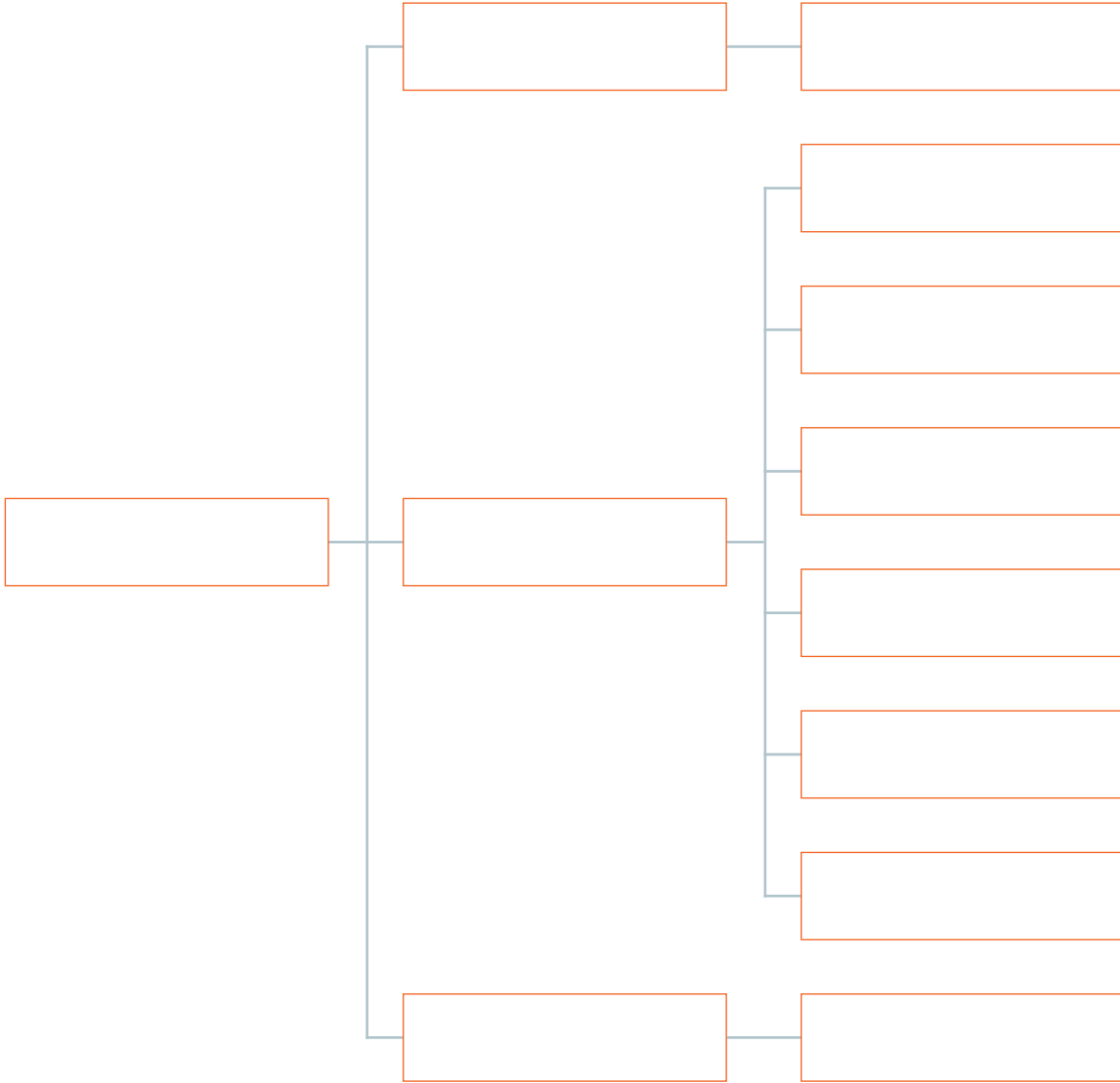
- c) “Dil yalnız bir araç değil, doğal bir varlıktır. Dilin gelişimi kendi yapısı içinde ve doğal kanunlarına göre olur.” ifadesini kısaca yorumlayınız.

[illegible]

2. Türk şivelerinin Reşit Rahmeti Arat tarafından yapılan sınıflandırma denemesine ait şema aşağıda boş olarak verilmiştir. Şemadaki boşlukları ipuçlarından yola çıkarak aşağıdaki kelimelerle doldurunuz.

ŞİMÂL	TOM	SAYAN	ESKİ TÜRKÇE	ESKİ YAKUTÇA
ANA TÜRKÇE	ÇUVAŞ	ŞARK	YAKUT	CENÛB
ABAKAN	ESKİ ÇUVAŞÇA			

- I. Ana Türkçe herhangi bir şivenin alt kolu değildir.
- II. Eski Çuvaşçanın üzerinde sadece bir şive bulunmaktadır.
- III. Yakutça ve Çuvaşçanın alt kolu olan herhangi bir şive yoktur ve bunlar herhangi bir şive ile de aynı grupta yer almamaktadır.
- IV. Eski Türkçe, Sayan ve Abakan ile aynı alt düzeyde yer almamaktadır.
- V. Şimâl, Tom, Şark ve Cenûb aynı şivenin alt koludur.
- VI. Eski Yakutça, Eski Türkçe ile aynı alt düzeyde bulunmaktadır.

3. Aşağıdaki senaryoya ve verilen ipuçlarına göre Reşit Rahmeti Arat'ın *Eski Türk Şiiri* isimli eserinden alınan atasözünün harflerini çözünüz.

Dil araştırmacıları zaman zaman kimsenin bilmediği yazı sistemlerini çözümlmek durumunda kalabilmektedir. Türkoloji araştırmaları yapan bir ekibin üyesisiniz. Daha önce çözümlenmemiş bir yazı sistemi ile karşılaştınız ve ekibinizdeki Türkologlar bazı harfleri okumayı başardı. Çözülen harfler yardımı ile cümlenin tamamını oluşturmanız gerekmektedir. Bunu yaparken şunları da göz önünde bulundurmayı unutmayınız:

- Bu, farklı bir yazı sistemi olduğu için sizin kullandığınız yazı sisteminden farklı özelliklere sahip olacaktır. Sağdan sola, soldan sağa, yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya doğru yazılabilir.
- Kalın veya ince seslilerle birlikte kullanımına bağlı olarak aynı ses farklı harflerle gösterilebilir. Örneğin kalın sestten önceki “s” harfi ile ince sestten önceki “s” harfi farklı olabilir.
- Bir sesli harf farklı iki sesi gösterebilir. Örneğin aynı harf hem “e” hem “a” için kullanılabilir.
- Bazı harfler çift sesli olabilir. Örneğin “iç”, “ba” veya “nd” sesleri ayrı ayrı tek bir harfle gösterilebilir.
- Bir harf farklı kelimelerde yakın sesler için kullanılabilir. Örneğin “ç” ve “c” için aynı harf kullanılabilir.
- Bu yazı sisteminde iki noktalar kelimeleri birbirinden ayırmak için kullanılmaktadır.

:	ᄀ	ᄂ	ᄄ	ᄆ	ᄈ	ᄊ	ᄌ	ᄎ	1 F
ᄐ H	ᄒ V	ᄔ	ᄖ C	:	ᄘ	ᄚ	ᄜ S	ᄞ	ᄠ i
ᄢ	ᄤ D	ᄦ	ᄨ	ᄪ B	:	ᄬ E	ᄮ	ᄰ	ᄲ
ᄴ	ᄶ T	ᄸ	ᄺ	ᄼ	ᄾ Z	ᄿ	1	:	ᄽ
ᄽ Ç	:	ᄘ N	ᄚ A	ᄜ	ᄞ N	ᄠ	:	ᄢ	ᄤ
ᄐ K	ᄒ	ᄔ ND	ᄖ	ᄈ	:	ᄊ M	ᄌ	ᄎ	ᄐ
ᄒ	ᄔ	ᄖ	:	ᄘ	ᄚ BA	ᄜ	ᄞ T	:	ᄠ
ᄢ	ᄤ	:	ᄦ	ᄨ L	ᄪ	:	ᄬ	ᄮ R	ᄰ
						ᄬ R	ᄮ	ᄰ	ᄲ

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

SABAHATTİN ALİ

(1907-1948)

Hayatı ve Eserleri

1921 yılında Çanakkale ve Edremit'te ilköğrenimini tamamlayıp Balıkesir Öğretmen Okuluna girmiştir. 1926 yılında İstanbul Erkek Öğretmen Okuluna geçmiş, 1928'de Almanya'ya öğrenci olarak gönderilmiştir. 1930 yılında Türkiye'ye dönmüş, çeşitli kurumlarda görev yapmıştır.

1935 yılında *Değirmen* 1936 yılında *Kağrı* ve 1937 yılında *Ses* adlı öykü kitaplarını ve *Kuyucaklı Yusuf* adlı romanını yayımlamıştır. 1940 yılında *İçimizdeki Şeytan* romanını, 1943'te *Yeni Dünya* adlı öykü kitabıyla *Kürk Mantolu Madonna* adlı meşhur romanını yayımlamıştır. Sanatçının bu eserlerinin dışında hikâye türünde *Sırça Köşk*, *Yeni Dünya* ve şiirlerini topladığı *Dağlar ve Rüzgâr* adlı eserleri de vardır. *Markopaşa* adında siyasi hiciv dergisi çıkarmıştır.

Türkçeye Katkıları

- Sabahattin Ali sanatçı kişiliğinin yanı sıra gözlemlediği, yaşadığı toplumsal olayları, hikâye ve romanlarında yarattığı karakterlerle başarıyla bütünleştirerek topluma mesajlar veren bir fikir insanıdır.
- Dil konusundaki hassasiyetini, "halkın konuştuğu, anladığı dili kullanma" prensibiyle açıklamıştır.
- Hem hikâyelerinde hem de romanlarında yalın, anlaşılır bir dil kullanmıştır. Anlatacağı şeyleri dolambaçlı yollarla ifade etmek yerine, en çarpıcı ve en keskin kestirme yolları tercih etmiştir.
- Konuşma dilinden pek çok deyim ve argo ifade hikâye ve romanlarına girmiştir. Halk diline duyduğu yakınlığı, kahramanlarını mahalli ağızlarla konuşturarak göstermiştir.
- Eserlerinde kahramanlarını konuştururken onların kültür seviyelerine, sosyal statülerine ve anlatıdaki işlevlerine uygun bir dil kullanmıştır.
- Türk dilinin önemli bir özelliği olan ikilemelerden hikâye ve romanlarda bolca istifade etmiş; böylece anlatımına konuşma dilinin akıcılığını, canlılığını kazandırmıştır.
- Hikâye ve romanlarında devrik cümleye hemen hemen hiç yer vermemiş, isim cümleleri yerine fiil ve soru cümlelerini tercih etmiştir.
- Şiirlerinde konuşma diline yakın, anlaşılır ve sade bir üslup kullanmıştır. Şair, bu üslup vasıtasıyla "kanadı kırılan kartal, bahar vakti kırılan mor çiçekli dal, insana yar olmayan devir, ağlayı ağlayı kılmak, gözden yaşların boşalması" gibi halk şiirinde çokça kullanılan hazır imge ve kalıplara yer vermiştir.
- Birçok yabancı eseri tercüme ederek Türkçeye kazandırmıştır.

1. Aşağıda Sabahattin Ali'nin hikâyelerinden alınmış cümlelere yer verilmiştir. Bu cümlelerde geçen altı çizili deyimlerin anlamını tahmin edip boş bırakılan yere yazınız. Tahminlerinizi güncel TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten kontrol ediniz.

a) Ailesinin ve bir sürü insanın yanında göze batmadan uzun uzun konuşmaya imkân yoktu.

.....

b) Vilayete gelip giderken öbür tarlayı yüzüstü koyduğumuzla kaldık.

.....

c) Emine'nin aklı yatmamış ama yüreği yumuşamış.

.....

ç) Yanımdan geçerken birisini gözüm ısırdı.

.....

d) Önce dili tutulmuş, hiç tınmadan ardından yürümüş, sonra bir yüreklenmiş...

.....

2. Sabahattin Ali'nin Türkçeye verdiği önem yukarıda "Sabahattin Ali şiirlerinde konuşma diline yakın, anlaşılır ve sade bir üslup kullandı." şeklinde ifade edilmiştir. Aşağıda Sabahattin Ali'ye ait *Leylim Ley* adlı şiirin dizelerindeki bazı kelimeler çıkarılmıştır.

Sizce Sabahattin Ali yanda verilen kelimelerden hangisini tercih etmiştir? Sabahattin Ali'nin söz konusu şiirini araştırıp tahminlerinizin doğruluğunu kontrol ediniz.

Leylim Ley

Döndüm daldan düşen ...*(I)*... yaprağa
Seher yeli dağıt beni kır beni
Götür tozlarımı burdan uzağa
Yarin ...*(II)*... ayağına sür beni
(...)

Ayın ...*(III)*... vurur sazım üstüne
Söz söyleyen yoktur sözüm üstüne
Gel ey hilal ...*(IV)*... dizim üstüne
Ay bir yandan sen bir yandan sar beni

Yedi yıldır uğramadım yurduma
Dert ortağı aramadım derdime
Geleceksen bir gün düşüp ...*(V)*...
Kula değil ...*(VI)*... sor beni

I.	a) kuru	b) sarı	c) yeşil
II.	a) beyaz	b) çıplak	c) tozlu
III.	a) ışığı	b) rengi	c) şavkı
IV.	a) kaşlım	b) saçlım	c) gözlüm
V.	a) peşime	b) yanıma	c) ardıma
VI.	a) arkadaşına	b) yüreğine	c) özüne

3. Aşağıda bu parçada geçen bazı kelimelerin anlamları verilmiştir. Bu kelimeleri parçadan bulup tabloda boş bırakılan yerlere yazınız.

"Kabile reisi, yirmi seneden beri Afrika'nın bu sapa köşesine uğramayan beyazları güzel karşılayabilmek için bütün boncuklarını, fildişinden yapılmış ziynetlerini taktı, eline, üzerine işlemeli büyük yayını alarak maiyetiyle beraber köyün ortasındaki meydanda bekledi.

Birtakım şatafatlı merasimden sonra seyyahlar, reisin kulübesinde istirahat etmekteydiler ki, köyü dolaşmaya çıkmış olan melez tercüman koşarak geldi, elli adım kadar ötede bir Avrupalı tarafından yapılmış olması pek muhtemel olan tahta bir kulübe gördüğünü söyledi."

(Viyolonsel)

.....	a)	Gerçekleşmesi de gerçekleşmemesi de ihtimal dâhilinde olan
.....	b)	Çevirmen
.....	c)	Süs
.....	ç)	Tören
.....	d)	Üst görevlinin yanında bulunan kimseler, alt kademedekiler
.....	e)	Görkem
.....	f)	Gezgin
.....	g)	Dinlenme
.....	ğ)	Gidilen yol üzerinde olmayan, her zaman ve kolayca gidilemeyen

4.

Sabahattin Ali'nin "Ses" hikâyesinde sesi çok güzel olan Sivaslı Ali anlatılır. Yolculukları esnasında yol inşaatında çalışan Sivaslı Ali ile karşılaşan ve onun sesini dinleyen yazar ve arkadaşı, bu sestten çok etkilenirler. Onu konservatuar sınavına sokmak için Ankara'ya davet ederler. Fakat Ali yabancı olduğu bu ortamda "sesini bulamaz" ve başarısız olur.

Aşağıda bu hikâyenin son bölümüne ait bir kesit verilmiştir. Siz Sivaslı Ali'nin yerinde olsaydınız bu diyalog nasıl gelişirdi ve sonrasında ne yapardınız? Yazınız. Daha sonra bu hikâyeyi okuyarak sonucu cevabınızla karşılaştırınız.

"Herhangi bir şey yapmış olmak için, "Gelin, bir lokantada yemek yiyelim!" dedim. (...)Bir kebabçıda karnımızı doyurduk ve bu esnada hemen hemen hiçbir şey konuşmadık. Onu kandırmaya imkân yoktu. "Seni çağırıp zahmet verdik affedersin!" de denilemezdi. Ben bunları düşünürken kebabçıdan çıktık. Ali bir şey söylemek ister gibi birkaç kere yutkundu ve boynunu bükerek:.."

.....

.....

5. Aşağıda Sabahattin Ali'nin şiirlerinden alınmış bazı bölümler vardır. Bu şiirlerdeki hâkim duyguyu karşısında boş bırakılan yerlere yazınız.

Şehirler bana bir tuzak; İnsan sohbetleri yasak; Uzak olun benden, uzak, Benim meskenim dağlardır.	
Ekmeğim bahtımdan katı, Bahtım düşmanımdan kötü; Böyle kepaze hayatı Sürüklemekten yoruldum.	
Burda çiçekler açmıyor, Kuşlar süzülüp uçmuyor, Yıldızlar ışık saçmıyor, Geçmiyor günler, geçmiyor.	
Sözün şiirlerin mükemmelidir, Senden başkasını seven delidir, Yüzün çiçeklerin en güzelidir. Gözlerin bilinmez bir diyar gibi.	
Fakat ya onun cürmü tamamen bizdeyse?.. Çünkü o, cemiyyetin, bizim mağdurumuzdur, Onu bu hale koyan bizim kusurumuzdur.. Biz şüphelenmiyoruz mesuliyetimizden, Fakat böyle sürünen bu çocuklar da bizden.. Bu zavallıların da kanı ve eti bizim, Bu çocukların bütün mesuliyeti bizim...	

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

S SAİT FAİK ABASIYANIK

(1906-1954)

Hayatı ve Eserleri

18 Kasım 1906 tarihinde Adapazarı'nda dünyaya gelmiştir. Varlıklı bir aile içinde büyüyen Sait Faik, Bursa Lisesinden mezun olmuştur. Bir süre edebiyat fakültesinde okumuştur. Bir müddet Halıcıoğlu Ermeni Yetim Mektebinde Türkçe grup dersleri öğretmenliği yapmıştır. Bütün ömrünü bazen Şişli'de Bulgar Çarşısı'ndaki apartmanında, çoğu zaman da Burgaz Ada'daki köşklerinde annesi ile geçirmiştir. Evlenmemiştir. 11 Mayıs 1954'te ölümünden sonra evi müze hâline getirilmiştir.

Şimdi Sevişmek Vakti şiir; *Semaver, Sarnıç, Şahmerdan, Lüzumsuz Adam, Mahalle Kahvesi, Havuz Başı, Son Kuşlar, Alemdağ'da Var bir Yılan* hikâye; *Medar-ı Maişet Motoru, Kayıp Aranıyor* roman; *Tüneldeki Çocuk, Mahkeme Kapısı* röportaj; *Açık Hava Otel, Karganı Bağışla* mektup türünde yazdığı bazı eserleridir.

Türkçeye Katkıları

- Hikâyelerini döneminin yaşayan Türkçesi ile yazmıştır. Bu Türkçe kendine has ancak herkesin anlayacağı biçimde arı bir dildir. Büyümlü, şaşırtıcı, süssüz, kısa cümlelerle birinci kişi ağzıyla oluşturulan bir hikâye dili kullanmıştır.
- Hikâyelerinde zaman zaman yeni sözcüklere de yer vermiştir. Yaşadığı yörede kullanılan sözcükleri, argoları ve deyimleri kullanmaktan geri durmamış; bazen de özgün üslubu ile deyimler türetmiştir. Gereksiz tamlamalardan, tasvirlerden uzak durmuştur.
- Özgünlüğünü şiirsel bir dil kullanarak, doğayı ve insanı oldukça basit, samimi bir ifade tarzıyla anlatarak yakalamıştır.
- Hikâyelerinde, günlük hayatı olağan hâliyle anlatarak sehlümteni doğallığıyla ortaya koymuştur.
- O bir dil işçisidir, yazmak onun için temel bir ihtiyaçtır. Oluşturduğu coşkulu dille gençleri etkilemiş ve Türk hikâyesinin altın çağını oluşturmuştur.
- Türk edebiyatında kesit hikâyesinin (Çehov tarzı) en önemli temsilcilerinden biri olan Sait Faik, yazdıklarıyla Türk hikâyeciliğinin önemli bir merhalesi olmuştur.
- Seçtiği temalar kendi gördüklerini ve yaşadıklarını paylaşma ihtiyacına dayanır. Bu nedenle yazarın otobiyografisi sıklıkla hikâyelerine yansımıştır.
- Modernist yeni neslin öncüsü olan Sait Faik, öykülerinde hayatını ortaya koyduğu küçük insanı sahiplenerek ve onları benimseyerek farklı bir mizaca ve kaleme sahip olduğunu okurlarına göstermiştir.
- Hikâyelerinde yer alan sıradan insanlar şiirlerinde de vardır. Hikâyelerinde geçen mekânlar İstanbul mekânları olduğundan İstanbul hikâyecisi olarak da anılmıştır.
- Güzel Türkçesi ve hikâyeleriyle pek çok yazarımızı etkileyen Sait Faik'in birçok eseri sinemaya aktarılmıştır.
- Çağdaş edebiyata yaptığı katkılardan ötürü 1953 yılında Mark Twain (Mak Tveyn) Derneğinin Onur Üyeliği Ödülü'nü almıştır.

1. Sait Faik'in hikâyelerinde ilk defa kullandığı bazı sözcükler ve bu sözcüklerin anlamları karışık olarak verilmiştir. Sözcükleri anlamlarıyla eşleştirerek ilgili alanlara sözcüklerin numaralarını yazınız.

	Sözcükler		Anlamlar
I.	oyazalık		gecekondu
II.	kebab otu		el oyalayan
III.	teneke mahalle		fizyonomi
IV.	yüzbilimi		kekik

2. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Küçük bir çam ormanı. Vakit sabah. Arı, sinek, kuş sesi. Bir siyah gözlükten görülen yerde ve ağaçlarda güneş parçaları. Sonra uzak, göğün kendi renginden biraz daha koyu kıyılara giden hudutlu bir deniz... İşte böyle bir yerde köyün insanlarını düşünüyorum. Kitaplar, bir zaman bana, insanları sevmek lazım geldiğini, insanları sevince tabiatın, tabiatı sevince dünyanın sevineceğini oradan yaşama sevinci duyulacağını öğretmiştiler.

(Karanfiller ve Domates Suyu)

- a) Parçada geçen cümleleri yapılarına göre tespit ederek yazarın üslubuna etkisini değerlendiriniz.

.....

.....

.....

.....

- b) Parçadaki sözcükleri türlerine göre tasnif ederek (İsim soylu sözcükler mi daha çok yoksa fiil soylu sözcükler mi?) yazarın üslubu hakkında çıkarımda bulununuz.

.....

.....

.....

.....

3. Aşağıdaki diyalogdan hareketle Sait Faik'in nasıl yazdığına dair çıkarımda bulununuz.

Yaşar Kemal, Sait Faik'e:

"Ne var, ne yok Sait? Hikâye yazıyor musun?" diye sormuş. Sait de:

"Yok, yaşıyorum", demiş.

.....

.....

.....

4. Aşağıdaki metinleri okuyunuz. Tabloda metinlerle ilgili verilen bilgilerden doğru olanları “√” ile işaretleyiniz.

I. Metin	II. Metin
Şişli'de Bomonti durağından yüz adım yürüsem evime varır, iki yorganlı yatağımın çukuruna büzülür, dostum Panco'yu düşünürüm. Şimdilik başka kimsem yok. İstanbul adalarının birinde hasta anam yatar döşeğinde. Kara köpeğim de karyolasının altında onu ve beni bekler. Panco, Çilek isimli bir sokakta oturur. Futbol oyunları görür rüyasında. Yahut da yine rüyasında pişpirik oynar. Ben gece yarısından sonra yağmurlu bir havada Atikali'deyim. Sözümona bir bulvar üstündeyim. Yürüyorum. Yağmur yağıyor da yağıyor. Evet, yağmurun, yalnızlığın, Atikali'nin hakkı var: Uzaklaştıkça anamı, Panco'yu, ... daha çok özlüyorum. (Öyle Bir Hikâye)	Köprü <i>İnsanlar köprüden geçmediği zaman Acaba köprü düşünür mü?</i> <i>Çamaşır mandalını gözlerinde sallayan mecezbun geçtiğini Üsküdar iskelesinin kanapelerinde güneş banyosu yapanı Üsküdar kıyılarının ötesindeki Kastamonu, Sivas, Safranbolu... Erzurum'u.</i> <i>Burada insanların içinde büyük dürbünler, Güller gibi açmıştır. Yufkacılar burada açarlar, koskocaman oklavalarla</i> (...) (Bütün Eserleri)

Özellikler	I. Metin	II. Metin
Ölçü ve kafiye vardır.		
Dizeler hâlinde yazılmıştır.		
Satırlar hâlinde yazılmıştır.		
Söz sanatlarına yer verilmiştir.		
Sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır		
Şiirsel ifadeler yer verilmiştir.		
Nesir dili hâkimdir.		
Değişik cümle yapılarına yer verilmiştir.		
Fiiller yoğun olarak kullanılmıştır.		

5. Aşağıdaki tabloda aynı metin dizeler ve düzyazı hâlinde verilmiştir. Metinleri okuyunuz ve okurken hissettiklerinizi gerekçesiyle yazınız.

Sinemanın ağır havası ciğerime su gibi doldu.
Sustum.
Kalktılar.
Işıklı çarşılardan geçtiler.
Ben arkalarından mahzun baktım.
Yapayalnız kalmış gibi idim.
Onunla konuşarak bir lokantaya girdim.
Lokantanın sahibi bir kadındı.
Yanağında beni vardı.
Hala çocukluğumun genç kızı gibi idi.
Gülümseyerek selam verdi.
Yirmi sene evveline gidiverdim.

Çok hasta olduğum zaman,
ateşim kırka yaklaştığı zaman ellerim büyür.
Dev gibi ellerim olur.
Çoğunca çocukluğumda olurdu.
— Ellerim büyüyor, derdim.

(Yalnızlığın Yarattığı İnsan)

Sinemanın ağır havası ciğerime su gibi
doldu. Sustum. Kalktılar. Işıklı çarşılardan
geçtiler. Ben arkalarından mahzun baktım.
Yapayalnız kalmış gibi idim. Onunla
konuşarak bir lokantaya girdim.
Lokantanın sahibi bir kadındı. Yanağında
beni vardı. Hala çocukluğumun genç kızı gibi
idi. Gülümseyerek selam verdi. Yirmi sene
evveline gidiverdim.

Çok hasta olduğum zaman, ateşim kırka
yaklaştığı zaman ellerim büyür. Dev gibi
ellerim olur. Çoğunca çocukluğumda olurdu.
— Ellerim büyüyor, derdim.

(Yalnızlığın Yarattığı İnsan)

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

SEZAI KARAKOÇ

(1933-2021)

Hayatı ve Eserleri

Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde doğmuştur. Üniversite eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde tamamlamış ve Maliye Bakanlığında memuriyete başlamıştır. 1973'te görevinden istifa etmiştir. II. Yeni topluluğu sanatçılarından biri kabul edilen şair, kendine özgü bir şiir anlayışına sahiptir. *Diriliş* dergisini çıkarmış, bir fikir hareketi hâline getirdiği "diriliş" düşüncesini politik alanda da yaşatmak için Diriliş Partisini kurmuştur. 1974 yılında Diriliş Yayınlarını kuran şair, İstanbul'da vefat etmiştir.

Körfez, Şahdamar, Hızırla Kırk Saat, Leyla ile Mecnun, Monna Rosa, Gün Doğmadan şiir; Diriliş Neslinin Âmentüsü, Çağ ve İlham, Edebiyat Yazıları, Yunus Emre, Mehmet Âkifdeneme-inceleme; Batı Şiirlerinden, İslam'ın Şiir Anıtlarından çeviri türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Kurduğu "diriliş" düşüncesini yeni bir kültürel oluşum olarak görmüş, yeni bir kültürün de ancak "yeni ve âdeta büyümlü bir dil ve üslup"la şekillenebileceğini belirtmiştir.
- Birçok yabancı yazarın eserini Türkçeye kazandırarak bunları *Diriliş* dergisinde yayımlamıştır.
- Eserlerinde açık, akıcı bir dil ve anlatımı tercih etmiştir.
- Şiirlerinde alışılmamış bağdaştırmalara sıklıkla yer vermiş ve kendine özgü bir imge dünyası yaratmıştır.
- Şiirsel söyleyişten uzaklaşmadan nazmı nesre yaklaştırmayı başarmıştır.
- Geleneksel değerleri günümüz okurlarının anlayabileceği bir üslup ve tarzda işlemiştir.
- Gazel şeklinde serbest ölçüyle yazdığı şiirlerde yalın bir dil kullanmış, divan şiirine ait mazmunlara yeni ve özgün anlamlar yüklemiştir.

Sanat tutumum, genel dünya görüşümün bir bölümünden başka bir şey değildir. Onu bir sesin, yeni bir sesin sırtına yüklemekten ibarettir. Benim şiirim, aşk, hürriyet, yaşayış ve ölüm gibi var olmanın dinamitlendiği noktalardaki trajik espriyi, irrasyonele ve absürde bulanmış (MUTLAK)ı zapt etmektir. (...)

Bence sanat eseri, öyle bir varlık ve yaratıktır ki, bir açıdan insanı metafizik yüksek fırınlarına sokup çıkarırken, öte yandan tek başına bulutsuz ve sakin, zeytin dalı, çam kokusu ve güvercin dolu yaz göklerinde, yüksek heyecanlarda dolaştırır. Sanat eserinde, "saf yaratış" karşısında duyulan heyecan verici bir çarpıcılık gizlidir. Büyük bir şiiri okumadan önceki insanla okuduktan sonraki insan arasında bir fark vardır. Eser insanı değiştirmiştir; çarpmış, büyülemiş ve metamorfoza uğratmıştır."

(Edebiyat Yazıları II)

1. Aşağıdaki metinleri okuyunuz. Metinlerden hareketle soruları cevaplayınız.

I. Metin	II. Metin
<i>Ve Kudüs şehri. Gökte yapılp yere indirilen şehir. Tanrı şehri ve bütün insanlığın şehri. Yeşile dönmüş türbelerin demiri Zamanın rüzgâr gibi esen zehriyle Ve yatırlar patır patır kaçıyor geceleri Boşaltıyorlar işgal edilmiş bir şehri boşaltır gibi</i> (Alinyazısı Saati)	<i>Başlamak gerek yeniden hayata Dedi bir geceyarısı çırpınan saat Sana yeniden yaklaşacaktır Korkma Uzağa kaçmış yabancılaşmış tabiat</i> (Leylâ ile Mecnun)
III. Metin	IV. Metin
<i>Peygamber çiçeğinin aydınlığında ara Sana doğru uzanan çaresiz ellerimi. Sırrımı söylüyorum vefakâr balıklara: Yalnız onlar tutacak bu dünyada yerimi.</i> (Monna Rosa)	<i>Anılar demirden alçısı zamanın Şair kollarını çarmıha geren Ve mısralar boyu kireçleşen Gençlik hayalleri Ah eski kemik ah eski deri Ve kemikle deri arasına gerilen Ruhumun şenlik günleri</i> (Zamana Adanmış Sözler)

a) Metinlerde geçen alışılmamış bağdaştırmaları bularak yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

b) I. metinde “Ve yatırlar patır patır kaçıyor geceleri / Boşaltıyorlar işgal edilmiş bir şehri boşaltır gibi” dizelerinde ses tekrarlarıyla yapılan edebî sanatı yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

c) I. metinde şair, Kudüs’te türbe demirlerinin zamanın zehriyle yeşile döndüğünü ve yatırların bu türbeleri terk ettiğini söyleyerek neyi kastetmiştir? Tahmininizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Aşağıdaki dizeleri okuyunuz. Dizelerden hareketle soruları cevaplayınız.

Masal

*Doğu'da bir baba vardı
Batı gelmeden önce
Onun oğulları Batı'ya vardı*

*Birinci oğul Batı kapılarında
Büyük törenlerle karşılandı
Sonra onuruna büyük şölen verdiler
Söylevler söylediler babanın onuruna
Gece olup kuştüyü yastıklar arasında
Oğul yarınki masmavi şafağın rüyasında
Bir karaltı yavaşça tüy gibi daldı içeri
Öldürdüler onu ve gömdüler kimsenin bilmediği bir yere
Baba bunu havanın ansızın kabaran gözyaşından anladı
Öcünü alsın diye kardeşini yolladı
(...)
Dördüncü oğul okudu bilgin oldu
Kendi oymak ve ülkesini
Kendi görenek ve ülküsünü
Günü geçmiş bir uygarlığa yordu
Kendisi bulmuştu gerçek uygarlığı
Batı bilginleri bunu kutladı
O da silindi gitti binlercesi gibi
Baba bunu da öğrendi sihirli tabiat diliyle
Kara bir süt akmıştı bir gün evin kutlu koyunundan
(Zamana Adanmış Sözler)*

a) Metinde manzumeye ait hangi özellikler öne çıkmaktadır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

b) Dördüncü oğulun hikâyesinde işlenen çatışma nedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

c) Metnin son iki dizesinde anlatılanları yorumlayınız.

.....

.....

.....

.....

3. Aşağıdaki dizeleri okuyunuz. Dizelerden hareketle soruları cevaplayınız.

Görüntü görüntüyü, ses sesi yer
 Aşk dedikleri işte böyle bir yer
 Herkes gibi olmak, olmayacak bir şey
 Herkes gibi olmak, olmamak gibi bir şey
 Leylâ'yı aklından çıkarmayı her isteyişte
 Suçtan ve günden beten ve öte
 Bir boşluğa yuvarlanıyordu Mecnun
 Sanki ayda donuyor güneşte yanıyordu Mecnun
 (Leylâ ile Mecnun)

- a) *Leyla ile Mecnun* hikâyesi klasik edebiyatta birçok şair tarafından mesnevi nazım şekliyle şiirleştirilmiştir. Yukarıdaki metnin mesneviye benzeyen ve benzemeyen yönlerini yazınız.

.....

.....

.....

.....

- b) İlk iki dizede geçen "yer" kelimeleri arasında nasıl bir anlam ilişkisi vardır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

ŞEMSETTİN SAMİ

(1850-1904)

Hayatı ve Eserleri

Arnavutluk'ta dünyaya gelmiştir. Arapça ve Farsçanın yanında Rumca, İtalyanca, Fransızca ile antik Yunanca öğrenmiştir. Osmanlı-Rus Savaşı'nı müteakip *Tercüman-ı Şark* gazetesinin başyazarlığını üstlenmiştir. Arnavutluk'ta meydana gelen olaylarla ilgili yazdığı yazılar nedeniyle gazetesi kapanmıştır. Önemli spor adamlarımızdan Ali Sami Yen'in babasıdır.

Taaşşuk-ı Talât ve Fitnat roman; *Sefiller*, *Robinson Cruose* çeviri roman; *Seydi Yahya*, *Ahde Vefa*, *Gave* tiyatro; *Kâmûs-ı Fransevî*, *Kâmûs-ı Türkî*, *Kâmûs-ı Arabî* sözlük; *Lisan*, *Orhun Abideleri* inceleme; *Kâmûs-ı Alâm* ansiklopedi; *Nev'usul Sarf-ı Türkî* dil bilgisi türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- İlk Türkçe roman olan *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*'ın, ilk Türkçe ansiklopedi olan *Kâmûsü'l-A'lâm*'ın ve modern anlamdaki ilk geniş kapsamlı Türkçe sözlük olan *Kâmûs-ı Türkî*'nin yazarıdır.
- Türk dilinin sadeleştirilmesi yolunda önemli değerlendirmelerde ve girişimlerde bulunmuş bir aydındır. Osmanlıca terimini reddetmiştir. Bu dilin "Türkçe" olarak adlandırılmasını önermiştir.
- Latin harfleri esaslı Arnavutça alfabeyi oluşturmuştur. Şemsettin Sami'nin bu örneğinden yola çıkan Süleyman Tevfik de Latin alfabesi esaslı ilk Türk alfabesi teklifini ortaya atmıştır.
- Türk dilinin en önemli eserlerinden olan *Kutadgu Bilig* ile *Orhun Abideleri* hakkında çalışmalar yapmış, bu eserlerden Türk okuyucusunu haberdar etmiştir. *Kutadgu Bilig* adlı çalışması basılamamıştır. 104 sayfalık bir deftere yazdığı *Orhun Abideleri* ise Türkiye'de alanında yapılmış ilk bilimsel çalışma sayılabilir.
- Dil bilim kavramının Türk aydınları arasında bilindiğinin göstergelerinden biri, "*Lisan*" adlı dil bilim kitabıdır.
- Kâmûs-ı Türkî*, adında "Türk" sözcüğü geçen ilk Türkçeden Türkçeye sözlüktür. Şemsettin Sami, bu sözlükte Osmanlıcada kullanılan, ancak konuşulan Türkçeye girmeyen Arapça ve Farsça sözcükleri ayıklamış, Türkçe kökenli sözcüklere ağırlık vermiştir.
- Muntazam bir Türkçe sözlüğün hazırlanması için şu şartları ileri sürmüştür: Türkçe ile Arapça ve Farsça arasında net bir sınırın belirlenmesi, kullanılıyorsa dışarıdan alınan bir kelimenin sözlüğe eklenmesi ve Türkçe kelimelerin tespit edilmesi ile sözlüğe alınması.

Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat: İlk yerli romanımız kabul edilir. Eserde görücü usulü ile evlenmenin sakıncaları, kölelik ve cariyelik sistemi eleştirel bir dille anlatılır.

1. "Beşer", "beşeriyet" sözcüklerinin *Kâmûs-ı Türkî* ve TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'teki karşılıkları aşağıda verilmiştir.

beşer	- Hayvân-ı nâtık, adam, insan, merdüm. Nev-i beşer: İnsan cinsi. Ebû'l-beşer: Hazret-i Âdem. Seyyidü'l-beşer: Fahr-i âlem (s.a.v.) efendimiz. (<i>Kamûs-ı Türkî</i>, s. 294) (isim, Arapça beşer) : İnsanoğlu, insan. "Beşer denen kuş doymaz itilalara." - Tevfik Fikret (TDK <i>Güncel Türkçe Sözlük</i>)
beşeriyet	- İnsanlık, insanın hâl-i tabîiyyesi: Beşeriyet îcâbâtındandır. "Beşeriyet" ile "insaniyet" arasında çok fark vardır. Beşeriyet insanın her türlü ahvâl-i tabîiyyesine, insaniyet ise yalnız fezâil ve kemâlât-ı rûhâniyyesine âittir. Meselâ nıyan, havf, iştihâ, şehvet gibi haller beşeriyet; kerem, sahavet, vefâ-yı ahid, kanâat gibi haller ise insaniyet mukteziyâtındandır. El-hâsıl beşeriyet tarîh-i tabîiye, insâniyet ise ahlâka mütealliktir. (<i>Kamûs-ı Türkî</i>, s. 294) (isim, eskimiş, Arapça beşeriyet) : insanlık. "Bence beşeriyetin en büyük saadetlerinden birisi bu alışmak kabiliyeti ise en korkunç felaketlerinden birisi de yine bu alışkanlıklardır." - Nâzım Hikmet (TDK <i>Güncel Türkçe Sözlük</i>)

- a) *Kâmûs-ı Türkî*'de "beşer" sözcüğünün ayrıntılı bir şekilde açıklandığı görülmektedir. Şemsettin Sami'nin bu kadar ayrıntılı bilgi vermesinin sebebi ne olabilir?
-
-
-
- b) Şemsettin Sami'nin hazırladığı sözlük Türkçe bir sözlük olmasına rağmen sözcüğün açıklanmasında yine Türkçe olmayan sözcüklerin kullanıldığı görülmektedir. Bu durum, sözlüğün anlaşılmasında nasıl bir etkiye sahiptir?
-
-
-
- c) Sözcükler, TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'te sade bir şekilde açıklanmıştır ve örneklerle konu desteklenmiştir. Bu durum, okuyucular ve araştırmacılar açısından nasıl bir kolaylık sağlar?
-
-
-

2. Şemsettin Sami, Orhun Abideleri konusunda çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalarla dönem okuyucusunu kitabelerden haberdar etmiştir. Türkler, tarih boyunca değişik alfabeler kullanmıştır. Bu alfabelerden bazıları şunlardır: Göktürk, Uygur, Arap, Kiril, Latin.

"Türk" kelimesinin kullanılan alfabelerdeki yazılışları şıklarda verilmiştir. Bunların doğru eşleştirmesini aşağıdaki tabloda yapınız.

a)	Türk	b)	ترك	c)	ᠲᠦᠷᠦᠭ	ç)	түрк	d)	тырик
	Göktürk		Uygur		Osmanlıca (Arap)		Kiril		Latin
									

W

WILHELM RADLOFF

(1837-1918)

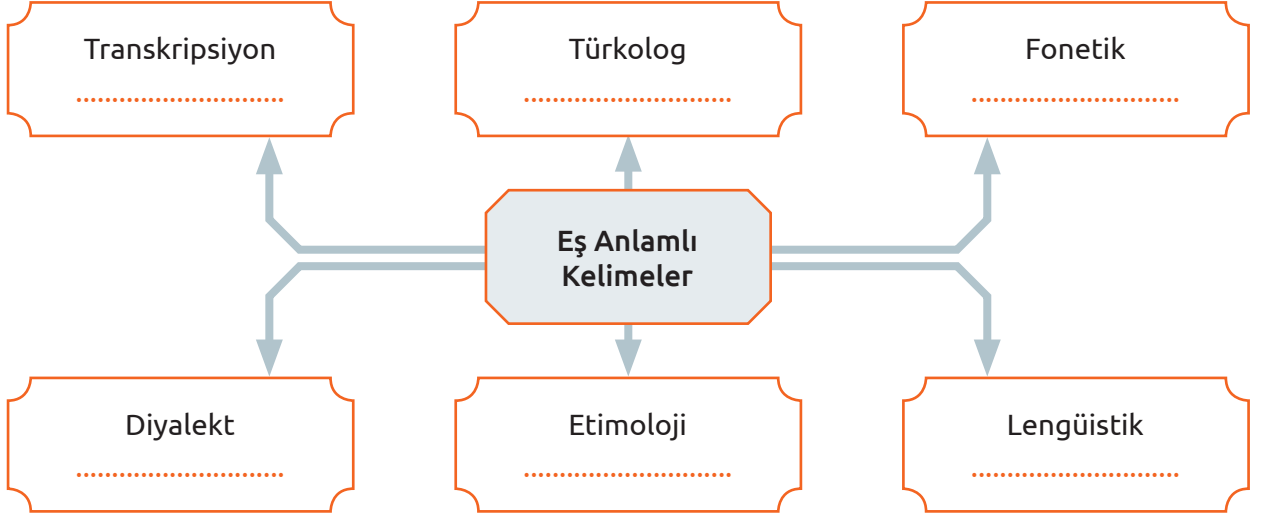
Hayatı ve Eserleri

Alman asıllı bir ailenin çocuğu olarak Berlin’de doğan Rus Türkolog Radloff (Radlof), üniversitede lengüistik çalışmaya karar vermiştir. Orta Asya ve Sibirya’nın az tanınmış dillerini kendisine çalışma sahası olarak belirlemiş; Türk, Moğol, Mançu ve Çin dillerini öğrendiği gibi İbrani, Arap ve Fars dilleri derslerine de devam etmiştir. Hocasından aldığı tavsiye mektubuyla Doğu sefer heyetine katılmak üzere tanınmış Şarkiyatçıların bulunduğu Petersburg’a (Pitırsbirk) gitmiştir. Heyetin yola çıkamaması üzerine Sibirya’da 1859’dan 1871’e kadar 12 yıl kalmış; kışın öğretmenlik yapmış; yazları da dil, etnografya ve tarih malzemesi toplamak üzere Sibirya ve Türkistan’da yaşayan Türk boyları arasında seyahat etmiştir. Sayısı yüz elliye bulan çalışmaları genel olarak derleme, sözlük, karşılaştırmalı gramer ve seyahatnameleri olmak üzere dört grupta değerlendirilmiştir.

Türkçeye Katkıları

- Yaşamının altmış yılını Türkolojiye adayan Radloff, günümüzde hâlen aşılamayan ölümsüz eserler bırakmıştır.
- Sadece Rusya’da Türklük biliminin gelişmesinde büyük rol oynamakla kalmayarak Avrupa’da da bu alanda çalışmalar yapılmasını sağlamıştır. Türklük bilimine önemli eserler kazandıran Katanov (Katanof), Melioranskiy (Miliyaranski), Malov (Malof), Samoyloviç (Samoylavik), Vladimirtsov (Viladimirtsıf) ve Rudnev (Rudnif) gibi büyük Türkologların da yetişmesinde etkili olmuştur.
- Radloff’un Türkoloji sahasındaki esas hizmeti, Türkçenin devirlerine ait dil malzemesini toplaması ve yayımlamasıdır. O, bu sahada Avrupa metodlarını kullanıp büyük bir gayret ve çalışkanlık göstermiştir. Onun başarıları Türklüğü araştırma tarihinde “Radloff devri” olarak da adlandırılabilir niteliktedir. Türkoloji, bir ilim olarak bugünkü ilerlemesini onun tarafından toplanan zengin dil malzemesine borçludur.
- Sibirya ve Türkistan’dan, Kırım ve Karay Türklerinden yaptığı derlemeleri *Proben* (Pobın) adıyla 10 cilt hâlinde yayımlamıştır. Dil, etnografya ve folklor malzemelerini toplayıp yerli diyalekt ve ağızları öğrenerek bilgilerini bu eserde aktarmıştır. Manas Destanı da bu derlemelerin içerisinde yer almıştır.
- Türk lehçelerinin karşılaştırmalı gramerini yazmayı da düşünmüş, bu bağlamda Kuzey Türk lehçelerinin fonetik özelliklerini kaleme almıştır.
- Türkçe karşılığı *Türk Lehçelerinin Sözlük Denemesi* olan sözlüğünü ilk başta gezilerinde işine yarayacak küçük pratik bir sözlük olarak hazırlamışsa da sonrasında sözlüğün hacmi artmış ve dört cilt hâlinde yayımlanmıştır. Sözlük Türk dilinin zenginliğini göstermesi, sözcüklerdeki ses değişikliklerinin takip edilebilmesi ve günümüz Türkolojisine ışık tutması bakımından önemli bir yere sahiptir. Bugüne değin Türk dil ve diyalektleri açısından bundan daha büyük bir sözlük yazılmamıştır.
- Kutadgu Bilig* ve *Codex Cumanicus* (Kodeks Kumanikus) gibi önemli eserlerin yanı sıra *Göktürk Yazıtları*’nın çözümlenmesinde de büyük gayret göstermiştir.

1. Aşağıda verilen sözcüklerin eş anlamlarını TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten araştırarak boşluklara yazınız.

2. Kırım'da on dört ayrı bölgeden derlenerek yazıya geçirilen *Proben*'de halkın hafızasında yaşayan destanlar, kahramanlık hikâyeleri ve masallar da bulunmaktadır. Eser, Radloff'un Kırım'da kaldığı dönemde buradaki sözlü halk edebiyatının ağızlarından derlenerek yazıya geçirilmiş ve 1896'da St. Petersburg'ta Kiril alfabesiyle basılmıştır.

Aşağıda verilen parçaları okuyunuz. Parçalardan hareketle soruları cevaplayınız.

Özgün Metin	Günümüz Türkçesi
7) Näsixat. Babam mä näsixat ätti, dädi-ki oğlum yaqşı adamlarğa qoşul! vä yaqşı adamlardan arqardaş ol! Zira bizdä laxırdı bar dır, atamızdan qalma sözki: (...)	7) Nasihat Babam bana nasihat etti, dedi ki: – Oğlum iyi adamlara katıl ve iyi adamlarla arkadaş ol. Zira bizde atamızdan kalma bir söz vardır: (...)

- a) Özgün metinde geçen kelimelerden hangileri Türkiye Türkçesinde hâlâ kullanılmaktadır?

.....

.....

.....

.....

- b) Coğrafi uzaklığa ve kültürel farklılıklara rağmen özgün metinde kullanılan kelimelerin çoğunun Türkiye Türkçesiyle benzerlik taşımasının sebepleri neler olabilir? Tartışınız.

3. TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'ten alınan görseldeki örnek kelimenin açıklamasını inceleyiniz.

GÜNCEL TÜRKÇE SÖZLÜK

kamus

(ka:mus), Arapça *kāmūs*

1. *isim, eskimiş* ► sözlük:

"İstanbul sözündeki İstanbul kelimesinin manalarını anlatmak için koca bir *kamus* lazım." - Falih Rıfkı Atay

2. *isim, eskimiş* Bir dilin bütün söz varlığının bir araya getirildiği büyük sözlük.

- a) Yukarıda verilen örnek kelimedenden hareketle siz de "sözlük" kelimesi için bir sözlük maddesi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Cemil Meriç'in "Kamusa uzanan el namusa uzanmıştır." sözüyle kastettiği nedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

- c) Sözlük hazırlamanın zorluklarını göz önünde bulundurarak Alman asıllı bir Rus Türkolog olan Radloff'un sözlük çalışmalarını dil ve tarih kapsamında değerlendiren bir paragraf yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Aşağıdaki parçaları okuyunuz. Parçalardan hareketle soruları cevaplayınız.

Kırgız Türklerinin milli destanı olan Manas destanı dünya edebiyatının sayılı şaheserleri arasında yer alır. Ayrıca, dünyanın en uzun destanı olmak gibi bir özelliği de vardır. Manas adı, bu destanın kahramanının adıdır; destan, kahramanının adıyla anılır, destanı söyleyen ozanlara da manasçı adı verilir. Manasçılar çocuk yaşta talime girerler. Manas destanını okumak bir sanat, bir meslek sayılır. Bu edebiyat abidesini gözle okuyarak duyulan heyecan ve takdirin yanı sıra bir de bir manasçıdan dinlemek ve o ses ahenginin büyüsunü tatmak gerekir.

(Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali)

Oğlunun yüzüne baktı,
beyaz eti pamuk gibi,
kemikleri bakır gibi.
Bir ak kısrağı kestirdi,
Cakıp Han, doğan oğlunun adını
dört ulu peygambere
"Manas" koydurdu.
Dört peygamber onu kucakladı,
peygamberler çocuğu sınıdı.
Yarkent'ten gelen yedi elçi
yemeği övüp yiyip gitti,
"Manas obur çıkacak!" deyip gitti.
Çin'den gelen kırk elçi
yemeklerden bol yiyip gitti,
"Manas Çinlileri kıracak!"
deyip gitti.

Nogay'dan gelen on elçi
oturup eti yiyip gitti,
"Manas korkunç olacak!" deyip gitti
Bu baybiçe Çıyırçı
Manas'ı alaca beşiğe yatırdı.
Manas'ı Hızır korudu.
Manas yar kenarında kundaklandı.
Kâfir ile Müslüman
Manas'ın methini duydu.
Manas gülmeye başladı,
Manas beşikte yatarken konuştu:
"Ak sakal babam Cakıp Han,
Müslüman yolunu açacağım,
kâfirin malını saçacağım,
kâfiri sürerek çıkarıp
Müslümana necat salacağım!"

- a) Yukarıda Radloff'un derlediği *Manas Destanı*'nden bir bölüm verilmiştir. Bir Manasçı olduğunuzu varsayarak yanda verilen destan parçasını sınıf arkadaşlarınıza okuyunuz.
- b) Destanın verilen kısmı size hangi Türk destanını anımsattı? Yazınız.
- c) Destanda İslamiyet'in izleri hangi bölümlerde görülmektedir? Açıklayınız.

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

VILHELM THOMSEN

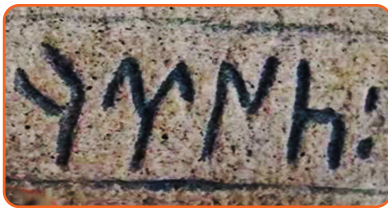
(1842-1927)

Hayatı ve Eserleri

Vilhelm Ludvig Peter Thomsen (Vilhem Ludvi Pitı Tomsın), 25 Ocak 1842'de Kopenhag'da doğmuştur. 1859'da Kopenhag Filoloji Fakültesinde dönemin önde gelen bilim adamlarından dil, dil bilimi ve filoloji dersleri almıştır. Dil öğrenmeye meraklı olan Thomsen; Sanskritçe, Grekçe, Latince, Arapça, İspanyolca, Rusça, Fince ve Macarca dâhil on altı dil öğrenmiştir. Hint-Avrupa dilleriyle uğraşmış, Dan Diyalektoloji Sözlüğü'nün yazımına katkıda bulunmuştur. Bir süre lise öğretmenliği yaptıktan sonra 1871'de Kopenhag Üniversitesinde karşılaştırmalı dil bilimi dersleri vermeye başlamıştır. 1875'te doçent olan Thomsen, 1876'da Danimarka Bilimler Akademisine üye olarak seçilmiş, 1887'de profesör olmuştur. 1913'te emekliye ayrılan Thomsen, 12 Mayıs 1927'de vefat etmiştir.

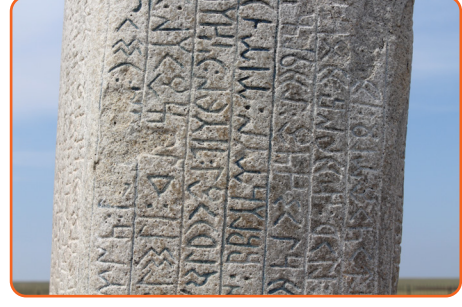
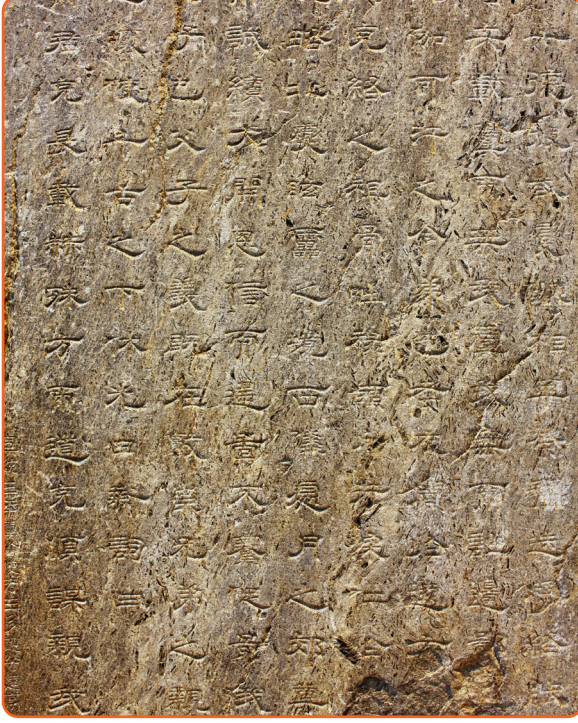
Türkçeye Katkıları

- Türkoloji tarihine Köktürk Yazıtları üzerine yaptığı çalışmalarla geçen Thomsen, Orhon ve Yenisey ırmaklarının kıyısındaki yazılı taşların dilini çözerek bunların Türklerden kaldığını ispatlamış ve bunu 15 Aralık 1893'te bir bildiriyle açıklamıştır.
- Bu bildiriden sonra Çin ve Bizans kaynaklarını derinlemesine inceleyerek 1896'da Köktürk Yazıtları'nın tamamını kitap hâlinde bir araya getirmiştir.
- Türkoloji tarihine iz bırakan pek çok öğrenci yetiştirmiştir.
- Danimarka Kralı kendisine "Elefan Madalyası", Osmanlı Padişahı V. Mehmed Reşad birinci rütbeden "Mecîdî Nişanı" vermiştir.

(Kültigin Yazıtı)

1.

(Tonyukuk Yazıtı)

Thomsen, önce *Köktürk Yazıtları*'nın Çince yüzünden yararlanarak yazıtta birbirinden farklı 38 işaret olduğunu tespit etmiştir. Daha sonra *Yenisey Yazıtları*'nda da sıklıkla geçen "tengri" ve "Köl-tigin" kelimelerini *Köktürk Yazıtları*'nda bulmuş, bu kelimelerin ses değerlerinden yararlanarak yazıtın tamamını okumuştur.

Yukarıdaki parçadan hareketle akıl yürütmenin önemini açıklayınız.

2.

Thomsen'in *Köktürk Yazıtları*'nı çözümlemesinin Türk dili tarihi bakımından önemini açıklayınız.

3.

Köktürk Yazıtları çözülmemiş olsaydı bu durumun günümüz Türkçesine etkileri neler olabilirdi?

YAHYA KEMAL BEYATLI

(1884-1958)

Hayatı ve Eserleri

Asıl adı "Ahmet Âgâh" olan sanatçı, Üsküp'te doğmuştur. Üsküp ve İstanbul'da başladığı öğrenimine Paris'te devam etmiştir. 1912'de İstanbul'a dönmüş, 1919 yılına kadar çeşitli okullarda dersler vermiştir. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra farklı gazetelerde ve arkadaşlarıyla çıkardığı Dergâh dergisinde Millî Mücadele'yi destekleyen yazılar yazmıştır. Elçilik, büyükelçilik, milletvekilliği ve halkevleri sanat danışmanlığı yapmıştır.

Kendi Gök Kubbemiz, Eski Şiirin Rüzgârıyla, Rubaîler ve Hayyam Rubaîlerini Türkçe Söyleyiş, Bitmemiş Şiirler şiir; Siyasî Hikâyeler hikâye; Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım anı; Mektuplar-Makaleler mektup; Siyasî ve Edebî Portreler biyografi; Aziz İstanbul, Eğil Dağlar, Edebiyata Dair, Tarih Musâhabeleri deneme türündeki eserleridir.

Türkçeye Katkıları

- Modern Türk şiirinin kurucularından olan sanatçı, Türkçeye düşkünlüğünü "Bu dil ağızımda annemin sütüdür." sözüyle dile getirmiştir. Türkçeyi vatanın gövdesi ve ruhu kabul etmiştir.
- İstanbul Türkçesinin güzel örneklerini vermiş; konuşma dilini en ince, işlek ve zarif biçimiyle kullanmıştır. Dönemine göre genellikle sade, anlaşılır ve doğal bir Türkçe kullanmıştır.
- Aruz ölçüsünü Türkçeye ustalıkla uygulamıştır.
- Şiirlerinde, yaşayan Türkçeye girmemiş yabancı kelimeleri kullanmamıştır. Ses ve anlam değerleriyle Türkçeye mal olmuş yabancı kelimeleri (hatırlatmak, sine, akseylemek, nadide, âlem, zafer, fetih, evvel, saat vb.) Türkçe kelimeler kabul etmiştir.
- Türkçeyi en mükemmel hâliyle kullanmaya özen göstermiş, başta şiirleri olmak üzere eserlerinde kelimeleri titizlikle seçmiştir.
- Türkçenin tarihî gelişimini inceleyerek asırlar boyunca kullanılmış etkileyici söyleyişleri (sonsuz, akın, sökün, atlı, dolu dizgin, koşu, dörtnala, gül yüzlü, bağı yanık vb.) şiirine taşımıştır.
- Türkçeyi kullanırken sergilediği titizlikten dolayı onun dili edebiyat tarihinde "kültür Türkçesi" olarak anılmıştır.
- "Beyaz lisan" olarak adlandırdığı "saf Türkçe"yi aramış, edebî dilde sadeliği yakalama mücadelesi vermiştir.
- Türkçeyi "ezelden ebede kadar Türk milletini koruyan, bir arada tutan sağlam bir bağ" olarak görmüş ve bu bağın vatan sınırlarını aşan bir güce sahip olduğunu savunmuştur.
- Kendisinin yazdığı veya Ömer Hayyam'dan tercüme ettiği rubailerle bu nazım biçiminin nitelikli örneklerini Türkçeye kazandırmıştır.
- Bilim dilini Türkçeleştirmek için bir darülfünun (üniversite) kurulmasını zorunlu görmüştür.
- Millî bir alfabenin gerekliliğini savunmuştur.

1. Yahya Kemal'e ait aşağıdaki dizelerde kullanılmış deyimleri belirleyiniz ve deyimlerin anlamını yazınız.

Dizeler	Deyim	Anlamı
Üsküdar, gözleri dolmuş, tepelerden bakarak		
Bizler mi vakti hoşça geçirmekteyiz bugün?		
Bir hayâlet gibi dünyâ güzeli Girdiğinden beri rü'yâlarına		
Ömrü oldukça yürür her yolcu		
Ey aşk! O gönüller sana mâl oldular artık		
Yollarda kalan gözlerimin nûrunu yordum		

2. Aşağıdaki dizeler, Yahya Kemal'in İranlı şair Hâfız-ı Şîrâzî'yi konu edindiği *Rindlerin Ölümü* şiirinden alınmıştır. Dizeleri okuyunuz. Dizelerden hareketle soruları cevaplayınız.

*Ölüm âsûde bahâr ülkesidir bir rinde;
Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter.
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar; her gece bir bülbül öter.*

Rint, "görünüşe ve dünya işlerine önem vermeyen, kurallardan uzak, bütün varlığı kendi iç dünyasına göre değerlendiren kimse, kalender" demektir.

- a) Yahya Kemal, şiirin üçüncü dizesinde geçen "serin serviler" ifadesini başlangıçta "siyah serviler" olarak yazmış ancak sonradan değiştirmiştir. Sizce şair neden böyle bir değişikliğe gerek duymuş olabilir? Kelimenin bağlamını göz önünde bulundurarak açıklayınız.
-
-
-
- b) Siz olsaydınız bu kelime yerine hangi kelimeleri önerirdiniz?
-
-
- c) Metinde geçen aşağıdaki kelimelerin anlamını tahmin ederek yazınız.
- asude:
- buhurdan:

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU

(1889-1974)

Hayatı ve Eserleri

Kahire'de doğmuştur. Fransız Frerler Mektebinde ve İsviçre Lisesinde okuduğu süreçte yazın dersleri almış; *Türk* adlı dergide Fransızcadan bazı çeviriler yayımlamıştır. Şehabettin Süleyman ve Celal Sahir ile Fecriati topluluğunu kurmuşlardır. Yahya Kemal ile edebiyatta "Nev-Yunanilik" adını verdikleri yeni bir yaklaşım geliştirmek için uğraşmışlardır. İkdâm gazetesinde Millî Mücadele'yi destekleyen yazılar kaleme almıştır. 1921'de Ankara Hükûmetinin çağrısıyla Anadolu'ya geçmiştir. Milletvekilliği ve elçilik görevleri sırasında çeşitli gazetelerde edebî ve siyasi yazılar kaleme almıştır.

Bir Serencâm, Millî Savaş Hikâyeleri hikâye; *Kıralık Konak, Nur Baba, Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomore, Yaban, Ankara, Bir Sürgün, Panorama (2 cilt), Hep O Şarkı* roman; *Erenlerin Bağından, Okun Ucundan* mensur şiir; *Zoraki Diplomat, Gençlik ve Edebiyat Hâtıraları* anı türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Türkçenin zenginliklerini Türk edebiyatına kazandıran Yakup Kadri, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'na damgasını vurmuş bir yazar ve edebiyatın hemen her alanında eser vermiş usta bir sanatkârdır.
- Dil Devriminde etkin isimler arasında yer almıştır. Çok yönlü bir yazar ve bir Türk aydını olan Yakup Kadri, 26 Haziran 1928'de çalışmalarına başlayan Dil Encümeninde Türkçenin ses düzenine uygun ve ulusal bir alfabe hazırlama görevini üstlenmiştir. Yeni harfleri hazırlayan aydınlar arasında yer alarak Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerine inşa edileceği kültürel zeminin oluşumuna önemli bir katkıda bulunmuştur.
- Amacı "Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, onu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe erdirmek" olan Türk Dil Kurumunun kurucularındandır.
- Dillerin birbirinden kelime almasına karşı değildir ancak ona göre gramer kuralları kesinlikle başka bir dilden alınmamalıdır. Ona göre önemli olan şey, Türkçenin asıl kimliğini bulmaktır.
- Eserlerinde farklı yörelerde görülen ağız örneklerine rastlamak mümkündür. Romanlarında yer yer kahramanlarını yöre ağızıyla konuşturması anlatımına zenginlik katmıştır.
- Söz dizimi açısından cümleleri sağlam yapılı ve zengindir, eserleri Türkçenin tüm kelime gruplarını ihtiva eder. Kalıp söz ve kısaltılmış söyleyişlere yer veren yazar, Türkçeyi işlek ve akıcı bir üslupta kullanmıştır.
- Edebiyatıcedide Dönemi'nde başlayan mensur şiir türünün XX. yüzyıldaki en önemli temsilcisi olan Yakup Kadri, çağrışım dünyasını ve zengin kalem tecrübelerini ahenkli bir Türkçe ile dile getirmiştir.
- Atatürk tarafından Ankara'ya çağrılan ve çeşitli görevlerle Eskişehir, Kütahya gibi illere giden yazar; Anadolu'yu yakından gözlemleme fırsatı yakalamıştır. Anadolu'nun kültür ve söz varlığını eserlerine taşımış, gözlemlerini güçlü bir Türkçeye eserlerine aktarmayı başarmıştır.

1. Aşağıda Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* romanından bir bölüm verilmiştir. Parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Bir gün ona sordum:

– Emeti Kadın, sen hiç yüzünü yıkamaz mısın?

– Ay oğul, hiç vaktim olmuyor ki... Sabah garanlığında çocuğu eserler püserlerim, dağarcığına yiyeceğini goyarım. İneğin altını temizlerim, sütünü sağarım. Ocağa vurur, kaynatırım. Sütü ateşten indirir indirmez, buraya koşar gelirim. Sen bekârsın. İneğin davarın yok emme, işin ağırdır. Çay suyu kaynat, dersin... Akşamdan kalmış kabı kacağı ıscak suda yuğ dersin. Her gün türlü türlü aş istersin. Senin yanında gün nasıl geçer, bilir misin? Akşam eve vardığımda bizim oğlan açtır, yorgundur. Sütü ısıtır, içine ekmeği doğrar, eline veririm. Bazı canı peynirle soğan ister. Bazı bana bir bulamaç ediver, der.

Emeti Kadın, bu tarzda, öksüz torunu sığırtmaç Hasan'dan bahseder.

Bu, on bir, on iki yaşlarında bir çocuktur. Fakat görmeli, ne kadar ağırbaşlı, ne kadar vakarlı, ne kadar görev ve sorumluluğunu anlamış bir insandır. Onu, geç tanıdığım için çok müteessirim. Erken tanımama da hiç imkân yoktu. Gerçi, bazı akşamlar onun, uzak tepelerden sürüsüyle beraber köye dönüşünü seyrettiğim olurdu. Fakat ona ancak bir alegori nazarıyla bakardım. Yakub'un oğullarından biri... Kısas-ı Enbiya şahısları sırasında geçen bütün küçük çobanlardan onu ayırmak lüzumunu hissetmezdim. Fakat bir gün onu yakından görüp tanıyınca ne kadar belli bir kişiliği olduğunu anladım.

- a) Emeti Kadın'ın verdiği cevapta geçen altı çizili kelimelerin anlamlarını tahmin ederek yazınız.

.....

- b) Emeti Kadın'ın yaşadığı çevrenin diliyle konuştuğu kelimelere örnek veriniz. Bu kelimelerin yazı dilindeki karşılığını yazınız.

.....

.....

- c) Yakup Kadri'nin Emeti Kadın'ın verdiği cevapta kullandığı dil ile Ahmet Celal'in Emeti Kadın hakkındaki düşüncelerini anlattığı kısımda kullandığı dil arasındaki farkın sebebini açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

- ç) Eserde geçen cümleler yapısına göre incelendiğinde Yakup Kadri'nin basit cümleleri diğer cümlelere oranla daha çok kullandığı saptanmıştır. Bu durumun eserin üslubuna etkisi ne olabilir?

.....

.....

2. Yakup Kadri'nin romanlarından alınan aşağıdaki cümleleri okuyunuz. Numaralandırılmış atasözü ve deyimlerin anlamları ile cümleleri, anlamların başındaki Romen rakamlarını cümlelerin karşısındaki yay ayraç içine yazarak eşleştiriniz.

Arkamda kalacak
kırıntılar hem senin hem
annenin yıllarca kimseye
yüzsuyu dökmeden
geçinmenize yeter
artar. ()

Nuriye ve Neyyire ağzını
aramak için yavaş yavaş
Faik Bey'in aleyhinde
bulunuyorlardı. ()

"Sükut altındır" sözü,
genç adamın gözü
önünde, ilk defa olarak,
derinliğine akıl ve sır
ermez bir hikmet hâlinde
belirliyordu. ()

Demir tavında dövülmek
gerekti ki iki gözüm
oysaki demir çoktan
soğumuş ve ateş
sönmüştür. ()

Bunda habbeyi kubbe
yapacak ne var? ()

I.	Her iş zamanında ve uygun durumda yapılır.	IV.	Konuşturarak düşüncesini öğrenmeye çalışmak.
II.	Susmak bazen konuşmaktan daha iyi sonuç verir.	V.	Önemsiz bir şeyi abartmak.
III.	Beğenmediğimiz bir kişinin yerine öyle birisi gelir ki eskisini aratır.	VI.	Onurunu sarsacak kadar çok yalvarmak.

3. Aşağıda verilen parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruyu cevaplayınız.

Ve bütün bunların yerine yabancı bayraklarla donanmış pencereler, yabancı harflerle yazılı ilânlarla kaplanmış duvarlar kaim olmuştu. Fotoğrafçı Febus'un camekânda bile Türklüğe ait bir simaya tesadüf etmek kabil olamıyordu. Mağazalar vardı ki levhalarında bir tek Türkçe kelimeye rastlanmıyordu. Göz, sağlı sollu, Rus, Rum, Latin, Ermeni harflerinden başka bir şey görmüyor; kulak, bu dillerin sedalarından başka bir ses işitmiyordu. Necati, birkaç mağazaya girdi, çıktı ve hepsinde kendi dilinden başka bir lisan kullanmak mecburiyetinde kaldı. Teneffüs ettiği havada gönül bulandırıcı bir yabancılık kokuyordu.

(Bir Beyoğlu Dönüşü)

Bir Beyoğlu Dönüşü adlı hikâyenin kahramanı Necati'nin yerinde olsaydınız ve bağımsızlığınızın tehlike altında olduğunu hissetseydiniz bu durum karşısında ne yapardınız?

.....

.....

.....

.....

.....

4.

Yapılan incelemelerde *Kiralık Konak* romanında 20 binden fazla kelime grubu tespit edilmiştir. Bu sonuç, Türkçenin kelime grubu çeşidi ve kullanımı yönünden çok zengin bir dil olduğunu göstermektedir. Romanda kullanılan kelime gruplarının başında da sıfat tamlamaları gelmektedir. Sıfat tamlamalarının çokça kullanılmasında yazarın betimlemelere ağırlık vermesi etkili olmuştur.

Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle çalışmaları yapınız.

Naim Efendi'nin iki esaslı fazileti daha vardı: Bir ana kadar müşfik ve bir dul kadın kadar titizdi. Fakat titizliği asla bir huysuzluk derecesine varmazdı; bu, temiz ruhunun ve temiz vücudunun maddi ve manevi pislikler önünde bir nevi tiksimesinden gelirdi. Göğüs üstünde bir yağ lekesi, bir kaba söz, mübalatasız bir hareket, onu müsavî derecede kederlendiren şeylerdendir fakat pek içli, pek nazik bir adam olduğu için kederlendiğinin kimse farkına varmazdı.

a) Metinde geçen sıfat tamlamalarını tespit ediniz.

.....

.....

.....

b) Sıfat tamlaması kullanmaksızın betimleyici anlatımla bir paragraf yazmayı deneyiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

YAŞAR KEMAL

(1923-2015)

Hayatı ve Eserleri

Asıl adı Kemal Sadık Gökçeli'dir. Osmaniye'de doğmuştur. Kaza sonucu küçük yaşlarda bir gözünü kaybetmiştir. İrgat kâtipliği, öğretmen vekilliği, hademelik, ırgatlık, ırgatbaşılığı, traktör sürücülüğü, su bekçiliği yapmıştır. Bu işler sayesinde insanları gözlemleme fırsatı bulmuştur. Halk kültürü bakımından zengin bir bölge olan Çukurova yöresinde yetişmiştir. 1946 sonrası hikâyeye yönelen ve *Cumhuriyet* gazetesinde yazarken Yaşar Kemal imzasını kullanan ünlü romancı, *İnce Memed* romanıyla Varlık dergisinin roman ödülünü kazanmıştır. Röportaj türünün de öncülerindendir.

İnce Memed I-IV, Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır, Karacaoğlan, Alageyik, Ölmez Otu, Ağrıdaki Efsanesi, Binboğalar Efsanesi, Yusufçuk Yusuf, Yılanı Öldürseler, Deniz Küstü, Kuşlar da Gitti roman; *Sarı Sıcak* hikâye; *Bugünlere Bahar İndi* şiir; *Bu Diyar Baştan Başa* röportaj türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- Çukurova'yı adım adım dolaşmış; mâni, ağıt, türkü, tekerleme, destan ve halk hikâyeleri toplamıştır. Derlemelerini *Ağıtlar* adlı eserinde yayımlamıştır.
- 1960'lerden itibaren eserleri yabancı dillere çevrilmeye, adı ülke sınırları dışında tanınmaya başlamıştır. *İnce Memed* adlı romanı yaklaşık 40 dile çevrilerek yayımlanmıştır. Diğer romanları da çok sayıda yabancı dile çevrilmiş, yapıtlarının 140'ın üzerinde yurt dışı baskısı yapılmıştır. Roman ve öyküleri, tiyatro ve sinemaya uyarlanmıştır.
- Zengin bir kelime hazinesine sahip olan Yaşar Kemal'in anlatımı kendine özgü, canlı, etkileyici ve şiirselidir. Yerel sözcüklere, deyim ve atasözlerine çokça başvurmuş; yerelden hareketle evrensele ulaşmayı başarmıştır.
- Yaşar Kemal, eserlerindeki kişilerin çevresini ve doğayı anlatırken sözcükleri bir ressam gibi ince ince işlemiş; ahenkle yan yana getirmiştir. Romanlarında masalsı bir hava olmasına rağmen okuru gerçeklikten koparmamıştır. Eserlerinde Türkçenin zenginliğini görmek mümkündür.
- Kendi kurduğu "roman dili"ni halkına miras bırakan, Türk edebiyatının çınarı Yaşar Kemal; Türk dilinin ne denli büyük bir hazine olduğunun yurt içinde ve dışında geniş kitlelerce anlaşılmasını sağlamıştır.
- Kendisine yurt içinde ve yurt dışında pek çok ödül verilmiştir. Strasbourg, Akdeniz, Frei, Bilkent, Boğaziçi, Çukurova, Mimar Sinan Güzel Sanatlar ve Bilgi üniversitelerinden fahri doktora ünvanı almıştır. İlk kez 1960'ta Fransız *Combat* gazetesi, daha sonra 1987'de İsveç Sanat Akademisi ve Yazarlar Birliği tarafından Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterilmiştir.
- Kendisini Homeros geleneğinden sayan Yaşar Kemal, *İliada* (İlyada) ve *Odysseid*'den (Odise) epik tür ve anlatım biçimi konusunda etkilenmiştir. Tolstoy, Çehov, Dostoyevski, Stendhal (Sıtendal) ve Steinbeck (Sıtaynbek) etkilendiği diğer yazarlardır. Tüm bunların yanı sıra dil açısından en çok Karacaoğlan'dan etkilendiğini belirtmiş; eserlerinde halktan kopuk olmayan sade bir Türkçe kullanmıştır.

1.

İkilemeler, Türk dilinin en eski dönemlerinden beri kullanılagelen söz öbekleridir. Türk insanının dil dünyasına yerleşmiştir. Yaşar Kemal, *Köroğlu* adlı 81 sayfalık eserinde toplam 180 ikileme kullanmıştır. Bu veri, Türkçenin söz varlığı içinde çok önemli bir yere sahip olan ikilemelerin Yaşar Kemal tarafından ne kadar sık kullanıldığını göstermektedir.

Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Bura halkının da bir tek işi vardı, at yetiştirmek. Dünyayı cins cins, ıslıl ıslıl, boy boy, renk renk atlarla donatmaktı işleri. Bura halkı ekin ekmesini, hasat etmesini bilmezdi. Bilip de ne yapsınlar. Atlar yüzünden dünyanın her yerinden onlara oluk oluk altın geliyordu. Padişahlar, beyler onlardan yilkı yilkı atlar alıyorlardı. Bu at yetiştiricisi halk öylesine mutluydu ki Allah'tan hiçbir dilekleri olmuyordu.

(Üç Anadolu Efsanesi, Köroğlu)

a) Yukarıdaki parçada geçen ikilemeleri aşağıya yazınız.

.....

.....

b) İkilemelerin cümleye kattığı anlamları tespit ederek aşağıya yazınız.

.....

.....

2.

Yaşar Kemal, Çukurova'nın ve yakından tanıdığı Çukurova insanının dilinin bir temsilcisidir. Çukurova'yı çok iyi gözlemleyen yazar; eserlerinde halkın konuşma dilinde yaşayan özgün söyleyişlere, ikilemelere, deyimlere, atasözlerine sık sık yer vermiştir. Ali Püsküllüoğlu'nun *Yaşar Kemal Sözlüğü*, eserlerindeki söz varlığını tespit etmek üzere yapılan önemli çalışmalardan biridir.

Yaşar Kemal Sözlüğü adlı eserden alınan aşağıdaki cümleleri okuyunuz. Cümlelerle ilgili çalışmaları yapınız.

- I. Kel Hamza'yı ansımaya çalışıyor, gözlerinin önüne getiriyor, sonra birden yitiriyordu.
- II. Karısı, çocukları onun bu delimsek hâllerini hiçbir şey kaçırmadan, gözlerini dört açıp izliyorlardı.
- III. Derviş Bey çavan atının başını epeyi uzaktan çevirebildi ve aynı hızla Kâmil'in üstüne geldi.
- IV. Siz beni kıyamete kadar gönendirdiniz, evime gelerek siz beni kıyamete kadar gönendirdiniz...

a) Altı çizili sözcüklerin anlamlarını tahmin ediniz.

b) Numaralandırılmış cümlelerde altı çizili sözcükler ile aşağıdaki kutucuklarda verilen anlamları, cümlelerin başındaki Romen rakamlarını anlamların karşısındaki yay ayrıç içine yazarak eşleştiriniz.

Sevindirmek, gün göstermek, mutluluk ve geçim genişliği vermek. ()	Anımsamak, hatırlamak. ()	Doğruca giderken tam hedefe ulaşılacağı sırada biraz sapmak. ()
	Pişman olmak. ()	
	Delice davranışları olan. ()	

3. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Benim dil bilincim çok erken, on beş, on altı yaşlarımda gelişmeye başladı. Şiirlerimde olsun, yazılarımda olsun Çukurova'nın canlı, çok zengin Türkçesiyle yazı dilinin olanaklarını birleştirmeye çalışıyordum. İlk yıllarda bu belki bilinçli değildi. Yalnız dilin bilincine çok erken vardığımı söyleyebilirim. Bakın, bu benim için önemli bir soru, kendimi anlatabilmek için bir adaptasyon çabası gerekli miydi? Sanırım, çok yumuşak görünümüne karşın çok sert bir kişiliğim var. Kendi dışımdaki çok şeye boş verdim. Kendimi nasıl biliyorsa öyle anlatacaktım. Üstümde elbette genel etkiler oldu, ama hep burnumun dikine giden bir kişiliğim. Dilde Karacaoğlan'ın çok etkisinde kaldım. Bir şiirde, bir düz yazıda, bir anlatımda bir dilin nasıl geliştirilmesi gerektiği üstünde çok kafa yordum. Bir dil bir dünya demekti. Bu dünyanın temelleri çok sağlam olmalıydı ki o dünya üstüne sağlam bir dünya olabilsin. Dili ayrıntılarla güzelleştirmek. Halk dili benim için çok zengin, çok canlıydı, doğa gibiydi. Nasıl etmeli de bu büyük zenginliği yazı diline geçirmeliydi. O zamanlar bunun ne kadar zor olduğunu bilmiyordum.

(Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor)

a) Yaşar Kemal'in halk dili hakkındaki görüşleri nelerdir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

b) Yaşar Kemal'in sözlerinden hareketle bir yazarın edebî eserde üslup kurmadaki gayreti ile dili kullanmadaki başarısının doğru orantılı olduğu söylenebilir mi? Arkadaşlarınızla tartışınız.

4. Yaşar Kemal'in yaşadığı yörenin söz ve kültür varlığına duyduğu bağlılık, folklor derlemelerinin bulunduğu *Sarı Defterdekiler* adlı eserinde kendini bir kez daha göstermektedir.

Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruyu cevaplayınız.

Pamuk tarlalarında, ırgadın iştahlı zamanı (sabah ve ikindi) çifte çapa vurulur. Sıraya dizilmiş birçok ırgadın çapalarını söyledikleri nakaratlı manilerin temposuna uydurarak hep birden indirip kaldırmalarına "çifte çapa" denir. (...)

Çifte çapa vurulurken söylenilen manileri ve nakaratlarını aynen not ettim. Fakat pamuk tarlalarında söylenirken verdiği heyecanı veremiyor.

*Kaleyi yarık sandım
Yâri uyanık sandım
Açtım baktım yüzüne
Atılmış pamuk sandım*

(Sarı Defterdekiler)

a) Siz de yörenizin söz ve kültür varlığını yansıtan bir mâni örneği oluşturunuz.

.....

.....

.....

5.

Yaşar Kemal; eserlerinde duyuları harekete geçiren, canlı, özgün betimlemeler sunmuştur. Okuyucunun zihninde ayrıntılarıyla canlandırabilmesini sağladığı doğa betimlemeleri ve portreler, kullandığı renk sözcükleriyle zenginleşmiştir. Renklerin insan psikolojisiyle olan yakın bağıni iyi bilen bir yazar olarak canlı bir betimleme sunmak istediğinde sıcak renkleri, solgun bir imaj oluşturmak istediğinde soğuk renkleri ustalıklı kullanmıştır. Bu bağlamda, eserlerinde sıklıkla renk adlarından ve renklerle ilgili sözcüklerden yararlanmıştır.

Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle soruları cevaplayınız.

Florya, kül rengidir, karaya çalan, bir serçeden az biraz daha küçüktür. Saka sarıdır, ispinoz, iskete... Daha bir sürü küçük parlak renkli kuş, göğsü sarıda, sarının en parlağı, en güzelinde. Kırmızısı kırmızının en yalımında... Sarısı zifiri karanlıkta, kırmızısı da yeşili de öyle parıldayarak gözükür. Küçücük üç başparmak iriliğinde bir kuş, som mavi... Gökte uçarken, mavi bir ışık topağı gibi, mavisini havada bırakarak, mavi, yoğun, ışıktan bir çizgi çekerek, yayarak...

(Kuşlar da Gitti)

- a) Kendi dağarcığınızdaki renk adları ile Yaşar Kemal'in *Kuşlar da Gitti* adlı eserinde kullandığı renk adlarını karşılaştırınız. Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Bildiğiniz renk adlarını kullanarak siz de betimleyici anlatıma örnek bir paragraf oluşturunuz.

.....

.....

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

YÛNUS EMRE

(?-1320)

Hayatı ve Eserleri

XIII-XIV. yüzyılda Anadolu'da yaşamış Türk mutasavvıf ve şairdir. Orta Anadolu'da doğmuş ve yaşamını ağırlıklı olarak bu bölgede geçirmiştir. Tasavvufi eğitimini Tapduk Emre'den almış, uzun yıllar onun dergâhında hizmette bulunmuştur. Anadolu'da ve Anadolu dışında birçok yere seyahatler düzenlemiş; İslam'ın insanlara ulaşması, dinin özünün anlaşılması için önemli gayretler göstermiştir. 1320 yılında vefat etmiştir.

Yûnus Emre'nin *Risâletü'n-Nushiyye* isimli bir mesnevisi ile *Divan*'ı vardır.

Türkçeye Katkıları

- Yûnus Emre, Eski Anadolu Türkçesinin ilk ürünlerini veren şahsiyetlerden biridir.
- Yalın, duru ve doğal bir Türkçeyle büyük manaları ifade gücüne sahip şiirler yazmıştır.
- Bir çırpıda söylenmiş gibi basit görünen ifadelere derin manalar sığdırmıştır. Şiirleri sehlümteninin en güzel örnekleri arasında gösterilmiştir.
- Onun şiirinde dil, yüce hakikatleri akıcı bir şekilde taşıyan estetik bir nitelik kazanmıştır.
- Bazı tasavvufi ve dinî terimlere Türkçe karşılıklar bulmuş ve bunları şiirinde kullanmıştır.
- Basit ve gösterişten uzak ifadelerle ince bir dil zevkine ulaşmış, böylece şiirleri toplumun tüm kesimlerine hitap eden bir söyleyiş gücüne kavuşmuştur.
- Yaşadığı dönemin Türkçesinde kullanılan bazı Arapça ve Farsça kelimeleri Türk dilinin söyleyiş özelliklerine uydurmuştur.
- Şiirlerinde sözlü gelenekten faydalanmış ve Türk tasavvuf dilinin oluşmasına katkıda bulunmuştur.
- Yûnus Emre'nin şiirleri kendisinden sonra farklı yüzyıllarda yaşamış birçok bestekâr tarafından bestelenmiştir. Onun akıcı, doğal ve herkesin içine işleyen dili müzikle birlikte yeni bir safhaya geçmiştir. Dede Efendi, Zekâi Dede, Sadettin Kaynak, Âmir Ateş bu bestekârlardan bazılarıdır.

İlahi

Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanaram dünî günü
Bana seni gerek seni

Ne varlığa sevinürem
Ne yokluğa yirinürem
Aşkınla avınuram
Bana seni gerek seni

Aşkın zencîrini üzem
Delü olam dağa düşem
Sensin dün ü gün endişem
Bana seni gerek seni

Yûnus çağururlar adum
Gün geçdükçe artar odum
İki cihânda maksûdum
Bana seni gerek seni

(Divan)

Sehlümteni: Çok kolay ve basit bir şekilde söylenmiş gibi görünen ancak söylenmesi zor olan söz ve ifade.

1. Aşağıdaki şiiri okuyunuz.

Keleci bilen kişinin yüzini ağ ide bir söz

Keleci bilen kişinin yüzini ağ ide bir söz
Sözi bişürüp diyenün işini sağ ide bir söz

Söz ola kese savaşı söz ola bitüre başı
Söz ola ağulu aş balıla yağ ide bir söz
(...)
Gel ahî iy şehriyârî sözümüzi dinle bârî
Hezâr gevher ü dînârî kara toprağ ide bir söz

Kişî bile söz demini dimeye sözün kemini
Bu cihân cehennemini sekiz uçmağ ide bir söz

Yüri yüri yolunla gâfil olma bilünile
Key sakın key dilünile cânına dâğ ide bir söz

Yûnus imdi söz yatından söyle sözi gâyetinden
Key sakın o şeh katından seni ırağ ide bir söz

(Divan)

- a) Yukarıdaki şiirden hareketle sözün olumlu etkilerini ve olumlu etkide bulunması için nasıl olması gerektiğini tartışınız.
- b) Yukarıdaki şiirde en çok beğendiğiniz beytin hangisi olduğunu gerekçeleri ile yazınız.

.....

.....

.....

.....

- c) Beğendiğiniz beyitteki anlamını bilmediğiniz kelimelerin kökeni ve anlamıyla ilgili tahminlerinizi aşağıdaki tabloya yazınız. Tahminlerinizin doğruluğunu araştırınız.

Kelime	Anlamıyla İlgili Tahminim	Kökeniyle İlgili Tahminim

ç) Beğendiğiniz beytin yorumunu aşağıdaki örneği dikkate alarak yazınız.

Örnek Çıkıdum erik dalına anda yidüm üzümü Bostân ıssı kakıyup dir ne yirsün kozumu ıssı: Sahip, sahibi. kakımak: Kızmak, azarlamak. koz: Ceviz. Yûnus Emre'nin bu beytinde sembolik bir dil kullanılmıştır. Buradaki sembolik anlatım erik dalı, üzüm, bostan sahibi ve ceviz kelimeleri etrafında kurulmuştur. Birçok açıklaması yapılan bu beytin tam anlamı hiç kimse tarafından tam olarak bilinmemektedir. Erik beden, üzüm akıl, ceviz ruh, bostan sahibi ise rehber anlamında kullanılmış olabilir. İnsan bu dünyaya geldiğinde sadece bedeni vardır. Büyüdükçe aklını kullanmayı öğrenir. Daha sonra bir rehberin yardımıyla kendisini ve ruhunu keşfeder ve olgunlaşır.	Seçtiğiniz Beyit Bilmediğiniz Kelimelerin Tahmin Ettiğiniz Anlamları Yorumunuz
---	--

2.

Aşağıda Yunus Emre'nin bir şiirinden üç beyit verilmiştir. Beyitleri örnekteki gibi günümüz Türkçesiyle kurallı bir cümle hâlinde yazınız.

I.	Hak bir gönül virdi bana hâ dimedin hayrân olur Bir dem gelür şâdî olur bir dem gelür giryân olur
II.	Bir dem sanasın kış gibi şol zemheri olmuş gibi Bir dem beşâretten togar hoş bâğıla bostân olur
III.	Bir dem gelür söyleyemez bir sözi şerh eyleyemez Bir dem dilinden dūr doker dertlülere dermân olur

beşâret: Müjde. **dem:** An, zaman. **dūr:** İnci. **hayrân:** Şaşmak, şaşkınlıktan donakalmak. **giryân:** Ağlayan. **şâdî:** Mutluluk, sevinç. **şerh eylemek:** Açıklamak. **şol:** Şu. **zemheri:** Kara kış.

I.	Allah bana bir gönül verdi ki ha demeden şaşırıp kalıyor. Bir an mutlu oluyor, bir an ağlıyor.
II.	
III.	

3. Aşağıdaki şiiri anlatımın özellikleri doğrultusunda değerlendiriniz.

Aceb şu yirde var m'ola

Aceb şu yirde var m'ola
 Şöyle garîb bencileyin
 Bağrı başlu gözi yaşlu
 Şöyle garîb bencileyin
 (...)
 Söyler dilüm ağlar gözüm
 Garîblere göynür özüm
 Meger ki gökde yılduzum
 Şöyle garîb bencileyin
 (...)
 Bir garîb ölmüş diyeler
 Üç günden sonra duyalar
 Soğuk suyla yuyalar
 Şöyle garîb bencileyin

 Hey Emrem Yûnus bî-çâre
 Bulunmaz derdüne çâre
 Var imdi gez şârdan şâra
 Şöyle garîb bencileyin
 (Divan)

Anlatımın Özellikleri	Şiirlerle İlgili Değerlendirme
Açıklık (Net ve anlaşılır olma)	
Akıcılık (Kolay okunma ve telaffuz edilme)	
Doğallık (Yapmacıklıktan uzak, içten ve samimi olma)	
Duruluk (Gereksiz ek ve sözcüklerin olmaması)	
Yalınlık (Süs ve gösterişten uzak olma)	

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-çerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

YÛSUF HAS HÂCİB

(X-XI. yy.)

Hayatı ve Eserleri

Asıl adı Yûsuf olan şair, XI. yüzyılda yaşamıştır. Bugün Kırgızistan'ın Tokmok şehri sınırları içinde bulunan Balasagun'da soylu bir ailede dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. İyi bir eğitim görmüş, yaşadığı dönemin ilimlerinde derinleşmiştir. Arapça, Farsça ve Çince bildiği rivayet edilmektedir. Karahanlı Devleti'nin hizmetine girmiş ve burada has hâciblik makamına kadar yükselmiştir. Edebiyatta yetkinlik kazanan şair, karşılaştığı toplumsal ve ahlaki sorunlara çözüm bulmak, adil ve uygulanabilir bir devlet ve toplum sistemi kurmak için çok çalışmış, bu alandaki düşüncelerini İslami Dönem Türk Edebiyatı'nın bilinen ilk mesnevisi olan *Kutadgu Bilig*'de dile getirmiştir. Şair, düşünür, bilgin ve âlim kişiliği ile meydana getirdiği tek eseri *Kutadgu Bilig*'deki düşüncelerinden Türkçenin konuşulduğu bütün coğrafyalarda hâlen istifade edilmektedir.

Türkçeye Katkıları

- Yûsuf Has Hâcib, İslami Dönem Türk Edebiyatı'nın bilinen ilk eseri *Kutadgu Bilig*'in yazarıdır.
- *Kutadgu Bilig*, Türkçe yazılmış ilk mesnevidir. Siyasetname özelliği taşıyan eser, yazıldığı dönemden itibaren Türk kültürü üzerinde etkili olmuştur. Türkçenin edebî dil olmasına katkıda bulunmuştur.
- Yûsuf Has Hâcib, kendi döneminde herkese hitap eden sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır.
- İslamiyet'in yeni kabul edildiği bir dönemde dinî terimlerin Türkçesini kullanmaya gayret göstermiştir.
- Yaklaşık 3.190 kelime içinde 420 Arapça, 86 Farsça kelime kullanmıştır. Ağırlığı Türkçe kelimelere vererek yeni dinî ve edebî çevre içinde Türkçenin ifade gücünün artmasına katkı sunmuştur.
- Halkın konuştuğu dili yüksek bir felsefi ve edebî eser meydana getirecek ustalıkla kullanmıştır.
- *Kutadgu Bilig*'de Türkçenin zenginliğini ve gücünü göstermiştir.
- Birçok açıdan yabancı etkilere açık olan bir bölgede Türkçeyi öne çıkarmış ve Türkçenin canlı tutulmasına katkıda bulunmuştur.
- Türkçe kelime, ifade, deyim ve atasözlerini kullanarak onları kendi çağının ötesine taşımıştır.

Kutadgu Bilig'den

*kişi körki söz ol bu söz ök telim
yori edgü sözlüg kişig ög tilim*

*mesel keldi türkçe munar menzetür
anı sözledim men munu yanzatur*

*ukuş körki til ol bu til körki söz
kişi körki yüz ol bu yüz körki köz*

*tili birle yalnuk sözi sözlenür
sözi yakşı bolsa yüzü suvlanur*

(Hazırlayan: Mustafa S. Kaçalin)

Günümüz Türkçesi

*Kişi süsü sözdür, bu söz çeşitli
Durma öv dilim iyi sözlü kişiyi*

*Türkçe bir mesel var buna benzer
Onu söylüyorum işte, şunu yansıtır*

*Aklın süsü dildir, dilin süsü söz
Kişinin süsü yüzdür, yüzün süsü göz*

*İnsan dille söyler sözünü
İyi söz ağırtır söyleyenin yüzünü*

(Dil İçi Çeviri: Muzaffer Tunçel)

1. TRT tarafından hazırlanan *Asya'nın Kandilleri* isimli belgesel dizisinin Yûsuf Has Hâcib bölümüne turuncu karekoddan yararlanarak ulaşınız. (Belgeseli yedinci dakikadan itibaren izleyiniz.)

2. Belgeseli izlerken aşağıda istenen bilgileri not alınız.

a) *Kutadgu Bilig*'in kime sunulduğunu yazınız.

.....

.....

b) *Kutadgu Bilig*'in nüshalarının bulunduğu yerleri aşağıdaki kitap görsellerinin altına yazınız.

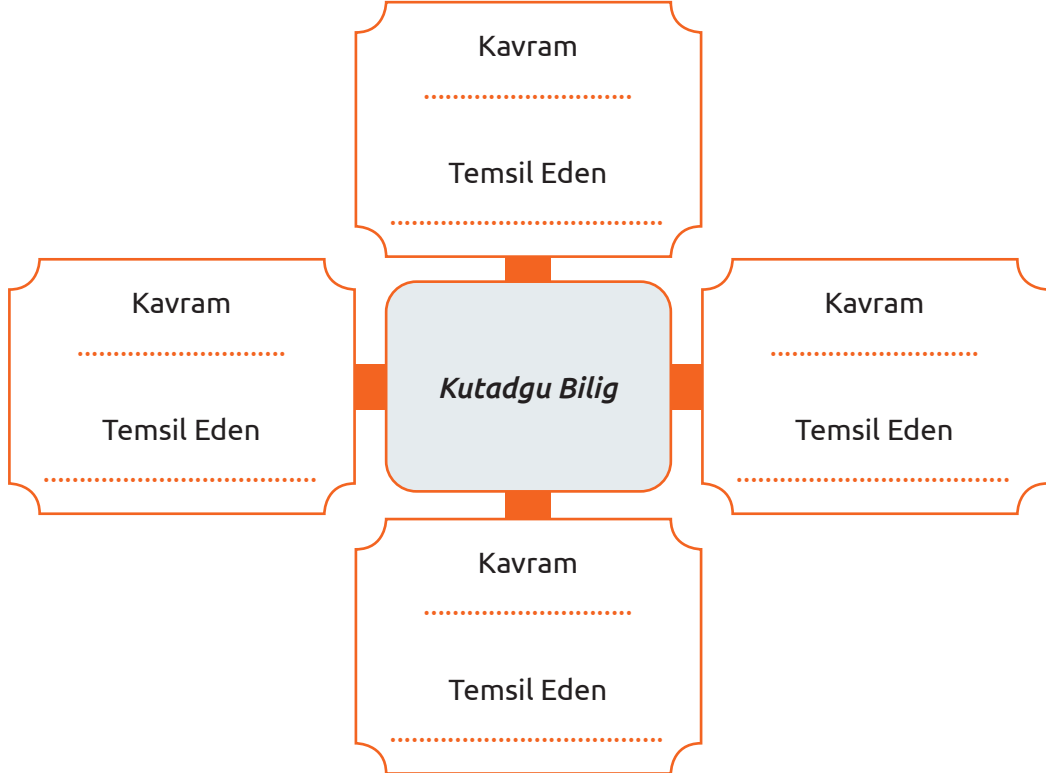

.....

.....

.....

c) *Kutadgu Bilig* dört temel kavram üzerine kurulmuştur. Belgeselden hareketle bu kavramları ve kavramları eserde temsil eden şahsiyetleri aşağıdaki şemaya yazınız.

ç) Belgeselde *Kutadgu Bilig* için neden "Türkçenin bir büyük anıtı" ifadesinin kullanıldığını arkadaşlarınızla tartışınız.

3. Kutadgu Bilig'den alınan aşağıdaki dizeleri okuyunuz. Dizelerle ilgili çalışmaları yapınız.

Özgün Metin	Günümüz Türkçesi
ukuşka biligke bu tılmaçı til yaruttaçı erni yorık tilni bil kişig til ağırlar bulur kut kişi kişig til uçuzlar barır er başı til arslanturur kür işikte yatur ayâ evlig er sak başını yiyür tilin emgemiş er negü tir eşit bu söz işke tutğıl özüne iş it (...) sözünni küdezigil başın barmasun tilinni küdezigil tişin sınmasun (...) bilip sözlese söz biligke sanur biligsiz sözi öz başını yiyür üküş sözde artuk asığ körmedim yana sözlemişte asığ bulmadım (...) toğuğlı ölür kör kalır belgü söz sözün edgü sözle özün ölgüsüz iki nen bile er karıma öz bir edgü kılınçı bir edgü sözi kişi tuğdı öldi sözi kaldı kör özi bardı yalnuk atı kaldı kör (...) itilmez könülüg iter bu kümüş egilmez kişini eger bu kümüş (...) kür er kördi altun özi yumşadı irig sözlüg ernin sözi yumşadı (Hazırlayan: Mustafa S. Kaçalin)	Anlayış ve bilgiyi ulaştıran dildir İnsanı aydınlatan dilin değerini bil Kişiyi dil yüceltir, mutluluk verir Kişiyi dil ucuzlatır, başını götürür Dil aslan gibidir, eşikte yatar Dikkat etmezsen eğer başını yer Dilinden çeken insan ne der işit Bu sözü kulağına küpe et (...) Sözünü gözet ki başın gitmesin Dilini gözet ki dişin kırılmasın (...) Bilerek söylenen söz bilgi sayılır Bilgisizin sözü kendi başını yer Fazla sözde fazla yarar görmedim Ama konuşmayı da zararlı bulmadım (...) Doğan ölür, kalan iyi söz İyi söz söyle, ol ölümsüz İki nesne ile insan yaşlanmaz Biri iyi tavır, biri iyi söz Kişi doğdu, öldü, sözü kaldı bak Kendi gitti insanın, adı kaldı bak (...) Herkesin gönlünü yapar bu gümüş Eğilmez kişiyi eğer bu gümüş (...) Pek yürekli insan altını görünce yumuşar İri sözlü insanın sözü yumuşar (Dil İçi Çeviri: Muzaffer Tunçel)

- Kutadgu Bilig'in özgün metninde geçen yukarıdaki kelimelerden günümüzde kullanılanların altını çiziniz. Ayrıca küçük değişikliklerle günümüze gelen kelimelerin altını farklı renkte bir kalemle çiziniz.
- Birçok tarihî ve kültürel değişim yaşanmasına rağmen XXI. yüzyılda küçük değişikliklerle hâlâ aynı kelimelerin ve dil yapılarının kullanılmasını dil, kimlik ve tarihî süreklilik bağlamında tartışınız.
- Yûsuf Has Hâcib sizce niçin kitabının daha başında dilin erdemi, kusuru, yararı ve zararı üzerinde durmuş olabilir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

4.

Kutadgu Bilig'de geçen aşağıdaki sözlerden birini seçiniz ve seçtiğiniz sözü güzel yazı ile A4 kâğıdına yazarak sınıf ve okul panosuna asınız.

I.	Söz deve burnu gibi kancalıdır Nereye çekilirse oraya gider
II.	Aklın süsü dildir, dilin süsü söz Kişinin süsü yüzdür, yüzün süsü göz
III.	Öyleyse bilerek konuşmalı Sözün karanlıktaki körlere göz olmalı
IV.	Kara başın düşmanı kızıl dildir Nice baş yedi ve yemektedir
V.	Bilgili sözü yere su gibidir Akıtınca suyu yer nimet verir
VI.	Dil aslan gibidir, eşikte yatar Dikkat etmezsen eğer başını yer
VII.	Sözünü gözet ki başın gitmesin Dilini gözet ki dişin kırılmasın
VIII.	Kişi doğdu, öldü, sözü kaldı bak Kendi gitti insanın, adı kaldı bak
IX.	Benden sana kalan gümüş, altın olsa Onları sen bu söze denk tutma
X.	Bilgili kişinin sözü eksilmez Akan duru pınarın, suyu kesilmez
XI.	Sulak yerler gibi olur bilgiler Çıkar su, nereye ayak vursalar
XII.	Sözün yararıyla bak yağız yerdeki Mavi göğe yükselir, olur başköşedeki
XIII.	Sözü iyi söyle sakınarak Sorulunca söyle kısa olarak

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

ZİYA GÖKALP

(1876-1924)

Hayatı ve Eserleri

23 Mart 1876'da Diyarbakır'da doğmuştur. Asıl adı Mehmet Ziya'dır. Babası Diyarbakırlı Tefvik Efendi, annesi Zeliha Hanım'dır. Son devir fikir hayatının önemli şahsiyetlerinden olan Gökalp, bilgisini ve kültürünü çocuk yaşlarından başlayarak aile içinden, okullardan, hocalarından, siyasî çevresinden ve Doğulu ve Batılı fikir adamlarının eserlerinden elde etmiştir. Meşrutiyet'in ilânından sonra İttihat ve Terakkî'nin Diyarbakır şubesini 1908'de kurmuştur. 1912'de Ergani, 1923'te Diyarbakır milletvekili olarak seçilen Ziya Gökalp 25 Ekim 1924'te vefat etmiştir.

Kızıl Elma, Yeni Hayat şiir; Türk Medeniyeti Tarihi, Türkleşmek-İslamlaşmak-Muassırlaşmak, Türkçülüğün Esasları araştırma-inceleme, *Altın Işık* masal türündeki eserlerinden bazılarıdır.

Türkçeye Katkıları

- İlk Türk sosyologtur.
- Türk milliyetçiliği düşüncesini sistemleştirmiştir.
- Yazılarını Genç Kalemler dergisinde yayımlamıştır.
- Türkçenin sadeleşmesi hareketinin öncülerindendir.
- Dilde sadeleşmenin yabancı sözcüklerin tasfiyesiyle değil, yabancı dile ait kuralların tasfiyesiyle olacağını belirtmiştir.
- Selanik'te bulunduğu yıllarda İttihat ve Terakkî idâdisinde ve Beyaz Kule'de toplanan gençlere "Yeni Lisan" akımı hakkında bilgi vermiştir.
- Türk milliyetçiliği ile ilgili düşünceleri ile Atatürk'ü etkilemiştir.

Bilgi Havuzu

"Yeni Lisan" hareketi, Genç Kalemler'in hayata geçirdiği dilde sadeleşme hareketidir. Bu hareketi başlatanlar Ziya Gökalp'in de aralarında olduğu ve Genç Kalemler dergisi etrafında toplanan ve dönemin Türkçülük hareketini yürüten sanat ve fikir adamlarıdır.

1. Aşağıdaki parçayı okuyunuz. Parçadan hareketle Ziya Gökalp'ın "Türk" tanımını Atatürk'ün "Ne mutlu Türk'üm diyene!" sözü ile karşılaştırınız.

"Türk olmak için her şeyden evvel Türk harsı (kültürü) ile terbiye görmek ve Türk mefkûresi (ideali) için çalışmak şarttır. Bu şartları taşımayanlara, kanca ve ırkça Türk olsalar bile 'Türk' unvanını veremeyiz."

(...)

"Yalnız saadet zamanlarında değil, felaket zamanında da bizden ayrılmayanları nasıl milletimizin dışında sayabiliriz? Hususiyle, bunlar arasında milletimize karşı büyük fedakârlıklar yapmış, Türklüğe büyük hizmetler ifa etmiş (yerine getirmiş) olanlar varsa, nasıl olur da bu fedakâr insanlara (siz Türk değilsiniz) diyebiliriz?"

(Ziya Gökalp, *Türk Kimdir?*)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Aşağıdaki parçayı Atatürk'ün "Millî olmayan eğitim, yüzyıllardır süren felaketlerimizin temel sebeplerindendir." cümlesinden hareketle açıklayınız.

"Avrupa medeniyetinden ne alacağız?"

Şüphesiz ondan milli bir lisan almayacağız. Çünkü halkımız arasında konuşulan milli bir lisanımız var. Fakat lisanîyat ilmine dair usullerimiz yok. O halde ondan lisanîyat ilmini alacağız. (...) Şüphesiz Avrupa'dan milli bir ahlak da almayacağız. Zira halkımız arasında milli ahlakımız da var. Fakat ahlakîyat ilmine dair taharri (araştırma) usullerini bilmiyoruz. O halde ondan ahlak değil, ahlakîyat ilmini alacağız. (...) Biz Avrupa'dan hatta müsbet ilimlerin neticelerini bile almayacağız. İlim hakikatleri kendimizde bulmak üzere yalnız ilimlerin usullerini alacağız, hatta tekniklerin fenlerin mahsullerini değil kendilerini alacağız. Mesela Avrupalı musikişinasların bestelerini değil, halkımız arasında terennüm edilen melodileri armonize edecek usulleri alacağız.

(Ziya Gökalp, *Makaleler*)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Aşağıdaki manzumeden hareketle Ziya Gökalp'ın millî edebiyat anlayışını yazarak açıklayınız.

"Evvelce yok idi bir gazetemiz,
Şimdi (Halka Doğru) ilim çantamız
(Kerem)i yazamamış olsa atamız
Der miydik bizim de irfanımız var?
Köroğlu olmasa geçmezdi hayat,
Köylere girmezdi hiç edebiyat;
Yenisi çıkmadan denir mi bayat,
Nerde Âşık Garip yazanımız var?"
(Ziya Gökalp)

4. Aşağıda yer alan Ziya Gökalp'a ait *Lisan* şiirini okuyunuz. Bu şiirden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Lisan

Güzel dil Türkçe bize,
Başka dil gece bize.
İstanbul konuşması
En sâf, en ince bize.

Lisanda sayılır öz
Herkesin bildiği söz;
Ma'nâsı anlaşılan
Lûgate atmadan göz.

Uydurma söz yapmayız,
Yapma yola sapmayız,
Türkçe'leşmiş, Türkçe'dir;
Eski köke tapmayız.

Açık sözle kalmalı,
Fikre ışık salmalı;
Müterâdif sözlerden
Türkçe'sini almalı.

Yeni sözler gerekse,
Bunda da uy herkese,
Halkın söz yaratmada
Yollarını benimse.

Yap yaşayan Türkçeden,
Kimseyi incitmeden.
İstanbul'un Türkçesi
Zevkini olsun yeden.

Arapçaya meyletme,
İran'a da hiç gitme;
Tevvîdi halktan öğren,
Fasîhlerden işitme.

Gaynı sözler emmeyiz,
Çocuk değil, memeyiz!
Birkaç dil yok Tûran'da,
Tek dilli bir kümeyiz.

Turân'ın bir ili var
Ve yalnız bir dili var.
Başka dil var diyenin,
Başka bir emeli var.

Türklük'ün vicdânı bir,
Dini bir, vatani bir;
Fakat hepsi ayrılır
Olmazsa lisânı bir.

(Ziya Gökalp Külliyyatı I: Şiirler ve Halk Masalları)

a) Türk Dil Kurumunun hazırladığı Güncel Türkçe Sözlük'te "turan" kelimesinin anlamı şu şekildedir:

1. Türklerin Orta Asya'da yaşadıkları en eski yurtları.
2. Turancıların dünyadaki bütün Türkleri birleştirerek kurmayı amaçladıkları ülkenin adı.

Lisan şiirinde Ziya Gökalp'ın Turancılık görüşüne işaret eden dizelerini yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

b) Günümüzde Ziya Gökalp'ın Türkçe hakkındaki görüşlerinin kabul görüp görmediği hakkındaki görüşlerinizi yazarak anlatınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Karekodlar

Daha Fazla Bilgi (e-içerik)

www.ornek.edu.tr

Etkinlik Dokümanları (.pdf)

www.eba.gov.tr/materyal...

EBA İçerikler

www.eba.gov.tr

Görsel Kaynakça

- Sanatçılarının kitapta kullanılan portre çizimleri temsilidir. Çizimler kitabın tasarımcılarına aittir.

Genel Kaynakça

- Kitapta kullanılan parçalar, metinler, şiirler ve dizeler sanatçının özgün eserlerinden alınmıştır.

Genel kaynakça ve genel ağ kaynakçasına ulaşmak için karekodu okutunuz.

Cevap anahtarına ulaşmak için karekodu okutunuz.

